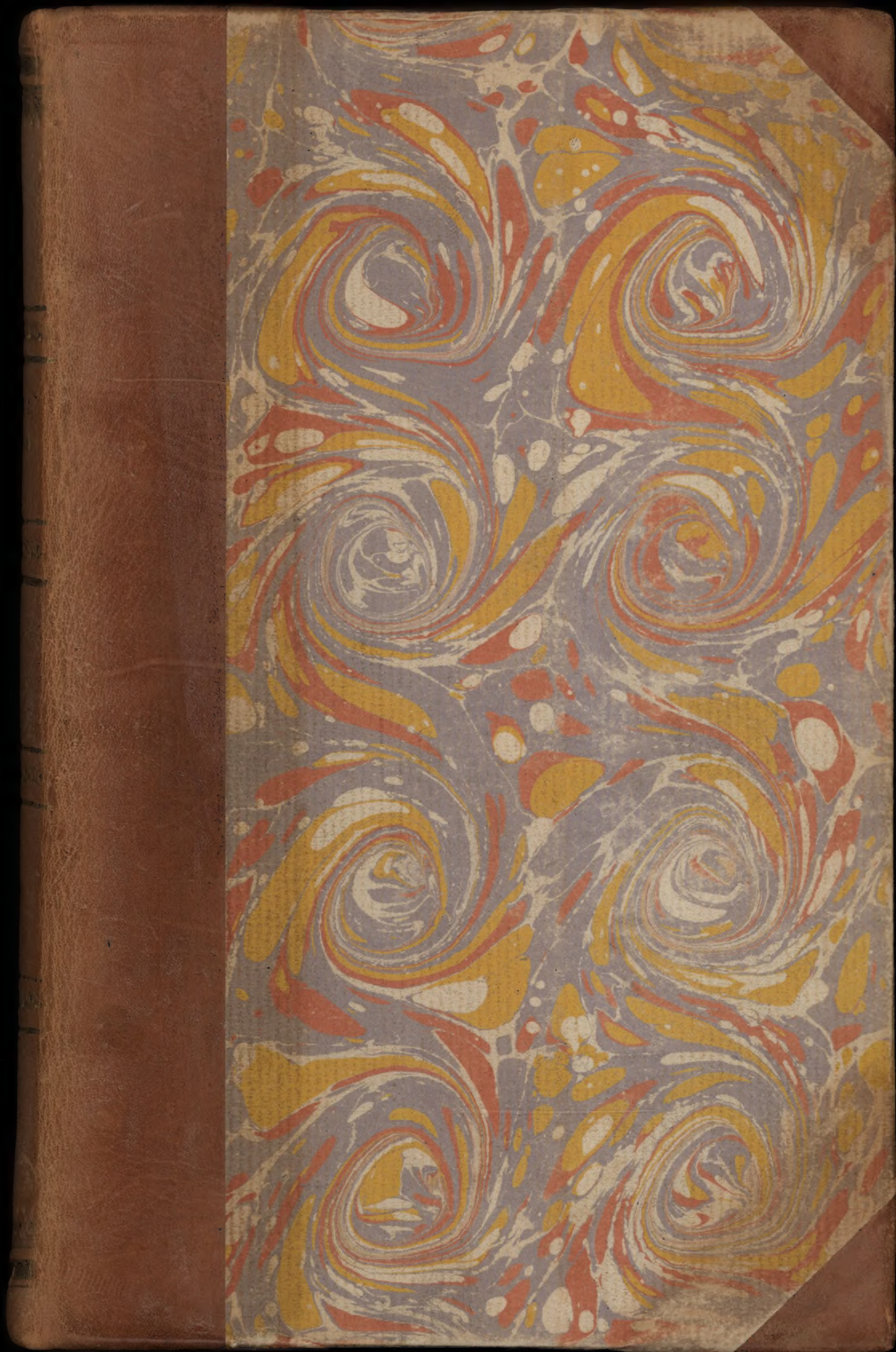
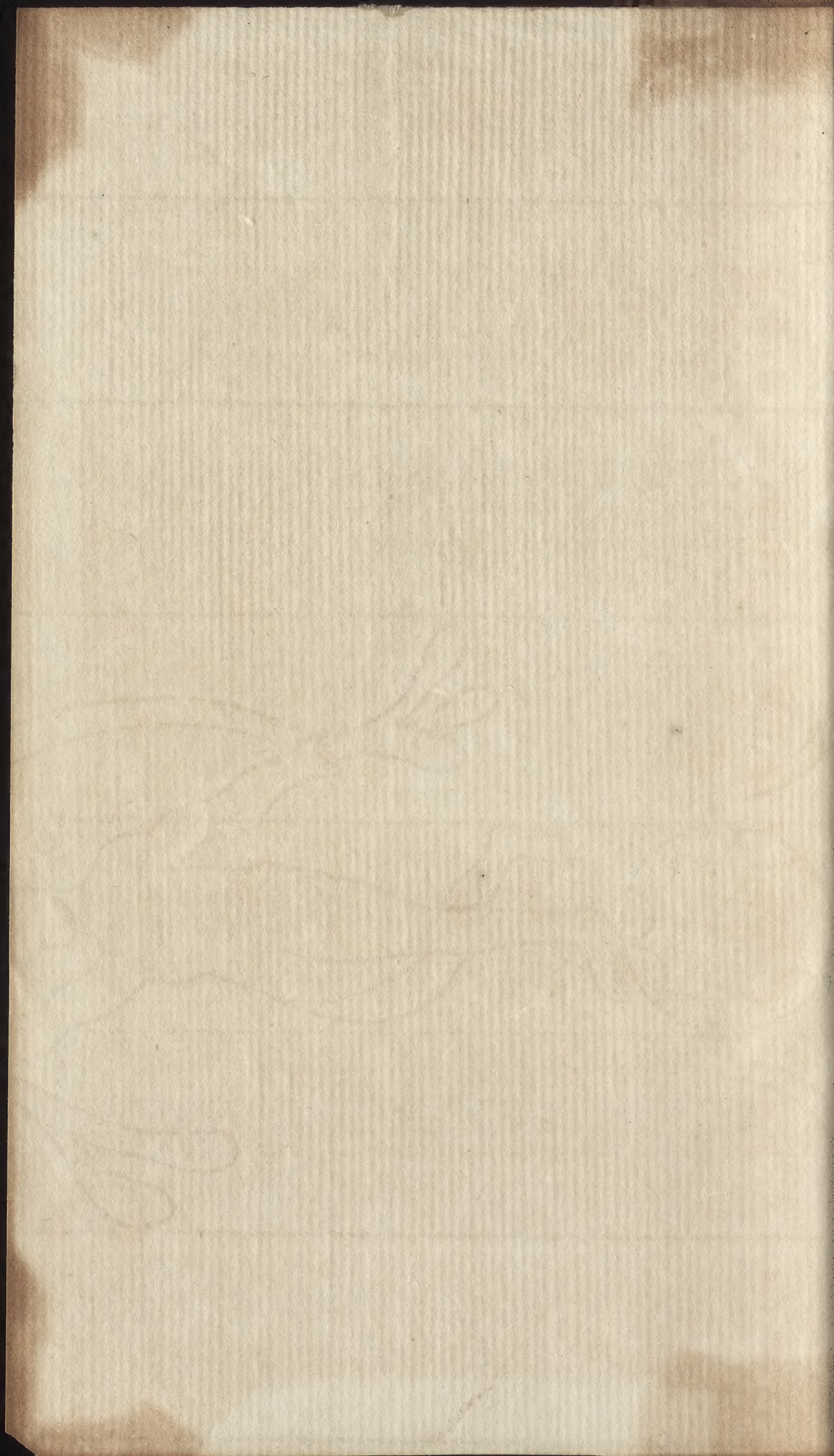

9

TUUS O REGINA QUID OPTES EXPLORARE LABOR

HET
KONST-CABINET
DER
BOUW- SCHILDER- BEELDHOUW- EN GRAVEERKUNDE,
OF

Inleiding tot de Kennis dier fraaije Weetenschappen, vervat in de Schilderyen, Stand-Beelden en Prenten.

Behelzende, behalven een beknopte Leevensbeschryving der Aloude Schilders en Beeldhouwers, ook die der latere Italiaanse, Franse, Hoogduitse en Nederlandse Meesters, die zo wel in de Schilder- en Bouw-, als Plaatsnykunde uitgemunt hebben, beneevens de Catalogi hunner werken.

Verrykt met een verhandeling over het Glas-Schilderen, een Vertoog over het Etzen, en wat tot het leeren en oeffenen dier kundigheid vereist word en andere Weetenswaardige zaaken.

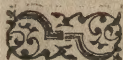
DOOR

FLORENTYN LE COMTE,

Schilder en Plaatsnyder.

Na het Fransch gevolgt.

I. DEEL.

TE UTRECHT,
By ARNOLDUS LOBEDANIUS,
Boekverkooper, 1745.

OPDRAGT

AAN DEN

WEL EDELEN HEERE

MARTIN COPIUS,

Directeur van 's Lands Loteryen.

MYN HEER,

Dat ontfangene gunsten tot erkentenis verpligten, is een al te kennelyke waarheid, dan dat zulks

omstandig betoogd zoude behoeven te worden; waarom ook een zeker oude wyze een ondankbaar mensch te regt beneden een onvernuftig dier stelde; dog gelyk de weldaaden verschillende zyn, zyn ook de verplichtingen verscheiden, en behooren de laatste na de eerste geregeld te worden, zoo men anderzints het betamelyke begeerd in agt te neemen. De grootheit der gift is dikwerf minder dan de beweeg-oorzaak te waardeeren, waarom *Seneca* zegt, dat

men

men niet verplicht is andere genoo-
tene weldaaden te erkennen, dan die
men ons, zonder eenig oogmerk van
vergelding, bewyſt; willende onge-
twyffeld daar mede zoo zeer niet
te kennen geeven, dat ontſangene
gunſten gantſch geene erkentenis
zoude vorderen, als wel, dat onze
gehoudendheit te grooter is, zoo den
geever daar in geen vergelding be-
oogt heeft; welke onbetwiſtbaare
waarheit my niet zelden ten uiterſten
verleegen maakte, als ik, overwee-

gende de grootheit zoo wel als de beweeg-oorzaaken der veelvuldige gunſtbewyzen, waarmede het U Wel Edele behaagd heeft my gantſch onverdiend en op een gulhartige wyze te vereëeren, ſteeds myne onmagt gewaar wierd, om dezelve na haare waarden te erkennen.

Die geſtadige herinnering myner gehoudendheit, bragt mitsdien te weeg, dat ik, het oog zullende ſlaan op iemand, waar aan ik my verplicht rekende, U Wel Edele voor alle

andere verkoos, dit werk op te draagen, en welke keuze my met des te meer vermaak beviel, als ik daar door geleegenheit zoude konnen bekoomen, niet zoo zeer, om my dus van myne plicht te quyten en de zelve te voldoen, als wel, om voor de geheele waereld te konnen belyden, dat die genootene gunſtbewyzen veel te groot zyn, dan dat ik dezelve, die uit geen andere Bron dan U WEL Ed: alom bekende gulhartigheit en cordatiteit geſprooten zyn, na vereiſch zoude konnen beloonen.

 't Zou-

OPDRAGT.

'T Zoude, wilde ik het ſpoor van veele Opdragt-Schryvers volgen, alhier de plaats zyn, uit te weyden in het optellen van U Wel Ed: perſoneele goede hoedanigheden; maar kennende aan de eene kant U Wel Ed: gematigheit en afkeer van zoodanige loftuitingen en aan de andere zyde myn overmoogen, om daar van, na verdienſten te ſpreeken, behalven dat dezelve by alle, die, benevens my de eere hebben U Wel Ed: te kennen, te overbekend en al-

zints

zints rugtbaar genoeg zyn; zal ik my daar van ſpeenen en zulks voor bequaamer Pennen overlaaten, my ſlegts vergenoegende dezelve ſteeds hoog te ſchatten.

Ontfang dan dit Werk WEL EDELE HEER, met die gunſtige toegenegenheit, waarmede het U WEL ED: behaagd heeft my zoo dikwerf te ontfangen. Merk het aan, gelyk ik boven zeide, niet als een voldoening, maar als een ſchultbekentenis van de vriendſchap en het vertrouwen, waar-

mede

mede UWEL Ed: my altoos begunstigt hebt, en nog steeds vereerd, en gelooft, dat niemant met grooter oprechtheit en achting zich kan tekenen te zyn, als

WEL EDELEN HEER,

U WEL Edelen gehoorzaamste
en verplichtste Dienaar

A. LOBEDANIUS.

Utrecht den eersten December
1744.

VOOR-

VOORREEDEN

VAN DEN

SCHRYVER.

DIt werk, bevattende een kort begrip van al het merkwaardigſte in de Bouw- Schilder- Beeldhouw- en Graveerkunde, vertoont de wyze, waar op de grootſte zo aloude als latere Schilders, Beeldhouwers en andere bedreevene Konſtenaaren hunne naamen door het verſieren der Kerken, Paleizen en Konſt-Cabinetten der Vorſten vereeuwigt hebben: het doet zien, dat de Keizeren zelfs oordeelden,

den, zig niet aanzienlyker by de nakomelingſchap dan door die fraije konſten te konnen maaken, en voors de manier op welke, door middel der Plaatſny-kunde, de werken van de beruchtſte Schilders tot de verſt afgeleegene Landen overgebragt zyn, door hunne aangewende zorge, om die werken of zelfs te graveeren of wel dezelve in kooper te doen brengen, door luiden wiens bequaamheid de kragt van hun Penceel konde evenaaren. Myn toeleg dan is, om zo beſtipt doenlyk aan te toonen de geboorte, aanwaſch en volkoomenheid der konſten, welke die groote Mannen met zo veel roem geoeffend hebben, en door een vergelyking van de allerheerlykſte werken met de ſlegts middelbaare, volgens het algemeen aangenoomen gevoelen, de goede en kwaade ſmaak te leeren kennen, met het middel, om 'er voordeel uit te trecken.

Om deeze reedeneering beknopt, aange-

naam en nut te maaken, zal ik de ſtoffen, die niet bepaalt tot myn voorgeſtelt oogmerk ſtrekken, ſlegts met den vinger aanroeren, en ten dien einde de natuerlyke reegel volgende, allereerſt van de Schilderkonſt ſpreeken, die wy de Antieke noemen; vermits zy voor het verval van het Roomſe Keyzerryk bearbeid is. Ook is myn toeleg niet te ſpreeken van die Beeldhouwkundige werken, welke ons alleen overgebleeven zyn, om het vernuft te doen kennen van hen, wiens Tafereelen die heerlyke ſtucken der Beeldhouwkunde zouden evenaaren, welke tot geen ander einde in *Roomen* opgerecht zyn, dan om in ons een verwondering te verwecken, en door de onverderfelykheid harer ſtoffen de beleedigingen der tyden verduert hebben, door wien wy van andere berooft zyn, waar van onze Eeuw nog heedendaags het verlies betreurt.

Door 't gezigt dier uitmuntende overblyf-

blyfzelen zal ik, geleegenheid hebbende die Antieken, derzelver proportien en de omtrekken van de beweeging hunner Mufculen te befchouwen, de vier verfchillende manieren der Oude Grieken aanmerken, 't geen my ongevoelig leiden zal, om van de agting, welke die groote Mannen voor hun Vaderland hebben doen opvatten en de voorrechten, waar meede zy begunftigt zyn, te fpreeken; voorts zal ik de weldaaden aanhaalen, waar meede de Koning van *Vrankryk* wylen den Heer *le Brun*, zyn eerften Schilder, vereert en daar in ten aanzien van wylen den Heer *Mignard* volhard heeft; als ook de gunften, welke die Prins thans alle de doorluchte leeden zyner Koninglyke Academie der Schilder- en Beeldhouw-kunde bewyft. Ter ftaving van 't geen ik in den beginne weegens de Antieken zeide, zal ik de uittrekzels der Conferentien van de Academie bybrengen, welke verzameling

de

de Heer *Tetelin* in 't licht gegeeven heeft.

Vervolgens zal ik ſpreeken van de werken, die de *Gottiſche* genaamt worden, nadien zy hervoort gebragt zyn ten tyde de konſten in de onweetenheid bedolven laagen, en om het verſtand teegen de quaade indrucken, die het zoude mogen opvatten, te wapenen, en eenige denkbeelden van de Schilderkonſt geeven, door het opnoemen der hoedanigheden, welke zy, die dezelve oeffenen, behooren te bezitten, om te meer het vermaak der beſchouwing van de heerlyke ſtucken te genieten. Te dier geleegenheid zal ik uit het gebruik en door grondreegelen de omſchryving en overeenkomſt harer deelen weegens den omtrek, de Teeckening, het Coloriet, alle het ſchoone te zaemen, en voor al 't geen wy

ordonnantie noemen, meededeelen; waerna ik van de *Gottische* schilders zal spreeken. Wyders zal ik eene kleine verhandeling van het Glas- schilderen laeten volgen en een denkbeeld geeven van de *Gottische* plaetsnyders, met opzicht tot de schilders, waer van ik bevoorens gesprooken heb; en om zulks met te meer vrucht te doen, zal ik te dier plaetzen door plaeten de verscheide Caracters aantoonen, waarmeede hunne Prenten gemerkt zyn en die in de overwyzende Cyffer-getallen uitgelegt worden; voor 't welke ik een beknopte, dog nietteمin bondige, reedeneering voegen en door omstandige en naukeurige Catalogi besluiten zal.

Dog geenzints willens zynde den draad deezer reedeneering verder te recken, door

met

met de uiterste bestiptheid de oude en latere Schryveren aan te haalen, die my stoffen tot dit myn voorneemen verschaft moggen hebben, zegge ik slegts, dat *Plinius* my het grootste licht gegeeven heeft; behalven het geen nog zeer verstandig verzamelt is in de Latynsche verhandeling der Schilderkunde en andere oude Weetenschappen te *Rotterdam* gedrukt; welk werk men aan de vlyt van den zeer schranderen *Fran. Junius* verschuldigt is, die overleed, zonder het in 't licht te hebben zien koomen 't geen eerst langen tyd 'er na geschiede; ook heb ik veele zaaken getrocken uit het Leeven der Schilders en Konstenaren van de vorige Eeuwen, door den Heer *Isaac Bulart*, Ridder van de Orde van St. Michiel, in twee deelen in Folio in 't licht ge-

geeven en te *Bruſſel* gedrukt. De Heer *Filibien*, de Vader, ſtreckt my ten Waarborge weegens het groot getal ſchryveren, die ik niet aanhaale, en de heer *Monier*, Schilder en Proffeſſor in de Koninglyke Academe der Schilder en Beeldhouw-kunde heeft in zyn Hiſtorie der Weetenſchappen de Schryvers bygebragt en dikwerf genoeg de jaartallen genoemt, om my de moeyte te doen ſpaaren, zulks te herhaalen; poogende ik alleen in weinig woorden zamen te brengen, wat eenigzints van de Schilder en Graveer-kunde gezegt kan worden; geen jaartallen te noemen of iets aan te haalen, dat niet, 't zy uit vele Schryveren, getrouwe handſchriften, of de prenten, die ik, om 'er geloof aan te ſlaan, heb willen zien en 'er de waarheid op bouwen, bewysbaar is.

In

In deeze reedenvoering heb ik de zuiverheid der Historie betragt en my bevlytigt, om niets te veronagtzaemen weegens de geaartheid, zeeden, onderneemingen en gelukken van hen, die zig door hunne werken zo beroemt gemaakt en dus edelmoedig van de rest der andere menschen onderscheiden hebben; want gelyk den arbeid zo wel als de spraek den Mensch van de Dieren onderscheid, vermits hy alleen en door geen andere beweegoorzaak dan de noodzaaklykheid daar toe gebragt is, verheffen zig de Schilders en andere in de weetenschappen uitmuntende luiden oneindig verre boven de gemeene zoort van Menschen, wanneer zy, door de bedryven der Vorsten te vereeuwigen, zig de verheerlyking van den Schepper alleen ten doelwit stellen.

Maar nadien ik van Menſchen ſpreeke en den Menſch uit goed en quaad, kennis en onkunde zamengeſtelt en mitsdien de verſcheide en teegensſtrydige wetten onderheevig is, zal ik onbewimpeld zeggen, wat hun ontbrak, om hunne werken zo volkoomen te maaken, dat men zig bezwaarlyk zoude konnen verbeelden, dat zy van menſchen gewrocht waaren en door het opwecken van de begeerte, om te weeten, wat betamelyke partyen in het vernuft van ieder Schilder te roemen zyn, zal ik het leerſtuk vermengen, door dikwerf de vraagſtucken, welke zig desweegens mochten opdoen, ter baan te brengen; zelfs zal ik het gevolg myner reedeneering afſnyden, om myne Leezers te ontlaſten van de verdrietige beſchryving van een groote meenigte werken

een

en mitsdien de weerzin van een te lang verhaal verhoeden.

Alle die zo wel gegronde reedenen zullen met vrucht dienen ter opwecking van de weetlust der zulken, die zig gewillig aan de bespiegeling en ontzwagteling der allerheerlykste zaaken overgeeven, wanneer zy zonder een langenjarige naspeuring in een ogenblik konnen weeten, wat hen in 't geen zy bezitten ontbreekt en kundigheid bekoomen van de schoonheeden der stucken, die zy reeds verkreegen hebben. 't Zal my steeds een oneindig vermaak toebrengen, zo dit werk den liefhebberen van eenig nut is, door alle de zwarigheeden weg te neemen, die dikwerf de waare beminnaaren van dat zoort van weetenschap verleegen maaken, door de vree-

ze van geen kennis genoeg te bezitten, vermits men weinig menſchen vind, die desweegens getrouwe en gemackelyke berichten konnen geeven, en 'er een groote meenigte onder zyn, die offchoon konnende nogtans om redenen, die ik zwygen zal, dezelve niet willen geeven.

KONST-CABINET
DER
BOUW- SCHILDER- BEELD- HOUW- EN GRAVEER-KUNDE,
Of Inlyding tot de kennis dier
KONSTEN en WEETENSCHAPPEN.

Alle Geleerden ſtemmen overeen, dat onder 't getal der Weetenſchappen, die thans ten onderwerp van de verheevenſte betrachtingen der groote Mannen ſtrecken, de BOUW- SCHILDER- BEELDHOUW- en GRAVEER-KUNDE te regt den eerſten rang verdienen. De verknogtheid dier Edele Konſten is zo heerlyk en zo Aanmerkenswaardig, en hunne naſpeuring zo wonderbaar, dat het in het vervolg aanlyding gegeeven heeft, tot het doen van nieuwe ontdeckingen, waar door de Vernuften tot volkomenheid gebragt, en tot de kenniſſe der Weetenſchappen gekomen zyn, die de verbeelding verby ſtreeven.

Om deeze Verhandeling, door het herhalen van reeds te meermalen bygebrachte zaaken, niet verdrietig te doen zyn, zal ik verbygaande het verhaal van de Dogter van Sicione, die gezegd word d'eerſte aanlyding tot de Teekenkunde gegeeven te hebben,

ben, alleen spreeken van de wyse, op welke de Edele Schilderkonst, in vroeger tyden tot zulken hoogen top gesteegen is, en hoe ter bede van Pamphilus, een Man te gelyk in de Letter- Schilder- en Meetkunde bedreeven, in Griekenland een ider by Ordonnantie verboden wierd de Schilderkunde te oeffenen, ten zy hy uit hoofde zyner Geboorte of Deugd, Edel en vry was. Dedaluszo beroemd door de Bouwkunde als bedreeven in de Beeldhouwery, was uit een Koninglyk geslagt gesprooten. Cadmus zelfs, aan wien de Stad Trooyen haar oorspronk verschuldigt is, was een Konings Zoon, en deeze wezendlyke waarheeden strecken ten bewys van het geene ik hier bybrenge; dog de Griekse Oudheeden daar laatende, zal ik in de Gedenkstucken van het Volk Israëls, de uitvinders dier Weetenschappen niet gaan zoeken, nog wie zy geweest zyn, die aan den weergaloozen Tempel van Salomon, aan de hoofden der Cherubinen, aan de Cieraaden der Arke, en aan de geheiligde Vaten, tot de Offerhande geschikt, gearbeid hebben; zynde het genoeg, dat de Heilige Schriften ten dien opzigten te klaar spreeken, om te twyffelen, dat die Konsten te dier tyd by dat Volk in gebruik waren.

Het is genoegzaam bekent, hoe bezorgt de Kinderen van Seth waren, om op twee Gedenkzuilen, welkers eene van gebacken en de ander van gehouwen Steen was, al het geene zy weegens de Sterrekunde geleerd hadden, te Graveeren, op dat die Weetenschap, na de algemeene vernieling, die door de Zondvloed over 't geheele Aardryk stond te geschieden, in wezen mochte blyven; ook is 't bekent, dat na de algemeene overstrooming Prometheus, Japhets Zoon, den eerste uitvinder geweest is van gebacken Aarde Beelden, 't geen tot alle de verdichtzelen

len der Poëeten desaangaande aanleiding gegeeven heeft. Abraham onderwees in Egypten de Reeken- en Sterrekunde; de Assyriers en de Chaldeën oeffenden de Beeldhouwerye, vermits Laban Huis-Goden had, die hem door zyn Dochter Rachel ontnomen wierden. Naderhand heeft het Joodse Volk een Gulde Kalf ter aanbidding opgeregt.

De Heidenen hebben op de Konsten en Weetenschappen toegelegt, waar in zy wel slaegden. Ninus, Zoon van Belus, gemeenlyk Nembrod genaamd, eersten Koning van Assyriën, heeft de gedachtenis zyns Vaders vereeuwigt, door een Tempel en Stand-beelden, die hy ter zyner eere oprechtede en onder andere den Afgod Baal, om hem te doen aanbidden. De Obelisken (*) welke door den Keizer Augustus uit Egypten na Romen gevoert

* *Obeliskus* is een vierhoekige Gedenkzuil, dun, hoog en regt op spitswyze na boven eindigende, en strekkende ten cieraad op een Plein of vlakte; zynde dikwils met Opschriften en Zinnebeelden verzien. Het onderscheid tusschen Obeliskus en Piramide, is, dat de Piramides op een breede Bazis of Voet, en de Obelisken op een zeer smalle staan, en mitsdien zyn ze van een middelmatige hoogte. Scamozzi zegt, dat de hoogte eener Obeliskus niet minder dan van viermaal de breedte van desselfs Bazis moet zyn. Cardanus zegt, dat de Obeliscæ van één stuk en de Piramiden van verscheide stukken gemaakt moeten wezen. Dit zoort van Gedenkzuilen zyn zeer oud. Eertyds wierden op dezelve de voornaamste grondreegelen der Wysgeerte, met Hieroglyphise of Zinnebeeldige Caracters gesneeden; in 't vervolg zyn de Obelisken ook gebruikt, om de grote en gedenkwaarde daden der Helden te vereeuwigen, of van de Perzonagien wien men liefde toedroeg. Ptolomeus Philadelphus liet 'er een ter eere van Arsinöe zyns Broeders Egtgenoot opregten. De Keizer Augustus liet 'er een te Romen in 't Veld van den Krygsgod Mars stichten. De meeste der aloude Obelisken zyn van Grenad of Egiptise Marmer of Thebaidese Steen.

zyn, geeven genoegzaam de luisterryke pragt dier Natie in haare werken te kennen.

Om die aloude geschiedenissen, waar mede zig zo veele Geleerde Schryvers beezig gehouden hebben, niet alle te doorloopen, zal ik thans maar alleen aanmerken, dat ten tyden Romulus de Roomsche Monarchie oprechtede, *Bularchus* een Tafereel schilderde, 't geen tegen Goud opgewoogen en door Candaulus, Koning van Lydiën, gekogt wierd. De Schilderkonst was toen bereids dertig jaren in haar kragt geweest, door het groot getal Geleerden en Konstenaars, die dezelve oeffenden, en welkers optelling des te vrugteloozer zou zyn, om dat niets van haar overgebleeven is.

Vr. Dog nadien myns bedunkens de tyd, door wien hunne werken vernielt zyn, derzelver gedachtenis niet t' eenemaal uitgewist heeft, wilde ik u vragen, of haare Naamen niet tot ons over gekomen zyn?

Antw. Daar op zal ik u zeggen, dat Phidias een Broeder had, Panæus genaamd, die de vermaarde stryd van Marato, waarin die van Atheenen het geheel Leeger der Persianen versloegen, geschildert heeft. Alcamenes, meededinger van den vermaarden Phidias, heeft het Mausoleum (*) gemaakt, 't geen Artemisa, haaren Koninglyken Gemaal deed opregten.

Polignotus afkomstig uit Thracien, wist de weezenstrekken op de Aanzigten te verbeelden, en ver-

* *Mausoleum* is een Praalgraf of Pragtige Graffteede die ter eere van een aanzienlyke of doorlugte Persoonagie opgeregt word. Dit woord is afkomstig van Mausolus, Koning van Cariën, wien zyne Weduwe een Graffsteede liet opregten, zo kostelyk en pragtig, dat die onder de zeeven Wonderen des waerelds getelt is geweest.

verliet de oude manier van Schilderen, die zwaarmoedig en ongeſchikt was.

Apollodorus van Athenen begon 409 jaaren voor de Geboorte onzes Zaligmakers fraaye partyen in zyne Tafereelen te verkiezen, en overtrof alle die voor hem geweeſt waren.

Evenor is Vader en Leermeeſter van *Parrhaſius* geweeſt: Deeze laatſte, te Ephezen gebooren, bracht veel leevendigheid in zyne Figuren; dog *Zeuxis* zo beroemd door zyn Pinceel en Rykdommen, bracht de Schilderkonſt veel verder, en ſchilderde een Athalanta, die hy aan de Agrigentinen in Siciliën vereerde. De werken van beide deeze Mannen, bedroogen de Menſchen zo wel als de Dieren; d'een bedroog *Zeuxis* door het Gordyn of Kleed, 't geen hy geſchildert had, en de ander misleide de Voogels door de Vrugten, die hy zo natuurlyk ſchilderde, dat zy 'er op kwamen picken.

Aſclepiodorus was ook onder het getal dier beroemde Mannen.

Demon gaf een fraaye verbeelding aan de Aanzigten, gelyk ook *Cimon.*

Thimantes, maakte zyne Werken met zo veel Konſt als Weetenſchap: onder andere koomt het Slagt-Offer van Iphigenia in aanmerking: ook ſchilderde hy zeer geeſtig een groote Cyclope (*) op een plaats van kleinen omtrek, en verbeelde hem ſlapende

* *Cyclope* is een naam, door de Poëeten aan de Inwoonders van Siciliën gegeeven, dewelken zy verdichten Smeeden geweeſt te zyn, die onder Vulcanus arbeidede, om de Blixems van Jupiter te ſmeeden, gelyk zy ook de Wapenen van Achilles & Eneas gemaakt zouden hebben. Zy wierden Cyclopen genaamd, om dat zy maar een rond Oog in het midden des voorhoofds hadden. Uliſſes is lang in de ſpelonk van de Cyclope Poliphemus opgehouden geweeſt.

zo groot als de geringe ſpatie zulks toeliet, en rondom hem maalde hy een bende Boſch Goden, zo klein van ſtatuur, dat zy niet grooter geleeken, dan den Duim van de Cyclope. Hier door bequam hy veel aanzien. *Julio Romano* heeft het zelve onderwerp zeer geeſtig behandelt in het Paleis de Vigna Madama.

Vr. Weet gy nog geen andere van die aloude Schilders te noemen?

Antw. Die zyn veele in getal; dog ik zal 'er verſcheide overſlaan, om van *Apelles*, Leerling van Pamphilus, te ſpreeken: deze beroemde Man was geboortig van het Eyland Cos, in Griekenland, en bragt de Schilderkonſt in haaren grootſten luiſter; hy ſchilderde veele Portraiten van Alexander den Grooten, onder andere een, waar in hy met de Blixem in de hand verbeeld word, 't geen in den Tempel te Epheezen geſtelt wierd. Deeze Grooten Heerſcher had zo veel agting voor Appelles, dat hy aan niemand dan aan hem verlof gaf, hem te Portraiteeren, gelyk ook aan Pyrgoteles, om zyne Gedenkpenning te graveeren, en aan Lyſippus, om dezelve in Koper of ander Metaal te ſlaan. Op een tyd ging Apelles, Prothogenes, die op het Eyland Rhodes woonde, bezoeken, en zonder zyn naam te noemen maakte hy zig bekent door een konſtige trek, die hy op een Doek maalde, waar door Prothogenes gewaar wierd, wie hem met zyn bezoek vereert had. Zyn Meeſter *Pamphilus*, had ook een groote naam ten tyden van Alexander, was gebooren in de Stad Macedoniën, onder de Regeering van Philippus, en had onder *Eupompus* geleerd.

Prothogenes is in een Stad van Caniën geboren, Caunus genaamd, onderhoorig aan Rhodes. Deeze Schilder heeft de Konſt met veel lof geoeffent, dog had

had het ongeluk, dat den draad zyns leevens afgeſneden wierd toen zyn naam vermaard begon te worden. Het fraaiſte zyner werken is Jaliſus, *een goede Jager*. Deeze Schildery is lang in Romen bewaart geweeſt; ook heeft hy verſcheide koopere figuuren gemaakt.

Amphion was zeer konſtig, en Apelles zelfs bekende, dat hy hem in de Ordinantie overtrof.

Vr. Zeg my eens wie de Oorlog van Alexander geſchildert heeft?

Antw. Dat is *Ariſtides* geweeſt, de roem van Thebes, zyn Vaderland. Hy heeft een Stad, die Stormenderhand ingenomen word, geſchildert. Zyne Tafereelen beliepen aanzienelyke ſommen: ook is'er een *Ariſtippus* geweeſt, als meede *Ariſtocles*. De werken van *Aſclepiodores* wierden met veel greetigheid gezocht, om de achting die Apelles'er voor had. *Theomneſtus* maakte redelyk goede Portraiten. Aan *Nicophanes* word toegeſchreeven al wat 'er Majeſtueus en kragtig in de Schilderkonſt gevonden word. *Cephiſodorus*, *Cleanthes*, *Charmas* en *Eumarus* quamen ook ten haaren tyden opdaagen, en waren niet minder met kennis begaaft dan de eerſte. *Cleophantes*, een Corinthiaan, bragt de Schilderkonſt in Latium en Toſcanen over. De Schilder *Euphranor*, is ook een uitmuntend Beeldhouwer geweeſt, en heeft in Marmer, Koper en Zilver Beelden gewrocht. *Nicias* van Atheenen heeft de Hel geſchildert, op de wyze als die door Homerus beſchreeven is, welk ſtuk hy aan zyn Vaderland opdroeg. *Anthorides* en *Anthenion* volgde de voetſtappen der Oude Meeſters van naby, en *Nicomachus*, die de ſtoutſte en vaardigſte hand van alle had, heeft Diana en Apollo geſchildert.

Pirrichus, bygenaamt *Rhiparographos*, een woord uit

uit het Grieks ontleent, beteekenende het geestig vernuft dat hy bezat: want hy schilderde de Gediertens en Snakeryen volmaakt wel, en hoewel hy geringe onderwerpen verkoos, gaf hy nogtans aan de zelve een trotser zwier, waar in de luister en fraaiheit uytblonk. In de zelve eeuw quamen *Echion*, *Eupomes*, *Euxenides*, *Higeenontis*, *Melanhiüs*, *Niceros*, *Micon* en *Nicomachus*, met verscheide andere te voorschyn.

De Vrouwen zyn, volgens het verhaal van Plinius, ook deelgenooten geweest van den roem, die door de Oeffening der Konsten behaalt word. Deeze History Schryver verhaalt, dat de Dogter van *Nico* wonder wel schilderde, en dat in den Tempel van Epheze een Tafereel van haar werk gevonden wierd, verbeeldende Diana; ook gewaagt hy van eene *Irena*, *Calipso* en verscheide andere.

Vr. Hoewel alle deeze beroemde Mannen zeer konstig waaren, wie meend gy dat den eersten rang onder hen verdient?

Antw. Apelles, *Zeuxis* en *Parrazius* zyn onweederspreekelyk de grootste Meesters der Antiquiteit geweest: Te deezer geleegenheit zal ik u verhaalen, dat Camerarius, Regtsgeleerde te Neuremberg, in zyn Historische bedenkingen aanteekent, dat Apelles 80000 Kroonen verkreeg voor één Tafereel, 't geen hy voor Alexander den Grooten geschildert had; nog maakt hy een andere aanmerking, die, hoewel op deeze stoffe geen betrekking hebbende, nogtans een Geschiedenis is, welke de beminnaars van den oorsponk der Antiquiteiten aangenaam zal zyn.

Alle de Schryvers zyn het met Virgilius eens, dat de inneeming en ondergang der Stad Troyen veroorzaakt wierd door een houte Paard, 't geen met list

in

in die Stad gebracht wierd: Den Uitvinder van dat wonderlyk werktuig en die het zelve gesneeden of gehouwen heeft, was genaamt *Æpeus Dicrateus*; De Buik van dat Paard was hol, en met Grieken gevult, die'er 's nachts door een gemaakte opening uitkropen en die groote Stad met Toortzen in brand staken, zodanig dat dezelve geheel tot Assche verteerde; dog om te bepaalen van waar het *Palladium* quam, van welke het geluk dier Stad af hing, komen veele niet over een. De voorgemelde Schryver verhaalt, dat *Asia*, een der vier gedeeltens des Waerelds, deszelfs naam ontleent van eene *Jasius*, een groot Philosooph, of zo zommige willen, een Tovenaar, welkers Land voorheen Epirhope heette; dat het deezen Jasius was, die dit Palladium maakte en 'er alle het Toverwerk aan hechtede, dat hy ter behoud van een Stad nodig oordeelde; hy vereerde het aan Tros, Koning der Troyaanen, toen deeze Ilium wilde bouwen. Dit Palladium, door de Grieken in den brand van Troyen verovert zynde, viel in handen der Romeinen, en wierd eindelyk ten tyden van Nero in den brand van Romen vernield.

Vr. In deeze drie beroemde Mannen ziet men dan zeekerlyk al 't geene de Antieke School genoemd kan worden?

Antw. Het is wel waar, dat zy 'er de Meesters van geweest zyn, dog het zal beeter voegen te zeggen, dat 'er vier Schoolen waaren, namentlyk, die van *Sicione*, van *Rhodes*, van *Atheenen*, en van *Corinthen.* Dog 't is te veel gesprooken van dingen die wy niet zien, en de naamen dier Doorlugte Mannen, welkers gedachtenis de Eeuwen moest verduuren, doen ons met smert haare werken herdenken. Laaten wy dan aan zyn plaats laaten 't

geene, ten tyden toen die Weetenſchappen in haar bloei waren, geſchied is, om te zien, wat'er in deszelfs verval gebeurd is, namentlyk, in de onweetenheid der volgende eeuwen, veroorzaakt door de geduurige Oorlogen, welke een blykbaar gevolg zyn van de ondergang der Ryken, en van de elende die 'er op volgen.

Vr. Nadien 'er geen Stukken meer van die Doorluchte Meeſters gezien worden, dient men, om'er voordeel uit te trecken, den weg te weeten waar langs zy tot die top van volmaaktheid geſteegen zyn: hier van verwagt ik dan een uitlegging, om'er een nut gebruik van te maaken.

Antw. Om u des te gemakkelyker de ſchoonheid der Antieke en door den tyd verſlonde werken voor te houden, en grondig te ſpreeken van de Regelen dier verſtandige Meeſters, moet ik u noodwendig ontvouwen het Beeldhouwerk, door ons Antieken genoemt, die zo net en zuiver in haare omtrekken als de Tafereelen in haare proportien zyn. Men moet dan wel bevatten, wat in die Beelden voor fraay en heerlyk behoort aangemerkt te worden. De nauwkeurigheid der gedaante word 'er t'eenemaal in gevonden, als meede de zuiverheid der omtrecken, de leevendigheid en eelheid der uitdruckingen, de gedurige veranderingen, de verkiezing, de losheid der kleedingen; dog voor al een groote eenvoudigheid, die alle de overtollige cieraaden verwerpt, en geene dult, waar aan het werkſtuk geen deel ſchynt te hebben, maar de Natuur laatende heerſchen, dezelve edeler, deftiger en kragtiger vertoont. Zie daar het voornaamſte en aanmerkenswaardigſte dat in de Antieke gevonden kan worden, en dit is deszelfs waare ſmaak. De Antieke Beeldwerken geeven ons ligt in veele fraaye omſtandig-

digheeden der Geſchiedeniſſen, welkers bevatting wy'er door verkrygen, dewyl zy ons de gewoontens der Ouden en haare Godsdienſten, onderſcheidene Kleedingen en Wapenen leeren kennen, waar in haare dapperheid in de gevegten voor de pragt haarer zeegepraalen geenzints behoeft te wyken, nadien het onderzoek en de naſpeuring der byzonderheeden van alle deeze dingen zeer geeſtryk en leerzaam zyn. 't Is ook niet by gebrek van oordeel dat men de Antieken als het volmaakſte Model van een goede en zuivere zmaak voorgeſtelt heeft, en om 'er de reeden als in zyn oorſpronk van te doen zien, dient men te weeten, dat de Eeuw, waar in Alexander leefde, ten uitterſte beſchaafd was, en nadien men toen voor had, de Konſten en andere Weetenſchappen tot de grootſte volmaaktheid te brengen, maakte men een begin met de Schilder- en Beeldhouw-kunde en bedagt middelen, om 'er onfeilbaare Reegelen van voor te ſchryven, die niet overtreeden konden werden, zonder van de waare ſchoonheid af te wyken. De bedreevenſte Beeldhouwers dier Eeuw ſtelde al hun vernuft en verſtand in 't werk, om daar in te ſlaagen, en na die Schoonheeden der Natuur onderzogt te hebben, en hoe de Proportien des Lighaams moeſten weezen, om te gelyk ſchoon en wel beſneeden te zyn, en welkers zamenvoeging een volmaakt werk voortbrengt, was het hen onmogelyk alle deeze deelen in een enkel voorwerp vereent te vinden. Zy beſlooten dan uit verſcheide Modellen te moeten kiezen al 't ſchoone, 't geen tot de volmaaktheid van een Lighaam, en een Model aan de Nakomelingen moeſt verſtrecken.

Policletes geboortig van Sicione, een der verſtandigſte Beeldhouwers zyner Eeuw, bracht dit geluc-

kig-

kig ter uitvoer; want het Beeld, dat hy maakte, wierd zo algemeen goedgekeurt, dat het by uitzondering *de Reegel* genoemt wierd, zulks alle de andere Schilders en Beeldhouwers na de Proportien van dat Beeld te werk gingen, om de bevalligheid van derzelver Partyen na te volgen. Het bleef 'er niet by, en een tweede Reegel voor de andere Kunne maakende, brachten zy die onderneeming tot de verscheide ouderdommen, en hebben zig zo wel van de voorgestelde Reegelen bedient, dat zy als Meesters en niet als Slaaven arbeidende, zig meer of min na de bescheidenheid der verstandige schikten, na de voorwerpen, die zy verbeelden, en na de nadering of afwyking, die de voorwerpen moesten vergrooten of verminderen, waar uit die verscheidenheid van Proportien gesproten zyn, welke men in de Antieke Beelden ziet, en daar men zo veel achting voor heeft.

Aan den voet dier pryswaarde Beelden hebben de Schilders en Graveurs, wiens uitmuntende Werken ik beschryven zal, vaste en wiskonstige Gromdreegelen geleerd, en onaangezien de hardheid van 't Marmer, dat zy voor zig hadden, de netheid der omtrekken volgende, en voorts na het Leeven werkende, door de Eelheid van haar Coloriet, de kragt haarer Teekening en de goede zmaak haarer Kleedinge de Natuur overtroffen.

Vr. Maakt ons dog eenige toepassingen van die Proportien, en de zuivere Omtrekken van eenige Antieken Stand-Beelden, gelyk als van de *Laocoon*, de *Apollo*, de *Gladiator* en andere.

Antw. Om aan Uw begeerte te voldoen, moetten wy eerst spreeken van de gestalte, en aanmerken „ dat de proportien bestaan in hoogte, lengte, „ breete en dikte, dat zy niet bestaan konnen zonder

het

„ het Lichaam, waar van zy de Maaten zyn, 't geen
„ in een onvolmaakte party niet gevonden word, en
„ dat zy natuurlyker wyze onderſcheiden zyn door
„ de Kunne, de jaaren, en de hoedanigheid of ſtaat.

„ Vierderley Proportien moet men in acht nee-
„ men na de onderſcheiding der hoedaanigheeden
„ en Lichaamelyke Geſteltenisſen, de eene grof
„ en kort, d'andere eel en vlug, wederom ande-
„ re ſterk en kragtig, of ſchraal en dun, omtrent
„ welke Proportien men zig vaſte Maaten kan
„ voorſtellen, 't zy na het Leeven of na fraaye
„ Antieke Beelden. En om zig het gebruik der
„ byzondere Proportien ligter te maaken, hebben
„ onze Meeſters Maaten vaſtgeſtelt, genoomen na
„ de grootte van het Aanzicht, dezelve in drie partyen
„ en ider dier partyen in vieren tot de minſte ge-
„ deeltens toe verdeelende. De onderſcheidene trap-
„ pen der Kinderlyke jaaren en der jeugt, en de
„ Proportien van een Man in zyne Mannelyke
„ jaaren konnen maar in twee zoorten aange-
„ merkt worden, d'eene in de Edele en Heldhafte
„ Beelden, d'andere in Ruwe en Groove Menſchen.
„ Tot de eerſte zoort moet men het Antieke Beeld
„ van Apollo verkiezen, 't geen tien Aanzichten in
„ de hoogte heeft. De andere Antieke Beelden ver-
„ ſchillen weinig anders dan in de dikte, zelfs die
„ der Vrouwen. 't Beeld van Diana van Ephezen
„ is van een gelyke Proportie als Apollo, behal-
„ ven, dat zy dicker van Heupen, Kniën en Bee-
„ nen is; dat van Venus is nog dicker van Heu-
„ pen, Dyën, en Knien. Tot de tweede zoort
„ van Proportie kan men het Antieke Beeld van
„ den Jongen Faunus neemen, dat maar neegen Aan-
„ zigten in zyn hoogte heeft, en men moet aanmer-
„ ken, dat de grove Mansperzoonen een dik Hoofd

„ heb-

„ hebben, een korten Hals, hooge Schouders, en
„ alle de onder Gedeeltens grof en zwaar.

„ Ter geleegenheid van het Beeld van Laocoon
„ en zyn twee Kinderen door *Ageſander*, *Polido-*
„ *rus* en *Athenodorus*, aloude beroemde Beeldhou-
„ wers, tot een wonder der Natuur gebragt, zal
„ ik overgaan tot een betoog van de Beweeging
„ der *Muſculen*, derzelver Stand, Gedaante, Oor-
„ ſpronk, Uitbryding en Werking, en zeggen,
„ dat de algemeene verbeelding van dit Beeld was
„ de Pyn, door de beet der Slangen aan hem
„ en zyne twee Kinderen veroorzaakt, 't geen
„ hem de Vreeze des Doods deed gevoelen. Dit
„ blykt door de ontroeringen van alle de Deelen
„ zyns Lighaams, ja zelfs tot den top der Teenen,
„ het Bloed en de Dierlyke Geeſten op een geweldige
„ wyze haare werking doende, om ider deel alle mo-
„ gelyke hulp toe te brengen, waar door in 't zelve
„ Beeld de Aders gezwollen en de Muſculen zeer
„ geſpannen ſchynen, 't geen doet zien, dat de
„ beweegingen uit de kragt, hen door de wil gegee-
„ ven, voortkomen, waarom zy onmiddelyke werk-
„ tuigen van de vrywillige beweeging genoemt
„ worden. Deeze zyn vierderlei. De eerſte de
„ *Contractio*, of Zamentrekking, die geſchied als
„ de Muſcul na zyn oorſpronk optrekt: de twee-
„ de de *behouding van de Actie*, de derde de *Relax-*
„ *atie*, of Verſlapping, en de vierde de *Verzwac-*
„ *king*, of *Vermindering der Partyen*, wanneer de
„ Actie ophoud. Hier uit kan men licht beſluiten,
„ dat wanneer een Muſcul zyn werking doet, hy
„ dicker word, met een na zyn Principium of
„ begin te rug trekt, en onderwylen op het einde
„ vermindert en afneemt, 't geen de ongelykheid
„ en ſchoonheid der omtrekken veroorzaakt: zo

dat

„ dat men hier uit gemackelyk kan afneemen, dat „ de kennis van de beweeginge der Musculen aan „ de Leerlingen hoognodig is, om dat zy daardoor „ de *nette* Proportie des Menschelyke Lighaams „ met deszelfs weezentlyke omtrecken leeren ken- „ nen. Dit word men by de onderscheidene be- „ weegingen van 's Menschen Lighaam gewaar, wan- „ neer het in zyn werking is, en daarom moeten de „ aankomende Leerlingen zig niet te diep in de Stu- „ die der Anatomie begeeven, alvoorens daar toe „ bequaam te zyn.

„ Ook moet men aanmerken, dat de Beelden, „ welke van een fraaye Proportie zyn, gemeenlyk „ Majestueuse Actien maaken, door de overeenkomst „ die 'er is tusschen de gedaante der Lighaamen en „ de gestelteniste der Geesten, waar meede zy be- „ zielt zyn; dat de statigheid en deftigheid der Ac- „ tien in de grootsheid en losheid der partyen be- „ staan. Dat de fraaye Proportien altoos met *Kragt* „ en *Gezwindheid* gepaard gaan. De kragt een „ 's Mans ziet men aan zyn breede Borst en Schou- „ ders en sterke Armen, welkers Musculen wel „ gespannen en de Leeden wel verknogt zyn. De „ *Vlugheid* word gezien in de zmalle Heupen, de „ geslooten Kniën en Enkelen, en de wel besneede „ vleezige Kuiten, 't geen in 't Leeven te zien is „ door de beweegingen welke men aan dezelve „ geeven kan, vergeleeken met de Antieke stucken „ van *Apollo*, *Bacchus*, de *Worstelaars* en de *Gla-* „ *diatoren.*

„ Kan men van het Beeld van den *Gladiator* „ niet met onze Meesters zeggen, dat 'er in alle „ de Antieken stukken geen een is, dat het fraaye „ Natuurlyke in de kragtigste jaaren en de werk- „ zaamste Actie beeter verbeeld. Deeze is niet te

slaauw

„ flaauw nog te ſterk, houdende een middelmaat „ tuſſchen die, welke buiten de palen der Proportien zyn (gelyk 't Beeld van Hercules van Farneſe, door Glïcon van Atheenen gemaakt) en die „ zodanig niet zyn, gelyk de *Apollo*, de *Lantyn*, „ die de Keizer Trajanus heeft doen maaken, en andere diergelyke? Kan men ook niet zeggen, dat „ de Schilder voor al de Paſſer in 't Oog en de „ Beeldhouwer in teegendeel dezelve in de Hand „ moet hebben.

„ In de ſtand van den *Gladiator* moet men de „ *geſteltenis* van 't Beeld en de *verſcheidenheid* zyner deelen aanmerken: in d'eene zal men een volmaakt evenwicht in acht genomen vinden, 't geen „ de Reegel is, om die wel op zyn plaats te ſtellen, „ en dat de Kuil van den Hals met den Enkel van „ de Voet, die 't geheel Lighaam onderſteunt, in 't „ Loot ſtaat; en in d'andere zal men deeze Reegel „ ten aanzien der werkende Actien waarneemen, „ te weeten, dat als een Arm op of neerwaards gaat, „ het Been van dezelve zyde moet zacken en *te rug* „ wyken, en zo voorts. Merk ook aan, dat dit „ Beeld alleen op zig zelfs ſtaande van alle kanten „ een wonder goede werking doet; hier by koomt, „ dat alle Beeldhouwers werk, 't geen in de open „ Lucht ſtaat, krachtiger moet zyn, dan 't geen in eenige Gebouwen beſloten is, om dat de Lucht, „ waar door het omringd is, de omtrecken aan het „ gezicht beneemt.

„ Kan, van de groote Torſe (*), ſpreekende, niet „ ge-

**Torſe* is een Beeldhouwers benaming en dus word de Romp van een Beeld met een Lighaam, dog zonder Hoofd, Armen, of Beenen genoemt. In 't Vaticaan te Romen is'er een, 't geen zeer konſtig is. Dit woord heeft deszelfs herkomſt van de Italianen, die veele alzulke figueren hebben, waer van zy groot werk maken en die zy in veel waarde houden.

„ gezecht werden, dat men onder de uitmunten-
„ de Antieken *vierderley verschillende* manieren aan-
„ gemerkt heeft?

„ De eerste, die *Krachtig* en *Fors* genoemd word,
„ is door Michel Angelo, Carrache, en het geheele
„ School van Boulonje gevolgt.

„ De tweede manier is wat *flaauw* en *laf*, ge-
„ volgt door Meesters Etienne de Lasne, Franque-
„ ville, Pilon, en zelfs door Jan di Bologna, wel-
„ ke manier men voorgaf uit Corinthen gekomen
„ te zyn.

„ De derde bestaande in *Eelheid* en *Bevalligheid*
„ bezonder in Eele dingen, die men acht door
„ Apelles, Phidias en Praxiteles voor de teekening
„ gevolgt te zyn; deeze manier is zeer geacht ge-
„ weest en men wil, dat dezelve uit Rhodus geko-
„ men zoude zyn.

„ Dog de vierde is *Zacht*, *Zuiver* en *Naauwkeurig*,
„ waar door alle de omtrecken *Groots*, *Natuurlyk*,
„ *Vloeyend* en *Luchtig* verbeeld worden. Dit was de
„ manier van Sicyone, een Stad in Peloponnesus,
„ geboorte-plaats van Herodotus, werkmeester van
„ die groote Torse, die tot volkomenheid gekomen
„ is door de verkiesing en zamenvoeging van al 't
„ volmaakste, dat 'er in ider van deeze manieren te
„ vinden was. Men geeft voor, dat de kleine Vrou-
„ we Torse, die door alle de geleerde erkent word,
„ de schoonste Antieken te overtreffen, door deeze
„ uitmuntende Konstenaar gewrocht is."

Maar zult gy my vragen, hoe komt het, dat 'er heedendaags zulke heerlyke werken niet uytgevoerd worden, als de Grieken gemaakt hebben, dewyl wy de uytvoerigste werken van de aloude Konstenaaren bezitten, en dat het gemackelyk is de konsten, die reeds voortgebracht zyn, te overtreffen?

Het is niet genoeg haare werken te hebben, haar Geest en kennis behoorden 'er ook by te zyn. De Beelden, welke hen tot model dienden, streckten hen niet zodanig ten reegel, dat zy 'er nog geen andere hadden, die niet tot ons gekomen, maar by ongeluk uit de Waereld geraakt zyn, waar door het Kostbaerste van de Teeken en Beeldhouwkunde verborgen gebleeven is. Eyndelyk waren de Boeken nodig, die zy geschreeven hebben, en volgens het verhaal van Plinius onzigtbaar geworden zyn, dewyl Apelles, Perseus, zyn Discipel, en andere Ouden, over de Beeldhouw en Schilder-konst geschreeven hebben. Euphranor, een ander Beeldhouwer, heeft over de evenredigheid en Coleuren geschreeven; gelyk Praxiteles een Boek geschreeven heeft, over de Menschelyke proportien, met opzigte tot de Toonen in de Muziek, die hy overeenkomstig noemde: Dog behalven haare Grondreegelen, hadden zy een Eelheid van Geest in het geen wy het uitmuntenste van het Antiek noemen.

Dog de Schilderkonst, het voorwerp zynde, waar op deeze Reedenering doelt, moet alles zo naauwkeurig niet uytgepluyst worden want dan zou, 't geen waarlyk Licht is, in een duystere Nacht verkeeren. De Schilder moet het Antiek in zyn Tafereel op dezelve wyze verbeelden, als een Geleerd Schryver een Boek is een andere tael overzet.

De Antieke werken zyn waarlyk een behoedmiddel voor de quaade zmaak; dog indien die als raauw of eenvoudig gebruykt word, en zonder de leevendige Schoonheeden der Natuur 'er by te voegen, zal derzelver gebruyk tot nadeel verstreccken. Het natuurlyke bezit iets, dat leevendig en beweegende is, en de onbeweeglykheid der Antieke stucken tempert; en de Schilders die haar werk

ma-

maken van het zelve zo naauwkeurig na te volgen, zonder acht te geeven op de byzondere bevallighee; den, die by de leevendige natuur gevonden worden, vervallen altyd tot een drooge en ſtyve manier: De Antieke trant moet met het natuurlyke gepaard worden, waar toe Raphael en andere ons den weg geweezen hebben.

Alvoorens een einde van dit vertoog over de Antieke te maken, zult gy met my toeſtaan, dat gelyk de aloude Helden en de Digteren, die hunnen Lof verbreyden, zig niet alleenlyk door haare ſchriften aanzienlyk maakten, maar ook zelfs hunne geboorte plaats grooten luyſter toebragten, zo ook de Edele Schilderkonſt tot geen minder voordeel geſtrekt heeft aan de geene, die dezelve oeffenden. Laten wy ten blyke hier van die weergalooze Mannen eens agter malkander van naby beſchouwen, en zien, wat een roem en vergelding zy door hunne werken verkregen hebben.

Timagoras, die te gelyk in de Schilder en Digtkunſt uitmuntede, heeft Panæus, Broeder van Phidias, verre overtroffen in een werk, waar van hy de roem behaalde en in de Stad Delphos zyne Zeegenpraal uitgalmde.

Zeuxis, droeg in de Stad Olimpia, om zyne wonderbare Tafereelen zyn naam in Goude letteren op zyn Tabbard.

Parrhazius, verſcheen als een Prins der Schilderkunſt, met een Purper Kleed op de Schouderen, en een Kroon op het Hoofd, ſtellende zyn naam met eenige Cieraaden en loſſpreuk in deezer voegen: *Splendidiùs hæc pinxit Virtutis Cultor, & idem clara Parrhazius ex Epheſo Patria.* Dat is, Parrhazius van Doorluchte geboorte uit Epheſen en

Oeffenaar der Konſt, heeft dit zo luiſterryk geſchildert.

Aratus verkreeg van den Koning Ptolomeus de nodige gelden en onderſtanden ter behoud van zyn Stad tegens de Geweldenaaren, en dat alleen om dat hy eenige werken van Pamphilius en Melanthes, Schilders van Sicyone, aan dien Koning vereerde.

De Stad Rhodus wierd beſchut voor de gramſchap van Demetrius door de agting, die hy voor de werken van Protogenes had, dewelke ten behoeven van zyn Vaderland een grooter gunſt verkreeg als die, welke Alexander aan de Stad Thebes ten gevalle van den Digter Pindares bewees, dewyl de Stad Rhodes geheel en in Thebes alleen het Huys van deezen Poëet behouden wierd. Ook moet men bekennen, dat de Schilders en Beeldhouwers hunne Landſchappen en Steden door hunne Heerlyke werken vereeuwicht hebben.

Theſpia, een gemeen Kaſteel der Beotiaanen is alleen vermaard geworden door het Stand Beeld, van de Liefde door *Praxiteles* gemaakt.

De Gnidiaanen zyn insgelyks beroemd geweeſt om het Beeld van Venus, door den zelven gemaakt, 't welk zy zo zorgvuldig bewaarden, dat ze liever altyd den Cyns aan dien Koning wilde betaalen, dan hem dat Beeld overgeeven.

Ook hebben de volgende Steeden een groote roem verkregen.

De Epheezen, door het Beeld van Alexander van *Liſippus* hand gemaakt.

De Cyziceniensen, door 't Beeld van Medaa van *Tymomachus*.

De Rhodianen, door de Jaliſus van *Protogenes*, en door

door 't Kooper Beeld van Colossus, gemaakt door den beroemden Beeldhouwer *Charsus*, bygenaamt *Lindiaan*, om dat hy van Lindus was, een der drie Steeden van het Eyland Rhodus.

Die van Atheenen, door de Minerva van *Phidias*

De Agrigentinen, door de Venus van *Zeuxis*.

Die van Syracusen, door de slag van Agathocles.

De Tarentinen, door 't Colossus-beeld van de Zon door *Lisippus* gemaakt, en de Volkeren van Elides, door het Stand-beeld van Jupiter Olimpia door *Phidias* gewrogt, waar over Paulus Emilius Burger-meester van Romen verbaast stond.

Pausanias verhaalt in zyne Beschryving van Griekenland, dat'er nog ten zynen tyde in 't Kasteel van Athenen gezien wierden een Mercurius Beeld, en de drie Gracien door *Socrates* gehouwen. Die Wysgeer, welke ten tyden van Phidias leefde, zoude tot geen openbaar werk in de beschaafdste Stad des Waereld en die de grootste achting voor alle Konsten had, gebruykt geworden zyn, zo hy niet in die konst bedreeven was geweest, en men kan zeggen, dat indien hy de Beeldhouwkonst op zyn Vader werkplaats geleerd heeft, deeze Studie hem de weg tot de eerste beginselen der Zeedekunde gebaand heeft, wiens uitvinder en vader hy naderhand worden moest, gelyk zyn Discipel Plato ook een volkomen kennis der Teekenkonst had.

Dog gelyk de gezegde werken hun vaderland vereeuwigt hebben, hebben ook de grootste Koningen de konsten bemind en zelfs geoeffent, en de Steeden hunne erkentenis deswegens beweezen.

Dien aangaande wierd door een openbaare keur belast, dat *Polignotes* ten kosten van den Staat in alle de Griekse Steeden gehuysvest en onderhouden zoude werde, om dat hy de behaalde overwinnin-

gen der Grieken, op de Perziaanen wonderlyk wel geschildert had.

Alexander de Groote, hoe mild ook, geloofde de uitmuntende werken van *Apelles* niet genoeg te zullen vergelden, zo hy hem de Copy van zyn schone Campaspe, voor hem geschildert, op geen verbazende wyze betaalde, 't geen hy deed, met hem het leevendig Origeneel, waar op Apelles verliefd was, te schenken en hem vergunde, haar te mogen trouwen.

Demetrius vereerde met een byzondere vriendschap *Prothogenes*, *Attalus*, *Nicis*, *Archelaus*, *Zeuxis en andere.*

De Keyzer *Adrianus* hield de Beeldhouwkonst in haar volkomen luyster staande, dewyl hy zelfs de Antieke Schilders en Beeldhouwers geëvenaard heeft, dus bedreeven was hy in zyne werken. Ook heeft hy een uytneemend Architect geweest. Door hem is de Brug van Adrianus gebouwt en zyn Praelgraf opgeregt.

De Keyzer Trajanus, die het Stand-Beeld van *Lantinus* had doen maaken, liet ook door *Apollodorus*, zyn Architect en Beeldhouwer, de Markt van Trajanus met deszelfs eereboogen, zyn Colom en de Brug over den Donau bouwen.

Fabius Pictor van Burgermeesterlyke afkomst, heeft zig door het beschilderen van den Tempel der Gezondheid berucht gemaakt, en men kan zeggen, dat de Schilderkonst tot na de tyden van Titus te Romen in groote achting geweest is.

Dog de oudheid daar laatende zullenwe de Schilders der drie verleedene Eeuwen eens beschouwen.

Michel Angelo en *Raphael*, hebben op gelyke wyze Florence en Urbino in aanzien gebragt.

Ca-

Cadore, een klein Steedtje in Frioul, is door de geboorte en werken van *Titiaan* beroemt geworden.

Antonio Corregio, is het niet minder gelukt en Lombardyen zal de eeuwige Gedenkzuyl zyn'er roem weezen.

Romen, Venetien, Bologne, Florencen, Parma, & Mantua, trecken de nieuwsgierige vreemdelingen meest tot zig, door de weergalooze stukken die binnen haare muuren besloten zyn.

Zo wy tot de opkomst deezer heerlyke Konsten opklommen, zouden wy zien, dat de Republiek van Florence den Koning Carel van Anjou ontfing met alle het kostbaerste, dat by die natie gevonden wierd en hem by *Cimabue* bragt, die beezig was met het schilderen van een Beeld van de H. Maagd, 't geen onder den toeloop van een ontelbaare meenigte volks onder 't geschal van Trommen en Trompetten na de Kerk van Maria de Novelle gevoert wierd, en zo wel de Republiek als den Schilder een onsterffelyk roem toegebragt heeft.

Giotto schreef zyn naam met Goude Letteren op zyne werken en was van de Pausen Benedictus IX en Clemens V bemind. Robert, Koning van Napels, had zo veel geneegenheid voor hem, dat hy na hem toeging, om met hem te redeneeren en hem te zien arbeiden, en offschoon een boere Zoon zynde beschonk hy hem met den tytel van Burger der Republiek van Venetien en belaste, dat hy op de Lyst der loontrekkende van den Staat voor 100 Guldens 's jaars gestelt zoude worden.

Wat een Roem was het voor Bellini dat de Raad van Venetien hem ten verzoeke van Mahomet II. na Constantinopolen zond. Door den Consul by den Groten Heer ingeleid zynde, wierd hy tegen

de gewoone trotsheid van dien Sultan met alle liefkoozingen bejeegent, welke zig niet genoeg verwonderen kon, dat een sterffelyk mensch iets Goddelyks bezat, om de natuur dus net te volgen als door deeze groote Man geschied was; ook deed hy hem de eere hem Ridder te slaan, hung hem een Goude keeten van groote waarde om den hals, gaf hem verlof om te eischen al wat hy begeerde, dog Bellini slegts een gunst-brief aan den Doge verzocht hebbende, is het ongelooflyk met hoe veel loftuiginge hy in den vollen Senaat opgehoopt wierd en daar en boven verkreeg hy een aanzienelyke Jaar-wedde op 's lands inkomsten.]

De verwondering van dien Turkſen Keyzer moet ons niet vreemd voorkomen, nadien men zeggen kan, dat de Schilders en Beeldhouwers waarlyk navolgers zyn van de Werken des Almogende, en dat zy zig op een stomme dog zeer welspreekende wyze doen verstaan. Dit heeft een der grootste kerkelyke Schryvers aanleyding gegeeven, om in een Lyk reeden, over een Heilig van zyn eeuw uit te roepen. " Wat heeft de Schilderkonst een „ groot voorregt! Zy overtreft heeden de redeneer- „ konst. Wie zou konnen gelooven, dat een stom- „ me welsprekendheid zo kragtig en overtuigend „ was. Ik heb Ul. in verscheide periodes het lee- „ ven en de wonderwerken van dien Heiligen Man „ aangetoond; maar in dit Schildery wordenze met „ een opslag van 't Oog gezien. Dit Tafereel doet „ de ziel aan door het teederste en edelste der zin- „ nen en drukt zig uit in een taal voor alle de volkeren des Waerelds verstaanbaar. "

In 't vervolg zal ik spreeken van de groote eerbewyzen en voordeelen, die deeze beroemde Mannen verdiend hebben, en tot welke hoogen top zy

in 't vertrouwen hunner Souvereynen gebracht zyn.

Michel Angelo en *Raphaël* door de Pausen en Keyzers.

Titiano door Karel V en andere Vorsten.

Leonard da Vinci door Francoïs den Eersten.

Pelegrino van Modena door Philippus de III.

Rubens en *van Dyk* door de Koningen van Spanjen en Engeland: maar om niet te vergeeten al het geen ten voordeelen deezer konsten door de Keyzers en Koningen, die 'er de waarde van kende, gedaan is, moet men desweegens aanmerken, dat Keyzer Maximiliaan de I dadelyk Brieven van Adeldom verleende aan *Albert Durer*, toen ter tyd een uitmuntend Schilder en Plaatsnyder, en hem ook tot zyn wapen begiftigde met een Schild, waar in drie andere leedig waren.

Dit zyn eerteekenen welkers luyster zig nog heeden uitstrekt over alle de geene, welke deeze schoone Konsten tot hun beroep verkooren hebben. Francois den I heeft hun Wapen verrykt met een Lely in het midden tusschen de 3. Schilden. Carel VI. ten verzoeke van *Henri Mellein* Konst - schilder en glazemaker wonende te Bourges, onthefte hem by opene Brieven in dato den 3. January 1430. van alle wagten, voogdyschappen en andere Stadts lasten.

Hendrik II heeft *Primatrice*, Discipel van Julio Romano, met eerbewyzen, ampten en weldaden opgehoopt, en maakte hem Abt van St. Martyn. Carel IX had veel liefde voor den Schilder *Janet*, en Hendrik IV voor *Freminet*, *Du Breuil* en *Bunel*.

Lodewyk de XIII vergenoegde zig niet den Heer Poussyn zyne Koetsen, tot aan Fontainebleau

te gemoet te zenden, en hem met al zyn gevolg pragtig te onthaalen, maar ontfing hem ook zelfs aan de deur van zyn kamer, tonende dus door deeze overgroote goedheid, dat hy de konsten zelfs in de persoon zyner onderdaanen eerde.

Lodewyk de XIV begon zyn regeering met nutte en roemwaarde ontwerpen. Onder welke uitblinkt de instelling van de Koninglyke Academie der Schilder en Beeldhouw-kunde in de Hoofd-Stad zyns Koningryks. Wyle de Heer *Le Brun* wierd verkooren, om 'er het bewind over te hebben en 'er Cancelier van te zyn. Deeze heeft zig beroemd gemaakt door de konstige vrugten zyns verstands en doordringend vernuft, waar door hy tot 's Konings eerste Schilder benoemd en met weldaden opgehoopt is.

De byzondere achting, welke die groote Vorst voor de stukken van deezen Konstenaar had, benadeelde geenzints de achting, die hy de konstige Beeldhouwers dier Academie toedroeg, en men kan tot lof deezer Konst niet alleen zeggen, dat 'er van alle de konst-handwerken geen is, 't geen meer oplettenheid, oeffening en tyd vereyscht, moetende men, (om zo te spreeken) op zyn werk sterven, maar dat men ook eenige Jaaren tyd nodig heeft, 't geheim te vinden, om tot de onsterffelykheid te geraaken.

De Beeldhouw-kunde kan gezegt worden de schatbewaarster en tolk van alle de Eeuwen te zyn, en wy leezen, dat Alexander op zyne reystogten een Koper Beeld van Herculus, door *Lysippus* gemaakt deed mede voeren, om door het beschouwen van een zo volmaakt model, meer en meer opgewekt en aangemoedigt te werden.

De Gelykenissen der aloude Helden is veel bee-

beeter van Koper en Marmer dan op Doek in ſtaat gebleeven, en men kan eenige Beelden Zeeden-leerende noemen, om dat zy op een ongevoelige wyze de Deugd inboezemen door de eerbied, welke men heeft voor den Held, die verbeeld word, en de begeerte, om den zelven gelyk te worden. Het Marmer, de Porphyrſteen en 't Koper zelfs, waar van die gemaakt zyn, leeren den menſch zig tot het werk te gewennen, daar in te volharden, en zig door de zwarigheeden, die zig op doen, niet te laaten afſchrikken; want offchoon die zomwylen onoverwinnelyk ſchynen koomt men hen door de volharding te boven.

Nu zal ik u de ſmaak der Antieken, door eenige gevoelens van de wakkerſte *Schilders*, *Beeldhouwers* en *Graveerders*, der laatere tyden bevestigt, onder het oog brengen, deeze gevoelens zullen onderſteunt zyn door de *Conferentien* van de Koninglyke Academie der Schilder en Beeldhouwkunde, te Parys, over verſcheiden onderwerpen, zo de Teekening, als de Proportien en andere partyen van een Tafereel betreffende; en ik zal een grondige verhandeling geeven van alle die voornaame partyen, waar uit de zamenſtelling en harmonie van al 't geen wy een Tafereel noemen, beſtaat. Zo veel bequaame perſoonen welke die Academie uitmaken, zyn myne waarborge en ik zal my van haare gewigtige leſſen ten bewyzen van myn gezegde bedienen; nogtans had ik gedagt, dat zulk beeter op 't einde van dit werk dan te deezer plaatze gepaſt zoude hebben.

Vra. Het is veel gevoegelyker dit nu te verhandelen; en zelfs om u taſtelyker te doen zien om welke reeden ik vermeen dat dit nu dienſtiger

als

als op 't einde zou geſchieden, zal ik u zulks door een gemeenzaame gelykeniſſe voorſtellen.

Wat onderſcheid vind gy tuſſchen de oogen een de ooren van een weetniet en de zelve partyen iin perſoonen, die 't zy door de praktyk of verkreegge kennis, in de konſten ervaaren zyn: en dewyl de Natuur, die wonderbaarlyk in hare gewrochteen is, aan de menſchen, zonder onderſcheid van die onweetende of ſchrandere, op gelyke wyze de noodige ſmaak geeft, om de ſpyzen, die haar dienſtig zyn, te gebruyken en de andere te verwerpen, waarom heeft zy dan hen de zelve gelykvormigheid ten opzigte van het verſtand niet gegeeven?

Antw. Daar op zal ik u zeggen, dat 'er in deen menſch tweederly onderſcheid gemaakt moet worden; naamentlyk de Reedelyke Ziel, dewelke uit geeſt beſtaat, en de zinnelyke trek of begeerlykheid, of om beeter te zeggen, de natuurlyke een dierlyke drift, waar door hy tot zyn eyge behouudenis genoopt word tot 't gebruik van voedzeel, en tot voortteeling van zyns gelyke. Zyne Ziel met reeden begaaft is niet te min redelyk, hoe wel zy niet als door de goede opvoeding vernuftig en geeſtig word, en door de naarſtigheid en vlyed, om die weetenſchappen, die haar voorgeſteld woorden, te verkrygen; dus heeft de Ziel, wanneer zy tot kennis derzelver gekomen is, des te meer vermaak, om de ſchoonheeden, die in de Tafereelen een andere zeldzaamheeden gevonden worden, te beſchouwen, hoe meer zy de Konſt en weetenſchaap van derzelven Autheuren doorgrond heeft. Een Diamant hoe ruw hy mag zyn, is daarom nogtaans een Diamant; dog deſſelfs waardy word ſleggts door de konſt en bewerking van den ſlyper veer-

meer-

meerdert, door de ſchitterende glans, die hy het weet te geeven.

De Muziek, door deſſelfs verſchillende toonen, geluid en maaten zo aangenaam aan het gehoor, is door de zelve reeden laſtig aan een onwetende. Hier uit moet men beſluiten, dat 'er tyd vereyſcht word, om Weetenſchappen te leeren, en om een regte kenniſſe derzelver te verkrygen, moetende de duyſtere wolken der onwetenheid door de liefde tot de konſten en Weetenſchappen gebrooken worden. De grondreegels, die ik in een bondige redenvoering zal voorſtellen, zullen de liefhebbers der Konſten aanwyzen, waar in deſſelfs waardy beſtaat, en hoe de doorlugtige Mannen te recht dezelve zo hoog geagt hebben. Om dan u begeerte te voldoen, zal ik zeggen, dat alle het onderſcheid, dat 'er in de proportien aan te merken is, ook ten opzigte der omtrekken in agt genomen moet worden, dewyl men door dezelve haare verſcheydenheid kan vertoonen, en dat 'er vierderly onderwerpen zyn, uit welke zo veelderhande en verſchillende proportien gemaakt worden. De gemeene ſtucken 't zy Harders, Boeren, Landſchappen en diergelyke, moeten *Ondojans*, grove en onwiſſe omtrekken hebben, ik noem *Ondojans* de manier van teekenen, waar in men geen muskel ziet, die den ander overheerſt, maar dat zy malkander gelyk als volgen. De grove en twyffelagtige Muſculen zyn zodanig, dat zy met de Peeſen en Slagaderen ſchynen vermengd te zyn en niets duidelyk onderſcheyden word: dit dient tot eenvoudige voorwerpen en grove menſchen.

In ernſtige voorwerpen, waarin de natuur door bevalligheid en ſchoonheid moet verbeeld worden, moet men eele en gewiſſe omtrecken maaken, zagtjens van de eene tot de andere overgaande, en de

par-

partyen groots en beſtipt, gelyk men ziet in Beelden van Jongmans of Jonge Dogters, daar niets hoekig of ſcherp in gezien word, maar in tegendeel, de omtrekken glad en vloeyende.

Belangende de omtrekken welke groots, kragtig, vaſt en ſtout genoemt konnen worden; in deeze word niets twyffelagtigs gevonden, alzo de voornaamſte Muſculen over de mindere heerſchen en in dezelve een keurige ſchicking en ordonnantie is. Deeze konſtige manier van omtrekken, het natuurlyke te boven gaande, word kragtig, ſtraf en ſchrickelyk genaamd. Kragtig om dat de Beelden daar door groots en deftig vertoont worden, en dat zy kragtige partyen uytmaaken: ſtraf ter oorzaak dat 'er niets in is dat het weezentlyke en noodige, de eelheid der aders, Arterien en Peeſen, dewelke in de andere omtrekken bevonden word, verlaten. Deeze manier is alleen eygen aan Godheeden.

De verſchrickelyke omtrekken dienen tot ſtukken, die van verre gezien worden, en om Reuzen te verbeelden.

Zult gy niet met my toeſtemmen, dat zonder veel reedeneeringen het gemakkelyk te beſluiten is, dat een Schilder zo veel doenlyk moet vermeiden kleyne en ſlegte omtrekken te maaken, ten zy door het voorwerp en de verſchydenheid daar toe genoodzaakt. Het Tafereel van den Aarts Engel Michaël door Raphaël geſchildert, is een uitneemend voorbeeld ter beveſtiging van myn gezegde. Wanneer men de eelheid en netheid der proportien en omtrekken in 't Beeld van St. Michaël tegen de ſwaarmoedigheid in dat des Duyvels beſchouwt, verwekt zulks een aangenaame tegenſtrydigheid, die de eygenſchap en natuur der voorwerpen zo fraay ver-

vertoond, dat dezelve tot een reegel konnen verstrekken.

Vra. Het ligt en de opheldering, die gy my geeft, doet my een regt denkbeeld hebben, om de schoonheid der Tafereelen wel te doorgronden, vervolg dan met ons het keurigste desaangaande te vertonen, om 'er vrugt uit te trecken.

Antw. Met veel vermaak zal ik uwe weetgierigheid desweegens voldoen, en u op dezelve wyze, als de Boekzaal der geleerden, een kort begrip der Academische Conferentien geeven, om u eenigzints derzelver inhoud voor te dragen.

Misschien zullen de gemelde Conferentien van de Koninglyke Academie der Schilder-konst enz. te Parys in 't ligt gegeeven worden, en als dan zult gy uwe nieuwsgierigheid ten vollen konnen voldoen, want alles is 'er ten uiterste naauwkeurig in voorgestelt, dus dezelve alhier geen plaats behoeven, zullende ik daarom, ten einde niet te wydloopig buiten myn bestek te treeden, alhier maar eenige uittreksels laten volgen.

„ In de verhandeling van de Leevendige en Na-
„ tuurlyke verbeelding, (die daar *Expressie*, uit-
„ drukking genoemd word) word gezegd, dat een
„ Schilder zyn studie moet maaken en wel in agt
„ neemen den aard en de eygenschappen, welke het
„ onderwerp passen, en slegts de dingen, die niet
„ volstrekt noodig zyn, overstappen. Hy moet
„ ook de waarheid in zyne afbeeldingen volgen,
„ zo wel als een Geschiedenis-schryver in zyn ver-
„ haal; de verbeeldingen moeten treffelyk zyn, en
„ ontrent de zuyverheid en waarheid der gehei-
„ ligde Geschiedenissen moet hy zeer naauwkeurig
„ wezen, dewyl een Schildery het verstand te
„ gelyk moet onderregten en vermaaken.

„ Be-

„ Betreffende de (*Allegorie*) Leen - ſpreuk, „ of Verbloeming, moet men in agt neemen, het „ onderſcheid tuſſchen de Beelden der vercierde „ Goden en de Allegoriſe figuuren, en dat de „ verdigtſels dikwerf met de waarheid niet konnen „ beſtaan: dog ten onregte zou men een ver„ nuftig Schilder beletten om de verbloeming, „ by de Hiſtorie te voegen, om derzelver gehei„ meniſſen te verbeelden, wanneer zulks geſchieden „ kan, zonder aan de verſtaanbaarheid en kennis „ van het voorwerp hinderlyk te zyn, en dat hy „ aan zyne geeſtige (*Expreſſien*) verbeeldingen, de „ kentekenen weet te geeven, dewelke door haa„ ren aard, tot zyn voorwerp behooren. Heeft „ men niet met vermaak en goedkeuring gezien, „ dat een verſtandig Schilder onder 't Kruys onzes „ Zaligmakers een Slang geſchildert heeft, om „ deeze oude voorzegging: *Het zaad der Vrou„ wen zal den Kop der Slange vermorſelen.* Gen. 3. „ te verbeelden. Te regt heeft men gezegd, dat „ de Schilderkonſt een ſtomme Digtkunde is, en „ de Welſpreekendheid der Schilders.

„ Ten aanzien der byzondere verbeeldingen „ word gezegd, dat de hartſtocht een beweeging „ der Ziele is, dewelke in de gevoelige deelen zyn „ verblyf heeft, welke beweeging geſchied, om te „ volgen, 't geen de Ziel meend haar dienſtig te „ zyn, en te vermeiden, 't geen zy verbeeld haar „ ſchadelyk te weezen: dat 't geen men actie of „ werking noemt, niets anders is, dan de bewee„ ging van d'een of d'andere party, en dat deeze „ beweeging alleen maar geſchied door de veran„ dering der Muſculen of Spieren, dewelke niet „ beweegen dan door de tuſſchenkomſt der Ze„ nuwen, daar zy aan verknogt zyn, en midden

„ door

„ door dezelve loopen. Dat de zenuwen geen
„ werking doen dan door de geesten, die in de
„ holligheeden der Harssenen vervat zyn, en dat
„ de Harssenen die geesten niet ontfangen dan door
„ het Bloed, 't welk gestadig door het Hart loo-
„ pende warm word en zodanig uitdyd, dat
„ het fynste opwaarts stygd en aan de Harssenen
„ zeekere dunne waassemen of dampen toebrengd,
„ die door een onnoemelyk getal kleyne vaatjes,
„ daar de Harssenen vol van zyn, dringende, al-
„ daar (gespiritualiseert) dat is van een vast lig-
„ haam tot geest overgehaalt worden; van waar
„ zy zig door middel der Zenuwen na de andere
„ partyen verspreiden, dewelke als zo veel draadt-
„ jes of pypjes zyn, waar door die geesten in de
„ Spieren loopen, volgens dat deeze zulks meer of
„ min noodig hebben tot de werking, waartoe zy
„ geschikt zyn: dus ontfangt de Spier, die het sterk-
„ ste werkt, de meeste geesten en zwelt dienvol-
„ gens meer als de anderen.

De Antieken hebben aan het gevoelige deel der Ziele tweederly drift toegeschreeven: in de begeerlyke lust of wil stelden zy de enkele Harts-togten, en in de toornige lust de wreedste, wildste en die, welke t' samengesteld zyn, voorgeevende, dat de Liefde, Haat, Begeerte, Blydschap en de Droefheid in de eerstgenoemde drift besslooten zyn; en dat de Vreeze, Stoutheid, Hoop, Wanhoop, Gramschap, en de Schrik, haar verblyf in de andere hebben. Dit kan breeder uitgelegt worden. Men besluit, dat het onmogelyk is alle de teekenen der verschillende Hartstogten stiptelyk voor te schryven, ter oorzaak der verscheidenheid van de vorm of gedaante en van des Lighaams gesteltenisse.

„ Een vol aanzigt maakt dezelve vouwen of „ rimpels niet als een mager en ſchraal; tuſſchen „ een groot Oog dat verheeven en een dat klein „ en ingezonken is, zyn zeer verſchillende teeke- „ nen. Die galagtig is heeft geheel andere be- „ weeging dan die ſlymerig en bloedryk is. Ins- „ gelyks een dom menſch gaat geheel tegenſtry- „ dig te werk vergeleeken by eenen die welbezonnen „ is, zo dat een Schilder alle deeze verſchillende „ dingen in acht moet neemen, om alle de verbeel- „ dingen der Hartſtogten te ſchicken na den aard der „ figuuren, proportien en omtrekken. In de ſchic- „ king of ordonnantie zyn drie deelen aan te mer- „ ken; voor eerſt de ſtelling der plaats ten aanzien „ van de dingen, dewelke tot Grondſlag moeten „ dienen, als by voorbeeld bewoonde of onbe- „ woonde Landſchappen enz.

„ Van de gebouwen, Deeze zyn of Land of „ Boeren Huyſen ofte reguliere gebouwen, wel- „ kers onderſcheiden Architectuur door haare „ orders en aſpecten kenbaar zyn. De zamen- „ paaring deezer beide, waar in men tot een alge- „ meene regel moet houden, 1 kragtige groote „ partyen te maaken. 2. op zommige plaatzen licht „ overheen te loopen, om andere des te aanzienly- „ ker te maaken. 3. alle roerende dingen bewee- „ gende te doen ſcheinen; 4. het Planum in agt te „ neemen, als meede de ſtelling der lighaamen, „ die uit de natuur zwaar en vaſt zyn, gelyk Ber- „ gen, of door de konſt, gelyk de gebouwen.

„ Of beweegende, 't zy door een gewillige be- „ weeging, gelyk de Dieren of door een byval- „ lige of bykomende kracht, gelyk de Planten en „ de werktuigen door konſt gemaakt.

„ Of afgeleegen, in alle de verſchillende manie- „ ren

„ ren die 'er konnen voorkomen, zo door die ver-
„ heeven als laag zyn.

„ De ſchicking der Figuuren, volgens de Groe-
„ pen, dewelke een zamenhang met het voor-
„ werp maaken en het gezigt ophouden: hier in
„ moeten vier dingen aangemerkt worden. De
„ Conjunctie of zamenvoeging der Figuuren of
„ Beelden, 't geen Groep genaamd word (zynde een
„ Italiaanſch Woord) 't welk beteekent een zamen
„ paaring van verſcheide Lighamen.

„ De (Proximiteit) nabyheid der Figuuren, de
„ welke de ketting kan genoemd worden.

„ De Groep moet geſchoord worden door iets
„ dat hem tot een boog of zuyl verſtrekt, 't geen
„ men den Grond-ſteen kan heeten, en deeze moet
„ met alle de Groepen gevoegt weezen, hoe wel
„ zy van malkander geſcheiden of afgezondert zyn.

„ En de houding van het Licht en Donker, &c.

„ Ten tweede moet men de (Actien) Werkin-
„ gen, aanmerken, in acht neemende dat men moet
„ vermeiden werkingen, die al te gemaakt en
„ gedwongen zyn, als ook buytenſporige Pos-
„ tuuren, een middelmaat houdende tuſſchen het
„ geen buitenmatig uitſteekt en 't geen laf is. In
„ de teedere en magere Beelden moet men de lee-
„ den niet uytſtrecken, geleegenheid zoekende om
„ ze te bedekken.

„ Men moet in het algemeen in alle de Figuuren
„ van 's menſchen lighaam in acht nemen, het Hoofd
„ wel tuſſchen de Schouders te ſtellen; de romp op
„ de Heupen en het geheel op zyn Voeten in een
„ beſtipt en net evenwicht en een verſcheidenheid,
„ waarin verſchillende geſtaltens gevonden worden,
„ zonder 't welke het natuurlyke zelfs zonder be-
„ weeging en ſtyf in zyn werking zouden ſchynen.

„. Ten 3 moet men op de kleedinge acht gee-
„ ven, waarneemende dat die op de Beelden als wee-
„ zentlyke kleedagie moet schikken, en niet als stof-
„ fen die 'er by geval opgegooyd zyn.

„ De vouwen aardig te schicken, waardoor zig
„ het naakt zuiver vertoont.

„ Als men de vouwen schikt moet de stof op-
„ gebeurt worden, op dat de vouwen door de
„ lucht ondersteund worden, en dezelve zagtjens en
„ los laten zacken.

„ De verscheidenheid die aangemerkt kan wor-
„ den, ten opzigte der Actien ofte Werkingen,
„ welkers verschil ofte verandering oneindig kan
„ zyn volgens de verscheidenheid der invallende
„ voorwerpen en de bysondere gesteltheid van ie-
„ der Figuur.

„ Van den-stand der onderscheidene Aspecten
„ of stand-gezigten dewelke een aangenaame ver-
„ scheidenheid uitmaaken.

„ Van het Gebruik dat zig in het algemeen over
„ alle de partyen der Schilder-kunde uytstrekt."

Dit alles wel opgemerkt hebbende moet gy in uwe gedagten houden, dat de ordonnantie de zamenvoeging en schicking van de partyen der Schilderkunst zynde, deszelfs zamenstel af hangt van de hoedanigheeden en vrye verkiesing der vernuften, dewelke de voorwerpen ter uitvoering brengen, door gemackelyke middelen, die zy door hun scherpzinnig verstand verzinnen, en al 't geen dat Zenuwloos is of lam verwerpende, in haare uytvindingen een treffelyke en heerlyke verkiesing doen zien, daar niets dan een keurlyke smaak in gevonden word, en dat het merkteeken van een deftigheid en waarschynlykheid met zig draagd, der-

derhalven kan men niets dienſtiger voorſchryven, als daar van een denkbeeld te ontleenen van de voorbeelden der beſte ſtucken, ten aanzien van welke men in het algemeen kan aanmerken, dat in de onderſcheidene voorwerpen, die een Schilder te behandelen, heeft hy in acht moet neemen.

De ſtand-plaats te ſchicken ten aanzien der figuuren, zig voorſtellende de verſcheidenheid der beweegingen, die aen zyn voorwerp beſt paſſen, haare evenwigtige ſteun, haar ſtand op een perſpective grond-vlakte, de verſcheidenheid in de geſteltenis der voorwerpen, de lichten en ſchaduwen, en eindelyk de Coleuren; alle deeze dingen moeten te gelyk waargenomen worden in het bewerpen van de ordonnantie, zodanig dat ze alle gezamentlyk meedewerken tot de verbeelding van het voornaamſte voorwerp. Ten tweede moet men trachten groote partyen uit te vinden, gelyk als kragtige hoogſels en diepſels, 't zy in de Groepen, 't zy in de Schaduwen of in de Coleuren, dit geeft eelheid en ſchoonheid aan 't werk, 't welke door deeze grootze manier onderſcheiden word van een geſtommelde en zobere manier.

Dog eindelyk alzo 'er geen vaſte reegels op de ordonnantie konnen gegeeven worden, en dat elk een daar in na de kragt en geſteltenis van zyn vernuft kan te werk gaan, is dit gedeelte van de Schilderkonſt afhankelyk van een ongemeene begaaftheid en de onderrigtingen die desweegens door geleerden konſtenaaren konnen gegeeven worden, om in drie hoofdpunten te verdeelen te weeten.

De Hiſtorien der beſte Schryveren naarſtig te beſtudeeren, om het voornaamſte en de weezentlyke omſtandigheeden wel te bevatten, en dus boven de gemeene Schilders uittemunten, en die

nogtans Schilders zyn al verstaan zy de Historien niet in den grond, gelyk een mensch nogtans mensch is al ontbreeken hem de aanporring tot verkryging der Weetenschappen. Ziet men niet dat de Konst Schilders van den eersten rang als Meesters te werk gaande zig te groote vryheid aangematicht hebben, dog op een byna onzichtbaare wyze op de reeden steunende konstig uytgevoert en door de Historien gestaafd.

Met bescheidenheid en oordeel de verscheidenheid in alle de partyen der teekening te verkiezen, om een aangenaame harmonie aan het Gezicht te vertoonen; en eindelyk.

Gestadig de beste en uytvoerigste stucken te betrachten, om in het verstand schoone denkbeelden te verwekken, ten einde daar van in de samenstelling der ordonnantien gebruik te maaken. Gy weet wat Coleur is, en de manier om die te gebruiken; ik zal 'er slegts by zeggen, dat de verwen aangemerkt moeten werden ten opzigte van deszelfs gebruik, 't zy met Oly of met Water.

Omtrent de Olyverf moet men voor eerst in acht neemen deszelfs bereiding, om dezelve zo fyn en zindelyk te wryven als doenlyk is, en altyd de beste verkiezen.

Als men dezelve op het Palet lecht, moet men die, welke van zelfs niet drogen, met Oly of andere drogende dingen vermengen.

De vermengde Coleuren, die men van nooden heeft, moeten in zo klein getal zyn als doenlyk is, zynde die zeer ligt met het Penceel te vinden.

De legging der Coleuren moet aangemerkt worden ten aanzien der verscheidene manieren van Coloreeren in de groote stucken, waar in op tweederley manieren gewerkt wordt, eerstelyk de

Ver-

Verwen met een Penſeel aan te leggen, om die zacht in een te vermengen en te vereenigen, waar door zy langer ſtand houden.

Ten tweede maar met een weynig Verw dun van Oly aanſtryken, 't geen ſpoediger voortgaat en aangenaam ſchynt, dog dit is niet duurzaam en 't word hart en droog.

Men moet agt geeven op de kragt en graaden der Coleuren, dewelke met de eerſte ſtreek gelecht moeten worden, om dat het gemakkelyker is de geene, die men verdryven wil, te verzachten, en de andere te verhoogen.

Ook moet men wel in acht neemen, de toetſen, die ſtout moeten zyn, met een vaſt en luchtige behandeling van Penſeel en zo min frimelachtig als mogelyk is aan te taſten, ſchynende de werken dus betamelyk getoucheert, op een zeekere afſtand zeer geeſtig en bevallig, wanneer de lichten en ſchaduwen voordeelig verkozen en mollig geſchildert zyn, 't zy door het gladde en eſten Penſeel van Corregio, 't door de ruwe manier van Rembrand. De doorſcheinende Coleuren als ſlegts ſchommelachtig zynde, moet het onderſte of de grond met lyvige Coleuren ſterk geſchildert en gelyk gedekt worden. In de uitvoerige werken, die van naby willen gezien werden, kan men op tweederley wyze te werk gaan.

Eerſtelyk yder Coleur nettjes op zyn plaats leggende, en haar uitterſte in malkander verdryvende, zonder hen te pynigen, op dat zy haare zuiverheid mogten behouden. Ten tweede een groote party met een en dezelve Coleur te leggen, en daar boven op de verſcheidentheid der Coleuren, waarmeede de kleine dingen gemaakt zyn, dit is ſpoediger dog gaauwer bedorven.

Belangende de Tafereelen van een Coleur, dewelke in 't Fransch *Camayeux*, of relief genoemd worden, moet men in agt neemen de verdryving der Coleuren tot de afgeleegene dingen, door den dag en schaduwen, gelyk als met het kryt gedaan word.

In de bas-reliefs of half-ronde, 't geen een nabootsing der Beeldhouwery is, van welke stof en Coleur het mag zyn, in deeze twee manieren kan men maar de Coleuren droog schommelen.

Wat belangd de *Water-Verwen*, daar meede word op onderscheidene wyze gewerkt; te weeten, men maakt de Verwe nat met Lymwater en gebruikt die tot allerhande voorwerpen.

In *Fresco*, 't geen een manier van Schilderen is, die met daar toe bereide kalk geschied. In dit werk moet men voortvarende en zindelyk zyn, om de stof niet droog te laten worden, ieder Coleur net op zyn plaats brengende, en die met arceeringen mengende. A *Goüache* mengt men de Coleuren met Gomwater, en het Penseel word behandelt als in het Wasschen of Schilderen.

Miniatuur, is tot klein werk. De Verwen moeten zeer fyn en zindelyk gewreeven worden, zy worden met gomwater nat gemaakt en poincterende bewerkt. Deeze manier is maar tot kleine en fyne werken.

Dit zyn alle bondige Reedeneringen en Grondreegelen; dog dewelke niet ondienstig zullen zyn voor de eerstbeginnende, om daar door op wisse schreeden te stappen, en kunnen ook niet onaangenaam wezen aan de gaauwste, in die Edele Weetenschappen, dewelke volgens zeekere Grondreegelen, de fraaiheid in haare werken verspreid, door de beval-

valligheid, die zy door een vernuftige vryheid daar in weeten te brengen, om 'er een volmaakt werk van te maken. Dog laatenwe de draad onzer redeneering hervatten, en weder tot de Gottische Schilders, die in aanzien geweest zyn, keeren.

Vra. Staat my nu toe, u dank te zeggen, voor alle deeze onderrigtingen, die niet alleen bequaam zyn, om de Oeffenaars deezer Konsten te onderregten, maar zelfs aan de onverschilligste Persoonen een genoegzaame kennis te geeven, ten einde 'er met grond over te redeneeren: maar mogelyk, zal 'er een berisper opkomen en zeggen, 't is ligt, alle die dingen, welke in de Academische conferencien gevonden worden, voor den dag te brengen, nadien een ander die bereids Waereldkundig gemaakt heeft.

Antw. Gy verpligt my op een aangenaame wyze, my te verdeedigen alvorens ik aangetast worde, en ik beken, dat ik de eenigste niet zou weezen voor wien geen zeekerheid zou zyn zo ten opzigte van de beknopte Verhandeling van 't Werk, als om niets te vergeeten van al wat men kan verlangen, indien het niet geoorlofd was uittrekselen van Oude en Nieuwe Schryvers ten bewys en steun der reedenkavelingen te gebruiken. Wat quaad steekt in 't geen ik uit de Academische Conferentien getrokken heb? Ik zou ze in myne discoursen hebben konnen lasschen, en als eigen uitgeeven, en indien ik zulk niet gedaan heb, is, dat ik my liever het oordeel van het gemeen wil onderwerpen, dan het zelve aanstoot te geeven, en my de eer, die de Academie toekoomt, aan te maatigen, wiens grondreegels en kragtige reedenvoeringen de vrugten haarer conferentien zyn; en hoe kon ik u en alle de liefhebbers der konsten, van de weezentlykheid

van 't geen ik voorstelle beter overtuigen, dan de gemelde Academie tot steun en grondslag van myn gezegde te stellen. Zo ik voor vermeetel en een Naschryver aangezien word, om dat ik over dingen redeneer, die zo veele Geleerden voor myn tyd met veel Welspreekentheid verhandelt hebben; zou men dan om de zelve reeden de mond van alle de reedenaars moeten stoppen, welkers reedevoeringen niet Welspreekende zyn, als voor zo veel zy Cicero en andere heedendaagse Redenkonstenaars van naby volgen.

Indien Raphaël en alle de beroemde Meesters, welke de Antieke en de Natuur in haar schoonheid volgden, de verwondering over haare werken niet verkreegen hebben, als door 't geen zy uit andere trokken, om dezelve deftiger en kragtiger te verbeelden, waarom zal het my niet vry staan, om 't geen de ouden en heedendaagsche geschreeven hebben te vernieuwen en aan 't gemeen een reedevoering voor te dragen, die des te nutter zal zyn, om dat die in 't kort bevat al 't geen verscheide andere Autheuren geschreeven hebben. Maar om den draad onzer reeden te hervatten, laat ons tot de Gottische Werken treeden, en om met orde daar van te spreeken, zullen wy zeggen, dat wanneer de Romeinen meest alle de Natien des Waerelds beoorloogde, zulks een zo groote omkeering aan de Weetenschappen toebracht, dat de eene party nergens op denkende, dan om zig te verweeren, gelyk andere om hen aan te vallen, die aloude konststukken door desselfs bezitters in vergeetenheid geraekten, en die groote Mannen niet bedagt geweest zyn, om andere te maaken; de overwinnaar zo wel als de overwonnene, alle in de gevegten gesneuveld zynde, en de marmersteenen zelfs ter

aar-

aarde geveld wordende, konde geen beeter ſchuilplaats vinden, dan de ſchoot uit wien zy ruuw voortgebrågt waren.

Den waren God, die onder 't getal der vercierde Goden aan die Menſchen onbekend was, heeft dezelve in het ingewand der aarde behouden, en na verloop van verſcheide eeuwen toegelaten, dat die dingen gelyk als op nieuw herboren en op onverwagte en wiſſelvallige wyzen uit de aarde gedolven zoude worden.

Vr. Heeft deeze onweetentheid lang geduurt?

Antw. Wel twaalf eeuwen; dog nadien ik van Gottiſche Werken te ſpreeken heb, vrees ik, dat 't gezigt derzelve een verkeerd denkbeeld zou veroorzaaken, indien ik niet alvoorens in het dagligt ſtelde en ophaalde de hoedanigheeden die vereiſcht worden in het oeffenen der Schilderkonſt, en eindelyk de kenniſſe en 't vermaak, 't geen het gezigt verkrygt, door de dingen welke men doorgrond heeft.

Vr. Dit zou genoegzaam zyn tot onderrigting, van iemand, die in de Konſt verder als ik gevordert was; maar ik verzoek my uitteleggen, waar in de Schilderkonſt met alle haare deelen beſtaat?

Antw. Ik was van gedagten, om over deeze deelen eenige aanmerkingen te maaken ten aanzien van de Doorlugte Mannen, die dezelve volkomen bezitten, van de Schilderkonſt en Tekening in navolging van Raphaël te handelen, en het keurlyk Coloriet van Titiano te doen zien: dog het is beeter daar van op een ander tyd te ſpreeken; en om te beginnen zal ik dan uitleggen, wat de Schilderkonſt is. Deze is een bequaamheid, waar mede men door middel van de Gedaante en Coleuren alle zienlyke voorwerpen nabooſt, en daar door

word

word dezelve van de andere Konsten onderscheiden. Deeze konst bestaat in de Teekening en het Coloriet, de een is de *manier* het ander is het *onderscheid*. De manier heeft in verscheide Konsten plaats; en daar door word die minder geagt als het onderscheid, 't geen iets is, dat maar aan één zaak alleen eigen is; nu zyn beide deeze gedeelten zo volstrekt nodig, datze zonder elkander niet volmaaktelyk konnen bestaan: want de Teekening alleen, is iets onvolmaakts ten aanzien van de Schilderkunde, zynde de Teekening de grond van het Coloriet, en de Teekening voor het Coloriet niet in weezen, dan om door 't Coloriet zyn volkomenheid te verkrygen; en dit is geen wonder, want zo het geen dat iets ontfangt zyn weezen heeft, en bestaat eer dan het geen ontfangen word, gelykerwyze 's menschen Lighaam in weezen is, aleer zyn Ziel door God geschapen en 'er in gestort is, om het tot volkomenheid te brengen, en 'er een leevendig mensch van te maaken. Dit Lighaam was niet afhankelyk van de Ziel, om in weezen te zyn, dewyl het voor de Ziel reeds was: zou men dan evenwel willen beweeren, dat het Lighaam het edelste en voornaamste gedeelte van den Mensch is? De Natuur begint doorgaans door dingen van minder volmaaktheid, en by gevolg ook de Konst die 'er een navolgster van is. Ten opzigte van meer of minder noodwendigheid, om 't geheel te volmaaken, zyn deeze twee deelen even noodzaakelyk; zonder vereeniging van de Ziel met 't Lichaam konnen 't geen Menschen zyn, zo ook kan het geen Schildery genoemt worden, daer in het Coloriet by de Teekening niet gevoegt is; en alzoo de Teekening het noodigste is, dewyl die het eerst voor den dag moet komen, worden daar grondregels toe vereischt;

want

want het is niet genoeg, op de Academie of Collegien eenige Jaaren na het Model of Leeven te teekenen, vermits 'er veele zyn, die niet weeten wat zy doen, als hebbende geen kennis van 't geen zy zien, nog bequaam om het edelste en schoonste van haar Model uit te kiezen, nadien zy geen grondige en zomtyds in 't geheel geene ervarendheid hebben van de schoonheeden der Antieken, en de uitvoerige Teekeningen der Doorlugte beroemde Konstenaaren, die wy volgen; gelyk zy ook niet verzeekert zyn, of haare Figuuren wel gesteld zyn, vermits zy de inwendige Gedeeltens niet kennen, nog weeten hoe de Beenderen t' zamen gevoegt zyn; welke kennis zy door de studie der Anatomie moeten verkrygen, zynde zy daarin gelyk Reizigers, welke zig verbeelden zouden, dat het genoeg was, een goed Paard te hebben om zig na verafgeleegen Landen te begeeven, zonder zig te bekommeren over de langheid van den weg, ofte de regte en naaste weg, die zy moeten houden, om zo ver te geraaken. Het is niet te verwonderen dat zy, na zig met haar Paard (te weten haar Tekening) afgemat te hebben, eindelyk in een diepe kolk storten, en zelden het gewenste doeleinde bereiken, door gebrek van onfeilbaare grondregels te hebben, die ik hier zal voorstellen, en die uit de mond van de vermaardste Konstenaaren gevloeid zyn. Om dan ter zaaken te komen, laaten we onderzoeken, wat 'er te zeggen valt weegens de Trekken en de Teekening.

Om te weeten, wat in een Schildery Trekken genoemd word, moet men zulks beschouwen ten opzigten van deszelfs bepaling; eerstelyk zeggen, dat het de uitgestrektheid der oppervlakte van een voorwerp bepaald en de verscheidene partyen derzel

zelve aenwyst. Ten tweeden, dat het zekere Trekken zyn, waar door de lighaamen in hunne gedaanten, gezigten en standplaatsen verbeeld worden.

Ten derden, dat die Trekken geen weezen konnen hebben, zonder een bepaaling te hebben, en dat haare beweegingen regt, kruiswyze of vermengt zyn.

De uitgestrektheid van den omtrek is onbepaald, maer deszelfs moeyelykste werk is 's Menschen lighaam, dewyl zy zelfs de beweeginge der Ziele derft doorgronden.

De Oeffening van dien geschied op tweederhande wyzen: eerstelyk op het Oog, welkers waarneeming ten opzigt der Leerlingen in vier deelen kan bepaalt worden; namentlyk, dat zy haar hand en oordeel gewennen moeten, om beste modellen op het Oog te copieeren, en zig op het maaken van goede Trekken te leggen, alvorens tot het leggen der schaduwen te koomen, dat zy in den beginnen uitvoerige Origineele stukken, en die weinig werks in hebben, verkiezen, nog zig van vierkante ruiten bedienen, om dus een losse hand te krygen, en eindelyk van de reegels der doorzigtkunde geen gebruik maaken, alvoorens na het leeven te konnen teekenen.

Die geen welke meer gevordert zyn, moeten lugtig en vaardig te werk gaan, voor al, wanneer zy na het leevend voorbeeld teekenen, en haare beelden evenreedig maaken, volgens de (*angle visibel*) Gezigthoek, die door het oog op het Model getrokken word: zy moeten ook op de Antieke stukken toeleggen, om derzelver denkbeelden te behouden, en alle de partyen der teekening gadeslaen, alvoorens de schaduwen in de figuuren te leggen; de omtrekken

ken met groote partyen opſtellen, als of zy na de Architectuur teekenden, zonder zig met kleine muskelen op te houden, dezelve volgens haaren aard verſcheidentlyk behandelende, als hier vooren gezegt is. Ook word 'er vereiſcht, dat men in de reegels der Meet-en Doorzigtkunde wel afgeregt zy, om zig die ten nutte te maaken, en dezelve met gemakkelykheid en gewisheid ten opzigten der vaſte en onbeweeglyke lighaamen te gebruiken, in acht neemende de partyen, die op een (perpendiculaire) regtſtandige linie over malkander koomen, by elkander te vergelyken, en om naaukeurig te teekenen, in zyne gedagten een ruit of kruis te hebben. De Modellen, moet men, zo als die zyn, nateekenen zonder derzelver partyen te verſwaaren, 't zy die Antiek of naar het leven zyn, 't zy die by wyze van Meet-of Doorzigtkunde beſchouwd konnen worden, en waar in men een Liniaal of Paſſer gebruiken moet.

Meet kundigerwyze, dewelke drie figuuren inheeft, namentlyk het (*plan*) Ontwerp, (*profil*) de gezichtſtand en hoogte.

Doorzicht-kundiger wyze, waar door de oppervlakte van een voorwerp verbeeld word, en waar in het volgende moet waargenomen worden; namentlyk:

Het Voorwerp word teffens beſchouwt met het gezigt, welkers ſtraalen tot één punt verzameld worden.

Het Oog en het Voorwerp moeten beiden onbeweeglyk zyn.

Tuſſchen het Oog en het voorwerp moet men zig een doorzigtig oppervlak verbeelden, waar in alle de uiterlykheeden van het voorwerp verbeeld worden: en dit noemt men een Tafereel.

Het

Het Oog, het Voorwerp, en het Tafereel, moeten op een gevoegelyken afſtand geplaatst zyn, dewelke gemeenlyk gereekent word op eens zo veel ſpatie als de groote van het onderwerp of Tafereel. Deeze ſtand aldus bepaald zynde, is de grond om alles in perſpectief te verbeelden.

Men moet de Trekken wegneemen, na dat door dezelve alle de partyen van 't werk opgeſtelt zyn, te weeten in Tafereelen, die van naby bezien moeten worden, maar in die, welke van verre beſchouwt worden, is het nodig dezelve konſtiglyk kenbaar te laaten, egter zodanig, dat 'er geen Trek zigtbaar zy op den afſtand, waarop zy moeten gezien worden.

Wat het Coloriet betreft, de meeſte Schilders toonen door haare werken, dat zy zig daar aan weinig geleegen laaten leggen, en hoe zouden zy iets konnen uitwerken, waarvan zy geen kennis hebben? Dit gedeelte, waarin het onderſcheid der Schilderkunde beſtaat, gelyk de Teekening de aart of manier daar van is, verdient wel, dat 'er eenige byzondere aanmerkingen op gemaakt worden: laat ons dan zien waarin het begreepen is.

't Coloriet is een gedeelte der Schilderkonſt, waar door een Schilder de Coleur van alle natuurlyke voorwerpen weet na te bootzen, en aan die door konſt gemaakt zyn, de Coleur te geeven, die aan het gezigt 't meeſt behaagt. De Coleur is niet anders dan een oppervlakte, waardoor de voorwerpen aan het gezigt kenbaar worden. Gelyk nu de Schilder tweederhande voorwerpen moet in acht neemen, te weeten het natuurlyke en het geſchilderde, moet hy ook op tweederlei Coleuren letten, namentlyk op de natuurlyke en die, welke door konſt gemaakt is. De natuurlyke Coleur vertoont aan het gezigt alle voorwerpen, die in de natuur

zyn,

zyn, en de door konſt gemaakte Coleur is Verf, die de Schilders gebruiken, om die zelve voorwerpen na te bootzen: in dien zin kunnen alle de Verwen, welke op het Palet van den Schilder leggen, door konſt gemaakte genoemt werden, vermits alleen door derzelver konſtige menging de natuurlyke voorwerpen nagebootſt konnen worden.

Van deeze twee zoorten van Coleuren moet een Schilder een volmaakte kennis bezitten; van de natuurlyke, om te weeten, wat hy moet navolgen, en van de door konſtgemaakte, ten einden 'er een mengzel van te maaken, bequaam om de natuurlyke Coleur volmaaktelyk te verbeelden. Ook moet hy weeten, of 'er in de natuurlyke de eige Coleur van het voorwerp en die, welke door de weerkaatzing voortſpruit is: onder de door konſt gemaakte Coleuren moet hy weeten, welke met elkander overeenkomſtig of teegen elkander ſtrydig zyn; ook moet hy van de waarde derzelver afzonderlyk en door gelykenis van d'een met d'andere kennis hebben, om reeden dat, gelyk het niet altoos raadſaam is de natuur te volgen, wanneer hy die niet vind, zo als hy ze zoekt, hy dezelve als dan te baat moet komen, gelyk ik hier vooren gezegd heb, dat een Teekenaar niet alles, dat hy in een gebrekkelyk model ziet moet navolgen, maar in tegendeel de gebreeken in vereiſchte proportien en omtrekken veranderen. Insgelyk moet een Schilder alle Coleuren die hem voorkomen niet op dezelve wyze navolgen, maar alleen dusdanige verkiezen, welke hem beſt lyken, en waarby hy na zyn goedvinden andere kan voegen, die zyn oogmerk in de fraayheid van zyn werken konnen begunſtigen: hy moet niet alleen zyne voorwerpen in het byzonder fraayheid, eigenſchap en natuurlykheid weeten te geeven,

ven, maar ook op de overeenkomst der Coleuren letten: zomtyds is het nodig dat hy de leevendigheid van het natuurlyke maatigt, en zomtyds dat hy de Coleuren, die hem voorkoomen, meer kragt en gloed byzet.

Door de opmerkingen, die hy over zyne werken doen moet, zal hy drie dingen bevinden; voor eerst, dat het Tafereel een platte oppervlakte is; ten tweede, dat de Verwen een weinig tyds na dat ze gebruikt zyn, dezelve frisheid verliezen, en eindelyk, dat de afstand van het Tafereel zyn luister en kragt beneemt: daar uit moet hy besluiten dat het onmogelyk is deeze drie dingen zonder konst te gemoet te komen.

Een bequaam Schilder moet geen slaaf van de Natuur, maar 'er een verstandig Oordeeler en Nabootzer van weezen; want wanneer een Tafereel zyn uitwerking slechts doet, en de oogen op een aangenaame wyze misleid, is zulks alles wat men 'er van verwagten kan.

Men moet evenwel zeggen, dat de Schilderkonst niet alleen bestaat in het gebruik der Verwen of Coleuren, maar ook in de bequaamheid van alle zienelyke voorwerpen der natuur aan het gezigt te verbeelden, en zelfs die, van dewelke men een denkbeeld kan maken met haare gedaanten, evenreedigheeden en Coleuren. Men kan 'er ook byvoegen, dat hy, die een nut gebruik van zyn Verwen weet te maaken, op zyn best een goed Colorist mag genoemt worden, maar geen konstig Schilder, en dat men geen Schildery moet agten, om den luister en leevendigheid der Coleuren, daar gemeenlyk de onkundigen behaagen in scheppen, maar dat de opregte schoonheid der Coleur bestaat in een over-

een-

een ſtemmende behandeling, door een keurige Tekening beſtiert.

Hier by komt nog, dat de Coleur zodanig van de Tekening afhankelyk is, dat 'er onmoogelyk iets meede kan verbeeld worden, zonder deszelfs ordonnantie en leiding: zo dat het zeeker is, dat de ſchoonheid van een Schildery meer in de Teekening, dan in de Coleur beſtaat; en dewyl de waardy der dingen het minſt in de uitwendige oorzaak te vinden is, moet men daaruit beſluiten, dat die der Teekening verre de Coleuren te boven gaat.

Daarom moet men van een Schildery niet oordeelen, vermits 'er een luiſterryke ſwier in doorſteekt, maar om dat de nauwkeurigheid en netheid der partyen gelykvormig is met de reegelen en goede reeden. De Schilderkonſt vervat in zig al wat door de Teekening, hoedanig het zyn mag, verbeeld kan worden, en het Coloriet is maar een gedeelte 'er van: dit kan door verſcheide voorbeelden beweezen worden, en byzonder door de Muziek; noemende men derzelver opſtellers Muzikanten, hoewel zy geen ſtem of Inſtrumenten hebben: kan de Muzikant niet zonder ſtem met Inſtrumenten de Hartstogten, die hy beweegen wil, aandoen? insgelyk kan de Schilder met teekenkryt allerly voorwerpen verbeelden: maar wanneer de Muzikant een air met woorden wil uiten, word daer toe ſtem vereiſcht; alzo heeft de Schilder Verwen nodig, wanneer hy zyn verbeeldingen tot volmaaktheid wil brengen. Een Muzikant, die zuiver zingd, is met een tamelyke ſtem, die hy wel weet te leyden, meer te agten dan een ander die met een fraaye ſtem valſch zingt; insgelyk een Schilder, die een goed Teekenaar is, en die maar een tamelyk Coloriet legt, is pryswaar-

diger dan een, die met ſchoone Coleuren ſlegt teekent: eindelyk een fraaye ſtem, hoewel niet met zuiverheid gepaart, kan onkundigen behaagen; alzo is het ook met een ſchoon Coloriet geleegen, ofſchoon de Teekening ſlegt is. Maar om tot het nutte te komen, is het noodigſte de grondreegelen, die tot een regt gebruik der Coleuren konnen gegeeven worden, uit te leggen; te meer dewyl 'er veele Schilders zyn geweeſt, die in het Coloriet willende uitſteeken, niet alleen ten eenemaal van de zuiverheid der Teekening zyn afgedwaalt, maar door die agteloosheid de nabootzing van het natuurlyke verwaarlooſt hebben, zo wel in de Coleur als in de gedaante, trachtende door een valſche donkerheid haar werk meer kragt en luiſter by te zetten; uit welken hoofde men in verſcheide Tafereelen dingen ziet, te gelyk ſtrydig aan de reeden en waarſchynlykheid.

Om dan een gebruik der Coleuren te maaken, moet men twee dingen naauwkeurig in acht neemen. Voor eerſt derzelver natuurlyke eigenſchappen te onderzoeken, haare kragt en uitwerkingen om dezelve met een goede ſchikking te leggen, ſtellende die, dewelke beſt by elkander voegen, by een, om een aangenaame overeenkomſt te vertoonen, en plaatzende d'andere, die het minſt by elkander paſſen, in een zagte verſcheidentheid. De tweede is haar verflaauwing wel in agt te neemen, ten einde de voorwerpen in het Tafereel te doen diepen, en zo veel mogelyk is de natuurlyke uitwerking na te volgen.

Men zou vervolgens van de verflaauwing der Coleuren of heldere doorzigten konnen ſpreeken, en dat 'er veel aan geleegen is op den ſtand van het Tafereel agt te geeven, en welk ligt 'er van noden

den is, om de zagtheid of de kragt der Coleuren na vereifch te fchikken.

Aangaande de Oly-of Waterverwen, kan ik u zeggen, dat de oude Schilders, na dat zy de Waterverf verlaten hadden, tot een zoort van harde manier vervallen zyn, gelyk men merken kan in eenige ftukken van Raphaël, Julio Romano en andere van de Romeinfe en Lombardynfe fchoolen, in dewelke het gebruik der weerkaatzing nog niet ingevoerd was, en die egter zeer dienftig is tot de overeenkomft der Coleuren, om dat zy iets van de naaftgeleegene Coleuren in de fchaduwen der lighaamen, op welke zy vallen, overbrengen: hier in zyn de volgende eeuwen de andere te boven gegaan, hebbende de bequaamfte Mannen haar werk gemaakt van de fraaye fchikking en verdeeling der Coleuren, 't geen het fchoonfte is, dat een welgepafte zamenvoeging kan voortbrengen.

Nog dient gezegd te worden hoe men derzelver waarde moet aanmerken, hoe zy malkander te hulp konnen komen, en door een verftandige verfcheidentheid van waarde worden; haar kragt om ze te leggen ter plaatzen welke men wil doen voorkomen of agterwaarts wyken, en haare overeenkomft, om 'er een aangenaame mengeling van te maaken. Ten einde daar toe te koomen, moet men niets nalaten nopens de keur der Verwen en derzelver legging, en die vermyden, welke het bederf onderworpen zyn, met die zuiver en vaft zyn te vermengen. Men moet ieder Couleur netjes op zyn plaats leggen, dezelve zo min fchommelen als 't doenlyk is, en vooral in de vleefige Couleuren die men in navolging van Titiano haar gloed en luifter geeven moet.

Eindelyk is 't nodig in dit gedeelte van het Co-

loriet, om daar in uit te munten, drie dingen te gelyk, aan te merken; namentlyk de fraaye schikking der Coleuren; de zuiverheid in haare mengeling, en de handigheid van 't Penseel. Deeze drie dingen, waar in (elk in het byzonder genoomen) de bequaamheid van een Schilder bestaat, moeten egter van malkander onafscheidelyk weezen, als zynde alle even nodig, om de schoonheid van het natuurlyke na te volgen.

In de *Teekeningen* der groote Meesters zyn drie dingen aan te merken, de konst van de uitvinding, welke bestipt en van een goed oordeel is; de geestigheid in de verbeeldingen, welke leevendig moet zyn, en de vlugheid der hand dier bequame Mannen, welke de denkbeelden van haar vernuft beantwoordende, hunne gedagten zoo stout uitgedrukt hebben. Dit word by zommige kenders het Zegel, van 's Schilders verstand genoemd, en dat vinden zy niet in flaauwen werken door Discipelen naar den trant van haare Meesters gecopieerd.

Het is niet genoeg dat een Schilder alles, wat in zyn Tafereel moet komen en'er weezentlyk in nodig is, gevonden heeft; hy moet het ook op een voordeelige wyze weeten te schikken, waar door het fraayste 't meest uitsteekt, over zommige dingen wederom ligter heen stappen, om des te meer luister aan andere te geeven, daar hy het gezigt meest naar toe trekken wil. Om alle voorwerpen van een stuk werk uit te vinden, is 't genoeg verstand te hebben, dog om dezelve wel te verdeelen en een goede schikking van 't geheel in acht te neemen, moet men een uitsteekend Schilder zyn, en weeten wat de schoonheid van het Natuurlyke is, en waar in die bestaat, om dezelve te volgen.

Vr. Maar waar in beſtaat die ſchoonheid van het Natuurlyke?

Antw. Hier op zal ik u zeggen, dat in de Schilderkonſt voor ſchoon gehouden moet worden, 't geene het Natuurlyke beſt nabootſt; in de Natuurlyke dingen moet men de enkele en zamengeſtelde, en in deeze laatſte het gereegelde en boerſe onderſcheiden, vermits in het gereegelde, de ſchoonheid beſtaat in de evenreedigheid en goede ordonnantie van de konſt, en in het boerſe in de ongereegeltheden van het Land.

In de voorwerpen die enkel Natuurlyk zyn, ten aanzien der onbezielde dingen, beſtaat de ſchoonheid in de vreemde gewaſſchen, die de Natuur op een onbebouwd Land voortbrengt, alles op een ongeregelde wyze geplaatſt, en waar van 't gezigt behaaglyk voorkomt, na de tuſſchenvallen van 't ligt, en andere dingen, die 'er opkomen en verwonderenswaardige en aangenaame vertooningen uitleeveren.

Maar de waare ſchoonheid van een Tafereel beſtaat in de overeenkomſt van alle de partyen der uitvinding en ordonnantie, die door een geeſtige verbeelding daar in gebragt worden.

Wat 's menſchen Lighaam betreft, het is een ieder bekent, dat deszelfs ſchoonheid beſtaat in de gereegeldheid zyner partyen en de beſtiptheid zyner evenredigheeden, volgens den aard en eigenſchap der deugden en werkingen, die hem eigen zyn. Ook moet men zeggen, dat iets gemeenlyk voor ſchoon en fraay gehouden word, op vierdelei wyze, eerſtelyk, om het gemak, ten tweede, om de nuttigheid, ten derde, om de nieuwigheid, en ten laatſte, om deszelfs zeldzaamheid of ſchoonheid; en dewyl de nuttigheid van de Schilderkunſt, beſtaat in aan het

gezigt te behaagen, en het verstand door het vertoonen der afweezige dingen te voldoen, zo kan de Schilder niet te bezorgd zyn, om het regt Natuurlyke en de aangenaamste gezigten te verkiezen.

Men moet ook aanmerken, dat een ieder de Natuur op onderscheidene wyze beschoud, volgens den aard zyner gesteltenis, en dit veroorzaakt de verscheidentheid der smaak en zin, en het verschil der manieren: maar met een oordeel, vry van alle eigenzinnigheid, moet men een verkiezing maaken van de Natuurlyke uitwerkingen, die best met de konstige grondreegelen over een komen, en al 't geen met dezelve strydig is, verwerpen; ook is 't nodig, om de beste manieren te leeren kennen en die der beste Meesters met het Natuurlyke in vergelyking te stellen, ten einde te oordeelen, welke best met de reeden overeenkomen.

En gelyk het waar is, dat men niet alleenlyk met Coleuren de groote luister der Natuurlyke ligten kan navolgen, als door tegenstelling van het donker, nog het verheeven kan vertoonen, dan door de verscheidene graaden der Couleuren en Schaduwen, maar ook dat het vermetel zou zyn, iets onmogelyks te onderneemen; om die reeden is het dat alle de Konstenaaren daar in overeenkomen, dat men in een Tafereel geen Lighaam van eenig ligt, hoedanig het ook mogt zyn, moet vertoonen, en alzo men den luister van het Natuurlyke niet kan bereiken, behoort men genoegen te neemen met die van naby te volgen, immers zo veel de Konst zulks kan toelaaten, het donker na 't ligt evenreedig maakende, en een wyze middelmaat houdende, tusschen de buitensporige manieren, gelyk die van het Lombardynse School is, en tusschen de schraa-

le en laffe trant der Gothen, welke de Schaduwen, zo veel zy konden, vermydeden.

De Schikking is in een Tafereel het zelve als de manier van een gedagten uit te drukken, en een zaak is zo veel waard, als men die doet gelden; want om een uitſteekend werk te maaken, moet men een bezadigden aart hebben en niet al te vurig driftig, nog te koel zyn: de uitvoerigſte werken zyn niet altyd de aangenaamſte, en de Tafereelen die konſtig opgemaakt zyn, hebben veel overeenkomſt met een reedenvoering, waarin alle de omſtandigheeden niet uitgelegd zynde, den Leezer daar van laat oordeelen, die met vermaak zig verbeeld wat de Autheur in den zin had. De beuzelingen in een reedenvoering maaken een denkbeeld veragtelyk en beneemen zyn leevendigheid, en de Tafereelen met alle mogelyke naaukeurigheid uitgevoerd, zyn dikwils droog en ſchraal. Het fraay en uitgevoerde vereiſcht een zoort van loſſigheid op veele plaatzen en geen gemaakte vinding in de verſchillende partyen, alles moet in een Tafereel niet evenveel voor den dag komen, maar 'er in zyn, zonder dat het uitſteekt. Zo 'er op de Werken van Raphaël iets te zeggen valt, is dat ze met de eerſte opſlag het gezigt niet verrukken; maar zy zyn ook zodanig, dat hoe langer zy beſchouwd worden hoe meer ſchoonheid men 'er in vind: om dit klaarder aan te toonen zal ik hier vyf reegelen ſtellen, dewelke voor waare gronden deezer konſt konnen doorgaan.

De Uitvinding of Hiſtorie, is een dier grondreegelen; de Proportie of Symetrie; de Coleur, waar in ook begreepen is de nette verdeeling der ligten en ſchaduwen, de beweegingen, waar door de Hartstogten of werking verbeeld worden, en

eindelyk de Collocatie of gereegelde ſtand der Beelden in het gantſche Werk.

Vr. Dit vereiſcht een nadere en byzondere uitlegging; ik hoop dat gy my daar in ligt zult geeven?

Antw. Dit was ook myn voorneemen, en om te beginnen, zal ik u zeggen, dat de Uitvinding een natuurlyk talent is, dewelke niet door de ſtudie nog door arbeid verkreegen word, maar daar hoort een leevendige geeſt by, met drie hoedanigheeden begaaft. Namentlyk vruchtbaar, ſchrander en hoogdravend. De Proportie is een nette overeenkomſt van 't geheel met zyne partyen; tot deeze kennis konnen zig de meeſte menſchen bequaam maaken, en de Meetkunde, dewelke de oorſpronk of leidsman van alle de andere Konſten is, is ook te gelyk de zeekerſte weg, om 'er toe te geraaken. Onder de oude Schilders en Beeldhouwers, dewelke in deeze konſt uitgemunt hebben, worden door Quintilianus en andere byzonderlyk aangemerkt *Parrhazius*, *Praxiteles*, *Zeuxis*, *Lyſippus*, *Policretes*, *Euphranor* en de vermaarde *Aſclepiodorus*, voor wien de uitneemende *Apelles* roem droeg in de naauwkeurigheid der Proportien te wyken.

Betreffende de Coleur, moet men daar in niet alleen het Coloriet, maar ook de weetenſchap der Ligten en Schaduwen verſtaan, als zynde die een tak van het Perſpectief, alwaar het middelpunt van het ligt het oog verbeeld; en de ſnyding van deszelfs ſtraalen die op het planum, of een ander oppervlakte vallen, verbeeld den waaren omtrek en de gedaante zelfs van het verligte lighaam, en de ongegelmatige perſpectiven, dewelke zomtyds op de ongereegelde oppervlakten gezien worden, zullen niet

niet moeyelyk zyn voor de geene, die 'er het geheim en de kennis van hebben.

Wat de Werking en de Afbeelding aangaat, dit vierde gedeelte is wonderlyk, vermits het de Beelden doet ſpreeken. Dikwils zal een Schilder zig zelfs verbeelden, door aan zyne Figuuren de eigenſchappen van zyn aard, verſtand en vernuft te geeven: want vergelykt de Beelden van Raphaël met die van Michel Angelo, en gy zult zien, dat de eerſte de zagtheid zelve was, en de ander ongemeen ruuw en hard; gelyk het op te merken is in zyn werk in de Capelle van het Vaticaan en in het laatſte Oordeel, daar hy verſcheide buitenſpoorige en ongeſchikte Figuuren verbeeld heeft; daar in tegendeel Raphaël in de ligtvaardigſte voorwerpen ingetoogen is geweeſt.

By de Verbeelding diend men ook een byzonder oordeel en omzigtigheid te gebruiken, om niets dan dat zeedig en regelmatig is in zyne werken te doen komen, tot grondreegel neemende, dat niets fraay kan zyn, dan 't geen met d'eerbaarheid gepaart gaat.

Het vyfde gedeelte beſtaat in de Stand, die gereegelt zynde, te gelyk ook de Bazis of grondſlag van het Schilderwerk is, den band en verknogtheid der vier eerſte deelen, dewelke zonder deeze geen gedaante nog weezen hebben: en gelyk het niet genoeg is, dat een Architećt zig van alle noodige werktuigen voorzien en zelfs een byzondere vorm aan ieder gedeelte van zyn Gebouw gegeeven heeft, maar dit alles niets is, wanneer hy niet alles op zyn eige plaats kan brengen, zoude insgelyks een Schilder te vergeefs ter verkryging der vier eerſte deelen der Schilderkunde gearbeid hebben, zo hy hier in te kort ſchoot. Deeze hoog-

nodige

nodige kennis is eigentlyk 't geen de geleerde *Optica* en de Schilders en Teekenaars *Perspectief* noemen.

Vr. Dit is myn bedunkens wel uitgelegt; maar hoe zal men dat werkstellig maaken?

Antw. Dat zal niet zeer moeyelyk vallen, wanneer gy, om daar toe te geraaken, vier weezentlyke grondreegels volgt, buiten dewelke gy niet moet treeden. De eerste is, in de zamenstelling eener History de waarheid naauwkeurig en zuiver te volgen. De IIde, naauw acht te geeven op de plaats en de ligten die in het Tafereel moeten voorkoomen. De IIIde, te letten om in een Beeld nooit de Partyen naakt te laaten, die bedekt moeten zyn. Dit zal uw werk lang stand doen houden, en zo doende zult gy aan te naauw ziende menschen de geleegentheid beneemen, om uw werk te bederven, met zomwylen door een onkundigen te doen bedekken 't geene gy met moeite voltooit hebt. De IVde eindelyk, op middelen bedagt te zyn, om de dingen op een vernuftige, edele en grootse manier af te maalen.

Alvoorens van de Gottische Schilders te spreeken, zullen wy van dezelve een beschryving geeven, en haare werken onderzoekende, zeggen, wat het verval der Konsten veroorzaakt heeft.

Ik heb reeds aangehaald, dat de Keizer Adrianus de Konsten gehandhaaft heeft, niet alleen om dat hy een Beminnaar derzelver was, maar daarenboven dat hy van dezelve tot den top en volmaaktheid kennis had, en zelfs met zo veel bequaamheid als de Antieken. My blyft dan overig te zeggen, dat onder de Regeering van den Keizer *Severus*, dewelke A°. 195 begonnen is, ter dier tyd de Schilder- en Beeldhouwkunde zodanig te niet gingen datze on-

onkenbaar waaren. Het is waar, dat de Architectuur en Beeldhouwery beeter ſtand hielden als de Schilderkonſt; maar eindelyk wierd haare luiſter verdooft, en vervolgens gingen zy geheel te grond door de brandſtigtingen en vernielingen der ſteeden: de onweetenheid der volkeren bragt veel tot deeze ongelukkige vergeetelheid toe. Dusdanige droevige omkeeringen zyn niet als te wel bekent, door de overblyfzels van die Antieke ſtukken, welkers verminkte gedeeltens, die zelden ondernomen worden te herſtellen, het verval en ongeluk doen zien, om dat hunne Meeſters niet meer in weezen zyn. De ſtukken, die te Bizantium, aloud verblyfplaats der Keizeren, na andere geweſten vervoerd zyn geweeſt, geeven genoeg te kennen, dat het niet te verwonderen is, dat 'er ſtukken opgegraaven worden op plaatzen, alwaar men na de waarſchynelykheid 'er geene meende te ontdekken, dewyl Anno 1694 in 't gebied van Tripoli een Antiek Vrouwe Beeld gevonden is, dat van een goede ſmaak van kledagie was; 't geen een bewys uitlevert, dat aldaar de Beeldhouwery wel eer in agting was, dewyl dat Beeld 'er na toe vervoert geweeſt is. Ook zyn 'er andere Werken in Grotten onder puinhoopen gevonden, dewelke om die reeden de naam van *Grotteſco* behouden hebben. De Weetenſchappen en Konſten zyn niet alleen door de Romeinſe Keizeren en de Ooſterſe Vorſten vernielt geworden, uit hoofde van den haat, die zy het Chriſten geloof toedroegen, en door de onweetenheid der Volkeren; maar ook door de verſchillende gezindheeden verder te niet gemaakt al 't geen ons door die groote Mannen nagelaten was. Leo Iſaurianus, Keizer en Hoofd der Iconoclaſten of Beeldſtormers geworden zynde, liet het Collegie van het Orthodoxe in brand ſtecken,

dat

dat Constantinus had laaten bouwen, om tot een Academie gebruikt te worden. De Biblioteek wierd met den Rector en 12 Professoren door de vlammen verteerd. De Sarazynen lieten het Colossus Beeld te Rhodus om ver werpen, welkers overblyfsels op 900 Paarden geladen wierden: dit geschiedde ontrent het Jaar 653.

De Antieke manier had reeds tot Keizer Severus tyde stand gehouden. De Kerken van Rotonde, van St. Cosmus en Damiaan en van St. Stephanus binnen Romen, zyn eertyds drie der voornaamste geweest en strekken nog ten getuigen van de goede smaak in de Werken der Ouden: maar dit veranderde wel haast door de onweetenheid van die Oude Griekse trant, welke nog in Italien gezien werd, als blykt in het Doophuis, 't geen Keizer Constantinus liet bouwen, ten tyden van den H. Silvester, en verscheide andere Werken van eenige Grieken tot in 't Jaar 1200: en dit is 't geen men Gottische Werken noemd zo in Bouw-, Schilder- of Beeldhouwkunde.

Vr. Maar waarin bestaat dan het wangestel dier Gottische Werken?

Antw. Hier in, dat haar verstand door onweetendheid en onkunde verblint zynde, zy geen kennis hadden, van de nette proportie van 't Menschen Lighaam, 't geen de grond der Teekenkunde is. De Hoofden en de deelen van haare Beelden zyn altoos zonder evenreedigheid, derzelver Gestaltens qualyk gestelt en zonder uitgestrektheid of maat, de Kleedingen van haare Beelden zyn als een Kelk neerhangende; daar by hadden zy geen kennis van het Perspectief, de Meetkunde en de Anatomie, wel verre van de verscheidene werkingen des Lighaams en de Hartstogten te konnen verbeelden,

en de beweegingen der Mufculen te kennen, om derzelver nette omtrek te volgen. Zeedert de tweede Eeuw tot het einde der tiende was 'er een algemeene onwetenheid verfpreid, die in de dertiende Eeuw gelukkig begon te verdwynen, als wanneer 'er een ftraal van Weetenfchap in *Cimabué* en *Giotto* befpeurd wierd, dewelke in Italien aan de Schilderkonft het ligt weder gegeeven hebben.

Juan Cimabué is te Florence uit een Edel Geflacht gebooren in 't Jaar 1230, in welke Eeuw den oorlog in Italien algemeen was. Hy had een natuurlyke neiging tot de Schilderkunde, en de Magiftraatsperfoonen, voor wien hy werkte, zyn luft tot die konft willende te hulp koomen, ontbooden Schilders uit Griekenland, van wien hy de manieren van Schilderen leerden, dewelke nieuw fcheenen te zyn, en egter maar de fchaduwe waaren van de Antieke Schilders. Hy vernoegde zig niet alleenlyk met hen te evenaaren, maar overtrof haar in weinig tyd. Kort daar na wierd door hem ten naaften by de manier van in *Frefco* te fchildederen uitgevonden, waar meede hy de eerfte Werken op de voorgevel van het Hofpitaal *della Porcellana* vertoonde. Te Affize verbeelde hy op verfcheide Tafereelen het leeven van den H. Franciſcus, en eenige daaden van de Maagd Maria: hy ftierf in 't Jaar 1300, zynde 70 Jaar oud. Onder zyne Difcipelen was *Giotto* Erfgenaam van zyne voornaamfte Teekeningen, en gaf meer kragt aan de Schilderkonft, dewelke door Cimabué weder herbooren was.

Giotto is een Schilder, Beeldhouwer en Architect geweeft en in Tofcanen 't Jaar 1276 in het Dorp Vefpignano by Florencen gebooren. Hy hoedede de Schapen toen hy door Cimabué aangenomen wierd.

wierd. Hy bragt het zo verre, dat hy het beroemd Portret van den Poëet Dante van Aligere, in het Stadhuis van Florence ſchilderde, als meede de verwonderenswaardige Krooning van Maria; waar over de volgende eeuwen verbaaſd geſtaan hebben: zelfs wierd 'er zyn Naam met Goude Letteren op geſteld.

Hy bragt weder in zwang de Portretten na 't Leeven te ſchilderen, welkers gebruik uit de waereld was. Hy is het geweeſt, welke die O gemaakt heeft, waar van in Italien zo veel geſprooken is, om aan Paus *Benedictus IX* te doen zien, wat hy kon uitvoeren, en op zyne beveelen quam hy te Romen, om aan de St. Pieters Kerk te arbeiden. Hy heeft op verſcheide plaatzen een groot getal Werken gemaakt, en onder andere voor den zelven Paus vyf Geſchiedeniſſen van het Leeven onzes Zaligmakers geſchildert, waar over de Paus zeer vergenoegt zynde, hem met ongemeene giften opgehoopt heeft, behalven 600 goude ſcudis, die hy hem liet tellen. Hy heeft Clemens V naar Vrankryk en Avignon gevolgt, alwaar hy zyn Portret maalde, maar hy trok van daar ter oorzaake der oproerigheeden van 't gemeene Volk en ging naar Napels aan 't Hof van den Koning Robert, die hem ontbooden had en dewelke hem hield, onder belofte van een aanzienelyk Jaarwedde. Hy heeft wel geſlaagd in de Hiſtory van de Openbaaringe van Joannes, welkers zin hy wel gevat heeft met behulp van den Poëet Dante, die hem daar in ligt gaf; hy heeft te Rimini voor Pandolphus Malateſte de Hiſtory van Magdalena geſchildert, 't geen men voor het beſte ſtuk van zyn uitvinding achtede: ook heeft hy het Beſtek of Teekening gemaakt van Guido Bar-

Barlatti, Bisſchop en Heer van Arizzo: naderhand quam hy wederom te Florence, alwaar hy het opzigt over het gebouw van den Tooren van *Santa Maria Del Fiore* had, en dezelve op zodanige pragtige en vaſte wyze aanleide, dat het fondament 20 vademen diep en 150 in zyn omtrek heeft. Hy ſtierf te Florence in 't Jaar 1336, oud 60 Jaar. De Republiek, om blyken van deszelfs agting voor hem te geeven, liet zyn Beeld in Marmer op zyn Graf door den konſtigen Beeldhouwer *Benedetto de Maxano* opregten.

Ambrogio Lorenzetti van Sienna heeft onder Giotto geleerd, en is van d'eerſten geweeſt, die Stormen en andere diergelyke vertooningen van Winden en Reegen geſchildert hebben: hy ſtierf op zyn 83 Jaar.

Vr. Heeft hy geen Rollen gemaakt, dewelke uit de mond zyner Beelden quamen, om die te doen ſpreeken?

Antw. Neen, dat was *Buffalmacco* een Florentiner, toegenaamd *Buonamico*, een Leerling van Andrea Taffi, die in d'Abdye van St. Paulus uit Schertzery deeze manier, die Cimabué gebruikt had, leerde. Die *Buffalmacco* overleed in 't Jaar 1340.

Vr. Is hy die geen niet geweeſt, dewelke het Crucifix gemaakt heeft, dat gezegt word tegen St. Brigitte geſprooken te hebben?

Antw. Neen; dat was *Pietro Cavalini*, geboortig van Romen, een Schilder in Moſaïque, die ook Beeldhouwer en Diſcipel van Giotto geweeſt was. Hy ſtierf 85 Jaar Oud, en wierd in de Kerk van St. Paulus te Romen begraven.

Vr. Dan zyn de Moſaïque Werken zeer Oud?

Antw. Ja zeer Oud: *Andrea Taffy* heeft daar zyn

van gemaakt, dewyl hy van eenen zeekeren *Apollonius*, een Griekſe Schilder, geleert had de manier van *emailleeren* (doorvlammen) en de verſcheidene ſtukjes te herbakken, dewelke dienen om de Moſaique Tafereelen te maaken, en op welke wyze men in diergelyke Werken de noodige Coleuren moet geeven. Hy is ook te Venetien geweeſt, alwaar dien zelfde Apollonius en andere Grieken aan de Kerk van St. Maria werkten; naderhand volgde Apollonius hem na Florence alwaar zy verſcheide Hiſtorien van het Oude en Nieuwe verbond in de Kerk van St. Jan voltooiden. Hy heeft een groot Chriſtus Beeld ter hoogte van 7 elleboogen gemaakt, waar door hy de algemeene goedkeuring verkreeg en daar en boven een fraaye belooning. Zyn geldzugt deed hem de Weetenſchappen en konſten verwaarloozen. Hy ſtierf voor Cimabué in 't Jaar 1294, oud 81 Jaar.

Coſmo Rozelli, eene Florentyner, dewelke te Romen met verſcheide ander Schilders in het Vatikaan de Capelle van Sixtus IV. geſchildert heeft, ſtierf 68 Jaar oud, in 't Jaar 1484. Hy heeft tot Diſcipel gehad *Pietro de Coſimo*, van wien hier naar gemeld zal worden.

Simon Memmi, of *Sannezé*, een Schilder, was van Sienne; hy is Diſcipel geweeſt van Giotto, die hem te Romen bragt, alwaar hy deeze Edele konſt oeffende. Vervolgens heeft hy te Avignon voor den Paus Joannes XXII. gearbeid, en keerde vervolgens weder naar Italien, alwaar hy zeer ſchoone Werken maakten. Hy is die geene, wiens lof door Petrarchus zo hoog uitgebazuind is, om dat hy de ſchoone Laura, zyne Minnares, uitgeſchildert had. Hy heeft de Hiſtorie van St. Regnerus van Piſa in de Kerk

St. Maria Novella te Florence geſchildert, als ook een Maria Heemelvaart: in de voorgeevel van die Kerk heeft hy ook verſcheide Portretten van aanzienelyke Perſonagien gemaakt, als meede die van den Cardinaal du Prat, Pauſſelyke Afgezand te Florence, die van Petrarchus, van eenige Schilders en van zyn eige. Hy ſtierf in den ouderdom van 60 Jaar, Anno 1345. Zyn Broeder *Lippo* genaamt, hem overleeft hebbende, voltooide eenige zyner Werken en ſtierf 1357.

Vr. Wie heeft in het Paleis van den Podeſta te Florence, de quaade behandeling verbeeld, die den Groot-Hertog met zyn aanhang overkwam?

Antw. Thomas, Zoon en Diſcipel van Stephano, bygenaamt Giottino. Deeze Florentynſche Schilder, die anders geen grooten naam gehad heeft, als om dat ſtuk verbeeld te hebben, was van een ſwak geſtel en ſtierf 32 oud, Anno 1356. *Stephano* was Anno 1350 geſtorven, zynde 49 Jaaren oud.

Maar *Thadeo*, toegenaamd *Gaddo Gaddi*, die van Giotto zyn Peeter geleerd en denwelken hy zelfs overtroffen heeft in de netheid van het Coloriet en de verbeelding der Hartstogten, bezat zoo veel bequaamheid in groote Werken, dat hy te Piſa zeer ongemeene gemaakt heeft; hy keerde weder na Florence en kreeg het bewind over het bouwen van de oude brug, alwaar hy blyken van zyn kennis in de Bouwkunde gaf. Deeze brug heeft 60000 goude ſcudi gekoſt, 't geen ter dier tyd een aanmerkelyke ſomme was, hy maakte die brug zo ſteevig, dat dezelve een overſtrooming, waar door alle andere bruggen en gebouwen omver geſtort wierden, uitgeſtaan heeft.

Daar na vattede hy het Penseel weder op en schilderde in de Geregtszaal het Portret van zes Regters, dewelke hun oog hadden op de Waarheid, die geheel naakt zynde, slegts met een doorschynend floers gedekt en bezig was de leugentaal de tong uit te rukken, om te kennen te geeven, dat het quaad in zyn oorspronk moet gestraft worden. In de Kerk van den H. Geest van Arezzo heeft hy 't Lyden op den Berg Calvarie geschildert, dat voor een meesterstuk aangezien wierd. Hy heeft den tooren van *O. L. V. del' Fiore* voltooid. Tot erfgenaamen van zyne groote goederen liet hy 2 Zoonen na, dewelke hy ter onderwys aan twee zyner Discipelen aanbeval, en stierf Anno 1350, oud 50 Jaar. *Gaddo Gaddi* van Florencen stierf Anno 1312, in den ouderdom van 73 Jaaren.

Andrea Pisani, te gelyk een goed Schilder en goed Beeldhouwer, heeft te Florence in de Kerk van *St. Maria del Fiore* verscheide Marmere Beelden gemaakt. Hy was een Discipel van *Andrea Organa*, een Florentyner, te gelyk Schilder, Beeldhouwer en Architect. Hy heeft in de Capelle van de Strozzi te Pisa een afbeelding van de Hel geschildert, na de gedigten van den Poëet Dante; als meede het laatste Oordeel op de geevel van Campo Santo, een zonderlinge dog te gelyk verstandige uitvinding. Zyn kennis in de Architectuur blykt in de schoone Galderyen, die hy op de markt te Florence gemaakt heeft, met halve ronde boogen in plaats van vierkante, dewelke toen ter tyd in gebruik waaren; hy maakte Marmere Beelden, om tusschen die boogen te stellen, waar door men zien kan dat hy ook in de Beeldhouwery ervaren was; nog heeft hy ondernoomen een Capelle aan St. Maria toegeweyd te bouwen, waar in hy alle de vol-

volmaaktheeden deezer drie Konſten by een bragt; het buitenſte was wonderbaarlyk in zyne bouwing, in het binnenſte van de Capelle de ſchat zyns Geeſt beſloten; want de verwulſten bedekte hy met uitſteekende Moſaïquen of ingeleide metſelwerken, en in het binnenſte van het Tabernakel maakte hy een Hemelvaart, half barelief, welkers Beelden anderhalf vaam hoog waren. Op het laatſt zyns leevens is hy Poëet en Muſicant geweeſt. Hy ſtierf 60 Jaar oud, in 't Jaar 1389.

Hy heeft een Broeder gehad, met naame *Jacomo*, die Beeldhouwer en Architect geweeſt is.

Vr. Is het niet te Florence dat het Collegie of de Academie van St. Lucas ingeſteld is?

Antw. Ja, in 't Jaar 1350 begon deeze inſtelling, en met een die van 't St. Lucas Gilde, dat door Schilders opgeregt wierd. Een van hun, genaamt *Giacomo Caſſentino*, Diſcipel van Thadeo Gaddi, ſchilderde een Tafereel, waarin hy St. Lucas verbeelde, beginnende de H. Maagd af te maalen, en voegde 'er by de Portretten van alle de andere Academiſten met hunne Vrouwen. 't Is van heeden niet dat de Vorſten de braave Schilders voorgeſtaan hebben, dewyl zeedert de opregting van die Academie de Republiek en daar na de groot Hertogen van Toſcanen zo veel agting voor dezelve hadden, dat *Coſmo* vermaak nam, om 'er te gaan Teekenen, ſchattende het een eer, in gemelde Academie aangenoomen te worden.

Ontrent dien tyd, wiſt de Schilder *Spinello* voordeel uit de bequaamheid van Caſſentino te trekken. Hy ſchilderde in de Kerk van Nicolaas te Arezzo Anno 1334, en onder andere maalde hy in dezelve Stad de afvallige Engelen. Men verhaalt, dat hy in een droom de Duivel zag, klaagende, dat hy

hem al te leelyk uitgeschildert had, waar door hy met zulke schrik bevangen wierd, dat hy niet lang daar na leefde, en stierf in den ouderdom van 77 Jaaren.

Lorenzo di Bicci, is een zyner Discipelen geweest.

Massolino in 't Jaar 1432. schilderde beeter als de andere en heeft tot Discipel *Massaccio* gehad.

Paolo, bygenaamd *Uccello*, raekte bekent, vermits hy 't Gevogelte zeer wel schilderde: hy is een der eerste geweest, die met oordeel het Perspectief in zyne Tafereelen waargenomen heeft; en is in 't Jaar 1432 overleeden.

Duccio van Siena en *Galestruccio* hebben ook geschildert.

Vr. Maar alle deeze Schilders hebben niet veel fraays uitgevoert.

Antw. Elk heeft zyn best gedaan na mate van zyn bequaamheid; maar het is *Massaccio* geweest, die om zo te spreeken voor alle d'andere de deur geopend heeft, door de goede smaak der gestaltens, aan welke hy kragt en bevalligheid gaf; hy verstond ook de verkorting beeter als alle de andere. In plaats van *Thomas*, 't geen zyn eige naam was, wierd hy Massaccio genoemd, vermits dat hy zo flordig op zyn lyf en kleederen was, laatende alles verwaarloozen, om zig geheel en al aan het oeffenen der Schilderkonst over te geeven. Hy was van St. Jan van Valdorno. Indien men aan Cimabué de roem kan toeschryven van de Schilderkonst te hebben doen herleeven, kan men van den anderen zeggen, dat hy die uit de kinderlyke zwakheid gered heeft, en dat hy d'eerste geweest is, die werkingen aan zyne Beelden gegeeven en ook de proportien en de verkorting, als meede de fraaiheid

heid der kleeding naauwkeuriger in agt genomen heeft.

Alle deeze volmaaktheeden wierd men gewaar in een ſtuk, waar in hy Chriſtus afmaalde, een bezeeten menſch in den Tempel verloſſende; in dit werk heeft hy getoond dat hy de Perſpectief verſtond: want het gezigtpunt van den Tempel op een zyner hoeken neemende, liet hy het oog de vryheid van te gelyk de fraaiheid van binnen en van buiten te konnen zien. Hy heeft te Florencen en te Romen, onder andere Werken een Petrus en een Doopzel van Joannes geſchilderd met eenige naakte Beelden daar in, waar van byzonderlyk een weezentlyk ſcheen te beeven; zo natuurlyk had hy de ontroering van de leeden en de trilling van het vleeſch weeten te verbeelden. Hy heeft maar 22 Jaar geleeft en zyn Penſeel aan Raphaël en Michel Angelo ter aanſpooring verſtrekt. Men houd het daar voor, dat hy met vergift omgebragt is. Hy ſtierf Anno 1443 en is een Diſcipel van Paolo geweeſt. De Capelle der Braniaccio, door hem te Florence gemaakt, heeft ten voorbeeld der bequaamſte, die naar hem gekomen zyn, verſtrekt, om een goede ſmaak te krygen. Ontrent dien tyd verſcheen *Mario Albertinelli*, een Florentyner, dewelke maar 45 Jaar geleeft heeft. *Thadeo Barthol*o, *Lippo*, *Gozzoli*, *Gentile da Fabriano* en *Margariton*, welke laatſte eenige Schilderyen in St. Pieters Kerk te Romen voor Paus Urbanus IV gemaakt heeft, als meede 't Graf van den Paus Gregorius IX in de groote Kerk van Arezzo. Deeze Schilder ſtierf 77 Jaar oud zynde. *Leo Battiſta Alberti* was afkomſtig uit een Adelyk Huis van Florence en te gelyk Schilder, Beeldhouwer en Architect; hy is d'eerſte onder de Moderne of nieuwe Mees-

ters geweest, dewelke over de Architectuur, Schilderkonst en Beeldhouwery geschreeven heeft. Hy is te Florence gestorven en legt in de Kerk van St. Cruz.

Giovanni Angelio, een Dominicaner Monnik, is door Paus Nicolaas V. zeer geagt geweest en werkte in Miniatuur. Hy verwekte door zyne Tafereelen veel stigting, stierf in het Jaar 1455, oud 68 Jaar, en is in de Kerk van St. Maria della Minerva te Romen begraven, alwaar zyn Grafstede en Portret in Marmer nog heeden gezien word.

Philippo Lippi, Carmeliter Monnik te Florence, bekoort door de Werken van Massaccio is een goed Schilder geworden en verliet den Geestelyken staat. In Zee gestooken zynde, wierd hy gevangen genoomen en bleef 18 Jaaren Slaaf; egter door middel van eenige zyner Werken die zyn Heer, hoewel een Barbaar zynde, behaagden, wierd hy op vrye voeten gesteld. Hy heeft te Romen voor den Groot-Hertog Cosmus de Medicis gearbeid en was te veel op de vrouwelyke kunne verslingert. Zyn uitmuntendste stukken zyn te Prato by Florence: het Martelaarschap van den H. Stephanus, en 't Leeven van den H. Joannes zyn blyken van zyn bequaamheid. Ten tyden hy het groot Autaarstuk van de Nonnen van St. Margareta schilderde, wist hy een van die te verleiden. Hy is d'eerste onder de Italianen geweest die met succes in 't klein gewerkt heeft, maar hy heeft 'er weinig in gedaan. De Paus Eugenius IV. wilde hem een aflaat geeven, om het Nonnetje, dat in haare proef Jaaren was en hy verleid had, te trouwen; dog hy was voor de verandering en liet haar zitten, naa dat hy een Zoon by haar verwekt had, die gelyk als hy *Lippi* genaamt wierd en zyn kundigheid overerfde. Eindelyk

delyk wierd hy over zyn ongebonden leeven geſtraft: want toen hy een eerlyke Dame van Spolette, alwaar hy het Tafereel van 't groot Altaar der voornaamſte Kerk dier Stad ſchilderde, tot oneer wilde brengen, wierd hem dit belet door den man van gemelde Dame, die hem met vergif liet ombrengen, waar aan hy 57 Jaaren oud zynde ſtierf in 't Jaar 1488. Den Groot-Hertog liet hem een Marmere Grafſtede oprechten, en Angelo Politiano maakte zyn Grafſchrift.

Philippo Lippi, Natuurlyke Zoon van den Carmeliet *Lippi*, volgde zyns Vaders ſtappen na, ten opzigte van het Penſeel, dog niet zyn ongereegelde zeeden. Na de dood van zynen Vader, leerde hy onder Sandro Boticelli. Hy heeft d'eerſte de aanvallende en verweerende Wapenen, dewelke by d'Aaloude Volkeren in gebruik waren, als meede hunne geheiligde Vaten en andere byzonderheeden, die tot hunne Zeegenpraalingen dienden, afgemaalt.

Matthias Corvinus, Koning van Hongarye, wilde hem in zyn dienſt lokken, maar te vergeefs, en kon ſlechts 2 Schilderyen van hem verkrygen, welkers eene zyn Portret was, na een Medalje ontworpen. Hy begaf zig by den Hertog Laurenzo de Medicis, dewelke hem na Spoletta zond, om de ſchets van een Marmere Tombe voor wylen den Hertog, zyn Vader, te teekenen; vervolgens zond hy hem na Romen, ten einde aldaar de groote ſtukken, dewelke de Cardinaal Oliviero Caraffa hem beſchikt had, in de Kerk van Minerva te ſchilderen, alwaar hy een Hiſtory van St. Thomas Aquinus met een wonderlyke bevalligheid en leevendigheid verbeeld heeft, voor welk ſtuk men hem buiten het loon voor zyn knechts twee duizend ducaten toelag. Hy keerde weder na Florence en ſchil-

schilderde in de Capelle van de Strozzi het stuk daar de Evangelist Johannes in verbeeld staat, dewelke Drusiane van den doode verwekt, als meede het Martelaarschap van St. Philippus: in de verwoesting van 't Klooster van Scopito, zyn verscheide van zyne Werken, onder andere de Aanbidding der Koningen, verlooren gegaan. Deeze Schilder is aan een quaadaardige koorts op zyn 45ste Jaar gestorven en zodanig door de inwoonders van Florence betreurt, dat zy den dag van zyn uitvaart, zynde den 14 April 1505, haare winkels geslooten hielden.

Vr. Dan is *Sandro Boticello* een bequaam Schilder geweest, vermits hy een zo konstigen Discipel gemaakt heeft.

Antw. Zeekerlyk is hy zeer bequaam geweest, dewyl Lorenzo de Medicis hem tot zyn Schilder verkoor. Hy heette eigentlyk Alessandro Boticello; Sandro was zyn naam van een Zilversmit, daar zyn Vader hem by gedaan had: maar hy verliet welhaast het Zilversmeeden, om de Schilderkonst by de Vader van Lippi te leeren, en hy nam zodanig aan, dat Dominico Ghirlandey in de Kerk van Alle-Heiligen een beeld van St. Jeronimus zeer heerlyk geschildert hebbende, hy een Augustinus beeld daar by schilderde, 't geen nog meer geagt wierd en een zyner teegenstreevers wierd. Hy heeft voorde Florentynen gemaakt een Venus uit het schuim der Zee koomende, dewelke door de Zephirs zagtjens strandwaarts gedreeven word, en een andere door de Gratien verzeld, dewelke bezig zyn haar met bloemen te vercieren. Dit bewoog de Republiek hem aan deszelfs vercierzelen te laaten arbeiden, waar door hy geleegenheid verkreeg, om verscheide Werken te maaken. Hy heeft de Aan-

bidding der Koningen in de Kerk van St. Maria Novella geſchildert, waarin de drie aanzienelykſte uit het Huis van Medicis de drie Koningen verbeelden. Daar na heeft hy de Hemelvaart Maria geſchildert. Sixtus IV ontbood hem te Romen, om in zyn Capelle de verzoeking in de Woeſtyne, de offerhande der kinderen Aarons, en eenige andere ſtukken des Nieuwen Verbonds af te maalen. Hy verzwakte zyn vernuft door veele beſchouwinge der wysgeerte, welke hy doorgronden wilden. Zelfs ondernam hy een gedeelte van de Hel te graveeren na de beſchryving van den Poëet Dante, 't geen qualyk uitviel, en wel verre van door de Fortuin bevoordeelt te worden, wierd hy arm. De beſte zyner Teekeningen, die gegraveert zyn, is de zeegenpraal der Kerk, waarin hy Hieronimo Savanarolle, een vermaard Dominicaner Monnik, gebracht heeft. Hy ſtierf in 't Jaar 1515 oud 78 Jaar.

Vr. Gy ſpreekt genoeg van Schilders, maar zegt ons eens op welke manier men ſchilderde?

Antw. Alle haare werken waaren te dier tyd nog maar in Waterverf en *Freſco*, daarom hadden zy die leevendigheid en friſheid niet, welke men nog heeden ten dage ziet in Schilderyen, die geheele Eeuwen geſchildert geweeſt zyn, het was ontrent 't Jaar 1455 dat men begonnen heeft met Olyverf te ſchilderen.

Vr. Wie is den Uitvinder daar van geweeſt?

Antw. Jan van Eyk, een Vlaams Schilder, die een weinig de ſtook-kunde verſtond, dewelke uit zyne proefneemingen beſpeurt hebbende, dat de Olyverf veel beter was en ſchoon gemaakt kon worden, ging tot dezelve over. Hy vereerde een Schildery van dat ſoort aan Alphonſo I, Koning van Na-

Napels. Jan van Brugge zyn Jonger Broeder, die ook een Schilder was, hield deeze manier aan; wy zullen van deeze breeder melden, wanneer wy van de Nederlandſe Schilders ſpreeken. Het geheim der Tafereelen met Olyverf moet men in Italien dank weeten aan *Antonello da Meſſina.* Hy was Jan van Eyk in Vlaanderen op gaan zoeken, om van hem deeze konſt te leeren, hy ging vervolgens zig in Venetien nederzetten, alwaar hy van dat ſoort van Tafereelen ſchilderde, die hy duur verkogt, en ſtierf 'er 49 Jaaren oud zynde, wordende zyn Grafſchrift aldaar nog gezien.

Hy had aan zyn vrind *Domenico* van Venetien, zyn geheim geleerd, dewelke het vervolgens aan *Andrea*, toegenaamd de *Gli Implicati*, meededeelde. Hy wierd door Caſtanogo een Florentyner vermoord, om dit geheim alleen te bezitten, 't geen hy op zyn ſterfbed bekent heeft.

Ik moet u zeggen, dat Sandro Boticello en zyn Leerling, van wien ik hier vooren gewag gemaakt heb, ook met Olyverf geſchildert hebben. Ik heb ze dus geplaats om niets over te ſlaan.

Piſano of *Piſanello*, een Schilder, was meede een zeer bequaam Beeldhouwer.

Andrea Organa van Cyone, is in zyn tyd ook een tamelyk goed Schilder geweeſt.

Vr. Wat Schilder was het, die een Schaapherder geweeſt is?

Antw. Het was *Andrea Mantegna*, geboortig van een klein dorp by Padua. Jacomo Squarcione, een Paduaner, die te Mantua woonagtig was, is zyn Meeſter geweeſt. Hy verſtond de konſt maar tamelyk en bewees Andrea zo veel vriendſchap, dat hy hem als zyn Zoon aannam, voorziende in hem de Weetenſchap, die hy naderhand verkrygen zoude; maar

maar hy beantwoorde de verwagting zyns Meesters niet, en verliet hem om de Dogter van Giovanni Bellini, een Schilder te Venetien, te trouwen. Hy maalde ten eersten die konstige Schilderagien in het Augustiner Monnikke Klooster te Padua, en in d'Abdye van Fiesola, daar na in de Stad Verona. Dit alles bewoog Ludigi Gonzaga, Markgraaf van Mantua, hem aan zyn Hof te ontbieden.

Hy schilderde voor dien Vorst de Zeegenpraal van Julius Cesar in een groote Zaal van 't Paleis van St. Sebastiano, te Mantua, met een verstandige Ordonnantie; alles was 'er zeer Natuurlyk in. De Paus Innocentius VII. ontbood hem na Romen en was opgetogen over de uitmuntende stukken des Nieuwen Testaments, welke hy in *Fresco* schilderde, als meede over de Capelle van de Belvedere, die hy zo uitvoerig geschilderd had, dat het Minatuur scheen te zyn. Hy wierd rykelyk beloont, en kreeg verlof om zig weder na Mantua te begeeven: aldaar maakte hy een Tafel tot een Altaarstuk in de Kerk van St. Maria della Vittoria (welkers gebouw van zyn ordonnantie is) ter gelegenheid van de overwinning, die de Marquis Francisco de Gonzaga voorgaf op de Franschen behaalt te hebben by de Rivier de Tara, ontrent Fornue. Hy heeft ook een doode Christus Beeld geschildert, het welk zig lang uitgestrekt leggende vertoonde, maar dat men maar in 't verkort ziet, van het onderste der voeten, tot aan het kruin van het hoofd. Dit Tafereel is in het Paleis van Mazaryn geweest. In het Cabinet van den Koning van Vrankryk is ook een Maria Beeld van hem. Naa zynen Vorst in alles genoegen gegeeven te hebben, wierd hy door den zelven zo rykelyk beloont, dat hy zig in staat vond, om een pragtig huis

te

te laten bouwen en daar in met een gevolg, overeenkomstig zyn Eernaam van Ridder, waar meede hy door zynen Vorst begiftigt was, te verschynen.

Hy wist met het Graveer-yzer wel om te gaan, (van welke konst de Italiaanen beweeren, dat hy uitvinder geweest zoude zyn) zulx blykt in zyn Cæsars Zeegenpraalen, die in negen Prenten met licht en schaduw gegraveerd zyn.

Hy heeft ook Bacchannalen en andere Feesten, zo op Houte als Koopere Plaaten gesneeden, verstond 't Verkort zeer wel, wist aan zyn Beelden actien te geeven en stierf te Mantua Anno 1517, oud 66 jaar.

Vr. Is *Michel Angelo* ook niet van dien tyd geweest?

Antw. Ja. Hy heeft geleerd onder *Dominico Ghirlanday*, Florentynsche Schilder met Andrea Verochio, die allereerst het Aanzigt van een Lyk geboetzeert heeft, om 'er de regte gelykenisse van na te maaken. Deeze Dominico kreeg de bynaam van Ghirlanday, vermits hy de uitvinder was van Bloemkranssen of Roozenhoeden, tot gebruik der Florentynse Dogters, om haare hoofden 'er meede te vercieren. Hy is d'eerste geweest, die het louter Goud door Coleuren in zyne Tafereelen heeft weten te verbeelden. Ik zal van hem nog iets melden, alvorens gewag te maaken van Michaël Angelo.

Andrea Verochio, van Florentynse afkomst, bezat in zyn persoon verscheide uitmuntende hoedanigheeden; hy was een Beeldhouwer, Schilder, Graveerder, Muzikant en Wiskonstenaar: hy heeft met een hamer rondom een zilvere Beker, een dans van jonge Kinderen weeten te dryven. Ook heeft hy

hy geſchildert; dog zyn Diſcipel Leonard da Vinci, overtrof hem. En Verochio hem een Engel hebbende zien teekenen en die vervolgens zo kragtig ſchilderen, dat hy zig verbeelde noit zo ver te konnen komen, beſloot hy de Beeldhouwery weder te hervatten, en maakte onder andere in 't koper een hengelend Kindje, het welk in het Paleis van Medicis gezien word. Daarna ging hy naar Venetien, om een Standbeeld te Paard te gieten, ter eere van Bergamo, een der kloekſte krygshelden zyner tyd; dog dit heeft hy niet konnen volvoeren, zynde door een pleuris aangetaſt geworden, dewelke hem uit de waereld rukte in den ouderdom van 56 jaaren, Anno 1488.

Pietro Perugiano en Lorenzo, bygenaamt Credi, een Florentyner, waaren zyne Diſcipelen.

Vr. Verhaal ons eens iets van dien *Leonard da Vinci*, zo beroemd door zyne Werken, dat zyn Meeſter 'er jaloers over wierd.

Antw. Om te beginnen met de hoedanigheden dewelke *Leonard da Vinci* bezat, kan gezegd worden, vooreerſt: dat hy uit een der voornaamſte Familien van Toſcanen en volmaakt ſchoon was van geſtalte, en van eene zo zonderlinge kragt, dat hy een hoefyzer met zyn handen kon breeken: in de Muziek was hy uitmuntende. De Schilderkunde leerde hy van Andrea Verochio, Schilder, Beeldhouwer en Architect, wiens weetenſchappen hy in korten tyd begreep; en hoewel hy zeer jong was, wiſt hy Koppen te boetſeeren, die eer voor Meeſterſtukken als voor proef-werk aangezien wierden. Zelfs maakte hy *Plans* of beſtekken, die door de bequaamſte Architecten met verwondering aangezien wierden.

Hy ſchilderde voor een Boer, op een houte Schild, een

een Hoofd met Slangen omringd, het welk bevonden wierd zo stout behandelt te zyn, dat het zelve verdiende in het Konst-Cabinet des Hertogs van Milaan geplaatst te worden, en waar voor dien Vorst drie hondert ducaaten betaalde. Hy heeft een meenigte Portretten gemaakt, dewelke hy zeer gelykende en vaardig teekende. Zyne voornaamste Teekeningen zyn het Hoofd van Americus Vespucianus, die van Scaramucci, Capet de Singani en eenige andere.

Luvigi Sforca, Hertog van Milaan, begeerig zynde hem te zien, liet hem ontbieden, om kennis met hem te maaken. Hy had het geluk van dien Prins te bekooren, zo door zyn zoet gezang, als door het verrukkende geluit van een zilvere Lier, dewelke hy met zyn eige handen gemaakt had in de gedaante van een Paarde-kop in 't geraamte; dog niet minder wierd hy door zyne uitsteekende Schilderyen met verwondering opgetogen. Het eerste was een Geboorte Christi, 't geen die Hertog den Keizer aanbood. Hy ondernam voor de Monniken van St. Maria la Grazia het laatste Avondmaal te schilderen, het welk voor een wonderwerk van de Konst aangezien wierd, en waar over Franceis I zyn genoegen betoonde ten tyden hy de stad Milaan bemagtigde, maar het mogt hem niet gebeuren het zelve meede te neemen, om dat het teegen een muur van dat Klooster, aan de Dominicaaner Monniken behoorende, geschildert was. Hy begaf zig met ernst tot de studie van de Anatomie, waar over hy geschreeven heeft, als meede over de Schilderkonst, 't geen de Heer De Chambrai, een Fransch Edelman, in zyn taal liet overzetten, en 't geen te Parys 1651 gedrukt is;

de

de Heer Pouſſin heeft de Teekening der platen gemaakt.

De Sterrekunde bezat hy 't aldermeeſt. Hy keerde weder na Florence, alwaar hy verſcheide Portretten na het Leeven geſchildert heeft, onder dewelke die van Genevira en Ameriƈt, byzonderlyk geagt wierden; maar dat van La Mona Liſa, Huisvrouw van Franceſco della Gioconde, wierd zo fraay bevonden door deszelfs vriendelyk en bevallig weezen, dat de Koning Franc. I daar 4000 ſcudi's voor betaalde. Deeze Schilder is de uitmuntendſte van zyn tyd geweeſt; men ziet nog van zyne werken in het Cabinet van den Koning van Vrankryk, namentlyk St. Jan in de Woeſtyne, de H. Maagd met St. Anna, en een ander Maria beeld op haar kniën zittende. Hy had een ſterke uitdrukking, maar maakte zyne ſtukken te uitvoerig, waarom zyn manier van Carnatie niet by die van Titiano quam. In het publieke Paleis te Florence heeft hy ook den Slag van Piccino, Veld-Overſte des Hertogs van Milaan geſchildert. Nooit had men voor dien tyd de verwoedheid, de wanorder, en de ſchrik natuurlyker uitgebeeld gezien; maar de muur daar dit op geſchildert was, vergaan zynde, is de nakomelingſchap van dit werk berooft geworden, 't welk een der voornaamſte is geweeſt welke hy te Florence gemaakt heeft.

In die Stad was het dat *Raphaël*, verrukt door de groote naam van Leonardo da Vinci, quam om uit zyne heerlyke kenniſſe nut te trekken, en de ſtyve en drooge behandeling die hy eerſt geleert had, verwerpende. Hy trok veel voordeel uit de verſcheide twiſtreedenen, die hy hield met Michel Angelo, alstoen maar 29 Jaaren oud zynde, en nogtans door die van Florence aangeſtelt om een der zyde

van de Zaal te beſchilderen, welkers andere zyde door da Vinci geſchilderd wierd; en zonder zig te kreunen aan de ſcheldwoorden van hunne Discipelen, wiſt hy het goede uit de twee Cartons, welke die Meeſter in 't openbaarlyk ten toon ſtelde, zeer wel te verkiezen, in agt neemende de kragt en de goede ſmaak der Teekening, welkers naakt in d'eene uitgebeeld was, en de rondigheid en eelheid in het Penſeel van den anderen, die Groepen Ruiters, teegen malkander vegtende, verbeeld had.

Vr. Heeft L. da Vinci niet in Vrankryk geweeſt?

Antw. Ja, maar alvoorens daar van te ſpreeken, moet ik nog zeggen, dat hy zeer ſchrander in uitvindingen was, en dat hy in Milaan dat Leeuwenbeeld gemaakt heeft, waar van de werktuigen zo wel zamengevoegt waaren, dat het by de intreede van Louis XII. na eenige ſtappen voort gegaan te hebben, bot bleef ſtaan, en zyn borſt openende, het Waapen van Vrankryk 'er in vertoonde. De Hertog van Milaan in zyn Hoofdſtad een Academie der Schilderkonſt opgeregt hebbende, verkoor hem om 'er Opzichter van te zyn. Hy was 70 Jaaren oud toen hy in Vrankryk quam; de vrindelyke bejeegeningen en milde giften waar meede hy van den Koning opgehoopt wierd, gaven genoegzaam te kennen de groote agting, die Francois I. voor hem had. Ten bewys van de hoogſte top van gunſt ſtierf hy in de armen van dien Monarch, die zeer gevoelig over dat verlies was, 't geen in 't Jaar 1520 en 't 75ſte van zyn ouderdom voorviel. In het Cabinet van den Prins van Condé heeft men een Hoofd van Joannes den Dooper gezien, 't geen hy voor een Edelman van den Hertog

tog van Toſcaane, genaamt Camillo de Gli Albizzi, gemaakt had.

Onder andere Diſcipelen heeft hy *Francois Melzi*, *Ceſar Ceſto*, *Bernardo Louino*, *Andrea Salario* (van de laatſte is 'er een Chriſtus Beeld van een uitmuntende ſchoonheid, in het Cabinet van den Hertog de la Rochefaucault) en *Giovanni Paulo Lomazzo*; deeze heeft in Geleerdheid en Schilderkonſt uitgeblonken; hy was nog jong, toen hy zyn gezigt verloor; waar na hy om in zyne Weetenſchap niets onvolkomen te laaten, eenige Schilderboeken gemaakt heeft, welkers leſſen, die hy niet kon ſchryven, van hem zelfs opgegeeven wierden.

Wat *Pietro Perugino* betreft, die was te Peruſa van arme Ouders gebooren en ſchilderde met zo veel kunſt en iever, dat hy een der gaauwſte en rykſte van zyn tyd wierd. Na dat hy van Leonard da Vinci geleerd had, maakte hy Hiſtorie ſtukken, en men vind nog deftige Tapytwerken, die na zyn Teekeningen gemaakt zyn. Hy heeft onder andere een Beeld van St. Sebaſtiaan, voor een Burger van Florence geſchildert, dewelke door deeze aan Francois I. voor 400 ſcudi's verkogt wierd, maar zyn grootſte roem is de Meeſter van Raphaël geweeſt te zyn. Alzo hy ſterk op zyn Geld geſteld was, droeg hy gemeenlyk by hem al het Goud dat hy bezat; maar een tyd na zyne Landgoederen, die hy gekogt had, gaande wandelen, wierd hy beſtoolen, waar over hy zo gevoelig was, dat hy kort daar na van hartzeer ſtierf in 't Jaar 1524, oud zynde 78 Jaaren.

Girolamo Genga heeft onder hem geleerd, en is een goed Architect geweeſt; hy ſtierf oud zynde 75 Jaaren, Anno 1551.

Bernardini Pinturicchio heeft insgelyks met Raphaël onder Perugyn gearbeid; dog hy heeft hem niet geëvenaart en ſtierf Anno 1573. in den ouderdom van 59 Jaaren; wy zullen 'er nog op een andere plaats van ſpreeken.

Vr. Waren 'er ter dier tyd ook geen van de Vrouwelyke Kunne, welke in die konſten uitgemund hebben?

Antw. Die zyn 'er verſcheide geweeſt, en dewyl dit hier te pas komt zullen wy 'er iets van verhaalen.

Propertia de Roſſi, was volkome bedreeven in de Muziek en de Beeldhouwery. Zy maakte grootten voortgang in de Teekenkonſt, en in korten tyd heeft zy Marmere Beelden gehouwen, die door de Konſtenaaren met verwondering aangezien wierden. Ook heeft zy door eigene uitvinding eenige Geſchiedeniſſe op doek geſchildert, en daar na op Koper geſneeden, en veele andere Werken gemaakt; maar het laaſt is geweeſt een Barelief, verbeeldende de geſchiedenis van Joſeph met Potiphars Wyf: dit Werk maakte zy ter geleegenheid van een Jongeling, dien zy beminde, en welke haare liefde niet beantwoorde, waar over zy in haare bloeiende Jaren van hartzeer ſtierf. Zy heeft ook op Metaal geſneeden; zy verſtond de Bouwkunde, en 't Perſpectief, waar van zy veele keurige Teekeningen gemaakt heeft. Zy is in 't Jaar 1539 geſtorven.

Plantilla, Opperſte van een Nonneklooſter te Florence, volgde als toen de beſte Italiaanſche Schilders na, en heeft ook verſcheide dingen van eige uitvinding gemaakt.

Lucretia Queſtelli de la Miranda, heeft roem behaald

haald door uitſteekende Portretten en eenige Hiſtorie ſtukken.

Sophonisbe van Cremona, heeft in Portretſchilderen uitgemunt en zo wonderbaare Tafereelen geſchildert, dat Philippus de II. Koning van Spanjen haar uit dien hoofden te Madrid ontbood, en haar de rang beneevens de Hofdames van de Koninginne gaf: zy had twee Zuſters met naame *Lucia* en *Europa*, die ook aan het Schilderen waaren: zy hadden alle drie geleerd van *Julio Campo*: haar Vader heette *Amilcar Anguiſciola*, Cremonees Edelman.

Franciſco Mazzuoli, bygenaamt de *Parmeſaan*, om dat hy van Parma was, as ween ſchoon man. Hy begaf zig tot de Schilderkunde en maakte 'er zulke voortgang in, dat hy op zyn 16de Jaar Tafereelen maalde, waar in een bevallige en lugtige Teekening, die naar den trant der Antieken was, uitſtak. Hy begaf zig na Romen, om de Werken van Michaël Angelo en Raphaël te zien, alwaar hy, om een ſtuk werk van zyn eige hand te vertoonen, de H. Maagd met het Kindtje ſchilderde, 't geen bloemen, die hem van een Engel aangebooden wierden, aannam. Hier toe had hy al zyn vermogen aangewend; dog om iets te maken, dat nog wonderbaarlyker was, nam hy een plank, liet dezelve half ronds gewyze draayen; daar na in een ſpiegel van gelyke gedaante en grootte al het geene 'er in verbeeld wierd beſchouwende, ſchilderde hy op gemelde plank zyn Portret met alle de meubilen van de zaal, op dezelve wyze als die door de weeromkaatzingen in den ſpiegel vertoond wierden, en op de geheele grond van het Tafereel leide hy een donkere en glanſſige Coloreur, die de hoedanigheid van het ſpiegelglas zo naby quam, dat men in

in het eerst beswaarlyk deeze geestige misleiding kon onderscheiden. Dit wierd hem door Clemens VII. rykelyk betaald, dewelke hem in zyn dienst behield.

Alstoen schilderde *Mazzuoli* in de Zaalen van het Vaticaan een Tafereel van de Besnydenis, waar in hy met een wonderlyke behendigheid, drie verscheidene Ligten bragt; het een quam van het ligtende Lighaam van het kind Jesus, het ander van eenige Fakkels, die op de trappen des Tempels ligteden, en het derde van een groote Opening, waar door het gezigt zig ruim verspreiden, en op een aangenaame Perspectief zag. Dit Werk wierd door te Romen des te meer gepreezen, vermits men de zagte en vloeiende manier van Raphaël daar in bemerkte. Zelfs hadden de Soldaaten zo veel agting voor zyne werken, dat zy hem in de plundering van Romen beschermden. In het vervolg gaf hy zig over tot de *Alchimie*, waar door hy tot verval en armoede gebragt wierd. Na de vernieling van Romen ging hy na Bolonje, alwaar hy roem behaalde door een L. V. beeld, 't geen hy voor den Paus schilderde, toen hy de Krooning van Keizer Carel V. quam bywoonen, welkers Portret hy maalde met een Kind, in de gedaante van een kleinen Hercules, dat hem de waereldskloot aanbood. Hy keerde weder na Parma, alwaar hy groote werken ondernam, maar om zyn *Alchimistery* wierd hy genoodzaakt des nagts naar Cazal te vlugten, daar schilderde hy een Lucretia, dat het laatste en volmaakste werk van zyn Penseel geweest is. Eindelyk die rampzalige konst, welke hem van eer en goed beroofd had, steeds blyvende oeffenen, stierf hy van hartzeer in zyn 36ste Jaar. Anno 1540. In het Cabinet des Konings van Vrankryk zyn eenige

ge Tafereelen van zyn hand: door de Prenten, die na zyne Teekeningen gesneeden zyn, ziet men dat hy een der bevalligste Schilders van Lombardyen geweest is.

Geronimo Mazzuoli, zyn Neef, heeft zyn manier van Schilderen zeer nagevolgt, waar door hy boven andere beroemde Schilders uitgemund heeft.

Francisco Francia, geboortig van Bolonje, heeft eerst aan het Zilversmeeden en Emailleeren doende geweest, en daar na Gedenkpenningen en Stempels voor de Munt te Bolonje gesneden, waar in hy een der gauwste gevonden is: maar hy wilde het nog verder brengen; de beste Schilders had hy ten vrind; hy verkoos Marcozoppo, om die konst te leeren, niettegenstaande hy 40 Jaaren oud was, gaf hy den moed niet op, maar wierd een der vermaardste Meesters van Italien. Ter zelzer tyd had Raphaël Urbino in Romen een grooten naam verkreegen, en zy hadden voor malkander een byzondere agting, die zy door vrindelyke Briefwisseling onderhielden. Raphaël een Beeld van Cecilia gemaakt hebbende tot cieraad der Capelle van St. Jan te Bolonje, verzogt hy Francia om het op te hangen. Deeze bemerkte door dit stuk, hoe veel hy voor Raphaël, met wien hy waande gelyk te weezen, moest onder doen. Hy liet egter het stuk op zyn plaats stellen, maar hy wierd zodanig van droefheid doorgrieft, dat hy kort daar aan, oud 68 Jaaren, Anno 1518, stierf. Egter overtrof hy de andere Bolonjeese Schilders, en zyn Schilder Collegie is zo beroemd geweest, dat hy meer dan 200 Discipelen gemaakt heeft, en onder andere *Marc Antonio Raymundi*, een zeer bequaam Teekenaar, waar door hy een gemakkelyke handeling van 't

Graveeren kreeg, gelyk hierna by de Graveurs breeder zal worden aangetoont.

Lorenzo Costa is ook een zyner beste Discipelen geweest, als meede *Michaël Angelo Anselmi* van Parma, dewelke verscheide Tafereelen gemaakt, en in de Kerk van O. L. V. della Stocha, na een Carton van Michaël Angelo geschildert heeft.

Lorenzo Lotto, arbeidde ook in dien tyd: eerst volgde hy de manier van Giovanni Belini, maar naderhand gaf hy zig over tot de trant van Georgion: in het Cabinet des Konings van Vrankryk ziet men een Stuk van zyn hand.

Vr. Maar gy spreekt van geen Graveerwerk?

Antw. Ik zal uwe nieuwsgierigheid voldoen. Het is waar, dat 'er toen ter tyd reeds Plaatsnyders waaren, en dat zelfs Albert Durer, in groot aanzien was, dog om in order te spreeken, moet 'er nog van eenige Schilders gemeld worden, alvoorens dat onderwerp aan te vangen.

Vr. Waaren 'er dan veele Graveerders in dien tyd?

Antw. Zeekerlyk veel. Dog wy komen allengs in d'eeuw der Weetenschappen, en het voorbeeld van Francois I maakte de andere Vorsten van de verafgelegenste gedeeltens van Europa gaande. Laaten wy dan alles volgens den tyd en plaats verhaalen, om niets aanmerkelyks te verzuimen. Men zoude hier echter van Raphaël melding dienen te maaken, als meede van de verscheide Academien, dewelke de vrugtbaare Kweekschoolen van zo veele andere geweest zyn, en welkers weetenschappen en maniere het hoognodig is te doen kennen: dog deeze verhandeling zou hier te langwylig worden; wy zullen daarom dezelve opschorten, en alvoorens

rens een Tractaatje voorſtellen van de Glas-Schilders, en de manier van op Glas te ſchilderen.

VAN 'T

GLAS-SCHILDEREN.

Hier van zal ik beginnen met te verhandelen al 't geen desweegens gezecht is, aangaande de oudheid van deeze konſt, deszelfs ſchoonheid, de verwſtoffen, die tot de Coleuren bequaam zyn, en de manier van die te bereiden; zelfs zal ik UE. te vooren leggen het geſtel van de Fornuizen, de bereiding en behandeling om dusdanige werken te bakken, en daar na zal ik 't door eenige voorbeelden aanwyzen 't geen ik merkenswaardigſte gevonden heb, aangaande eenige Schilders, dewelke die konſt geoeffent en daar door roem behaald hebben.

De uitvinding van 't Glas is zeer oud, maar 't zelve tot venſter-ruiten te gebruiken is in de laatſte Eeuwen eerſt in zwang gekoomen. Het is waar dat ten tyden van Pompejus, Marcus Scavecus Glas liet maken voor een gedeelte van het Schouwtonneel te Romen zo pragtig opgehaald tot vermaak van 't gemeen. Egter waaren 'er geen Glasraamen aan de gebouwen, en de groote Heeren, wanneer zy door de lugt niet gehindert wilden zyn en echter het dagligt zien, lieten die openingen met doorſchynende ſteenen ſluiten, maar de nutheid van 't Glas zeedert bekent geworden zynde, wierd het in plaats van ſteenen gebruikt; eerſt maakten zy kleine ronde ſtukjes gelyk die *Cibles* genaamt, en als toen in Gartine op de Loire, door den Heer *de Tourville* gemaakt wierden. Deeze ſtukken wierden by elkander gebracht, met loot aan-

weerskanten geſchaafd, om het water en de wind te keeren.

Vermits 'er in de Fornuizen van de Glasblaazers Glas van veelderley kleur gemaakt wierd, bedagt men eenige van die ſtukken aan de venſters te gebruiken, en dezelve Moſaïks wyze te verdeelen. Dit is de oorſprong geweeſt van 't Schilderwerk, 't geen men naderhand op de Glazen gemaakt heeft, waar door men allerley Figuuren verbeeld. Eerſt wierd het op wit Glas gedaan, met Coleuren als tot Waterverf, maar dit van geen duur zynde en teegen het weer niet kunnende, trachtede men andere Verwen uit te vinden, dewelke na op het wit Glas gelegd te zyn, en zelfs op 't geen in de Glasblaazery reeds gecoleurd was geweeſt, verſmolten konden worden, en zig in het zelve dringen, wanneer men ze in het vuur wierp; 't geene zo wel lukte, dat 'er nog overblyſſels zyn, die tên teeken van de ſchoonheid der Aloude Glaaſen ſtrekken.

In 't begin gebruikte men Glas, dat in de Glasblaazeryen gecoleurd was, om daar meede de kleedingen te verbeelden. De ſchaduwen wierden maar met zwarte trecken en arceeringen gemaakt: en tot de verbeelding van 't vleeſch bediende men zig van Glas, welkers Coleur ligt rood was, waar op de voornaamſte trekken van 't aanzigt en andere gedeeltens van 't lighaam met zwart geteekent wierden.

Maar om het vleeſch en de kleedingen op wit Glas te verbeelden, lag men een grond van ligte of donkere Coleur, zonder halve Coleuren, nog ſterk of flaauw, gelyk het in de Schilderkunde vereiſcht word. Daarom zyn die zoorten van werken zeer Gottiſch en onbehouwen, en in de voorgaande Eeuw gemaakt geweeſt.

Dee-

Deeze lompe manier heeft beginnen te veranderen, wanneer in Vrankryk en Vlaanderen de Schilderkonst tot volkomenheid is gebragt. De eerste kennis daar van wierd aan d'Italiaanen meedegedeelt door een Schilder van Marseille, toen hy na Romen ging om onder het Pausschap van Julio II. te werken, in 't Jaar 1503; en na hem zyn Albert Durer en Lucas van Leyden d'eersten geweest.

Jean Cousin, Meester Schilder te Parys, heeft op Glas geschildert. Van zyne Werken worden gezien in de Kerk van St. Gervasius, in de H. Capelle van 't Bosch te Vincennes, welkers Cartons door Lucas, Italiaans Schilder, gemaakt zyn, meede te Anet, te Moret en andere plaatsen van Vrankryk, waar van in 't vervolg nader gesprooken zal worden.

Die in Glas gewerkt hebben, zyn daar door noit van haar Adeldom verstooken geworden; daarom hebben verscheide Fransche Koningen, aan de Schilders, die als toen te gelyk Schilders en Glazemakers waaren, dezelve voorregten verleent, als de Adel geniet.

Verscheide menschen zyn van gedagte, dat de schoone levendige en glansige Coleuren, welkers weerga heedendaags niet meer gemaakt worden, een uitvinding is die niet meer in weezen is: dat zy verre; maar de reeden daar van is, dat men de kosten daar toe niet maaken wil, nog de noodige moeiten neemen om diergelyk Glas-werk te maaken, wordende dat niet wel getrokken, en de arbeid niet genoeg betaalt.

Deeze schoone Glazen wierden in de Glasblazery op tweederhande manieren gemaakt; daar waren 'er die geheel gecoleurd waren, dat is te zeggen

dat de Verwe of Coleur door de massa van 't Glas geheel verspreid was; 'er waren 'er welke het meest en liefst gebruikt wierden, waar op de Coleur maar op een zyde van 't Glas, en maar ontrent de dikte van een derde part van een linie, door het Glas dringende, meer of min volgens de Natuur der Coleuren; want 't geel trekt dieper door dan de andere Verwen. Alhoewel dit laatste zoort van Glaazen zo leevendig en zo net van Coleur niet en was als het ander, egter waren zy gemakkelyker in 't gebruik voor de Glas-Schilders; om dat zy daar op, hoewel zy gecoleurd waren, evenwel andere Coleuren konden brengen. Wanneer zy eenig Borduurzel, Lofwerk, of diergelyke andere Cieraade van Goud, Zilver en differente Coleuren wilden verbeelden, gebruikten zy daar toe Amaril steen, waar meede zy de stukken Glas uitholden op de zyde, daar zy beschildert en met Coleuren gelegt waaren, tot dat het wit Glas ontdekt was, waar na geel of andere Verw van de andere zyde van 't Glas lagen, te weeten daar 't wit was, en daar zy met geen Amaril gegraveerd hadden: dit wierd gedaan om te verhinderen, dat de nieuwe Coleuren niet met de anderen zouden vermengt worden, als zy in 't vuur gelegt wierden, op die wyze, als hier na zal aangeweezen worden; op deeze manier waaren zy op diverse wyze geborduurt en gefigureert. Wanneer zy wilden dat dit Cierwerk, Goud en Zilver zoude verbeelden, dan wierd slegts de Verw van 't Glas afgenomen, zonder daar iets op te leggen, en door dit middel gaaven zy schitterende straalen ligt op alle de Coleuren.

Wat betreft de manier van op Glas te schilderen, dit word bewerkt met de punt van 't Penseel, voor-

voornaamentlyk de vleeſige Coleuren, en de Verwen worden, met Gomwater gemengt zynde, gelegt indiervoegen, als hier na gezegt zal worden, en gelyk in Miniatuur. Wanneer men op wit Glas wil ſchilderen en hoogzels maken, gelyk om het hair van den baard, en ook eenige helderheid van 't dagligt te verbeelden, 't zy op kleedingen of elders anders, gebruikt men een puntig houttje, of de top van de ſteel van 't Penſeel, of een veer om van het Glas af te ligten die Verw, welke men gelegt heeft ter plaatſen daar men niet wil hebben, dat die gezien word.

De noodige ſtoffen, om de Coleur op 't Glas te brengen zyn de volgende:

Hamerſlag.
Keegel Zand.
Keyſteenen, die in de Rivieren gevonden worden en doorſchynende zyn.
Menie of Potloot.
Salpeter.
Groene en Roode Koraalen, welkers bereiding hier na zal aangeweezen worden.
Harderic of Zilver.
Perigor of Maganeſe.
Zwavel.
Roode Ooker.
Gips of Pleyſter dat doorſcheinend is, gelyk 't Moſcoviſch Glas of doorſcheinende Steen.
Litargyrium Argenti, of Argytiris.

Alle deeze dingen worden elk byzonder op een kopere plaat, die een weinig hol is gewreeven, of wel een bekken met water, waar in Arabiſche Gom geſmolten is.

Tot het *Zwart* moet men Hamerſlag neemen, en

en die geduurende den tyd van 2 a 3 uuren op de kopere plaat ter deegen wryven, en daar een derde part koraalen by doen; waar na men dat in een pot bewaart: en door dien het in 't vuur rood word, is 't goed in 't wryven daar wat zwartzel by te doen, of beeter koper met hamerslag gebrand, want zwarzel heeft geen lighaam.

Om *Wit* te maaken gebruikt men wit Kegelzand of kleine keytjes, die men in een smeltkroes gloeyend laat worden, waar na men die in gemeen water moet uitdooven, om te calcineeren en tot pulver te maaken: dit gedaan zynde, stampt men het in een marmere vyzel met een marmere stamper, waar na dat weederom op een marmere steen gewreeven word; dan mengt men een vierde part Salpeter daar by, en men laat dat weederom tot 2 maalen calcineeren op een gloeyend vuur, gelyk te vooren, dit gedaan zynde, haalt men het 'er uit om te bewaaren; wanneer men dat gebruiken wil, moet men daar zo veel Gips by neemen, dat wel en zuiver uitgebrand is, daar by ook zo veel schulpen, en wryft dat alles by malkander op de koopere plaat.

Tot *Geel* neemt men zilver in kleine stukjes gesneeden om in de smeltkroes te doen, met zwavel of salpeter gemengt, als het gloeiend van het vuur komt, werpt men het in een kom met water, en daar na stampt men het in een Marmere vyzel, tot dat het bequaam geworden zy, om op een Porphyr-Steen gewreeven te worden, en dat moet men een halven dag doen, en mengen het met het zelve water, daar het in uitgedooft is geweest: als het gewreeven is, doet men 'er neegenmaal zo veel rode bruin Ooker by, en men wryft alles met malkander nog een uur lang.

Tot het *Rood* gebruikt men zilverschuim, hamer-

merslag, Arabische gom, van elk ontrent de swaarte van een Rykxdaalder, *Harderic* een halfve Rykxdaalder, Schulpen drie en een halve Rykxdaalder, Roodkryt drie Rykxdaalders: men moet de Schulpen, Hamerslag, Zilverschuim en de *Harderic* ruim een half uur met malkander op de kopere plaat wryven, daar na neemt men Roodkryt, men stamp het in een yzere vyzel zeer fyn, en men zet het byzonder; vervolgens mengt men de Arabise Gom in dezelve vyzel, om naar zig te trekken 't geen 'er van 't Roodkryt overblyft: want de Gom moet zo droog zyn, dat ze ligt tot poeyer kan gewreeven worden; de Gom en het Roodkryt aldus gestooten zynde, moet men die mengen, en op de kopere plaat, daar reeds d'andere Verwen op leggen, alles met malkander wryven, zo spoedig als het doenlyk is; want 't Roodkryt bederft als het ditmaal te veel gewreeven word. Men moet in agt neemen van alles zo week te houden, als men kan, en dat het zy gelyk de Verwen om te schilderen, dat is te zeggen, zo week niet dat ze druypen, nog zo droog niet of men moet ze met de vinger konnen mengen. Egter is het beeter te hard dan te week. Deeze Compositie van het plaatje afgenoomen zynde, moet men in een glas dat onder spits loopt (hier legt veel aangeleegen) doen, en daar wat schoon water op gieten, dan deeze stoffe met de vinger zo veel men kan altoos roeren, daar nog wat water by doende, en maaken dat het wat dunder word dan een geklopt dojer van een Ey. Dit aldus gemengd zynde, moet met een papier gedekt worden en drie dagen en drie nagten over staan zonder te roeren; daar na giet men zagtjens het zuiverste van de Coleur, dat boven op dryft, in een ander glas, en moet zorg dragen dat 'er niets onklaar word; deeze Coleur moet wederom

twee

twee dagen bezinken, waar na men die overgiet gelyk d'eerste maal; dit gedaan zynde, legt men deeze Coleur op een stuk glas, dat wat hol is, en dat zet men op zand in een aarde test op het vuur, om langzaam te doen droogen, en bewaaren.

Wanneer men die Coleur gebruiken wil, doet men op een stuk glas een droppel water, waar mede men zo veel Coleur nat maakt, als men van nooden heeft.

Dit dient tot de Vleesch-Coleuren; maar het dik, dat onder in het Glas blyft leggen, kan niet gebruikt worden, als om Kleedingen en Houtwerk te verbeelden.

Groen word gemaakt met een once *Æs ustum* of gebrand koper, vier oncen wit zand, en een once potloot; dit word alles in een metaale vyzel gestampt, en in een smeltkroes op een vuur van heete koolen ontrent een uur lang gezet, en dan afgenomen; wanneer het koud is, word het in de zelfde vyzel droog gestooten, en dat doet men daar een zesde part salpeeter by, en men zet het voor de derdemaal te vuur, waar op het derde half uur moet blyven, en daar na de Coleur heet uit de smeltkroes gehaald worden, waar toe men een yzer Instrument moet hebben, want zy is zeer lymig en ongemakkelyk om te verhandelen. Dienstig is het, de smeltkroezen met Leem te bestryken; want 'er weinig sterk genoeg zyn, om een zo kragtig vuur, als 'er tot calcineeren noodig is, te konnen weerstaan.

Azuur of *Blaauw*, *Purper* en *Paars* worden op dezelve wyze als 't Groen gemaakt, alleen verandert men maar de koopere smeen in andere stoffen; namentlyk tot Azuur neemt men Salpeeter, tot Purper lapis Petracorius en tot Paars lapis Petraco-

tracorius en Salpeeter van elks even veel, voor 't overige moet het als 't Groen behandelt worden.

Om Geel Schulpwerk te maaken, moet men drie oncen Potloot neemen, met een once kegelzand, dit moet t'zaamen gecalcineert worden, gelyk bevoorens gezegd is. En om groen Schulpwerk te maaken, moet maar een once Potloot en drie oncen Zand weezen.

De Coleuren, die tot de Carnatien of Vleeſch-verwen bequaam zyn, worden met Harderic en kleine Koraaltjes gemaakt, van elks even veel; na dat die door elkander geſtoten zyn, worden ze op het bekken gewreeven.

Tot de Coleuren van 't hair, de ſtammen der Boomen en andere diergelyke dingen, neemt men Haderic en Hamerſlag, van elks even veel, en zo veel Koraaltjes als van beiden, dat word met elkander gewreeven, als hier vooren gezegt is, en maakt een geelagtig rood.

Als men ſchilderen wil, kieſt men Lottharings Glas, dat naar geelagtig wit zweemt, om dat zodanig 't vuur beſt verdraagt, en dat de verwen daar beeter intrekken, als het ander Glas. Als het ſtuk, dat men ſchilderen wil, niet te groot is, legt men het Glas op de Teekening, die men Copieeren wil, en die trekt men na met een Pen of Penceel, en met de zwarte Coleur, waar van hier vooren vermeld is.

Indien de voorſz. zwarte Coleur droog is, moet men die een uur lang op het koper met water wryven, en een weinig Arabiſche Gom daar by doen, zoo als gezegd is, de dikte van een haazenoot, als 'er zo veel verw is, als de grootte van een Okkernoot; ook moet de Gom ge-

ſmolten zyn, alvorens de Coleur te gebruiken, dewelke niet te dun nog te dik moet weezen, en als de trekken ſtaan, moeten die twee daagen droogen.

Daar na waſcht men het werk over en neemt 6 a 7 grein Arabiſche Gom, die droog is, waar meede men 6 a 7 droppelen pis in doet en zoo veel zwart, als 'er nodig is om een heldere Coleur te maken. Om wel te doen moet het zwart in een kleine loode bekken gedaan worden, met de gemelde Compoſitie overdekt, op dat het niet droogen zou, en de trekken twee dagen gedroogd zynde, zal men de gemelde Compoſitie overal gelyk overſtryken, dog lugtig om de trekken niet uit te wiſſen; dan laat men het weederom twee daagen bezinken. Deeze Compoſitie dient tot de eerſte ſchaduwe of halve Coleur, en om de tweede te leggen, moet men deeze Tinctuur met het Penceel ter plaatze daar het hoort, weder over heen ſtryken.

Om de Ligten en Hoogzels te geeven, gebruikt men een Pen of de ſteel van een Penceel, gelyk reeds gezegd is, en men neemt van het Tinctuur zo veel af als 't nodig is: dit betreft het zwart en wit of graauw Werk. Wat de Coleuren belangd, wanneer 't zwart gelegd en als vooren vermeld twee dagen gedroogd is, worden die op de volgende wyze gelegt.

Voor eerſt, wat aangaat het Emailleerzel, gelyk Azuur, Groen en Purper, die moeten ſchielyk met het Penceel op het Glas gelegd worden, na alvorens in Gomwater gemengt geweeſt te zyn, en de andere Coleuren moeten insgelyks vaardig behandelt worden, volgens 't Werk dat men voor heeft, en men agt geeven, van de

trek-

trekken niet uit te veegen, of wel de verwen van de andere zyde van 't Glas te leggen.

Wat het geel Glas belangd, die Coleur word het schielykste in het Fornuis bereid; maar als men die gebruikt moet dezelve altoos van agter op 't Glas gelegd worden, zeer gelyk, en meer of min zwaar gedekt, na men wil; maar nooit by 't blaauw, om dat in 't smelten en door het vuur deeze twee Coleuren tot éénе zouden worden, te weeten groen; dierhalven moet, gelyk ik gezegd heb, 't geel gelegd worden op die kant, daar geen verwen op leggen; want het dringt door de dikte van 't Glas heenen, 't geen de andere verwen niet en doen, dewelke meer lighaam hebbende, zo diep niet door trekken; en zelfs blyven 'er eenige op de oppervlakte leggen.

Wanneer men de Verwen in 't Fornuis wil bereiden en 't Glas, na dat het geschildert is, te vuur brengen, moet men eerst een vierkant Fornuis maaken, van gebakken steen, die in het geheel maar 18 duim groot zy, ten waare het Werk, dat men geprepareert had, vereischte dat grooter was.

Onder aan, zes duim van de grond, maakt men een opening om het vuur in te leggen en te stooken; boven deeze opening legt men twee of drie vierkanten yzere staaven, die door het fornuis heen koomen, en dezelve in tweën scheiden; boven die yzere staaven, regt over de onderste deur, laat men een kleine opening, ontrent twee duim hoog en twee duim breed, om de proeven door te steeken, wanneer het Werk verbakken werd.

't Fornuis aldus gesteld zynde, neemt men een aarde pan van de zelve gedaante als 't fornuis, en van die grootte, dat wanneer dezelve op de yzere staaven staat, zy ontrent drie vingeren breed, of

iets meer van de muur van 't fornuis afblyft; daarom moet die pan vierkant zyn, en van goede gebakken aarde, de boodem ontrent een halve voet hoog. Daar na moet men ſtof van pleiſter neemen, wel gezift en tot driemaal in een Pottebakkers oven gebakken, of wel blom van leevendige kalk, wel gezift; zommige neemen gebrande aſſche, maar dat is zo goed niet om de ſtukken, die men bakken wil, te ſchikken.

De pan op de yzere ſtaaven midden op 't Fornuis gezet hebbende, moet men daar ſtof van pleiſter of blom van kalk, ontrent een halve vinger dik, op ſtrooyen, zo gelyk als doenlyk is, en boven ſtukken van oud gebroken Glas, en dan weder ſtof, daar na oud Glas, en dan wederom ſtof, zodanig dat 'er drie laagen pleiſter of kalk, en twee laagen oud Glas op malkander leggen, dit word genaamt *ſtratum ſuper ſtratum*, op de derde laag begint men 't Werk uit te leggen, dat is te zeggen de ſtukken, die men geſchildert heeft; men moet ook laag op laag zodanig leggen, dat 'er een halve vinger ſtof of kalk, zeer gelyk geſtreeken, tuſſchen yder ſtuk Glas zy, en vorders dezelve zo ſchikken, tot dat de pan vol is, als men zo veel Werk te bakken heeft om ze vol te leggen; 't laatſte ſtuk moet men met Pulver overdekken en indagtig weezen, dat 'er voor in de pan een gat moet zyn, dat met het gat van 't Fornuis correſpondeert, 't welk boven de deur moet zyn, daar men 't vuur doorſteekt, op dat de ſtukken Glas, die men probeeren zal, door d'eene regt na de andere geſtoken werdende, in de pan zouden konnen komen en zo wel als het andere gaar bakken.

Het werk dus bereid zynde, moet men eenige yzere ſtaaven op de muur van 't fornuis leggen,

en

en de pan met eenige groote dakpannen bedekken, dewelke daar toe gebakken zyn, indien 'er geleegenheid toe is, zo niet, gebruikt men verscheide kleine; ze moeten geschikt en zo digt gelegt worden, als het immers doenlyk is, en men die met kley digt toe smeeren, zodanig dat 'er geen opening zy, behalven aan de vier hoeken van 't Fornuis, daar men 'er een moet laaten, ter groote van ontrent twee duim diameter.

'T Fornuis op deeze wyze geslooten zynde, begint men dat te stooken met wat ontvonke koolen, voor eerst alleen maar aan den ingang van de deur, en niet binnen in. Dit alzo anderhalf uur of twee uuren gebrand hebbende, moet het wat dieper gestookt worden, en nog ruim een uur laaten branden, waar na men het allengskens onder de vierkante pan voort stookt; na dat het ontrent twee uuren daar onder geweest is, moet het vuur allengskens sterker aangestookt worden, twee uuren agter een, als dan word het wederom sterker gestookt, allengskens 't Fornuis met goede houtskoolen van jong hout vol leggende, zodanig dat de vlam door de vier gaaten van de vier hoeken en door de opening, welke schoorsteen genaamt word, uitslaat: 't vuur moet geduurende drie a vier uuren zeer sterk branden; in dien tyd en op het einde moet men eenige proeven, die in de kleine opening van 't Fornuis en de pan leggen, daar uit haalen, om te zien of de Coleuren gesmolten zyn en of het geel wel bereid is.

Wanneer men ziet, dat de Coleuren ontrent bereid zyn, dan moet men in 't Fornuis droog hout leggen, klein gekloofd, om gemakkelyker daar in gestooken te konnen worden; want om wel te doen, moet men de deur van 't Fornuis geduurende de gehee-

le ſtoking geſlooten houden, behalven in den beginnen, wanneer 't vuur nog voor aan in den ingang legt. Het vuur, dat op 't laatſt met hout geſtookt word, moet de geheele vierkante pan, daar 't Werk in is, overdekken, tot dat men ziet dat alles gaar genoeg gebakken zy, 't geen gemeenlyk geſchied, na dat 't vuur op de voorſchreeve manier en op de geſtelde tyden ontrent tien of twaalf uuren daar in geleegen heeft, of wel agt of tien uuren, zo men van begin af een ſterk vuur ſtookt; maar dat is zo goed niet, om dat daar door dikwils de Coleuren door 't ſterk branden bederven en de ſtukken Glas breeken.

Men kan in agt neemen, dat wanneer de yzere ſtaaven gloeyend rood worden, zulks een teeken is, dat de herbakking naby en het Schilderwerk op 't Glas tot zyn volkomenheid gekomen is.

Dit is de volmaaktheid van 't Glâs-Schilderen.

Vr. 't Geen gy daar gezegt heb, is zeer leerzaam: maar gy had my belooft van eenige dier Glas-Schilders te zullen ſpreeken, en dit zal ik jegenwoordig van u verwagten?

Antw. Onder de regeering van Karel den VI. in 't Jaar 1380, tot Koning van Vrankryk gekroond, zyn de Franſchen zeer beroemt geweeſt door 't Glas-Schilderen, 't geen *Appreſt* of bereid werk genaamd word. Te Romen was ten tyde van Paus Julius V. eene Meeſter *Claude*, een Franſchman van geboorte, die in de Kerken en Paleiſen 't beſtier over dusdanige werken had. *Bramante* zelfs, die uitmuntende Architect, hebbende hooren ſpreeken van de kennis, welke eene *Guillaume de Marſilli* in diergelyk Werk bezat, bediende zig van *Mr. Claude*, om gemelde *Marſilli* (dus genaamd om dat hy van Marſeille was,) naar

Ro-

Romen te lokken, en zy hebben met elkander de groote Glazen van de Zaal, by 's Pauzen Capel, geschildert; dog die zyn heeden door de tyd en 't weer geschonden. Mr. Claude, al te vroegtydig gestorven zynde, zo werkte Guillaume de Marsilli alleen, en maakte zo te Romen als elders verscheide Werken, onder ander de Glaazen van Arezzo, dewelke uitneemend en wonderlyk fraay zyn. Zy verbeelden de Roeping van den Apostel Mattheus: hy stierf Prior van dat Klooster, in het Jaar 1537, in den ouderdom van 62 Jaaren: onder andere heeft hy *Georgio Vasari* tot Discipel gehad.

Een der bequaamsten, die in Vrankryk in die konst uitgemunt hebben, was *Jacques de Paroy*, geboortig van Pourcain in Auvergne, welke zeer veel over die heerlyke konst van op 't Glas te schilderen, geschreeven heeft. Hy ging na Romen en leerde lang onder den Dominicaner; daar na ging hy naar Venetien, alwaar hy verscheide groote Werken afmaakte. In Vrankryk weeder gekeert zynde, maakte hy wederom schoone stukken in het Kasteel van de Grave van Calignac, en daar na ook te Parys, alwaar in de Kerk van St. Mederic het Vonnis-Oordeel van Suzanna te zien is, en andere Glaswerk in het Choor. Eindelyk naa op verscheide plaatzen gewerkt te hebben, stierf hy in het hondert en tweede Jaar zyns ouderdom te Moulins, alwaar hy in de Kerk der Jacobiner Monniken dier Stad begraven is.

Albert Durer en *Lucas van Leyden* hebben beide op Glas geschildert. Van deeze zal ik in 't vervolg onder de Graveurs breedvoeriger gewag maaken.

Bernard van Brussel, anders *van Orlay*, heeft over 't Schilderwerk op Glas te Brussel het bestier gehad.

Jan Floris, Broeder van *Frans Floris*, heeft ook zeer wel op Glas geſchildert.

Jan Goltz, Vader van *Goltzius*, en zyn Zoon, hebben op Glas geſchildert; van deezen Goltzius zullen wy meeden hier na te gelyk met de Graveurs melding maaken.

Jean Couſin heeft meede de Schilderkonſt op Glas geoeffent, dien zullen wy een plaats onder de Franſche Schilders geeven.

Claude Henriet, Vader van *Iſraël Henriet*, heeft de Glazen in de Hoofd-Kerk van Châlons geſchildert.

De Vader en Grootvader van *Jean Monier van Blois*, van wien ik in 't vervolg onder de Franſche Schilders melding maaken zal, zyn meede Glas-Schilders geweeſt.

In de Kerk van St. Gervais te Parys, vind men zeer fraaye geſchilderde Glazen na de Teekeningen van le Sueur; als meede in de H. Capelle van het Boſch van Vincennes, in de Kerk van St. Orin te Rouaan, in het Caſteel van Gaillon, dat van Anet en verſcheide andere. De Glazen in de Hoofd-Kerk van Beauvais, die men voor wonderſtukken houd; onder andere drie, welkers een St. Sebastiaan verbeeld, waar voor een aanzienelyke ſomme gelts gebooden is, zyn waardig hier gemeld te worden.

In deeze Konſt hebben de Gebroeders *Crabbeth* uitgemunt en een onſterffelyke naam verkreegen, door de Glazen, welke te Gouda nog heeden te zien zyn. „ De meenigte Glas-Schilders (zegt de Heer „ Houbraken in zyn Schouwburg der Neederland- „ ſche Schilders en Schildereſſen) ſchynen my toe, „ genoeg geweeſt te zyn, om alle de Kerken van „ Holland met hunne Konſtwerken te vervullen;

„ want

„ want behalven die door anderen zyn geteelt, zoo „ zyn uit het School van de Broeders *Crabetten* „ voortgesprooten *Jacob Kaan*, *Jan Dirkze Lonk*, „ *Govert Hendrikze*, *Jan Dameſze*, *Aert Verhaart*, *Gysbert van der Kuyl*, *Dirk de Vrye* en „ *Adriaan van der Speld*.

VAN DE
GRAVEER-KONST
IN HET ALGEMEEN.

Alvoorens van de Gottiſche Plaatſnyders te ſpreeken, vind ik het gevoegelyk uit te leggen, waar in de Sny - of Graaveerkunde beſtaat. Myn toeleg is niet, om ervaarene Meeſters te onderrechten, maar ſlegts aan een ieder de gevoelens der Plaatſnyders van de Franſche Academie meede te deelen, ten einde door goede reedenen te konnen overtuigen hem, die my te gemoed zoude willen voeren, dat ik door de uitvoering niet betoogen kan 't geene ik andere voorſtelle. Egter onderwerp ik my gaarne het beſcheide Oordeel der bedreevenen in deeze konſt.

Van de *Grondreegelen der Graveerkonſt* in het algemeen.

Voor eerſt dient gezecht, dat de Teekenkunde de grondſlag deezer konſt is, en die een Plaatſnyder volſtrekt noodig heeft te verſtaan, nadien hy anderzints nooit eenige Tafereel en of Teekeningen wel zal konnen Copieeren, om dat hy

zyn werk maar als by toeval en den taſt zoude verrichten. Mogelyk zoude het wel zagt geſneeden zyn, dog zonder geeſt, kennis of Konſt.

De manier van Teekenen van een Plaatſnyder zal ik onaangeroert verby gaan, nadien de zelve met die van een Schilder geenzints verſchilt: alleen zal ik zeggen, dat de eerſtgenoemde zig een geruimen tyd moet benaarſtigen en oeffenen, om na handen en voeten van het Antiek te teekenen, als meede na het leeven, en de beſte Tafereelen en Teekeningen der bequaamſte Meeſters. Ook moet hy niet verzuimen de Prenten, geſneeden door *Auguſtyn Carrache* en *Villamena*, (dewelke die uiterlyke deelen volkomen en gemakkelyk geteekent hebben) naarſtig te beſchouwen: Dit zy gezecht, op dat een Plaatſnyder dus een vaardige handeling verkrygen mag, om aan zyn werk een goede ſmaak te kunnen geeven, en zig in tyd en wylen als 't pas geeft daar van te bedienen, inzonderheid wanneer hy genoodzaakt word, na een gemeen Schilder of ruwe en onvoltooide Teekeningen te werken. Dog als een Plaatſnyder voorkomt de Tafereelen van voornaame Meeſters te Copieeren, moet hy in 't geheel van zyn eige manier afwyken en zig volkomentlyk na de manier van 't werk, dat hy Copieeren wil, ſchikken, en daar in de trant, waar door men de behandeling van den eenen of d'anderen Meeſter kan onderſcheiden, behouden. Ten dien einde moet hy geſtadig en naauwkeurig na de werken van Raphaël, Carrache, Dominikyn, Pouſſyn en andere teekenen. Indien hem de geleegenheid ontbreekt dusdanige werken te Copieeren, en dat hy 'er ſlegts maar 't gezigt van verkrygen kan, moet hy derzelver ſchoonheeden

heeden door een ſterk denkbeeld in zyn verſtand trachten te prenten, en dit verſchil, dat in manieren van omtrekken is, poogen te onderſcheiden.

Het is hoognoodig, dat een Graveur de Architectuur en 't Perſpectief verſtaa. 't Perſpectief door de degradatie * van het ſterke tot het ſlaauwe brengt veel gemak toe om de Beelden en andere lighaamen in een ſchildery verbeeld, en die hy wil navolgen, te doen wyken of voorkomen: de Architectuur, om de Proportien wel gade te ſlaan, die dikwils door de Schilders in haare Teekeningen niet uitvoerig en maar ſchetzenderwyze verbeeld word, om dat zy de moeite daar niet toe neemen willen, en die aan het oordeel en beſcheidenheid van den Plaatſnyder overlaaten.

De manier om te *Graveeren*, en eerſtelyk hoedanig 't *Koper* moet zyn.

Hier toe word gemeenlyk rood koper gebruikt, om dat het zagter is, en by gevolg beter na 't Graveer-yzer luiſtert. Veele bedriegen zig als zy het zeer heet maaken om het zagt te doen worden; in tegendeel vind ik, dat men het liever wat hard moet gebruiken, als het maar niet wreet is: ten dien einde moet men den bereider belaſten het wat koel te ſmeeden; dog voornamentlyk dat het glad en zuiver, zonder kuilen zy, en over al even dik.

Aleer men 'er iets op zal Teekenen, al lykt de Plaat wel gepolyſt, moet men, hoe gepolyſt de Plaat ook ſchynen mag, een bruineer ſtift neemen, en daar meede 'er ſterk over ſtryken, om af te nee-

* (Degradatie.) Hier van is een uitlegging in de Verhandeling van de Schilderkonſt in Minatuur op het woord Gradatie, pag. 168.

neemen al wat 'er van de steen en koolen op gebleeven mag zyn, 't geen gemeenlyk de grond van 't Graveersel doof maakt. Belangende het graveeryzer: alle Plaatsnyders weeten, dat men 't beste en zuiverste Engelsch staal moet verkiezen. Deszelfs deugd bestaat, dat 'er geen yzer onder vermengd zy: het moet fyn en bruin van Coleur wezen; dog men dient te weeten dat de Smit, die het Graveeryzer maakt, het temperen volkomen in de grond versta.

Aangaande de forme of gedaante van 't Graveeryzer, is 't onnodig spreeken, nadien een ieder die na zyn zin verkiest; d'eene willen die ruidswyze en andere dezelve geheel vierkant hebben; men vind 'er, die ze zeer dun slypen, andere dik en kort. Myns bedunkens is 't goed altyd een Graveeryzer van een reedelyke lengte te gebruiken, welkers fatzoen tusschen ruidswyze en vierkant zy, aan het end redelyk dun, dog het dunne einde niet te lang, om te beeter na vereisch van 't werk tegen te houden; want zo het te dun en te lang geslеepen is buigt het, en kan ligt breeken, ten zy op klein werk.

Een Plaatsnyder moet bezorgen, dat de buik van zyn Graveeryzer zeer plat gesleepen zy, volkomen wel snyd, en na de onderkant wat ligt, om te gemakkelyker 't kooper te verlaaten; ook moet hy bedagt zyn nooit met een yzer te snyden, welkers punt stomp is, want dan zou zyn werk nooit zuiver, maar gebrabbeld zyn.

Daar zyn 'er die een gemakkelyke en lugtige manier van Graveeren hebben, andere zwaermoedig. Ook vind men die zig aan ruidswyze en andere haar aan geheel vierkant Arceeringen gewennen.

Die gemakkelyke manieren van snyden, waar van

van ik ſpreeken wil, zyn gelyk die van Goltzius Muller, Lukas Kilian, en eenige andere, welke in veele dingen quanswys door 't draayen haarer ſtreeken hebben willen toonen, dat zy meeſter van haar Graveeryzer waaren, zonder agt te geeven op de zuiverheid der omtrekken en uitwerking van den dag en ſchaduwen, die in de nagevolgde Teekeningen en Tafereelen gevonden word.

Een zwaarmoedige manier vind ik te zyn, wanneer menigvuldige en zelfs overtollige trekken en ſtippen zonder goede ſchikking door malkander loopen en meer na Teekening als Graveerwerk gelyken.

Men moet de Arceeringen niet te veel over malkander kruisſen, als langwerpige ruiten, voornamentlyk in het Vleeſch, om dat zulks ſcherpe hoeken maakt, dewelke zig als een traliewerk vertoonen, het geen onaangenaam en aanſtootelyk voor 't gezigt voorkomt.

De Arceeringen moeten niet zeer langwerpig vierkant zyn, dan in zommige Wolken, in Stormen, om de baaren der Zee te verbeelden en op den huid van hairige Gediertens; ook voegt het zeer wel aan de blaaderen der Boomen.

De manier tuſſchen vierkant en ruidswyze, koomt my dienſtiger voor en fraayer aan 't gezigt; ook is deeze wyze de ongemakkelykſte, om dat men ligter de ongelykheid der trekken kan ontdekken; en wanneer ik zeg de middelmaat te houden, verſta ik niet geheel vierkant, want zulks is te ſteenagtig.

Van de *leyding* der *Arceeringen.*

Eerſtelyk, moet men de Actien der Beelden en van alle derzelver partyen met haare rondigheid wel beſchouwen; agt geevende, hoe die ons gezigt naaderen

deren of 'er van afwyken, en 't Graveeryzer beſtieren volgens de hoogtens of holligheeden der Muskelen of Rimpelen, de ſtreeken of Arceeringen in de dagligten verwyderen, en in de ſchaduwen digter by malkander brengen, als meede op de uiterſtens der omtrekken; tot zo verre de ſtreeken met 't Graveeryzer gebragt worden de hand ligten, zodanig dat de omtrekken duidelyk ſtaan, zonder egter ſtyf of ſcherp te weezen. Hier in was Rouſſelet zeer handig en bedreeven. Hoewel men met de Arceeringen by de Muskels moet ophouden, 't zy uit noodzaakelykheid, of om die te maaken en derzelver uitwerking des te ligter te verbeelden, nogtans moet'er eeniger wyze een verknogtheid met den een en den ander zyn, en de eerſte Graveerſtreek dient dikwils door zyn wederkeering om de tweede ſnee te maaken; dat geeft een loſſigheid, en 't geen dus geſneeden word is des te fraayer, om dat het ſchynt met veel gemakkelykheid gedaan te zyn.

Men moet de Arceeringen egter zeer natuurlyk laaten vloeyen, en miſſelyke draayingen, daar meer (*Caprice*) eigenzinnigheid in is dan welgegronde reeden, agterlaaten; maar ter zelver tyd ook toezien, dat men niet en vervalt tot dien trant van zommige leerlingen, die wanneer zy glad willen Graveeren, regte ſtreeken maaken, die bot ſtuiten, om dat het haar gemakkelyker valt, dan die na 't beloop der rondigheid en holligheeden der Muskels te draayen, daar zy geen genoegzaame kennis van hebben, om dat zy de Teekening niet verſtaan.

Van

Van het *Hair* en den *Baard.*

Daar aan moet men beginnen met den omtrek der voornaamste hoogzels, vervolgens de voornaamste schaduwen schetzen, en groote dagligten laaten; want als men 't Werk wil op maaken kan men 't, zo men wil, tot aan het uiteinde overdekken. Deeze manier van schetzen moet los zyn, dat is gemakkelyk en met weinige streeken, en deeze moeten zelfs ongelyk zyn, om plaats en geleegenheid in het opmaaken te hebben, van op de ledige plaatzen eenige fyner Arceeringen te maaken. Deeze manier van behandeling vind ik niet zeer hard, want wanneer de hairen als geteld zyn, staat dat te styf, men moet ze in eene sneede uitwerken, zo veel het doenlyk is, voornaamentlyk in Beelden, die niet zeer groot zyn; weshalven men geen zwaarigheid maaken moet, zo diep in te snyden, tot dat het de vereischte kragt bekomen heeft, en by aldien men ten tweede maal eenige streeken naar de kant der schaduwen wilde laaten vloeyen, om die met elkander te mengen en meer vereeniging met het Vleesch te geeven, moeten gemelde streeken zeer fyn zyn.

Van het *Beeldhouw-Werk.*

Wanneer men het Beeldhouw-Werk wil verbeelden, moet men 't stuk niet heeldonker maken, om dat die werken gemeenlyk van Marmer of Steen gemaakt zynde, en de Coleur van alle kanten weeromkaast, het zulke donkere schaduwen niet voortbrengt gelyk andere dingen. Ook moet men geen oogappels in de oogen der Beelden maken, gelyk in die van 't Schilderwerk, nog het hair of den baard ge-

gelyk na het leeven, waar in het hair of de lokken los en ſweevende vertoonen, vermits dat tegens de weezentlykheid ſtryden zou, om dat het in de Beeldhouwery niet doenlyk is.

Van de *Stoffen.*

Het Linnen moet dunner en digter dan andere Stoffen geſneeden worden; het kan met eene enkele arceering gegraveerd worden; indien men 'er twee op legt, moet het maar op eenige kleine plaatſen geſchieden, en dat in de ſchaduwen, om een eenigheid te geeven en te beletten, dat 'er geen hardheid veroorzaakt word, wanneer die tegen over kleedingen komen of andere donkere Lighaamen, met verſcheide arceeringen overdekt. Als het wit laken is, moet het in de breete geſneden worden, na mate de Stof grof of fyn is: dog maar met twee arceeringen; hier op zal men een tegenwerping konnen maaken en zeggen, dat 'er Linnens gevonden worden, waar op drie arceeringen leggen: dog ik antwoorde, dat die zulks doen, het werk ſchielyk zoeken af te hebben; dat by aldien men onderſcheid in de Stoffen kan maaken, zulks het Werk frayer doet worden; dog dit vereiſcht veel meer arbeid en langer tyd.

Men moet opmerken, dat in alle gevallen, wanneer men Arceeringen dwars over malkanderen moet leggen, de tweede fyner moet zyn dan de eerſte, en de derde fyner dan de tweede: hier door word het werk zagter.

De *Glanſſige Stoffen* moeten regter als andere gegraveerd worden, om dat gelyk die gemeenlyk van Zyde zyn, dezelve gebrooke en platte vouwen maaken, voornaamentlyk zo het Satyn is, 't welk

ſtyf

ſtyf is door de daar in zynde Gom; deeze Stoffen met een of twee Arceeringen verbeeld zynde, na mate zy donker of ligt zyn, moet men tuſſchen de Arceeringen andere ſtreeken maaken, die fyner zyn.

Nopens het *Fluweel* en *Tryp.*

Dit word op dezelve wyze behandelt met arceertrekken tuſſchen beide; met dit onderſcheid, dat de eerſte arceeringen veel grover en gevoeder moeten zyn, dan van de andere Stoffen, en de tweede arceeringen fyner, maar ontrent gevoed gelyk de eerſte.

Alle *Metaale* of ſmeedige *Bergſtoffen*, als Goude of Kopere Vaſen, of een Wapen van glad gepolyſt ſtaal, worden meede op dezelve wyzen behandelt, en 't geen de glans voortbrengt, dat is, de teegenſtelling van de ſchaduwe aan de ligten.

Van 't *Architectuur-Werk.*

De Perſpectief- of Doorzigtkunde leert ons, dat de Arceeringen, welke de wykende voorwerpen verbeelden, zig na het oogpunt ſtrekken.

Wanneer 'er geheele Colommen zyn, diende men dezelve zo veel doenlyk is op een *perpendiculaire* wyze te verbeelden, om dat men die volgens haare rondigheid over dwars Arceerende, de ſtreeken, welke digt by het Cappiteel zyn, tegen over de geene, die by de bazis leggen, geſtelt zynde, aan het gezigt geen behaaglyk voorwerp maaken, ten zy men onderſtelt, dat onder hun een zeer groote tuſſchenwytte is, waar door zig de Voorwerpen byna *paralel* vertoonen.

Van de *Landſchappen.*

Die de behandeling van ſterkwater hebben, kon-

nen daar meede de omtrekken maaken, en byzonder van de blaaderen der boomen: dit gaat wat ſpoediger voort, en het is 'er niet te erger om, als men maar de beſcheidenheid gebruikt om het werk niet te hart te maaken, en dat wanneer het met het Graveeryzer opgemaakt word, men niet kan merken dat 't met ſterkwater gedaan is, vermits 't werk anderzints zo zagt niet zyn zoude.

Om daar wel meede om te gaan, meene ik, dat men zig rigten moet naar den trant van *Auguſtino Carratz*, die daar in by uitneemendheid bedreeven was. Dog in zommige geleegenheden kan het uitvoeriger uitgehaald worden. Villamena en Jan Sadeler hebben deeze manier ook zeer wel behandelt; insgelyks Kornelis Kort, die ſtukken van Titiam geſneeden heeft, welke zeer fraay zyn en tot voorbeeld en leiding ſtrekken konnen.

Van de *Arceeringen*.

De Arceerſtreeken moeten dikwylen van elkander geſcheiden, en tuſſchen beide een kleine opening gelaten worden, tot dingen dewelke ſtyl zyn: de tweede Arceeringen regt ruitswyze en hier en daar met eenige langwerpige punten, by aldien het rotzen zyn, moeten die vierkanter en gladder geſneeden worden, om dat ſteen gemeenlyk gladder is.

De afgeleegene voorwerpen naar den gezigteinder, moeten zagt en ligt gehouden worden, al ſchynen dezelve donker te zyn, gelyk het zou konnen voorkomen van eenige ſchaduwen, vooronderſteld van Wolken, doordien die ſchaduwen en lichten, hoe ſterk die zig vertoonen, egter altyd flaauw zyn, in vergelyking van die geene, welke op de

Beel-

Beelden of andere voorwerpen leggen, die op de voorgrond van een Tafereel zyn, en dat wel om den afſtand en de lucht, die 'er tuſſchen beide de voorwerpen in koomt.

Van de *Wateren.*

Alle de Wateren zyn of ſtil of beweegende, 't zy door de Golven, gelyk van de Zeën, Rivieren, of Watervallen.

Wat belangd de ſtille Wateren, die zal men met regte Paralelle ſtreeken verbeelden en tuſſchen beide fyner invoegen, zelfs eenige plaatſen overſtappende, om daar door de flikkering van 't Water te verbeelden; ook door dezelve ſtreeken ſterker of flaauwer, na dat de dingen zulx vereiſchen, en zelfs door eenige perpendiculaire Arceeringen, de gedaante der weeromkaatzende voorwerpen verbeelden, als meede die geene welke voorwaarts op het Water, of op de kant van het zelve zyn, welke voorwerpen ſterker of flaauwer verbeeld moeten worden, na dat zy op de voorgrond van het Tafereel komen.

Indien het Boomen zyn, moeten die door een omtrek verbeeld worden, byzonderlyk wanneer het Water helder en op de voorgrond van het Tafereel is, om dat deszelfs verbeelding zig zo duidelyk als de zaak zelfs vertoond.

In de beweegende Wateren hoedanig zyn de Golven der Zee, moeten de eerſte Arceeringen de op en neerryzing der Baaren volgen, en de teegengeſtelde Arceeringen langwerpig ruitsgewyze zyn; en ten laatſten, in de Waateren, die met ſnelheid van boven een rots nederſtorten, moeten die na 't vallen des Waters leggen, 'er tuſſchen beiden fyner Ar-

ceeringen maakende, en de flikkeringen moeten ontrent die plaatsen, daar 't ligt lynregt neder valt, zeer leevendig zyn, voor al zo het op de voorgrond is.

Van de *Wolken.*

Als die dik en dryvende zyn, is het dienstig het Graveeryzer heen en weder te draayen en wenden, volgens hunne gedaante en beweeging. Indien dezelve schaduwen veroorzaaken, waar door men genoodzaakt word 'er twee Arceeringen op te leggen, moeten die langwerpiger dan de Figuuren weezen; dit maakt een soort van doorschynentheid, dewelke aan deeze Lighaamen, die maar dampen zyn, eigen is, maar de tweede Arceeringen moeten flaauwer dan de eerste leggen.

De Wolken, die allengskens in de lugt verdwynen, moeten met Arceeringen die Parallel aan den gezichteinder zyn, gesneeden worden, wat op en neergaande, gelykvormig met de dikte, die 'er zig in vertoond. Indien 'er tweede Arceeringen op voegen moeten dezelve meer spits als vierkant zyn, en als men op de uiteindens koomt, moet men zyn hand zodanig ligten, dat 'er geen omtrek gezien kan worden.

De Lucht, als die gelyk en plat is, moet door parallelle streeken verbeeld worden, maar regt door zonder draayingen.

Om de Gelykvormigheid en overeenkomst in zyn Werk te houden.

Men moet groote Partyen schetzen alvoorens die ge-

geheel te voltooyen; by voorbeeld een, twee of drie Beelden, zo het een Hiſtorie is, en de Beelden in groepen zyn, en die ſchets moet zo duidelyk ontworpen worden, dat alles kenbaar zy, behalven de kragt die 'er aan ontbreekt, en zulks op zodanig een wyze, als of men 't Werk indiervoegen wilde laten; vermits, wanneer men in het opmaaken de Teekening 'er in brengen wil, men zig dikwils bedrogen vind, en zelfs kan het bywylen niet verholpen worden dan met uitwiſſchen, 't geen veele niet doen willen, uit vreeze van de netheid van haare ſtreeken, waar aan zy alle moeiten te koſten gelegt hebben, te bederven, denkende, dat al de konſt van een Plaatſnyder daar in beſtaat; en daar door ziet men verſcheide Prenten, welkers plaaten, wel net geſneeden zyn, dog zonder een konſtige Teekening. Indien iemand mogt zeggen, dat het dan onnodig is wel te Graveeren, antwoord ik, dat men zo veel het mogelyk is, de fraaye en nette behandeling van het Graveeryzer by een *correcte* en beſtipte en naauwkeurige Teekening moet voegen; dog echter het Werk met de keurige ſtreeken en byvoegzels niet zodanig maaken, dat het daar door dikwils zwart, laf en leevenloos word. Myn meening is ook niet, dat men zyn Werk graauw maake, in tegendeel houde ik het daar meede, dat het Werk kragtig zy, want de kragt van een Prent beſtaat niet in zwart te weezen, maar wel in de verdeeling en vermindering van de lichten na het donkere, die men meer of min ſterk moet maaken, na maten zy digt of afgeleegen aan 't gezicht zyn.

Kleine Werken vereiſchen eer fyn dan grof geſneeden te worden en met een Graveeryzer, 't geen eenigzints langwerpig geſleepen zy. De Arceeringen moeten niet al te ſchraal en mager weezen,

zen, al zyn de Figuuren klein. Zo 't werk mogt vereischen zeer uitvoerig te wezen, moet het daarom niet te gepynigt zyn, maar in teegendeel konstig behandelt worden, en op zodanige wyze, dat het voorkoomt als of het spoedig en zonder moeite gemaakt was, hoewel daar veel werk en tyd toe besteed is.

Door *Groote Werken* versta ik, wanneer de Beelden kragtig zyn, als dan moeten zy wat breed gesneeden worden en de Arceeringen vast en wel gevoed zyn, daarby groots en uitgestrekt, zo veel het doenlyk is, dat is te zeggen, dat zy slechts moeten ophouden ter plaatsen der muskels, rimpels of vouwen, daar zulx volstrekt noodig is; ook moet men zo wel als in kleine werken, de dingen zodanig tragten te behandelen, dat ze schynen, als of het werk met weinig moeiten gemaakt is, gelyk ik hier vooren gezecht hebbe.

Nooit moet men zig op de lichten te veel werks geeven, maar dezelver luchtig overstryken, en met weinige Arceeringen.

Indien het Teekeningen van eigen uitvinding zyn, moeten zy met groote ligten en groote schaduwen gesneden worden, om dat in zulke teekeningen (hoe uitvoerig die ook mogten weezen) nooit zo veele byvoegsels zyn, dan in geschilderde Tafereelen, die ook meer oplettenheid en werks vereischen, uit hoofde der Coleuren. Mogelyk zal men zeggen, dat men die Coleuren niet na maken kan, om dat 't graveeren slegts wit en zwart is; daar op zal ik antwoorden, dat wanneer ik zeg van de Coleuren na te maaken, ik als dan niet vermeenen, het groen van 't blaauw te onderscheiden, het geel van 't rood, en zo voorts van de andere Coleuren, maar myn meening is de

stoffen

ſtoffen van elkander te onderſcheiden gelyk *Voſterman*, *Bolſweert* en eenige andere in 't graveeren van Rubens Werken gedaan hebben; en het is zeeker, dat de Werken, welke op de voorſz. manier behandelt zyn, veel fraayer zullen weezen en fraayer uitwerking doen: dierhalven moet een Plaatſnyder veel kennis en oordeel hebben; want dikwylen gebeurd het, dat d'eene lichte Coleur op de andere valt, die haar uitwerking niet doen dan door haar onderſcheid.

Ook moet men in agt neemen, om de voornaamſte lichten niet te verduiſteren door de Coleuren al te veel te willen volgen, voor al aan de voorſte Figuuren; want daar door zouden zy zo wel niet voorkomen, en dus recht teegen de meening van den Schilder ſtryden.

Etzen, of met ſterk-water ſnyden, is thans zodanig in zwang en die manier tot zulken hoogen top gebragt als zy ooit geweeſt is: de uitdrukking der Hartstogten en de fraaye behandeling van 't donker-licht, ziet men 'er in vereenigt, wanneer het uit een Plaatſnyders hand komt, wiens geeſt en bequaamheid alles natuurlyk en na zyn eigenſchap weet te verbeelden.

Etzen kan zonder 't behulp van het Graveeryzer de vereiſchte volkomenheid niet bekomen, en dit ziet men niet in de werken der Aloude Meeſters, vermits zy de behendige en cierlyke konſtgrepen, die aan het Schilderen en Plaatſnyden eigen zyn, zo wel niet verſtonden.

Ik zal hier nu eenige Catalogen laaten volgen, en om een goede ſchikking te houden alvoorens melding maaken van de Gottiſche Prentwerken, hoedanig de ſtukken van d'Aloude Meeſters genoemd worden; en om in het algemeen al 't geene betrek-

king tot deeze konst heeft aan te wyzen, zult gy hier by twee Plaaten vinden, waar op verscheide van hunne merken gesneeden zyn, met Cyffers tot de uitlegging, die ik hier na daar van geeven zal. Egter word ik genoopt, alvorens nog een klein vertoog te doen, en dat om twee reedenen: d'eerste is, om de leergierigheid van zommige, die den grond der zaaken willen kennen, te voldoen, en met een om de agting, welke ik die oude Konstenaaren toedraag, die in haar tyd voor de bedreevenste bekent stonden, 't zy om dat ze als uitvinders van de konst aangezien wierden, of om dat zy in haar trant toen geen weerga hadden; de tweede is, om reeden te geven, waarom ik op de twee Plaaten, die ik hier geef, verkiezing gemaakt heb van caracters of merken zonder Figuuren, en die geene daar Figuuren op zyn, agter gelaten heb, gelyk als 't merk met een Mercurius Roede, een Muyzeval enz. Ik zal dan zeggen, dat alle deeze Meesters zig kenbaar genoeg gemaakt hebben, d'eene door een Vogel, door een Palmboom, door een Riet, door een Spil; andere door een Kandelaar, een Kaars, een Bloempot, gebrooken balken, twee Polsterstokken over malkander gekruist, een geknoopt touw; andere wierden genoemt de Meester met de Mercurius Roede, de Spiegel, den naam Jesus; wederom een andere met de gewerkte paletten, en een derde boven op, daar de plaats van een dobbelsteen op afgeteekent is; dan is 'er een met een doorgesneeden trek op een boek met het schild van Saxen; 'er is 'er eene met I. S, dat door een H. geslingert is, gints is 'er eenen met een Draak, een ander neemt een Muyzeval tot zyn merk, andere een Zwaard, een Bloem van *Nenu-*

phar

phar, of zee-Roos, een Waereld, een Wagen, een Voetangel, twee Palmtakken, een Kreeft, een Sprinkhaan, een Pilaar met loofwerk. Andere een Pook in een Scheede: een ander gebruikt een Snoer aan een L en een P vast gemaakt: een zet een Kruis op een T, andere op een Anker, een Ring, een Spinnekop, een Hart onder een H; de Meester met de Ster heeft maar agt Stukken gemaakt, een ander heeft twee VV, die tusschen L. M. en I. N. op een Vyzel staan, een ander een op een Passer, een ander een brandende Kaars, een ander een S. door een M. gevlochten, een driehoek met een trek op een Scheepel; een ander neemt een P. met een R, een ander een Vaas tusschen twee takken, een ander heeft een Lancie, d'eene een Riem, den ander een Lampet, een ander een Schee van een mes tusschen een L. en een K, weederom een ander een Schip met een Caracter gemerkt, eenen heeft tot merk *Natalis Datus* of *Na. Dat.*, en dat is ook de Meester met de Rotteval. Een ander zet *Vultis mihi dare*, eindelyk andere hebben een spaans Hontje, een Schietspoel, een leggend Kruis, Patrys, een Staaf, een Kram, een Nap, een Tang, een Haak, een Vork.

Alle die Meesters hebben zig meer door haare Merken bekend gemaakt dan by haare naamen: zulks hebben gedaan *Albert, Durer*, *Lucas van Leyden*, *Holbeen*, *Aldegraaf*, *George Pens*, *Brissanck*, *Hisbins*, *Christoffel Amberger*, *Cornelis Matsys*, *Elshamer*, *Schafhuzen*, *Hans Burgermeyer*, *Lucas Kessel*, *Hispanjen*, *Pean*, *Deschom*, *Criegel*, *Martyn Tudesco*, *Joost Cunen*, *Debon*, *Andrea de Mantua*, *Adam de Mantua*, *Lucas Met*, *Craen*, *Sebon de Colmar*, *Israël van Nek*, *Been*, *Virgilius*, *Solis*,

van Nuremberg, *Martyn Zink*, *Mattheus Grom*, *Sebaldus van Bohemen*, *Antony de Vuormane*, *Graef van Bale* en *Kokzon*, *Grebber*, *Gamperlyn*, *Mantegne*, en *Campagnole*, *Gueerverden*, *Jan Kentalaer*, *Eginhof*, *Craac*, *Broshamer*, *de Hopfers*, *Pinkje*, *Etienne de Lone*, Vader en Zoon, en verscheide anderen.

Om dan haare Merken te doen kennen, zal hier de uitlegging volgen, betrekkelyk op de Cyffers ſtaande op de twee platen.

Namentlyk de eerſte is het merk van *Hans Schauflig*. Hy heeft het Lyden Chriſti op vier-en-twintig Plaaten geſneeden: het laatſte is de zending des H. Geeſt.

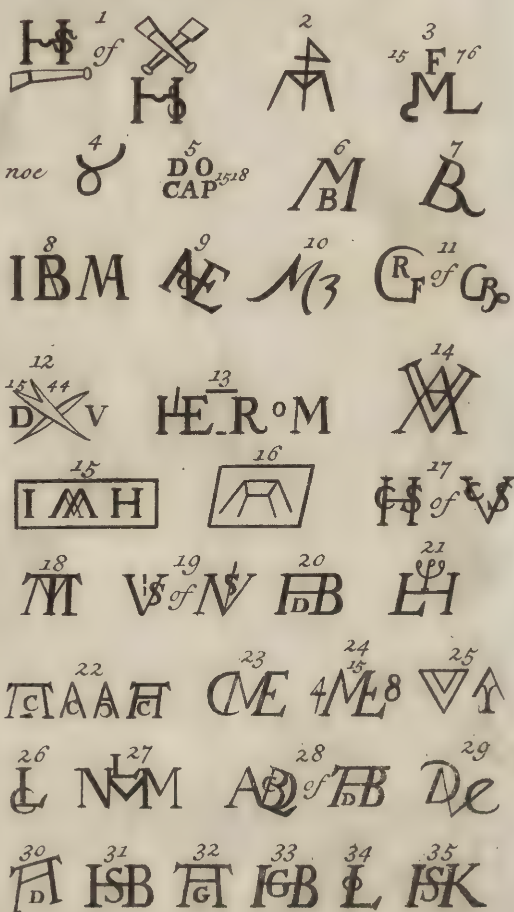
Het tweede merk is van *Stoltzius*, deeze is zeer Gottiſch.

Het derde is 't merk van zeekere Arabiſche Historien, ten getalle van 68 ſtuks, met verſcheidene Jaartallen.

Het vierde is van *Noël Garnier*. Hy heeft verſcheidene ſtukken *Groteſco* geſneeden, Ornamenten, Figuuren en Beelden, agt en veertig ſtukken met een Beeld ten voeten uit, eenige konſten of Ambagten verbeeldende; daar is een ander, die een A voor merk gezet heeft, en eenige ſtukken van het Lyden Chriſti geſneeden door een, die een V voor 't merk gezet heeft.

Het vyfde is van *Dominico Campanjola*. Hy heeft twee ſtukjes in het rond geſneeden, gemerkt 1518. Van hem is ook een ſtuk in 't groot, eigener uitvinding, naamentlyk de Kruisdraging, dewelke *Dominico Fontana* geſneeden heeft. Ook is 'er een *Julio Campanjola Antenoreus* geweeſt, die een ſtukje van Ganimedes, daar een Landſchap in is, gegraveerd heeft.

Het

1
of
2
3
15 F 76
4
noe
5
DO
CAP 1518
6
7
8
9
10
11
of
12
15 44
D V
13
14
15
I H
16
17
of
18
19
of
20
21
22
23
24
15
8
25
26
27
28
of
29
30
31
32
33
34
35
F. de Bakker fecit.

35 HB   36 MB   37 C A T   38 M S

39 P S   40 DMF   41 AM   42 R of P

43 15 P 54 G   44 3 VE   45 AR   46

47 C B   48 HFE   49 NW 1535   50 1555 DW

51 T M   52 RWB   53 AM of K   54 TM

55 F S   56 AT   57 GS   58 SVA

59 A   60 HM   61 AD M   62 Z

63 AD   64 F E   65 P AE

Het zesde is het merk van *M. le Blond* van Amsterdam, tot Damasquinure, Ornamenten en Wapenen, in 't Jaar 1626 gemaakt.

Het zevende is van *Renatus Boivin*, van wien verscheide stukken Antiek Loofwerk te zien zyn.

Het agtste van *Jean Marie de Bresse*, een Carmeliter Monnik. In 't Jaar 1502 heeft hy een Maria Beeld, die in de Wolken zit, in 't rond gemaakt, onder aan zyn 'er drie Heiligen der Carmeliter instelling, beneevens den H. Joannes den Dooper, en den H. Jeronimus; dit is een groot stuk in de hoogte: hy heeft ook verscheide stigtelyke stukken gemaakt, die hy met 1538 gemerkt heeft. *Jean Antoine de Bresse* zyn Broeder, heeft ook veelderleye stukken gemaakt, onder andere de Geesseling Christi, waar in een zoort van een Tempel koomt met Boogen en Perspectiven. Zyn merk is J. O. A N. B X.

Het negende is van *Micarino*. Hy heeft verscheide Gottische stukken gemaakt.

Het tiende is van *Mattheus Zagel*. Hy heeft verscheide stukken gemaakt, als Ornamenten, Grotesco, over langs. Hy leefde in 't Jaar 1500.

Het elfde is van *C. Reverdinus*. Van hem zyn 'er verscheide stukken, waar onder eenige zeer ligtvaardig: ook heeft hy Kinderspellen gemaakt, lange en smalle friezen, en andere vierkantiger; meede een stukje van een Chimist, daar 't vuur in 't midden is: hy heeft ook den brandende Braambosch gemaakt.

Het twaalfde is van *Dirk van der Staren*. Hy heeft met het Jaar 1523 en de volgende Jaaren gemerkt, en ook de maanden gesteld; hy heeft een Zondvloed gemaakt, die zeer fraay is: van hem zyn ook verscheide geestelyke stukken, onder andere de H.

Maagd zittende, en St. Bernardus aan haare voeten: ook Boogen, Gebouwen, waar by een ruim landgezigt. Dit ſtuk is geteekent 1524. 3. October.

Het dertiende van *Hieronimus Moretus.* Hy heeft eenige gevegten en andere ſtukken gemaakt, onder andere de Veryſenis. Op het Graf is Chriſtus ten Voeten uit, laager zyn vier Soldaaten, waar van eenen wakker word.

Het veertiende is van *Antony de Vuurmace*, een Schilder van Keulen: hy leefde in het Jaar 1529. Hy heeft verſcheiden ſtukken gegraveerd, op differente onderwerpen, onder anderen de Twaalf Apoſtelen in zes Stukken, ten voeten uit. Daar zyn verſcheide andere ſtukken van diergelyke grootte.

Het vyftiende is van *Vuaar van Ooſſanen*; hy heeft verſcheide ſtukken gemaakt, waar onder twaalf groote ronde, hebbende tot voorwerp het Lyden Chriſti met Hiſtorien, en onder aan Symboliſche voorwerpen; het Leeven Chriſti in zeſtig ſtuks, van dezelve grootte; agtien andere ſtukken, verbeeldende Menſchen te paard rydende, en een ander groot ſtuk in 't breed, zynde Menſchen die te voet gaen.

Het zeſtiende is van *Philippus Adler Patitina*, hy heeft in 't Jaar 1518 een St. Chriſtoffels Beeld gemaakt, het Kind Jeſus draagende.

Het zeventiende is 't merk van *Cornelis Sichem*: hy heeft verſcheide ſtukken van het Oude Teſtament gemaakt, ten getaale van 108 de grootte als de Metamorphoſis van Tempeſta.

Het agtiende is 't merk van eenige kleine Groteſco Beeldtjes en andere ſtukken van regelmatig Figuurwerk.

Het negentiende van *Virgilius Sollis*, hy heeft ver-

verſcheide voorwerpen geſneeden en onder andere in het Jaar 1541 kleine Friezen van Jagten gemaakt. Anno 1541 heeft hy ook by zyn merk een V, aan d'een kant en S. aan d'ander gezet. Hy heeft in 't Koper en in Hout geſneeden; hy zweemt wat na Hinsbins; hy heeft ook veele Vaſen en andere Ornamenten gegraveert, als meede de Bruiloft van Pſychée, drieenvyftig ſtukken des Nieuwen Verbonds, een groot voorwerp op Pomona, een groot Feeſt of Gaſtmaal, voor aan ſtaat een Koelvat vol Grotwerk, en een kleine op zyn Vlaamſch: hy heeft verſcheide Portretten in Frieſen gemaakt, een meenigte kleine Jagten in Frieſen, in het Jaar 1541. 't zelve Jaar verſcheide Frieſen, waar in Hiſtorien en Gevegten. Vorders heeft hy zeventig ſtuks in Hout geſneeden, de Tytelplaat daar in begreepen, behelzende Ovidius Herſcheppingen.

Het twintigſte van *A. D. Bruyn.* In 't Jaar 1560. heeft hy zes Romeinſe Keizers in 't klein geſneeden. Als ook een mans en vrouwe Portret in twee Ovalen, naaſt elkander, en twee of drie andere ſtukken met twee Ovalen, welkers eene 1579 gemerkt is.

Het een en twintigſte is van *Lambrecht Hopfer*: deezen heeft van alles gegraveerd en verſcheide diverſe ſoorten van Ornementen tot *Grotesco* dienende gemaakt. Ook heeft hy tot merk genomen L. H. met een Bloempot tuſſchen de beide Letters; hy heeft een Paulus Bekeering geſneeden, als meede zeventien ſtukken van 't Lyden Chriſti van middelmaatige grootte.

Jeronimus Hopfer heeft meede I. H. gemerkt en ook van alles geſneeden, onder andere een Vaaswerk, waar op zyn Naam geheel uit geſchreeven ſtaat. Ook heeft hy een Jeronimus gemaakt, dewelke

welke in een kamer schryft, en een Leeuw vooraan; nog heeft hy verscheide Portretten van Pausen gesneeden.

David Hopfer heeft insgelyks D. H. gemerkt en Crucifixen gemaakt, waar by verscheide hoofden van Engeltjes. Hy heeft ook eenige Geveggen in Grotesco gemaakt. De drie voornoemde Hopfers waaren gebroeders, Duitschers van geboorte, hunne werken zyn regt Gottisch.

Het twee en twintigste, dit zyn de differente merken van *Adriaan Collaart*, dewelke op deeze vierderhande manieren gemerkt heeft; hy heeft op verscheide onderwerpen van het Oude Testament gemerkt, als meede in Ornamenten met Figuuren, in Grotesco, ook zes andere kleine stukjes verbeeldende de Dood, die verscheide Menschen weg sleept.

Het drie en twintigste van *Cormer*, die verscheide Boere stukjes gemaakt heeft, waar van dertien met twee verminkte Beeldjes; ook is 'er een kleine Charitas van hem met drie Kinderen, waar van twee wandelen.

Het vier en twintigste is het merk van eenige Cieraaden; onder andere is 'er een stuk waar in Mollen komen.

Het vyf en twintigste van dit merk zyn 'er verscheide Figuuren in een Mis, en Gottische Cieraaden en andere Voorgeevels van Capellen.

Het zes en twintigste, dit is 't merk van *Luca van Cranogio*, of *Lucas van Craen*, Schilder des Hertogs van Saxen; hy heeft verscheide stukken gesneeden. Zyn merk is L. en een C. en onder aan 1509, met een gevleugelde Draak daar by. In verscheide andere zyn twee Gottische Schilden; hy heeft ook gemerkt op die manier als het Caracter,

dat

dat onder op de eerfte plaat ftaat met No. 35 gemerkt, ook komt 'er een S. in, als meede zomtyds L. V. C. Hy heeft op veertien groote Plaaten 't Lyden Chrifti gefneeden, en ook in 't klein. Hy heeft Adam en Eva in het aardfch Paradys gegraveerd, op de houte Plaaten ftaat 1509. 't Zelve Jaar heeft hy verfcheide groote ftukken, Steekfpel en Tornoyen verbeeldende, gegraveerd.

Het zeven en twintigfte is 't merk van eenige Gottifche ftukken, Architectuur en Ornamenten.

Het agt en twintigfte is 't merk van *Nicolaas de Bruyn*; hy heeft ook verfcheide ftukken gemaakt, gemerkt met een N. en een B. aan malkander en een kleine D. dwars door de N.

Het negen en twintigfte is 't merk van *Coorenhert*, tot onderwerp als Turkfe Romans of Hiftorien hebbende, ook heeft hy verfcheide ftukken van Heemskerken gefneeden.

Het dertigfte is dat van *Albert Durer.*

Het een en dertigfte van *Hisbens*, dewelke verfchillende onderwerpen en Portretten gegraveerd heeft.

Het twee en dertigfte is van *Hendrik Aldegraef Weftphalus*; van deeze heeft men ftukken als hier boven gemeld.

Het drie en dertigfte is 't merk van *Hans Brezank*; deeze heeft Gefchiedeniffen van het Nieuwe Verbond gefneeden. In 't Jaar 1619 heeft hy een Chriftus Beeld als meede die der twaalf Apoftelen, en van den H. Paulus gemaakt.

Het vier en dertigfte is van *Lukas van Leyden.*

Het vyf en dertigfte is van *Hans Baldung* of *Balduin*; dewelke een ftuk 1534 gemerkt, gefneeden heeft, waar in verfcheide Paarden in een Bofch.

Jan

Jan of *Hans Broshamer* heeft in 't Jaar 1540 dit merk ook aangenoomen en een klein rond stukje gemaakt, verbeeldende Marcus Curtius, die in den afgronds Kolk springt, in 't Jaar 1538. Van zyn hand zyn ook verscheide stukken, onder andere een Beeld van Laocoon, en een van den Koning Salomon, de afgoden aanbiddende, welk laatste hy in 't Jaar 1543 gesneeden heeft.

Het zes en dertigste is van *Joost Amon.*

Het zeeven en dertigste is 't merk van *Cornelius Hevissen.*

Het agt en dertigste van *Martyn Schoon*, welke zommige meenen de Meester van *Albert Durer* geweest te zyn. Hy heeft geen Jaartal gezet: door hem zyn twaalf stukken van het Lyden Christi gesneeden. Verders heeft hy van alles gemaakt, en zelfs kan men bemerken, dat men toen begon uit een ander oog te zien. Van hem word ook een Kolf, en een Wierooksvat gevonden.

Het neegen en dertigste is van *Persjecouter*; hy heeft verscheide *Thermes* * op een voet, en op een koker gemaakt.

Het veertigste is van *Daniel Mignot*, in de compartimenten.

Het

* *Thermes* zyn een zoort van Standbeelden of Colom, op welke een Beeld staat, 't zy de kop van een Satyr of Vrouw, 't zy van een ander, welkers onderste gedeelte in een koker beslooten is. De reeden, waarom dezelve dus genoemt worden, is, dat zy in de aloude tyden voor Landpalen en Erfscheidingen gebruikt en met het Beeltenis van den God *Terminus* verciert wierden. Deeze Thermen hield men voor zo heilig, dat wanneer iemand de stoutmoedigheid had dezelve te verzetten of na elders te vervoeren, men hem aanstonds vervloekte en als Vogelvry verklaarde, doordien men een ider macht gaf hem te doden.

Het een en veertigste is van *Pierre Marchand*, in het zelve zoort van Werken.

Het twee en veertigste is 't merk van *Picter Quast*. Door hem zyn veele Snakeryen (grotesque) uitgevonden en gesneeden. Hy heeft ook *P. Quast* gemerkt.

Het drie en veertigste is van *George Pentz*; van hem zyn verscheide onderwerpen en Portretten.

Het vier en veertigste is het merk van een dooden Christus Beeld, waar op geschreeven staat *Jean Ladespeldrikt invenit*: daar zyn nog meer stukken daar dat merk op is.

Het vyf en veertigste is van *Pieter Cottart*; deeze heeft Vazen gemaakt.

Het zes en veertigste is van *Andreas Andreanus*; hy heeft houte platen gegraveert op de manier van uitgestooke verheeve Werk.

Het zeven en veertigste is van *Cornelis Bus*.

Het agt en veertigste is het merk van een stuk met Satyrs en naakte Beelden onder 't geboomte.

Het negen en veertigste is 't merk van eenige Lofwerken.

Het vyftigste dat van een stuk van een dooden Christi Beeld, door twee Engelen ondersteunt.

Het een en vyftigste, deeze gebruikte veelderly merken op Figuuren, de Anatomie betreffende, of gevilde Menschen op malkander leggende.

Het twee en vyftigste is 't merk van *Pierre Voeiriot*, een Lottharinger, deeze heeft Portretten gesneeden.

Het drie en vyftigste; dit zyn merken van *de Bosche*.

Het vier en vyftigste is 't merk van twaalf

grootte ſtukken, waar in de twaalf Apoſtelen verbeeld zyn, ten voeten uit.

Het vyf en vyftigſte is een regt Gottiſch merk, waar van de Opſtanding van Lazarus, gewoonelyke hoogte.

Het zes en vyftigſte; hier meede zyn eenige Landſchappen gemerkt, in welkers een zig een Ruyter vertoont, die een Draak dood; ook is dat 't merk van eenige kleine ſtukjes van 't Lyden Chriſti.

Het zeeven en vyftigſte is het merk der twaalf Hercules Werken.

Het agt en vyftigſte dient tot merk van een groot ſtuk, eenen dooden Chriſti verbeeldende, het welk in 't Jaar 1542 geſneeden is.

Het neegen en vyftigſte; deeze heeft ook **L. A.** tot merk genomen, hy heeft vyftig ſtukken even groot uit 't Nieuw Teſtament geſneeden, waar van eenige S. F. gemerkt zyn, ook heeft hy 105 ſtukken, die op malkander volgen, gemaakt, alle van eene grootte, zynde Gevegten en Geſchiedeniſſen der Romeinſche Oorlogen; daar onder ſtaan Hoogduitſche veerſen. Nog heeft dezelve hondert en negen en twintig ſtuks op onderſcheidene ſtoffen gemaakt, daar onder en boven Latyn ſtaat, waar van eenige gemerkt zyn.

Het zeſtigſte is een Gottiſch merk.

Het een en zeſtigſte het merk van een ſtukje waar in een Satyr met een Pyl naar een *Bacchante* * ſchiet, dewelke een Geyt te eeten geeft.

Het

* *Bacchanten*, Prieſterinnen van *Bacchus*. Dit was voormaals de naam der Maagden of Vrouwsperzoonen, die Bacchus op zyne togten en overwinningen verzelden, dragende in de hand een ſpietze met Klimop en Wyngaardran-

Het twee en zestigste is een Vrouwen Beeld, dat van agteren gezien word.

Het drie en zestigste is het merk van een stukje, waar in Adam en Eva met den Appelboom in 't midden; daar zyn 'er meer met dat merk.

Het vier en zestigste is 't merk van een stukje, waar in een Boer staat, die zyn best doed, om een tak van een Boom te breeken.

Het vyf en zestigste, is dat der vier Evangelisten op Wolken, daar zy zittende op schryven.

Zie daar den inhoud der twee Plaaten. Nu zal ik hier de merken van andere byvoegen, om dezelve zonder behulp van Plaaten te leeren kennen.

Melchior Lorichius heeft M. L. tot zyn merk.

Jacobus Kerver merkte J. K.

Hans Burgmeyer, zette H. B., leefde Anno 1518. Hy heeft zes en dertig stukken gegraveerd, bestaande in een gevolg van Geschiedenisse eeniger Keyzers of Koningen.

Israël van Meck Boekholt heeft eenige Werken gemaakt, die ten aanzien van zyn tyd, al goed begonnen te worden, zyn merk was I. V. M. of I. M., van dit laatste merk zyn 'er agtien stuks Werks van de Passie, in Quarto; daar zyn nog vyftig andere stukken met malkander na vervolg, op het Leeven en de Dood van Onzen Zaligmaker, en zestien stukken in de hoogte op het Leeven van de H. Maagd Maria, als meede een mee-

ranken omwonden; naderhand stelden zy de Bacchus-feesten in, op dewelke zy met tyger-huiden gedekt, hangende hairen, met haaren *Thirsis* of Wyngaard spriet, en brandende Toortsen als verwoed uytschreeuwde *Euhoë Evan*, *Euhoë Bacche.* Orpheus is door de Bacchanten of Bacchus Priesterinnen verscheurd geworden.

meenigte rondtjes, en Gottische Ornamenten, die heel fraai zyn.

Nicoletto da Modena of *Nicolo* in 't Jaar 1515, heeft van de eene kant Nicolo en van de ander kant, *da Modena* gemerkt, van hem is 'er onder anderen een groot stuk in de hoogte, daar een groot vervallen Gebouw in staat, en in 't klein vertoont zig de Geboorte Christi, waar by de Herders.

Antoine Jacquart heeft kleine Vignetten met Figuuren gegraveerd, en ook Ornamenten in Grotesco, zyn merk was A. D. I. F.

Steven van der Hoeven merkte *Stephanus fecit*, en heeft byvoegzels, Ornamenten en Figuuren in Grotesco gemaakt; als meede

Pierre Nolyn, wiens merk was P. N.

Stephanus Carteron ook diergelyke; zyn merk is S. C. F. en onder aan 1615.

Ezaïas van Hulzen insgelyks; zyn merk is E. V. H.

Valentyn Sezenius 't zelve, en zyn merk V. S. in 't Jaar 1622.

Mattheus Merian van Bazel, zyn merk is M. Merian.

Roberta heeft verscheide Geestelyke stukken gesneeden, waar onder den Aanbidding der drie Koningen, de H. Maagd zit tusschen twee boogen; dit is een stuk in 't groot, ook heeft hy eenige Prenten van Gediertens gesneeden; zyn merk is R. B. T A.

Verscheide Prent - Werken in 't hout en gemerkt I. B. met een Vogel; door den zelven is onder anderen een David, die met zyn voet op het hoofd van Goliath staat, gesneeden.

Cornelis Bosch heeft eenige Beelden van onder als Ther-

Thermen uitloopende gesneeden, en het Bacchus Feest van Julio Romano, zyn merk is C. B.

C. Bleker heeft verscheide Landschappen met Historien gegraveerd Anno 1638. Hy heeft tot merk Bleker, of een C. waar door een B. geslingerd is.

Daar zyn Thermen en Ornamenten tot de Bouwkunde met een H. en een S. door de voet van de H. geslingert, daar by het Jaar 1558.

Hans Liefrink heeft verscheide Vogelen of Jagten in Friesen gesneeden; zyn merk is een H. met een C. daar in. Hy heeft acht verscheide stukken gesneeden, zynde Beelden op haar zelfs, dewelke Deugden verbeelden.

Die geen, dewelke W. en een kleine c. in de midden gemerkt heeft, is een Gottisch Graveerder. Onder anderen heeft hy een St. Joris, den Draak doorstekende, gesneeden, als meede St. Bartholomeus, die gevild word.

Onder de Gottische zyn de volgende geweest.

Gabriel Schlusselberger.

Jan Ketelaar, dewelke een *Globe* of Aardskloot gesneeden heeft, waar op verscheide gediertens zyn, wordende ondersteund door een gedaante de Dood, waar van men het hoofd, twee Vleugels en twee Trompetten ziet.

Melchisedech van Ooren, heeft een gezigt van een Stad gemaakt, dit is een stukje in 't rond.

Daar zyne eenige Prenten van een dier Meesters, welke een H. met een F. op het beentje van de H. gemerkt heeft.

Van de Meester met de (*Caducée* *) Mercurius roede, zyn 'er eenige stukken, die niet qualyk gesneeden zyn, onder anderen St. Catharina ten voeten uit, en Judith insgelyks.

P. H. is 't merk van *Petrus Hys*; daar zyn eenige Geestelyke stukken van hem.

De kleine *Bernard* heeft tot merk D. B.

Daar zyn eenige Werken gemerkt met een B. en een R. binnen in, voor aan staat 'er E. Lugduni; van deezen Meester word onder alle de Opstanding der Dooden, Anno 1547, gezien.

Daar is een stukje in Grotesco, waar in verscheide Menschen op haar knien leggen, en twee op de Trompet blaazende, dit is gemerkt S. E. met een streep 'er door.

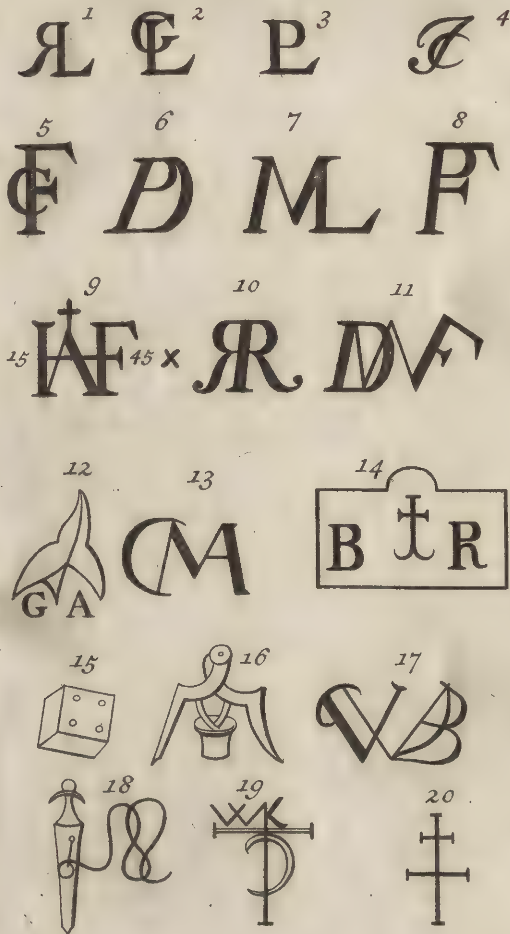
Ook is 'er een gemerkt met een H. en een F. op het tweede beentje, met een C. door de H.; hy heeft onder anderen de vier Evangelisten gesneeden, en vier andere kleine stukjes, zynde Vulcanus, Lucretia, David en Judith.

De overspeelige Vrouw, een groot stuk in de breedte. *Marc Duval Fecit.*

Gottische Historien, twee en tachtig agter een volgende stukken op tweederhande manieren gemerkt, als H. W. of H. B. B. Salomons oordeel, een groot stuk in de breedte, gemerkt B. M.

St.

* (Caducée) Mercurius Roede is een roede of staf om dewelke twee Slangen geslingert zyn. Aan deeze Roede word door de Digteren veel kragt toegeschreeven en voor een merkteeken van de Vreede en Eendragt gehouden. Deeze roede is door Apollo aan Mercurius gegeeven, wien hy eerst met een Lier beschonken had. De Staf beteekend de Macht. De twee Slangen de Voorzigtigheid en de twee Vleugels de Gezwindheid.

1
2
3
4
5
6
7
8
9
10
11
15
45 ×
12
13
14
G A
B R
15
16
17
18
19
20

St. Jeronimus na zyn Kluis gaande, gemerkt R. B.

Een ſtukje de Liefde verbeeldende in 't Jaar 1520; gemerkt R. V. B.

Daar is 'er een, die zes ſtukken van 't Lyden Chriſti in hout geſneeden heeft, voorts verſcheide andere onderwerpen en kleine ſtukjes, na den trant van Hisbens. In 't Jaar 1539. Hy heeft eenige Vazen geſneeden; zyn merk is een H. door welkers koppel-ſtreep een S. Loopt, en het tweede beentje maakt een P. uit.

Een anderen, die B. B. tot merk draagd, heeft het Portret van Keizer Karel den vyfden geſneeden, als meede dat van Philippus Melancton, in zyne jonge Jaaren met de hoed op. Dit is een Borſtbeeld van het Jaar 1530. Hy heeft nog verſcheide andere Portretten gemaakt.

Een ander, die H. V. C. 1517 tot merk gezet heeft, is *Hans van Culmbach*, Diſcipel van Albert Durer: hy heeft het Beeld van een Krygsman en van een Boerin geſneeden, ten voeten uit.

Uitlegging van de volgende Plaat, waar op eenige Franſche Caracters; dog vermits 'er weinige zyn, die niet zodanig omſchreeven konnen worden, dat men dezelve niet in 't koper behoeft te brengen, heb ik om deeze weinige af te beelden, de overige plaats met andere Gottiſche Caracters gevult.

Het eerſte merk, waar agter *Ochon* ſtaat, is dat van *René Lochon*, op eenige Portretten.

Het tweede wil zeggen *Leonard Gautier*.

Het derde beteekent *Pierre Lombard*; hy heeft eenige Werken van Champagne gesneeden.

Het vierde wyst aan *Jean Couvay* en heeft verscheide Werken van Simon Vouet gegraveerd.

Het vyfde is van *Francois Chauveau*, dewelke zeer veele Werken gegraveerd heeft.

Het zesde vertoond ons de Naam van *Pierre Daret*, die verscheide zoorten van Werken graveerde.

Het zeevende beteekent *Michel Lasne*; deeze heeft ook verscheide dingen gesneeden.

Het agtste is het merk van *François Pertier*, Schilder en Plaatsnyder; onder anderen heeft hy Romeinsche Oudheeden gegraveerd: zyn manier zweemd naar die van Petre Sante.

De Caracters, die 'er op volgen, zyn Merken van Gottische Prenten.

Het neegende is van een Kruisdraging Christi, van middelbaare grootte, waar in eenige Beelden zyn. Hy heeft ook verscheide andere Werken gesneeden.

Het tiende is het merk van een Beeld van Judith, dewelke het Hoofd van Holofernus weg laat dragen.

Het elfde is dat van een Beeld van een Spinster, ten voeten uit.

Het twaalfde is 't merk van een overdekte Galdery in 't *Perspectief* *, middelmatig van hoogte. Het

* Dit Woord is te voren meermaals gebruikt, waarom wy daar van alhier deszelfs omschryving geeven.

Het *Perspectief* of Doorzigtkunde, is een Wetenschap, door dewelke geleerd werd de gezigten in 't Perspectief volgens de

Het dertiende is van eenige Geeſtelyke een andere ſtukjes. Gemerkt 1549 en 1555.

de gronden van de *Optica*, waar van zy een deel uitmaakt, te verbeelden. Dit is een konſt om de zigtbaare voorwerpen, zodanig als die in een Tafereel aan het gezicht voorkomen, te vertoonen. Ten dien einde werd in de Schilderkonſt onderſtelt, dat het ſchildery doorzigtig of doorſchynende is, en gemeenlyk *Perpendiculair* of regtſtandig op den Horizond, en tuſſchen het Oog en het Voorwerp. 'Er is een *Perſpective Lineaire*, leerende de nette verkorting der Linien en der Deelen van een gebouw: dit geſchied by wyze van Meetkunde. Het Perſpectief tot de lucht behoorende, is afhankelyk van de konſt van een Schilder, dewelke de Coleuren en Schaduwen op haar plaats legt. Ook is 'er een *Perſpectief Speculaire*, dewelke in regelmatige, rondagtige en andere ſoorten van Spiegels vertoont, voorwerpen, dewelke op doek of papier aan het gezigt zeer ongereegelt en verward voorkomen. Men noemt een *Perſpectief*, het ſchilderwerk 't geen gemeenlyk in tuinen of aan het einde van een galdery geſtelt werd, 't geen gemaakt is, om het gezigt te misleiden, vertoonende de verlenging van een Laan of plaats daar het geſtelt is, of wel 't gezigt van een gebouw of Landſchap in het verſchiet. Men zecht een gebouw of iets anders in Perſpectief ſtellen, wanneer het geſchildert is, zodanig als het aan 't gezicht voorkomt.

Vermits wy de *Optica* aanhaalen en dezelven insgelyks te voren gemeld is, zullen wy die meede in volgender voegen beſchryven.

De *Optica* (gezigtkunde, of gezigt-ſtraalkunde) is een Weetenſchap, die een gedeelte van de Wiskonſt uitmaakt, aanwyzende, op welke manier het gezicht in het oog geſchied. Deeze konſt handelt van het gezicht in het algemeen, en geeft reeden van de onderſcheidene gedaantens en bepaalingen der Ligtſtraalen en eigenſchappen des gezichts, en op welke plaats het in het oog zyn oorſpronk en werking krygt. Door de *Optica* word reeden gegeeven, waarom de dingen zig zomwylen groot en zomwylen klein aan ons gezigt vertoonen, dan duidelyker, dan duiſterder of verwarder, weederom meer naby en dan afgeleegen. Deeze weetenſchap toont aan, waarom eenige menſchen maar van naby konnen zien, en andere maar van verre; ook om wat reeden het oog zig zelfs niet kan zien, en waarom

Het veertiende en de andere met de twintigsten eindigende, zyn Caracters van Gottische Prenten, waar van in die Catalogus van den Heer De Marolles melding gemaakt word.

Het geen 'er nog overig blyft weegens de Fransche Plaatsnyders, welkers merken uitlegging noodig hebben, zal ik niet wydloopig zyn, weshalven ik heb geoordeelt, dat het niet kwalyk zal voegen van hun hier een plaats te geeven, met betrekking op de voorgaande Caracters.

Rene Boivin, heeft de Historie van Eneas, zynen Vader reddende, gesneeden, na de inventie van Meester Roux Florentin. Gemelde Boivin heeft tot Merk een B, ook R. A. L. I. F. waar meede Vinjetten met Beelden gemerkt zyn.

C. D. F. is *Charlet David*, fecit.

Het merk van *François de Poilly*, is een F. met een D. tegen malkander, waar by Poilly zeer breed. Hy heeft na verscheide Meesters gegraveerd.

G. Castellus Gallus Sc. is *Guillaume Château*, Fransman.

Van

om onze twee oogen maar een voorwerp zien. Eindelyk de *Optica* ontdekt de oorzaaken van de misleiding van ons gezicht, waarom de afgeleegene voorwerpen kleinder vertoonen dan zy zyn: waarom twee *Parrallelle* of evenwydige tegens elkander over staande voorwerpen in de afstand, by elkander schynen te zyn: waarom voorwerpen met verscheide hoeken van verre rond vertoonen, enz. De *Optica* bestaat in drie Deelen, namentlyk de *Catoptrica*, dewelke handeld van de *Reflexie* of weerkaatzing van 't licht, de *Dioptrica* van de *Refractie* of straalbreeking, en het *Perspectief*, dewelke de vertooning van de directe of regelregte straal uitlegt. *Euclides* heeft over de *Optica* en *Catoptrica* geschreeven. De *Dioptrica* is by de Ouden onbekent geweest.

Van de Fransche zullen wy hier na breedvoeriger spreeken, en alvoorens gewag maaken van de kleine, anders Oude Meesters genaamt.

Laaten wy beginnen met *Hendrik Ald graef.* Deeze heeft een menigte Romeinsche Geschiedenissen als meede van het Oude Testament gesneeden, ook verscheide stukken verbeeldende eenige Deugden; hy heeft verscheide stukken tot vervolg van Historien gemaakt. Verscheide Ornamenten verheeven uitgekapt, als op kokers, kleine poken met het gevest, voor Zilversmeeden, Emailleerders, *Damasquineurs*, en andere. De voornoemde werken zyn gemerkt 1553. Hy heeft zyn eigen Portret tweemaal gesneeden, als eens in 1530, op zyn 28ste Jaar, en het andere in 1537.

Hy maakte gaarne naakte Beelden, en zelfs heeft hy 'er eenige gesneeden die ligtvaardig zyn, dog Manspersoonen voerde hy beeter uit dan Vrouwen-Beelden. Zyne werken zyn ten getaele van drie hondert en vyftig stuks in het Cabinet van den Heer Abt de Marolles.

Adriaan Collaart, leefde Anno 1524 en 1555, gelyk door verscheide merken van die Jaaren te zien is: hy heeft zyne stukken op vierderhande wyze met zyne naamletteren gemerkt.

Jan Collaart heeft ook gegraveerd. Zy hebben beide veel na de Teekeningen van Tobias de Vechtaerht, Martyn de Vos, Philippus Galle, Josse de Monpre, Jean Straden, en Henrikus Goltzius gesneeden.

George Pentz, Schilder van Neuremberg, heeft ten tyden van Aldegraaf geleeft, en gelyk deeze, verscheide stukken op elkander volgende van zo gewyde als ongewyde Historien gesneeden, en in 't Jaar 1546. vier Prenten van Josephs geschiedenissen.

His-

Hisbens heeft een meenigte kleine werkjes gesneeden, die zeer fraay zyn : veele Snaakeryen zo Beelden als Ornamenten en een reeks van Geschiedenissen: van hem zyn ook kleine Beeldjes van Heiligen en van de Apostelen. Eenige zyner werken zyn gemerkt 1539, en andere 1549; maar daar zyn 'er nog andere, die hy in hout gesneeden heeft, gemerkt 1513, Ook heeft hy verscheide stukken van openbaare vreugdebedryven gesneeden.

Sebaldus Behan, Schilder van Nuremberg, heeft eenige Prenten gesneeden, daar onder eene in 't Jaar 1546. Hy heeft ook een Portret- Boek gesneeden, in het Jaar 1565 gedrukt, waar in zeeven en vyftig stuks zyn.

Virgilius Solis, heeft in hout en in koper gewerkt een meenigte Vaazen en Ornamenten, Friezen met compartimenten en een reeks Geschiedenissen. Zyne werken zo in hout als in koper zyn zeer talryk : hy heeft ook veele Teekeningen met de Pen gemaakt. De Heer Abt de Marolles had tot agt hondert en neegen en vyftig stuks zyner werken.

Jean Demer, heeft in 't Jaar 1621 een klein Kind, het welk gaat, gesneeden.

Nadat heeft met een Muiseval gemerkt een stukje, verbeelden de Maagt Maria by de H. Anna zittende, met andere Beelden en een verschyning van Engelen.

Lucas van Craan of *Luca Cranogio*, Schilder des Hertogs van Savoyen, heeft in 't Jaar 1509 gewerkt, en verscheide zo gewyde als ongewyde onderwerpen gegraveerd, zo in hout als in koper; dog maakte verschillende merken. Onder andere heeft hy Melancthon, ten voeten uit, gesneeden, gemerkt 1561.

Van dien geenen, welke met een I, een B en

een

een Vogel gemerkt heeft, zyn verſcheide ſtukken op koper en op hout geſneeden.

C. Reverdinus heeft in 't Jaar 1554 geſneeden. Van hem zyn 'er verſcheide Beelden, dewelke om haare naaktheeden te verwerpen zyn.

L. Maitre, heeft een meenigte ſtukken geſneeden, en in zyn tyd niet kwalyk gewerkt.

Donati Raſgiotti heeft iets naa den trant van Meeſter Roſſo gemaakt, als meede een gefigureerd Alphabet.

Noel Garmer heeft ook een diergelyk Alphabet en eenige grappige ſtukken geſneeden.

Julio en *Dominico Campanjola* hebben een en dertig ſtukken zedert 't Jaar 1507 tot 1517 gemaakt. *Julio* heeft onder anderen een klein ſtukje geſneeden, verbeeldende Ganimedes in de Lucht, en *Dominico* twee ſtukjes in een rond, in welkers eene een Vrouw voor een Koning onthalſt word.

Hiſpean en *Jacob Beins* hebben ook veele Werken gemaakt.

De Meeſters met 't merk van den Naam *Jeſus* hebben verſcheide ſtukken gemaakt, dewelke zeer Konſtig en zeldzaam zyn.

Perjecouter heeft in 't Jaar 1535 verſcheide Thermen op voeten of in Kookers geſneeden.

Micarino heeft verſcheide Antieken ſtukken gemaakt.

Dorich van Staren is de Meeſter met de Star geweeſt.

Jean Danet is de Meeſter met het merk van den Eenhoorn, en heeft verſcheide Gottiſche ſtukken gemaakt.

Balthazar Scheman, *Stolt* en *Zhirs*, zyn de Meeſters met de Kreeft, de Vogel en de Mercurius-ſtaf geweeſt.

Robet-

Robetta, *Hieronimus Mocetus* en *Mair* hebben alle in het Jaar 1499 verſcheide ſtukken gemaakt, dewelke zeer zeldzaam geworden zyn.

Op de meeſte Prenten, door de aloude Meeſters in hout geſneeden, ſtaan haare naamen met letters en Caracters; en op zommige ziet men geen merk nog Jaartal.

De ſtukken van *Hans Breſank*, *Hans Baldung* en *Hans Burgmeyer*, zyn met byzondere Caracters gemerkt.

Daar is ook *Andreas Andreaſſi* van Mantua geweeſt; deeze wierd den kleinen *Albert* genaamt.

Onder alle deeze Oude Meeſters, behalven die een Pot, een Rotteval enz. tot haar merk gedraagen hebben, zyn nog onder andere *Cormet*, *Abraham de Bruyn*, *Pieter Huys*, *Jan Ketelaar*, *Melchiſedech van Ooren*, *Hans van Culmbach*, *Hans Liefrink*, *Gabriel Schullſelberger* en *Iſrael van Mech*, dewelke alle veel gewerkt hebben; als meede *Paul Perrot*, *Jean Aman*, *Chriſtoffel Viſſcher* in 't Jaar 1530, *Jean de Tournes*; de kleine *Bernard*, hebbende D B tot Merk, *Jean Agric. Spremb.* enz.

Sebaſtianus Brand heeft hondert Figuuren in hout geſneeden, na 't Werk van *Jacques Locher*. Dit Boek voerd tot Titel *Stultifera Navis*, Anno 1490 gedrukt.

Het zal niet ongevoegelyk zyn dat de Catalogen hier volgen, beſtaande,

De eerſte in een verzaameling van alle de Werken van de Heeren *Marot*, Vader en Zoon, zo wel die na haare eigen Teekeningen gegraveerd zyn, als na die der vermaardſte Bouwkonſtenaars onzer Eeuw.

De tweede zal behelzen al wat 'er geſneeden is ge-

geweeſt na de Origineele van het Cabinet des Konings van Vrankryk.

De derde zal beſtaan in de Prent-Konſt na de Werken van *van der Meulen.*

De vierde zal vervatten de Portretten van de Doorlugtige Perſoonaadjen die in het Koninglyk Paleis geſchildert zyn.

De vyfde 't getal der Schilderyen van de Galdery van den Prins Leopold.

De zesde zal beſtaan in de Werken van *Rubbens*, alles is 'er zeer uitgebreid, en men ziet 'er met vermaak de Konſtſtukken van dien grooten Schilder en de manier der braave Mannen, die ze in 't koper gebragt hebben.

De zeevende zal zyn de Werken van den Ridder *van Dyk*, beroemd Diſcipel van *Rubbens.* In deeze ſtukken vertoont zig een net denkbeeld der Portretten van dien tweeden Titiano.

De agtſte zal aanwyzen de Werken der *Carrachen*, 't zy van haare eigen Graveerſel of dat na haare Werken geſneeden is.

De neegende zal inhouden, al wat 'er van den Franſchen *Nanteuil* te vinden is. In de Portretten, die hy gecryonneerd of met zyn hand gegraveerd heeft, vind men een tweeden *Van Dyk.*

CATALOGUS

Van de beide

MAROTTEN,

VADER en ZOON:

Behelzende al wat 'er van hunne uitvindinge gegraveerd is, als meede wat zy na verscheide andere Bouwkundige gegraveerd hebben. Te weeten na de Heeren *Philibert de Lorme*, *Jean Bullant*, *Brosse*, *Robellini*, den Marquis *Bonde*, de Heeren *Mercier*, *Metezeau*, le *Tin*, *Cottard le Duc*, *Gittard*, le *Roy*, *Gamarre* de *Lisle*, en de Heeren *Mansart*.

Gezicht in Perspectief van een grot met deszelfs Tuinen. Teekening van gemelde Marot.

Gezicht van 't Paleis des Keurvorst van de Paltz, om te Manheim te bouwen.

Zesderhande Plans van het Huis van den Heer Hesselin, Thresorier van de Reekenkamer, op de Kade der Balcons te Parys. De grond, de tweede verdieping, het binnenste van het Huis, de Voorgeevel, en 't Gezicht van voren.

Vyfderley Plans van het Kasteel St. Sepulcre, twee mylen van Troyes, als het oppergedeelte van dat Kasteel na de zyde van het Bloemperk, de Ingang van het voorhuis na de zyde van het Voorplein, de Uitgang van binnen en de Capelle.

Vyfderhande Plans van het Kasteel van Turny in Bourgogne. Te weeten het Plan, de Voorgeevel aan den ingang na de kant van 't plein, het Pro-

Profil van d'eene zyde van het binnenſte. De Gevel van een der Face, dewelke de Zaal verbeeld, met deszelfs Vleugel, het Pavillon en het Profil van de Ophaalbrug.

Vier Plans van het Hotel van Chevreuſe, in de Voorſtad St. Germain, het Plan, de eerſte Verdieping, het Profil van de zyde van 't Plein. De Geevel van het Gebouw na de kant van het Plein en het Profil der Vleugels.

Drie Teekeningen van het Kaſteel de Vaux le Vicomte, door den Heer le Vau, Architect des Konings van Vrankryk: te weeten het Plan, de Geevel na de kant van het Voorplein en de Geevel na de kant van de Tuin.

Twee Teekeningen van het Hotel van Montemar, in de Voorſtad St. Germain, door de Heer Marot: te weeten, het Plan, de Geevel en het Profil.

Drie Teekeningen van het Hotel van Beauvais, ſtaande in de St. Antonyſtraat: te weeten het Plan gelyks de grond, de eerſte Verdieping en de voornaamſte Ingang.

Vier Plans van het Hotel van Lionne, na de Teekening van den Heer le Vau: te weeten, het Plan ten gronden uit, het Perſpectief van dat Gebouw, het Profil van het binnenſte van 't Plein en de Geevel.

Drie Teekeningen van het Hotel van den Heer de l'Aigle, in de Voorſtad St. Antony, geteekent door den Heer le Muët: te weeten het Plan, de Geevel na de kant van het Plein en de zyde van den Tuin.

Twee Teekeningen van het Hotel van Bizeuil, ſtaande in de oude ſtraat van den Tempel, geteekent

door den Heer Cottart: namentlyk de Grondteekening en het voorste van het Hotel.

Twee Teekeningen van het Kasteel van den Heer Marquis de Bonde, door hem zelfs geteekent: naamentlyk de Grondteekening, de Voorgeevel en het Profil.

Twee stukken van het Roomsch Capitool: te weeten een der Vleugels en de Geevel van een der Vleugels.

Twee Plans van het Paleis van Orleans te Blois, geteekent door den Heer Mansard: te weeten, het voorste gedeelte, gelyk het van de kant des Tuins gezien word en het gezicht van de zyde van dat Paleis.

Drie Plans van het Hotel van den Groot Prior van Vrankryk, by den Tempel, geteekent door den Heer de Lisle en ten tyden van den Commandeur de Souvré gebouwd: te weeten, het voorste gedeelte van het Paleis, het gedeelte dat gezien word, als men op 't Plein is, en dat van de kant van den Tuin.

Gezicht van het Hotel van Longueville, voor deezen het Hotel van Epernois na de Teekening van den Heer Merezeau.

Drie Plans van het Hotel van Condé: naamentlyk de voornaamste Ingang, de Geevel van een der zyden van de trap en de Geevel van een der zyden binnen in het Voorplein.

De Geevel van het Hotel van Conty, welkers Poort door den Heer Mansard gebouwd is.

Drie Teekeningen van het Huis van den Heer Falcony: te weeten, het gezicht van vooren, het gezicht van het Huis na de kant van den Tuin, en het gezicht na de zyde van de straat St. Pere.

Twee

Twee Teekeningen van een Huis in de Straat St. Dominique, toebehoorende aan het Hotel Dieu, geteekent door den Heer Le Duc: naamentlyk de Grond-Teekening, de Voorgeevel en 't gezigt van 't binnenfte.

Het voorfte van het Paleis van Mazaryn.

Den Ingang van het Hotel de Coffé in de Voorftad St. Germain.

Het gezigt van het Huis van den Heer Prefident Tambonneau, in de voorgemelde Voorftad, na de Teekening van den Heer le Vau.

De Geevel van het Hotel van Senecterre, geteekent door den Heer le Fevre van Orleans.

Twee Teekeningen van het Huis van den Heer Colbert, voortyds Secretaris van Staat, geteekent door den Heer le Vau: te weeten, het gezigt van dat Huis en de Voorgeevel.

De voornaamfte Ingang van het Paleis van Orleans, door de Heer le Mercier geteekent.

Gezigt van het Paleis de Richelieu, 't Paleis Brion genaamd, geteekent door de Heer le Mercier, gelyk het voltooid zynde moeft weezen.

Gezigt van het Huis van den Heer de la Baziniere op de Kade der Malaquets.

Gezigt van het Hotel van Pleffis de Guenegaud, op dezelve Kade.

Voorgezigt van het Hotel de Carnavellet, door den Heer Manfard gebouwd, die 'er de oude Poort in behouden heeft.

Item van het Hotel van den Heer Cancelier Seguier in de ftraat Grenelle.

Gezigt van het Hotel de la Vrilliere, na de Teekening van den Heer Manfard.

Item van het Hotel de Leon, in de Voorftad St. Germain, geteekend door den Heer Robellini.

Gezigt van de ſtraat Taranne, van het Huis van den Heer de Selvois en van de Fontein, *de la Charité*, geteekent door den Heer Gittard.

Gezigt van een byzonder Huis in de Malieſtraat, geteekent door den Heer le Roi.

Voorgeevel van een Huis behoorende aan het Klooſter van St. Germain Lauxerrois van de kant der Rivier te zien.

De Geevel in de hoogte van het Hotel van Soiſſons, in de ſtraat St. Honoré, door den Heer Marot geteekent.

Tien Plans van de Kerk en 't Klooſter der Koninglyke Abdye Val de grace, dewelke de Koningin Anna van Ooſtenryk heeft laten bouwen na de Teekeningen van François Manſard, als volgt: Namentlyk het Generaale Plan van de Kerk en het Klooſter, deszelfs gezigt in Perſpectief, de Voorplaats of 't Plein, het yzer Hek op de ſtraat uitkomende en Vleugels met de andere onderhoorigheeden, de Geevel van het agterſte gedeelte dier Kerk, het Profil van 't Choor en van 't Klooſter, het Profil van het binnenſte der Kerk, 't Profil van de Kerk en het Klooſter, 't Profil van de Kerk en het Voorplein, als meede van de Abdye, het Plan van die Abdy, en eindelyk het Portaal van de Kerk. *J. Marot* Sc.

Alle de gezigten van de Kerk en van het Plein van St. Pieters Kerk te Romen, met het Pauſſelyk Paleis van het Vaticaan, de Voorgeevel van St. Pieters Kerk te Romen, na de Teekening van den Heer Carlo Maderny, de Coepel is na de Teekening van Michel Angelo. Dit zyn agt groote ſtukken, daar onder het Plan begreepen.

Het Portaal van St. Jacobs Kerk te Parys, onder

der het opzigt en bewind van den Heer Gittard, Architect des Konings.

Het Portaal der Kerk van 't Carmeliten Monnikken Klooster te Conflans by Parys.

Het Portaal der Kerk van St. Germain des Préz, geteekent door den Heer Gamarre.

Profil in Perspectief van het Collegie der vier Natien, na de Teekeningen van den Heer le Vau gebouwt.

Vier Plans van de Kerk der Nonnen van Maria Heemelvaart, in de straat St. Honoré, na de Teekening van den Heer Errard: te weeten het bestek van de Kerk, deszelfs Gezigt, Faas en Profil.

Faas van de Kerk der Feüillantines in de Voorstad St. Jacques, na de Teekening van den Heer Marot.

Faas der Minnebroeders Kerk, by het Leeven van den Heer Mansard tot op de eerste verdieping gebouwt.

Gezigt van de Kerk der Premontrezer Monnikken in de Voorstad St. Germain, na de Teekening van den Heer Dorbay.

Portaal van St. Gervasius Kerk te Parys, na de Teekening van den Heer Brosie.

Gezigt van het Portaal van de H. Drieëenheids Kerk, in de straat St. Denis.

Twee Teekeningen van de Gereformeerde Kerk te Charenton, geteekent door den Heer Brosse: namentlyk, het gezigt van die Kerk in Perspectief, en het Profil van dien.

Verbeelding van het Vuurwerk, voor het Stadthuis te Parys den 25 September opgeregt, ter geleegenheid van de geboorte van Lodewyk den Veertienden. J. Marot 1649.

Teekeningen van de te bouwene Badstoven aan het end van het Kasteel de Maisons, door J. Marot geteekent en gesneeden.

Frontispice van het Huis en Comptoir der Lakendrapiers, staande in de straat der Wisselaars te Parys.

Gezigt in Perspectief van het Slot van den Marquis de Lavardin, in het Land van Maine. J. Marot Sc.

Faas van de kant des Tuins van het Huis van den Heer de Boisfranc te St. Ouin by Parys, door den Heer le Pautre gebouwd. J. Marot Sc. Dit is een groot stuk.

Agt Teekeningen des Tempels van Balbet: te weeten het Geometraale Plan, de Geevel in Perspectief op zyde na de buiten kant, de Coupel en Profil van het binnenste, de Coupel van het Portaal van dien Tempel en het Profil, en een generaale Coupel van het midden dier Tempel.

Neegen Teekeningen van een Grieksen Tempel: te weeten deszelfs Geometraal Plan, het gezigt van dien in 't Perspectief, waar in de Colommen en Verwulven niet staan, om al het binnenste te zien, Profil en Coupel van een der H. Cellen, dewelke aan het end des Tempels zyn, Coupel van het binnenste van een dier H. Cellen, Coupel van een der Capellen van het Voorplein, Profil en Coupel van een hoek van het Plein van dien Tempel, het Profil en Coupel van het binnenste van eene der vierkante Capellen van het Plein, en het Profil en Coupel van een der ronde Capelle van het Plein.

Het Praal-Graaf der Koningin van Engeland, op bevel des Konings van Vrankryk by haar Lyk-

ſtatie in de Abdye van St. Denis gemaakt den twintigſte November 1669.

Het Graf des Konings Carel den agtſten te St. Denis.

Het Graf des Konings François den eerſten, der Koningin, zyne Gemalin, en der zelver Kinderen, in den Abdye van St. Denis.

Het Graf van den Koning Lodewyk den twaalfden en de Koningin Anna van Bretagne, te St. Denis voornoemd.

Het Graf van Hendrik den tweeden en van de Koninginne Catharina de Medecis, zyne Gemalinne te St. Denis.

Het Graf van den Heer de Souvré, groot Prior van Vrankryk te St. Jean de Latran, te Parys.

Het Graf van den Koning Caſimirus van Polen te St. Germain des Préz.

Het Praal-Graf van de Koningin Moeder.

Het Graf van den Hertog van Rohan in de Kerk der Celeſtinen te Parys.

Het Graf van den Hertog van Briſſac ter zelver plaats.

Het Graf van den Hertog van Longueville, meede in dezelve Kerk.

Teekeninge van het concept van den Heer le Mercier tot het voornaamſte gezigt van het Koninglyk Paleis de Louvre.

Teekening van een Geevel der voornaamſte ingang van de Louvre door de Heer Marot. Hier van zyn twee groote Plaaten zeer lang geſneeden door J. Marot de Vader.

Vyf Teekeningen van 't Koninglyk Paleis de Louvre, geteekent door den Ridder Bernini: te weeten het Plan van het Paleis, deszelfs voornaamſte Ingang, de Geevel van den ingang der Lou-

vre na de kant van de Thuileries, de hoogte van het binnenste van het binnen Plein, en de Faas van de zyde van 't Plein. J. Marot Sc.

De Poort van den ingang de Louvre na de zyde van de Rivier, onder de bestiering van den Heer le Vau gemaakt. J. Marot Sc.

De Geevel van een gedeelte van 't Paleis van de Louvre onder de Regeering van Carel den neegenden en Hendrik den vierden gebouwd en in 't Jaar 1661 ten deele afgebrand.

De Geevel van de helft van 't voornaamste gedeelte van de Louvre, na de zyde van het Plein, onder de Regeering van Henrik den tweeden gebouwd, en onder 't bewind en opzigt des Abts van Clagny aangelegt.

Faas der Galdery van de Louvre na de Rivier kant.

Faas van de Louvre, alvorens die verdubbeld was, in vier groote stukken, welke aan malkander vast geplakt worden, in 't geheel twaalf stukken van de Louvre. J. Marot Sc.

Plan van de Thuileries na de zyde van 't Hof onder de Regeering van Lodewyk den Veertienden voltooit Marot Sc.

Geevel van het Paleis de Thuileries na de kant van 't Plein, onder de Regeering van Lodewyk den Veertienden voltooit, door last van den Heer Colbert, ter dier tyd Intendant der Gebouwen des Konings.

Geevel van het Paleis der Thuileries na de kant van 't groot Bloemperk of Tuin, ter zelver tyd door bevel van den Heer Colbert volvoerd.

Plan van de Thuileries door de Koningin Catharina de Medicis aangelegt.

Geevel van het groot Paviljoen aan het eind van 't

't Paleis de Thuileries na de kant van de ſtraat St. Honnoré.

Geevel van de groote Zaal der Balets en Tonneelſpeelen, onder Lodewyk XIV gebouwt.

Geevel van het midden des Voorgeevels van het Paleis de Thuileries, waar by een trap ovaalswyzen hol, zynde een wonderſtuk der Bouwkunde, ſtaande de Regeering der Koninginne Catharina de Medicis gebouwd onder het beſtier van Philibert de Lormes.

Geevel van een gedeelte van de Thuileries, ter zelver tyd gebouwd en van den Heer Jean Bullart geordonneert.

Geevel van 't groot Paviljoen der Thuileries, ſtaande de Regeering van Lodewyk den XIV gebouwt, in 't geheel neegen ſtukken van gemelde Thuileries.

Hier volgen de Boeken door J. Marot, *de Vader, geſneeden, te weeten:*

De manier van wel te Bouwen, in Folio, door den Heer le Muet.

Het Boek der Bouwkunde door Vignolla, in Duodecimo.

Het Boek der Bouwkunde van Andrea Palladio, in Quarto; van den Heer le Muet 's overzettinge.

Een ander Boek weegens de Bouwkunde, Teekeningen van Paleizen, Eerenpoorten, Huizingen en andere, in Folio.

Het Boek der Bouwkunde door Scamozzi, in Quarto.

Het Boek, betreffende het Hotel der Invalides, in Finolio.

Een groot Langwerpig Boek van alle de Gezigten van Richelieu.

Twee groote Plaaten van het gezigt van 't Kasteel van Madrid, daar in het Bestek of Teekening begreepen.

Ontrent 150 Gezigten, middelmatige grootte, der schoonste Huizen, Paleizen en Buitenplaatsen van Vrankryk, met de Teekening van eenige.

Eenige kleine Boekjes met veelderleye Gezigten van verscheide Plaatsen.

Omtrent hondert stuks van een aanmerkelyke grootte, door hem voor den Koning van Sweeden gesneeden, bestaande in Gezigten van Paleizen, Lusthoven en andere aanzienelyke voorwerpen van het Zweedze Ryk.

Een Boek inhoudende de schoonste Kerken der Stad Parys.

Een Boek, waar in de schoonste Portaalen der Kerken van Parys.

Een Boek met Eerenboogen of Eerenpoorten, van zyn eige uitvinding.

Een Boek met Teekeningen van Alcoven.

Een Boek, waar in de Teekeningen van Poorten en Deuren.

Twee Boeken met verscheide Schoorsteenen en andere met derzelver Cieraaden.

Een Boek met Teekeningen van Plafonds.

Een Boek met Teekeningen van Lambrisseeringen.

Een Boek met Ordonnantien voor Plaaten.

Driederhande Boeken voor Smits of Slotwerk.

PRENT-

PRENTKONST
VAN HET
CABINET
Des Konings van Vrankryk,
OF
CATALOGUS
DER
TAFEREELEN
VAN DESZELFS CABINET.

Door zyne beveelen opgegraveerd, met de grootte der ſtukken, en de naamen door wien die geſchildert en geſneeden zyn, welkers Plaaten in 's Konings Biblioteek bewaard worden. Alles in een omſtandige en geſchikte order gebragt.

Ik heb geoordeelt aan de Liefhebbers niet zeldzaamer, nutter en keuriger te konnen geeven: deszelfs zeldzaamheid beſtaat in al 't geen de Koning bezit van de hand der Doorlugtigſte en Vermaardſte Schilders, zo Antieke als Heedendaagſe, als meede van de beroemſte Graveurs onzer

onzer tyd. Deszelfs nuttigheid ziet niet alleen op de Franſchen, maar ook de Uitheemſchen, die een verzaameling van Prentkonſt willen maaken, welkers Origineele Tafereelen zy niet gezien hebben, en wier hoeveelheid en grootte zy niet weeten. Ik heb een zo naauwkeurig onderzoek na dezelve gedaan, dat de weezentlykheid der bygebragte zaaken geenzints in twyffel getrokken moet worden.

Om ter zaaken te komen zullen wy beginnen en zeggen, dat 'er in het voorgemelde Cabinet vyf groote Tafereelen zyn, door den Heer *le Brun* geſchildert, namentlyk:

De ſlag van Arbelles, door Alexander gewonnen. Dit Tafereel is zeſtien voet hoog en neegen en twintig voet vyf duim lang.

De Overtogt van den Granicus. Dit Tafereel is zeſtien voet hoog en dertig voet lang.

De neederlaag van Porus. Dit Tafereel is van gelyke grootte als het eerſte.

De Zeegenpraal van Alexander, zynde dit Tafereel zeſtien voet hoog en een en twintig voet vyf duim lang.

De vier eerſte Tafereelen zyn geſneeden door *Gerard Andran*; te weeten het eerſte en het derde op vier Plaaten, het tweede op drie Plaaten, en het vierde op twee Plaaten.

Deeze Tafereelen zyn thans nog in het Oude Paleis de Louvre, en hebben onder de bewaaring en bezitting geweeſt van den Heer *Blanchard*, Konſt-Schilder en Profeſſor in de Koninglyke Academie der Schilderkonſt; in welkers hoedanigheid hy gevolgt is op den Heer *Hoüaſſe*, door de Koning benoemd, om in zyne Academie te Romen Bewindhebber te zyn, werwaards hy in 't Jaar 1699 vertrokken is.

Het

Het vyfde van den Heer *le Brun's* Tafereelen, is het geslagt van Darius; dit Tafereel is in het Jaar 1661 te Fontainebleau geschildert, en heeden in een der vertrekken van Versailles. Het is ontrent van dezelve grootte als de Zeegenpraal en door *Gerard Edelinck* op twee Plaaten gesneeden.

Zes en dertig andere Tafereelen, namentlyk:

Een van *Raphaël*, zynde de Heilige Familie. Dit Tafereel is zes voet en vyf duim hoog, en twee voet en agt duim lang door *Gerard Edelinck* gesneeden op een Plaat van veertien duim en een half in de hoogte, en elf duim breet. Men moet opmerken, dat alle de Tafereelen, welkers optellingen hier gedaan word, gesneeden zyn op Plaaten van ontrent gelyke hoogten van de Heilige Familie; dog de breettens zyn verschillende, volgens de onderwerpen.

Het Beeld van den Aarts-Engel Michaël den Duivel ter neederwerpende. Dit Tafereel is agt voet hoog en vier voet tien duim breed. Het zelve is door *Gilles Rousselet* gesneeden.

Een van *Corregio*, verbeeldende een Heldhafte Deugd. Dit stuk is vier voet en zeeven duim hoog en twee voet agt duim breet.

Het Beeltenis van den Wellustigen Mensch. Dit is van dezelve grootte als het bovenstaande en zyn beide gegraveerd door *Etienne Picard le Romain* in 't Jaar 1676.

Van *Titiano*, een afneeming van het Kruis, of Christus ten Graave gebragt werdende. Dit Tafereel is vyf d'half voet hoog en zeeven d'half voet breet, en gesneeden door *Gilles Rousselet*.

Christus met twee zyner Discipelen ter Tafel zittende in het Kasteel van Emaus. Dit stuk is

vyf

vyf voet hoog en zeven voet en een half breet, en is gesneeden door *Antonie Masson.*

Van *Annibal Carrache*; het Kind Jesus in zyns Moeders armen slaapende, anders genaamd de stille rust; dit Tafereel is een voet vyf duim breet, en veertien duim hoog, gesneeden door *Etienne Picard.*

Maria's Heemelvaart. Dit Tafereel is vier voet drie duim hoog en drie voet breet, gesneeden door *Guillaume Château.*

Het Martelschap van den Heiligen Stephanus. Dit Tafereel is anderhalf voet hoog en vyftien duim breet. De Plaat heeft dezelve grootte als het Tafereel en is gesneeden door *Guillaume Château.*

Nog een andere Martelerye des Heiligen Stephani, op een andere manier behandelt, zynde twee voet breet en derde half voet hoog, gesneeden door *Etienne Baudet* in 't Jaar 1677.

Van *Guido Rheni* de vier Hercules Werken in vier Tafereelen van gelyke grootte: te weeten agt voet hoog en zes voet breet. Dezelve verbeelden, namentlyk: hoe hy den Hydra dood, zyn worsteling tegen Achelous; Dejanira's ontschaaking door den Centaur Nessus, die zig door Hercules gekwest voeld, en Hercules op den houtstapel. Deeze vier Tafereelen zyn door *Gilles Rousselet* gesneeden op vier Plaaten van even gelyke grootte, te weeten, veertien duim hoog of daar ontrent.

St. Franciscus in gepeinsen zittende. Dit Tafereel is zes voet hoog en vier breed en door *Gilles Rousselet* gesneeden.

Van *Dominikyn*; David op de Harp speelende, en des Heeren Lofzang zingende. Dit stuk is zeeven voet en vyf duim hoog en vyf voet drie duim

duim breet en is meede gesneeden door *Gilles Rousselet.*

De H. Cecilia des Heeren Lofzangen uitgalmende. Dit Tafereel is vyf voet hoog en drie voet en zes duim breet. Gesneeden door *Etienne Picard le Romain.*

Een Muziek Concert Dit Stuk is vier voet tien duim hoog en vyf voet vier duim breet en door den zelve gesneeden.

Eneas dewelke zynen Vader uit de brand van Troyen red. Dit Tafereel is vyf voet twee duim hoog, drie voet en negen duim breet en gesneeden door *Gerard Audran.*

Van *Alexandro Veroneze*, de Zondvloed. Dit Tafereel is een voet vyf duym hoog en twee voet zes duim breet. Gesneeden door de twee *Edelingen* Anno 1681.

De Heilige Catharina. Dit Tafereel is drie voet tien duim hoog en twee voet zes duim breet. Het is gesneeden door *G. Scotin* in 't Jaar 1679.

Van *Jean Lanfranc.* De scheidinge der twee Apostelen Petrus en Paulus. Dit Stuk is vier voet hoog en vyf d'half voet breet en gesneeden door *Etienne Picard le Romain* in 't Jaar 1679.

Van *Valantino.* De laatsten der Keizeren. Dit stuk is drie voet zeeven duim hoog en vyf voet drie duim breet, door *Etienne Baudet* gesneeden.

De vier Euangelisten Joannes, Lucas, Marcus en Mattheus. Deeze vier Tafereelen zyn elk drie en een half voet hoog, en vier en half breet, zynde alle van gelyke grootte, meede gesneeden door *Gilles Rousselet.*

Van den ouden *Palma.* Eene Sancta Familia. Dit Tafereel beslaat vier voet en neegen duim in de hoog-

hoogte en zes voet twee duim in de breete en gesneeden door *Etienne Picard le Romain* in het Jaar 1682.

Van *Antoni van Dyk*, St. Antonius van Padua, het Kind Jesus aanbiddende. Dit Tafereel is vyf voet elf duim hoog en vier voet elf duim breet. *Egid. Rousselet Sculpsit.*

Van *Nicolaas Poussyn.* Het Beeld van Rebecca. Dit is drie voet agt duim hoog, en zes voet breet; gesneeden door *Gilles Rousselet* in 't Jaar 1677.

Mozes uit den Nyl opgenoomen wordende in het byzyn van Pharoos Dogter. Dit stuk is drie voet neegen duim hoog, en zes voet breet; door den zelven gesneeden.

Het Manna. Dit Tafereel is vier voet hoog en zes voet drie duim breet; door *Guillaume Château* in 't Jaar 1680 gegraveerd.

De Besmettelyke ziekte onder de Philistynen. Dit stuk is vier voet en een half hoog en zes voet breet; gesneeden door *Etienne Picard le Romain.*

Christus uit Jericho komende en de oogen der twee Blinden aanrakende. Dit stuk is drie voet zes duim hoog en vier voet neegen duim breet en gesneeden door *Guillaume Château.*

Den Apostel Paulus in den derden Hemel opgetogen werdende. Dit Tafereel is drie voet drie duim hoog en drie voet breet, gesneeden door den zelven.

Het Beeld van Pirrhus. Dit stuk is vierde half voet hoog en vier voet neegen duim breed: ook door den zelven gegraveerd Anno 1676.

Het eerste deel der Stand-Beelden en Borststukken behelst zestien Figuuren en drie Antieke Borstbeelden, dewelke door *Claude Mellan* gegraveert zyn.

Het

Het tweede Deel der Statuë en Borstbeelden vervat twaalf Statuë-beelden en een en dertig Borstbeelden, zynde deeze alle door *Etienne Baudet* gesneeden op de manier van C. Mellan, in het Jaar 1677. en de drie volgende.

Plans en Geevels eeniger Koninglyke Huizen: namentlyk het Paleis de Louvre; deszelfs Generaal bestek door *Berrain* geteekent; het voorste gedeelte of Geevel, en het binnenste van het Plein, naar den kant des Riviers. Deeze drie stukken zyn door *Marot* gesneeden.

Dezelve Faas met de Werktuigen om de steenen der boog van de deur op te hyssen. Dit is gesneeden door *Sebastiaan le Clerc* in 't Jaar 1677. Dit stuk is agtien duim breet of daar ontrent, en ontrent de veertien duim hoog.

Het Paleis van de Thuileries; deszelfs bestek, in twee stukken door *Silvestre* gegraveert. Dezelve heeft ook gesneeden het Gezigt der Thuileries na de kant van de Louvre in twee Plaaten; ook het Gezigt naar den Tuinkant, meede in twee Plaaten; insgelyks het Gezigt naar de Rivierkant; het plan van den Tuin en het Gezigt van de Tuinzyde in Perspectief.

Het Koninglyk Paleis; deszelfs Gezigt en Geevel in twee Plaaten gesneeden door *la Boissiere.*

Het Kasteel van Vincennes, deszelfs bovengedeelte, gesneeden door *Pierre Brisard*; het Generaal bestek van dien door *Silvestre*, en een zelfde Gezigt van Vincennes na *van der Meulen* door *Antoni François Baudouins.*

't Kasteel van Versailles. Drie Plans en drie Gezigten, alle van elkander verschillende, door *Silvestre* en *la Pointe* gesneeden in het Jaar 1666.

Gezigten van Verſailles ter zelver tyd na *van der Meulen* geſneeden door *Ant. Franç. Baudouins.*

Generaal Plan van Verſailles van 't Jaar 1664. Een ander dito in 't Jaar 1680, en vyf onderſcheidene Gezigten van gemelde Verſailles, alles door *Silveſtre* geſneeden.

St. Germain en Laye. Generaal beſtek van dien. Beſtek van het Nieuwe Kaſteel met deszelfs gezigt, zynde drie ſtukken door *Silveſtre* geſneeden.

Fontaineblau. Zes gezigten van dat Kaſteel of Luſthuis van verſcheide zyden, waar van een op twee Plaaten, alles door *Silveſtre* gegraveerd. Een ander gezigt van Fontainebleau na *François van der Meulen* op twee Plaaten geſneeden door *Ant. Franc. Bandouins.*

Het Kaſteel van Madrid; deszelfs Grond-Teekening en Beſtek met het bovengedeelte. Deeze twee ſtukken zyn door *Marot* geſneeden.

Het Kaſteel van Monceau. De Teekening van het bovenſte van dat Kaſteel en tweederhande gezigten. Deeze drie ſtukken zyn door *Silveſtre* geſneeden.

Het Kaſteel van Chambord. Twee gezigten van het zelve, waar van een in twee Plaaten. Dit is door *Silveſtre* gegraveerd.

Het Kaſteel van Blois. Beſtek van het zelve, op twee Plaaten geſneeden door *Silveſtre.*

Het Kaſteel van Compiegne. De Teekening van dit Kaſteel door *Dorbay* geſneeden.

Het Kaſteel van Maximont. Gezigt van dit Kaſteel naar den Tuinkant, geſneeden door *Silveſtre.*

De Plans beſtaan in vyftien onderwerpen, en de op-

Oppergedeeltens in vier en dertig, in het geheel neegen en veertig voet uitmaakende.

De Steeden, Vestingen, Kasteelen en andere gebouwen van Vrankryk, ten getaele van zeeventien, bestaande in twee en dertig stukken: te weeten

De Pont Neuf of Nieuwebrug te Parys, waar over de Koning ryd, na de Teekening van *François van der Meulen*, op drie Plaaten gesneeden door *J. van Huchtemburg.*

De Triomf-Boog, of Eerenpoort van St. Anthoni's Poort. Dit stuk is door *Sebastiaan le Clerc* gegraveert, het zelve is ontrent veertien duim breet.

Het Collegie of Kweekschool der vier Natien, gesneeden door *Silvestre.*

Profil der Stad Mets, in Lottharingen, te zien na de kant van de Mazelle Poort, op twee Plaaten gegraveerd door *Silvestre.*

Gezigt en Perspectief der Stad en Citadelle van Verdun in Lottharingen, op twee Plaaten door denzelven gegraveerd.

Gezigt en Perspectief van Montmedy, door denzelven in twee Plaaten gesneeden.

Gezigt van de Stad en het Slot of Kasteel van Sedan, door denzelven geteekent en gesneeden op drie Plaaten.

Gezigt van het Kasteel of de Vesting Marsal, geteekent en gesneeden op twee Plaaten door den zelven.

Gezigt van 't Kasteel van Gamez, geteekent en gesneeden door denzelven op twee Plaaten.

Profil van de Stad en 't Kasteel van Stenay, op twee Plaaten geteekent en gesneeden door denzelven.

Alle de volgende ſtukken zyn van den Heer *van der Meulen* en door *Antony François Baudouins* geſneeden.

Gezigt van Duinkerken, in twee Plaaten.

Gezigt van Bezançon, in twee Plaaten.

Gezigt van Salins, van de zelve.

Twee onderſcheidene Gezigten van 't Kaſteel van St. Laurent.

Twee verſchillende Gezigten van het Kaſteel van St. Anna.

Gezigt van 't Kaſteel de Joux.

Geographiſche Kaarten.

Een Kaart van de omleggende Plaatſen van Parys, negen Bladen geſneeden door *la Pointe.*

Kaart van de Zeehaven van Breſt, in twee Bladen door *Cordier.*

Grotwerk van Verſailles, op twintig Bladen: namentlyk,

Het Plan van dien door *Dorbay.* De buitenſte Geevel door *le Pautre.* Ook heeft hy in vier Bladen geſneeden de Barelieven, die boven de Poorten ſtaan, en op een ander het Gezigt van de Voorgevels of *fonds* van het Grot.

De groote marmere Groep, verbeeldende de Badſtooven van Apollo met verſcheide Nimfen, (zynde het Werk van den Heere *Girardon*) en is geſneeden door *Gerard Edelinck.*

De twee Marmere Groepen, verbeeldende Zee-Paarden en Tritons, zyn geſneeden, naamentlyk, die van *Balthazar Marſy*, door *Etienne Picard le Romain* in het Jaar 1675, en d'ander van *M. Guilin* door *Etienne Baudet.*

De twee Marmere Statue Beelden Acis en Galathea,

thea, door den Heer *Tuby* gemaakt, zyn door *Jean Edelinck* gegraveert.

De Pylaaren van het Grot zyn op zes Bladen, door *le Pautre* gesneeden. De Kroonen of Kandelaaren als meede de Grynsen in twee Bladen door *François Chauveau.*

Het Doolhof van Versailles is een Boek, bestaande in een en veertig Plaatjes, verbeeldende veertig Fonteinen, alle op de Fabelen van Esopus. Het eerste Plaatje is de Grond-Teekening of Plan van het Doolhof, en het eerste onderwerp is Esopus Beeld met een Minne-God. Den Heer *de Benserade* heeft daar Vaersen op gemaakt, dewelke gedrukt zyn, en door de uitlegging der Fabelen, trekt hy daar een onderwerp van Zeedenlessen uit. Dit Boek is door *Sebastiaan le Clerc* gesneeden.

Dezelve stukjes zouden van gemeene grootte, veertien duim hoog uitgekomen hebben, ten waare het Werk niet tusschen beiden opgeschort was geweest, en zouden te zamen het vervolg uitmaaken van de eerste Plaat door *Louis Simoneau* gesneeden, waar in Esopus verbeeld is, zynde dat de intreede van het Doolhof.

De Fonteinen en andere Cieraaden van 't Perk van Versailles; te weeten de Statuë Beelden van de *Pot Serdeau* in twaalf Plaaten door *Gerard Audran* en *Gerard Edelinck* gesneeden.

De eerste deezer Graveurs heeft onder andere gesneeden de ontschaking van Proserpina, door den Heer *Girardon* gemaakt; den Dageraad door den Heer *Marsy*, en het Afbeeldsel van Africa. Het Statuë Beeld van den Satir of Bosch-God is door *le Pautre* gesneeden. Dat van Latone door *Edelinck.*

Het Gezigt van de Moeras door *Israël Silvestre.* De Fontein van Encelade, de Fontein van Flora, zeeven Kommen van 't *Paleis d'Eau*, neegen Thermen, zes Vazen en twee Sphinxen zyn alle elk byzonder door *le Pautre* gesneeden. Ook is 'er nog het Gezigt van het Water-Tonneel door *Louis Simonneau* gegraveerd; maar de Kommen zyn door verschillende handen gesneeden. Dit Werk behelst in 't geheel drie en veertig stukken of enkele Bladen. Nog is 'er de Fontein der Badstooven van Apollo, in het kleine park te Versailles, door *J. Cottelle* geteekent en *Louis Simoneau* gesneeden.

Het groot (*Carrousel*) Steekspel, in 't Jaar 1662 gehouden, bestaat in hondert en agt Plaaten, zo groot als klein, door *Is. Silvestre* en *François Chauveau* gesneeden, namentlyk door den eersten.

Het Gezigt der Frontispice, agt Gezigten van de Marsch, een *comparse* van vyf *Quadrilles* een *course de tête* en een *course de Bague* of Steekspel naar den Ring.

De tweede heeft dertig der Ridders van de *Quadrilles* gesneeden, als meede vyf en vyftig divisen of Zinspreuken, drie Vinjetten, agt *Lettres grises* en twee *Culs de Lampes.*

De Vermaakelykheeden van het betovert Eyland, ofte de vermaaklykheeden des Konings te Versailles, in drie daagen verdeeld, beginnende met het kleine Carrousel den 7den Mey 1664, vervattende neegen Plaaten, een Vinjet, en een *Lettre Grise*, alles door *Israel Silvestre* gesneeden.

Het Feest van Versailles, in het Jaar 1668. Dit zyn *Illuminatien* door *le Pautre* gesneeden in vyf stukken met Cyffers.

Ander Feest van Versailles in het Jaar 1674. waar

van

van zes Plaaten door *François Chauveau*, in alles twintig Plaaten, een Vinjet en een *Lettre Grise*.

Cieraaden van de Louvre en de Thuileries: te weeten,

Elf Plaaten van Apollos Gallery, verbeeldende Cieraaden van gemelde Gallery, door *Berrain* gegesneeden.

Dertien Plaaten van verscheide Ornamenten, waar van vier tot de Thuileries behooren, door *François Chauveau* gegraveerd.

Vier Plaaten van Panneelen en Lambriseeringen, door *le Moine* geschildert en gesneeden.

De Behangsels en Tapyten; een en vyftig stuks, door *Sebastiaan le Clerc* gesneeden, met malkander een Boek uitmaakende, te weeten drie Frontispices of Titel-Plaaten, Historischer wyze, drie Vinjetten, drie *Lettres Grises* en twee *Culs de Lampe.* Nog zyn 'er agt grootte Plaaten op de vier Getyden van 't Jaar, en op de Elementen of Hoofdstoffen. By elk zyn 'er vier Merkteekenen of toeëigeningen met Zinspreuken.

Vier andere afgezonderde stukken, welke grootter zyn, met haare randen, waar op Historien, onder andere eene verbeeldende de neederlaag der Spanjaarden by de Vaart van Brugge, onder het geleide des Graave van Marsin, in het Jaar 1667. Een andere verbeeld het beleg van Douay in het zelve Jaar, en een andere dat van Doornik. Deeze drie stukken zyn door *Sebastiaan le Clerc* gesneeden, en de vierde is ten deelen door hem geëtst, en ten deelen door *Jean Baptiste Nolin* gegraveert; dit stuk verbeeld de vernieuwing van het Verbond tusschen Vrankryk en de Zwitzers, in de Hoofdkerk

kerk dier Stad bezwooren den agtienden November 1663.

Antieke Medailles van 's Konings Cabinet, door *Boissiere* gesneeden in zes en dertig Plaaten, en de Medaljes of Gedenk-Penningen van het needer- Keizerryk door *Giffart* meede op zes en dertig Plaaten gesneeden.

Het Boek der Gediertens beslaat zes en dertig Plaaten, zynde Anatomische ontleedingen der Vogelen en Gediertens van Versailles, met een Titelplaat, een Vinjet, twee *Lettres Grises*, en een *Cul de Lampe*, alles door *Sebastiaan le Clerc* gegraveerd.

Een Boek der Planten, bestaat in hondert en drie en dertig Plaaten, een Vinjet, en een *Lettre Grise*, gesneeden door *Rosse Robert* en *Chatillon.*

De Boeken der Tractaten over de Mathesis en Bouwkunde, bevatten vyf Plaaten tot den Text der Grondmeeting, een Vinjet, een *Lettre Grise*, en een *Cul de Lampe.*

Vyf kleine Plaaten, dienende tot het Tractaat van het Waterpas, gesneeden door Marot.

Agt Plaaten, zynde *Problemata* over de Archirectuur van den Heer *Blondel*, vyf Vinjetten, vyf *Lettres Grises* en vyf *Cul de Lampe.*

Vyf en zestig Plaaten van Vitruvius van den Heer *Perrault*'s vertaaling.

Twee Vinjetten en twee *Lettres Grises*: nog zyn 'er tot dat Boek elf Plaaten by vermeerdering.

Vyf en zestig Plaaten over de Bouwkunde van den Heer *Felibien.*

Twee en veertig Plaaten van verscheide Borst- en Stand-Beelden en Ornamenten van Versailles, door verscheide Graveurs gesneeden.

An-

Andere aanmerkelyke ſtukken, naderhand gegraveerd: te weeten,

Het Coepel van de Capelle te Seaux, door wylen den Heer *le Brun* geſchildert in drie grootte ſtukken, door *Gerard Audran* geſneeden in het Jaar 1681.

Het Plafond van het Pavillon van Aurora door den zelven Schilder afgemaalt en in vier Plaaten door *Louis Simoneau* geſneeden.

Het Tafereel van den Heiligen Petrus *in Mentorio*, verbeeldende de verwiſſeling van gedaante onzes Zaligmakers, zynde het laatſte Tafereel van *Raphaël*; het is twaalf voet vyf duim hoog en breet zeeven voet neegen duim en een half, door *Simon Thomaſſin* in twee ſtukken gegraveerd.

Het Franche Comté, zo als dat geſchildert is aan het end der groote Gallery van Verſailles, door den Heer *le Brun* en in twee ſtukken gegraveerd door *Charles Simoneau* Senior.

De ſlag van Mont-Caſſel, een groot ſtuk in de breete, geſneeden door *Sebaſtiaan le Clerc.*

De Trap van Verſailles, door *Etienne Baudet* in zes Plaaten gegraveerd, waar van een in twee geſneeden, zo dat 'er thans zeeven ſtuks zyn.

De zes en dertig Zeegenpraalen, geſneeden door d'*Olivart*, *Marot* en *Chatillon*, en verſcheide andere door *Sebaſtiaan le Clerc.*

Het Plafond van het Cabinet der Juweelen van den Hertog van Bourgondien te Verſailles, door wylen den Heer *Mignard* geſchildert, en in drie Plaaten geſneeden door *Gerard Audran.*

Twee der laatſte Tafereelen van den Heer *le*

Brun, te weeten de Kruisdraging, en de Intreede binnen Jerusalem, beide in 't groot gesneeden door *Charles Simoneau* Senior.

Het plafond der Kapelle van het Kweekschool van St. Sulpice, verbeeldende een Heemelpraal of Hemelvaart Maria, door den Heer *le Brun* geschildert, even voor de dood van dien grooten Schilder, in twee stukken door *Louis Simoneau* in 't koper gebragt en voltooit Anno 1690.

Het eerste Tafereel van het Cabinet des Hertogs van Bourgondien is door *Antoni Coypel* geschildert, en verbeeld de Zamenspraak van Martha en Maria, leggende voor de voeten des Zaligmakers. Dit stuk is door *Louis Simoneau* gesneeden.

Het Stand-Beeld te Paard van Lodewyk de XIV, is een groot stuk Werk, door den Heer *Girardon* gemaakt, en door *Charles Simoneau* Senior gesneeden, na het Tafereel door den Heer *Houasse* geschildert.

DE

DE

WERKEN

VAN DEN HEER

ANTONI FRANCOIS

VAN DER

MEULEN.

Schilder der overwinningen van den Koning van Vrankryk Lodewyk de XIV.

De greetigheid, waar meede de Werken van dien vermaarden Schilder gezogt worden, ſtrekt ten bewys van den roem, dien hy door dezelve verkreegen heeft; de Catalogus van alle ſtukken na zyne werken Gegraveert, moet ongetwyffelt aan de nieuwsgierigheid der Konſtbeminnaaren voldoen.

Naamen der Graveurs, dewelke de Werken van van der Meulen *geſneeden hebben.*

J. V. Huchtemburgh; *De Hooge*; *Antoine François Baudouins* en *Nolin* de oude; *Robert* en *Niçolas*

colas Bonnaert; *Nicolas Cochin*; *Charles Simoneau* Senior; *François Ertinger* enz.

Werken van van der Meulen, *Konst - Schilder van Lodewyk XIV.*

Het Portret van *van der Meulen. Nicolas Largilier Pinx. P. van Schuppen Sc.*

Het ſtuk genaamd de Pont-Neuf. Dit is in drie Bladen in de breete. *J. V. Huchtemburg Sc.*

De Intreede van den Koning in Duinkerken, zynde een groot ſtuk van twee Bladen in de breede. *De Hooge, Sculpſ.*

De inneeming van Dole, een groot ſtuk van twee Bladen in 't breede. *J. V. Huchtemburg, Sculpſ.*

Gezigt van Bezançon; groot ſtuk in twee Bladen in 't breede. *Antoni Francois Baudouins Sc.*

Gezigt der ſteede en voorſtad van Salins enz. Groot Stuk van twee Bladen in 't breede. *Idem Sc.*

Twee differente Gezigten van St. Laurens de la Roche; groot ſtuk in 't breede van dezelve groote. *Antoni Francois Baudouins Sc.*

Gezigt van 't Kaſteel van Joux, enz. Groot ſtuk in 't breede. *Idem. Sc.*

Twee onderſcheidene Gezigten van het Kaſteel St. Anna: groote ſtukken in 't breede. *Idem. Sc.*

Gezigt der Stad Grais en groot ſtuk in de breedte meer dan een Blad. *Idem Sc.*

Gezigt van de Stad en Citadelle van Calais, naar den Landkant, een groot ſtuk in de breette. *Robert Bonart Figuravit, Franc. Baudouins Sc.*

Gezigt der Stad Ardres naar den kant van Calais, groot ſtuk in 't breede. *R. Bonart fig. Ant. F. Baudouins Sc.*

Gezigt der Stad Ryſſel naar den kant van Furnes,

nes, en 's Konings Leeger voor die Vesting in 't Jaar 1667. naar het Leeven, groot stuk in 't breet twee Bladen. *J. V. Huchtemburg* en *Baudouins, Sc.*

't Gezigt van 's Konings Leeger voor Duoay, gecampeerd in het Jaar 1667. Groot stuk van twee vellen in 't breede. *Rob. Bonnart* en *Baudouins Sc.*

Gezigt van Cortryk naar de zyde van het Oude Kasteel, met den Optogt des Leegers. *Fr. Baudouins* en *G. Scotin* Sc. Groot stuk in twee breede Bladen.

Gezigt der Stad Doornik naar de zyde van het Oude Kasteel. *Nic. Cochin Sc.* Groot stuk in 't breet van twee Bladen.

Gezigt en Beleegering van Oudenaarden, onder 't gebied van Lodewyk XIV. Den Naam van den Graveerder staat 'er niet op. Groot stuk in twee breede Bladen.

De Intreede der Koningin van Vrankryk in Arras in het Jaar 1667, voor den Koning geteekent en geschildert. *Rob. Bonnaert Sc.*

Gemelde Koningin naar Fontainebleau rydende, verzeld van haare Lyfwagten, *Ant. Fr. Baudouins Sc.* Voor den Koning geteekent, groot stuk in het breet.

De Koning van Vrankryk in zyn Kales, verzeld van Dames in het Bosch van Vincennes. Groot stuk in 't breede. *Rob. Bonnart fig. Fr. Baudouins Sc.*

Gezigt van het Kasteel van Vincennes na de zyde van het Park; een groot stuk in het breede. *Ant. Fr. Baudouins Sc.*

Gezigt van 't Kasteel van Fontainebleau na den Tuinkant, voor den Koning geteekent en geschildert,

dert; een groot ſtuk twee Bladen breet. *Ant. Fr. Baudouins Sc.*

Twee Gezigten van het Kaſteel te Verſailles, welkers eene is, gelyk het gemeld Kaſteel voor deezen was, en het ander na de kant van de Orangerie, groot ſtuk in het breet. *Idem Sculpſit.*

Gezigt van de Stad Bethunes, in de Provintie van Artois; groot ſtuk van twee Blaaden in 't breede. *Ant. Fr. Baudouins Sc.*

Gezigt van Luxemburg na de zyde der Mansfeldſe Baden; groot ſtuk in 't breede. *Nic. Bonnard Sc.*

De Overtogt van den Rhyn door de Franſchen, in het Jaar 1672 den 10 Juny. Een groot ſtuk in 't breet, meer dan een Blad groot.

De aankomſt des Konings van Vrankryk voor de Stad Maſtricht, voor hem geteekent en geſchilderd, een groot ſtuk in 't breet meer als een Blad groot. *Rob. Bonnart Sc.*

Gezigt van de Stad en 't Kaſteel van Dinand, door de Franſchen Beleegerd in 't Jaar 1675. *Nicol. Bonnart Sc.* Een groot ſtuk, grootter dan een Blad.

Aankomſte des Konings van Vrankryk voor Douay, door zyn Ruitery berend in 't Jaar 1677. Voor hem geteekent en geſchildert. Groot ſtuk van twee Blaaden in 't breet. *R. Bonnart Sc.*

Valencyn ſtormenderhand ingenomen en door bevel des Konings van de Plundering bevryd, den 12 Maart 1677. Groot ſtuk van meer als een Blad. *R. Bonnart Sc.*

Gezigt van de Stad en 't Kaſteel van Kameryk, door Lodewyk XIV beleegerd en ingenomen in de maand April 1677. Voor hem geteekent en geſchildert

ſchildert in een der zyden van de groote Trap te Verſailles. Groot ſtuk in het breet. *Fr. Ertinger. Sc.*

Aanval der Citadelle van Cameryk na de inneeming der Stad, in het zelve Jaar: Groot ſtuk in 't breet van meer als een Blad. *R. Bonnart Sc.*

Gezigt van de Stad St. Omer na de kant van het Fort Bournonville, door Konings leeger beleegerd en ingenomen onder 't gebied des Hertogs van Orleans in de maand April 1677. Voor den Koning geteekent en geſchildert, aan d'eene kant van de groote Trap de Verſailles. *Robert Bonnart Sc.* Zynde een groot ſtuk.

Het Leeger van den Prins van Oranje geſlagen voor Mont-Caſſel, en het Leeger van Vrankryk onder 't bevel des Hertogs van Orleans in 't Jaar 1677. Voor den Koning Lodewyk de XIV geteekent en geſchildert, op de groote Trap van 't Kasteel te Verſailles. Zynde een groot ſtuk in de hoogte.

Gezigt van Leau, een ſterke veſting in Braband, leggende midden in een moeras, des nagts door de Franſchen beſtormt en ingenomen in 't Jaar 1677. *Fr. Ertinger Sc.* Groot ſtuk in de lengte.

Gezigt van een Jagt voor den Koning uitgevonden en geſchildert, zynde een ſtuk in de hoogte. *Antoni Francois Baudouins Sc.*

Drie Jagt-Gezigten; het eene is een Wolvejagt; in het andere laat men op het voorſte gedeelte de Jagthonden aan een Beek drinken, en in het derde ziet men een Koets in het verſchiet. *Antoni Francois Baudouins Sc.*

Gezigt van een Gevegt, opgedragen aan den Hertog van Anghien.

Een ander Gezigt van een Veldſlag, opgedraa-

draagen aan den Hertog van Chevreuse, zynde een stuk in 't breet. *J. V. van Huchtemburgh Sc.*

Een dito in het breet, opgedraagen aan den Heere Jaback. *Antoni Francois Baudouins Sc.*

Gezigt van een Landschap, opgedraagen aan den Heer *le Brun*, waar in een Jagt en een Gezigt van een Stad in het verschiet; dit is een groot stuk van een geheel Blad, met de Wapens in 't midden. *Antoni Francois Baudouins Sc.*

Een ander Landschap, opgedraagen aan den Hertog van Bourbon.

Een dito, opgedraagen aan den Hertog van Noailles, ter geleegentheid van een Intreede, zynde een stuk in 't breet met Wapenen.

Nog een ander Jagt-Gezigt opgedraagen aan den Heer de Louvois.

Gezigt van de Ingang van een Tuin. *Ant. Genoels inv.* en *Sc. van der Meulen excudit.*

Een ander Gezigt, waar in twee Pedestallen met twee Bloempotten daar op; zynde van dezelve Meesters.

Een ander Jagt-Gezigt, in het breet, waar in twee Ridders, de eene op den Voorgrond een Paard houdende. *Ant. Fr. Baudouins. Sc.* met Boschagien.

Een Landschap, waarin Paarden by de Hand geleid werdende, verbeeld zyn.

Gezigt van een Tuin met een Waterval.

Veertien Gezigten, waar van twee opgedraagen zyn aan den Heer Jaback en de andere aan den Heer de Champagne.

Een Boek van vier Landschappen van middelmatige grootte, in de breette. *Francois Baudouins Sc.*

Tien

Tien ſtukken van verſcheide geſtaltens van Paarden tot Studie dienende; dezelve zyn in de breette. *J. Huchtemburgh Sc.*

Een Boek van zes Landſchappen in de breette. *Ant. Fr. Baudouins Sc.*

Een Boek met vyf Landſchappen in de breette. *Ant. Genoels fec. van der Meulen excudit.*

Een groot Landſchap in de hoogte. *Ant. Genoels inv. Ant. Fr. Baudouins Sc. Ant. van der Meulen excudit.*

Een Landſchap in de breette, waar in twee Beelden en een Waatergezigt. *Ant. Genoels Sc.*

Een Landſchap zynde een Jagt in het breede; op de voorgrond zit een Man met zyn rug en aanzigt op zyde, neevens hem een Hond. *Van der Meulen invenit & excudit J. Huchtemburgh Sc.*

Een Landſchap in 't breede, waar in een Koets in het Boſch komt ryden.

Een ander Landſchap, insgelyks in de breette, waar in een Overvaart. *Ant. Genoels invenit & Sc. van der Meulen excudit.*

Een Boek, waar in zes Landſchappen in 't rond verbeeld zyn, middelmatige grootte. *Ant. Genoels inv. & fec. van der Meulen excudit.* Men vind 'er by van *Pouſſyns* uitvinding.

Een Boek met zes Landſchappen in het rond. *Ant. Genoels inv. & fec. van der Meulen excudit.*

Een Boek met zes Landſchappen ontrent van een half voet. *Ant. van der Meulen invenit, Ant. Fr. Baudouins, Sc.*

Een Boek met zes andere Landſchappen, insgelyks in 't breede, maar langwerpiger. *Ant. Genoels fec. Ant. van der Meulen excudit.*

Een Boek, waar in zes Gezigten in Perſpectief,

deeze zyn wat langwerpiger. *Ant. Genoels invenit & fecit. van der Meulen excudit.*

Vier Gezigten van Veldslagen, Gevegten en Optogten, zynde in het breet ontrent zes duim. *J. van Huchtemburgh Sc.*

Twaalf Landschappen en Gezigten van Gevegten, van grootte als de voorgaande. *J. van Huchtemburgh Sc.*

Agt stukjes van verscheide daaden van Lodewyk XIV. zynde kleine ovaalen in 't breet. *J. van Huchtemburgh Sc.*

Vier andere stukjes, zynde verscheide daaden van den voorgemelde Koning, als meede Gezigten van Campementen. De grootte in de breette, als van zes duim. *J. van Huchtemburgh Sc.*

Vier andere dito, kleine Gevegten, van dezelve groote. *J. van Huchtemburgh Sc.*

Een Groep van grootte Beelden, de Nederlaage van Marzin verbeeldende. *van der Meulen inv. Nolin Senior Sc.*

DE

CATALOGUS
DER
SCHILDERYEN
VAN
VERSCHEIDE MEESTERS,

Welkers groote op de Prenten aangeweezen zyn, met de naam der geene, door welke die gesneeden zyn, onder het bestier en volgens de Teekeningen van *David Teniers*, Nederlands Schilder, Kamerbediende van Prins Leopold Willem, op zyne beveelen en na de Origineele Tafereelen van zyn Konst - Kabinet in Brussel.

Deeze Catalogus heb ik geoordeelt zeer dienstig aan het gemeen te zyn. Door dezelve kan men een denkbeeld verkrygen van een meenigte Origineele stukken uit Italien, Florensen, Lombardyen en andere plaatzen. Ik heb alle de stukken van ieder Schilder by malkander geschikt, om derzelver getal aan te wyzen, en hebbe ook de Graveurs van dien aangetoond; namentlyk,

Van *Michil Angelo*, twee Tafereelen, zynde het eene zyne vervoering van Ganimedes, door *Q. Boel*

gesneeden, en het ander de droom van Michel Angelo door *van Steen* gegraveerd.

Van *Julio Romano*, een Tafereel Pluto tot onderwerp hebbende en gesneeden door *J. Troyen.*

Van *Hannibal Carrache*, vier Tafereelen, zynde de overspeelige Vrouw, de Samaritaansche Vrouw en twee Dooden Christi Beelden, welke gesneeden zyn door *Theodoor van Kessel*, *van Steen* en *Pieter Lisibetten.*

Van *Jan Belyn*, zes onderscheidene stukken, waar onder een Maagd, een St. Sebastiaan, en gesneeden door *Pieter Lisibetten*, *J. Popels* en *Lucas Vosterman* de Jonge.

Van *Georgion*, zes differente stukken, waar onder de Maaltyd by den Phariseër, gesneeden door *Theodorus van Kessel*, *J. Troyen*, *Q. Boel* en *Lucas Vosterman* de Jonge.

Ook zyn 'er twee Portretten zonder naam, beide gesneeden door *J. Troyen.*

Van *Paulo Veroneze*, vyftienderlye stukken, waar onder op onderscheide daaden en geheimen des Leevens Jesu Christi; drie andere van eenige Heiligen; gesneeden door *Theodorus van Kessel*, *Q. Boel*, *J. Troyen*, *Pieter Lisibetten* en *W. Hollar.*

Van *Corregio*, driederly onderwerpen en twee Portretten enz; alle gesneeden door *Q. Boel*, *J. Troyen*, *Theodorus van Kessel* en *Thomas van Kroost.*

Van *Jacques Tintoret*, zeven differente stukken, waar onder het Manna des Hemels, de Vlugt naar Egypten, Christus in den Hof biddende; gesneeden door *van Hooy*, *Offenbeek*, *Pieter Lisibetten* en *Theodorus van Kessel*

Neegenderhande Portretten zonder naam, van

den

den zelven Schilder; door *Lucas Vosterman* de Jongste en *J. Troyen* gesneeden.

Van *D. Fetti*, tienderley stukken, waar onder den Trouw van St. Catharina, de Vlugt naar Egypten; gesneeden door *Theodorus van Kessel*, *Q. Boel*, *van Hooy* en *Ossenbeek*.

Van *Andrea Schiavoni*, dertien Tafereelen, waar onder de Boodschap aan de Herders, een zittende Maagd; gegraveerd door *Theodorus van Kessel*, *Q. Boel*, *G. Lauwers*, *J. Troyen* en *Pieter Lisibetten*.

Van *Titiano*, tien Tafereelen van verschillende onderwerpen; alle gesneeden door *Pieter Lisibetten*, *J. Troyen*, *Q. Boel*, *Theodorus van Kessel*, *J. Popels*, *Lucas Vosterman* de Jongste en *van Steen*.

Van den ouden *Palma*, twaalf Schilderyen van differente onderwerpen, waar onder het Bezoek van Elizabeth aan Maria, een Opstanding van Lazarus en neegen Portretten zonder naam, alle door *Lucas Vosterman* gesneeden.

Van den Jongen *Palma*, zestien Tafereelen, bestaande in verschillende onderwerpen, waar by een zittende Maria Beeld, een zittend Christus Beeld en een Portret; gesneeden door *J. Popels*, *Pieter Lisibetten*, *Theodorus van Kessel*, *J. Troyen*, *Q. Boel* en *Lucas Vosterman* de Jongste.

Van de *Bassan's*, neegentien Schilderyen, van verscheide onderwerpen, waar onder tweemaal de vier Getyden des Jaars, op verschillende wyze behandelt en een Portret; gesneeden door *J. Troyen*, *Ossenbeek*, *Theodorus van Kessel*, *Lucas Vosterman* de Jongste en *Q. Boel*.

Van *Leonard da Vinci*, een Herodias Beeld. *J. Troyen Sc.*

Van *Frederico Barocchio*, een zittende Maria

 Beeld,

Beeld en den Heiligen Jeronimus. *Van Hooy del. & Sc.*

Van *Francisco Mantuano*, het afdrukſel des Aangezigts Chriſti op een Gordyn. *J. Troyen Sc.*

Van *Primatrice*, Moïſes met zyne Roede op den Rotsſteen ſlaande. *Pieter Liſibetten Sc.*

Van *D. Ferrarees*, een Jeronimus Beeld. *Q. Boel Sc.*

Van *Guido Rheni*, drie Schilderyen, waar by Suzanna in het Bad; geſneeden door *Theodorus van Keſſel*, *Lucas Voſterman* en *van Steen.*

Van *Polidoor*, Venetiaan, drie ſtukken, waar onder tweederly zittende Maagden, door *Oſſenbeek* en *P. Liſibetten* geſneeden.

Van *Paris Bordon*, vier Tafereelen verſchillende onderwerpen, waar onder een Adam en Eva, een Jeronimus Beeld; geſneeden door *Theodorus van Keſſel* en *P. Liſibetten.*

Van *Spanjolet*, twee onderſcheidene ſtukken, Chriſtus in het midden der Leeraaren en den Apoſtel Petrus, geſneeden door *J. Troyen* en *Lucas Voſterman* de Jongſte.

Van *Procaccino* een zittende Maagd. *D. Claſens Sc.*

Van *Pordenonne*, een Chriſtus Beeld ten graven gelegd wordende. *J. Troyen Sc.*

Van *Valentino*, vier ſtukken, waar onder een zittende Moſes om den Cys-penning aan den Keizer; geſneeden door *Pieter Liſibetten*, *N. Souttef*, *Q. Boel* en *van Steen.*

Van *J. Lotti*, twee Tafereelen, zynde twee Doode Chriſti Beelden, op onderſcheidene manieren; *J. Troyen Sc.*

Van *Fontani*, een Beeld van St. Sebaſtiaan. *J. Troyen Sc.*

Van

Van *Venetiaan*, een Judith.

Van *Paduaan*, twee ſtukken, zynde Adam en Eva. *Q. Boel Sc. & Judith. J. Troyen Sc.*

Van *Manfredo*, twee ſtukken, zynde het een het Gebed in den Hof, en het andere Soldaaten die met Kaarten ſpeelen. *Liſibetten Sc.*

Van *C. Byjoni*, St. Catharina, na deszelfs Martelſchap door de Engelen opgenomen werdende. *J. Troyen Sc.*

Van *Baxaiſi*, twee Tafereelen, in welkers eene een Overvaart. *Q. Boel Sc.*

Van *P. Vecchio*, twee differente Portretten, door *Lucas Voſterman* de Jongſte geſneeden.

Van *Catena*, twee verſchillende Portretten, door den zelven geſneeden.

Een ander Portret, halver lyf, een Pelgrims Palſter houdende, gelyk een St. Jacobus, door den zelven geſneeden.

Een ander met een bonte Rok of Tabbaerd en een Kraag, door *van Hooy* geteekent en geſneeden.

Portret van een Jeſuit, zynde een heel Beeld, twee Pylen houdende. *J. Troyen Sc.*

DE WERKEN VAN PETRUS PAULUS RUBBENS.

Deeze beroemde Schilder, wier Konstige Werken beurtelings het voorwerp van berisping en verwondering geweest zyn, is waardig alhier plaats te vinden, om door het verhaal zyner Werken kenbaar te maaken de vermaardste Neederlandse Plaatsnyders, door wien deszelfs Prenten voortgebragt zyn, welkers Naamen hier volgen.

Lucas Vosterman, Senior en Junior;
Cornelis Galle,
Peter de Jode,
P. van Sompel,
P. Soutman,
Cornelis Bloemaerd;

Joan

Joan Meyssenz,
Guill. Pauneel,
Boetius en *Schelde a Bolswerd*,
Paulus Ponce,
Jeronimus en *Joannes Witdoeks*,
Alexander Voet, Junior.
Cornelis van Kaukerken,
Adrianus Lomellin,
Nic. Lauwerts,
Cornelis van Dalen Junior,
Remoldus Heynhoueks,
Jacques Neefs,
J. Suyderhoef,
N. Pean,
Peter de Balliu,
Frans van den Wyngaarde,
Christoffel Segers.

IN HOUT.

M. P. Ceviro.
Conrad & Nic. Lauwerts,
Richard Colyns,
Andr. Stoock,
Jacques Mathan,
N. Rickman,
Mich. Natalis,
Mich. Lasne,
Coenraad Wauwmans,
W. Pecinus,
Pet. en *Aubert Clouvet*,
Gillis van Panderen,
Cornelis Visscher,
Pet. Iselburg van Keulen,
Marinus,

Hendrik Snyers,
Frans van den Steen,
Pet. van Schuppen,
J. Payne,
Joa. Muller,
Alexander van der Doefs,
Jean Louis,
J. Collaert,
A. Hanzelet,
Joa. Calluaert,
Theod. van Thulden,
Richard van Orlay,
Ant. Couchet,
M. Peuvir,
Ab. Bloteling,
W. Hollar, en
Lucas van Uden.

De Volgende ſtukken zyn Heidenſe Afgoden, Portretten van Keizers en Wysgeeren, na de Oude Gedenk-Penningen, Romeinſche ſtukken en onderwerpen van Herſcheppingen.

Neegen ſtukken, Heidenſche Oudheeden en Offerhanden. *Cornelis Galle Sc.*

Drie Hiſtorie ſtukken tot zolderingen; namentlyk, Jupiter en Juno in den Heemel, *Guill. Pauneel Sc.* Phaëton en een Vergadering der Goden. *Lucas Voſterman.* Dit ſtuk is ovaalswyze.

Drie andere, zynde Vrouwen-Beelden, het eene een ſlapende Vrouw en een Satyr die haar beſpied.

Het Beeld van Daphné en een klein Vrouwe Beeldtje, die een Adelaar te drinken geeft.

Vyftien ſtukken, zynde Herſcheppingen; nament-

mentlyk, de Herſchepping van Baucis en Philemon door Jupiter; Ixion door Juno ontdekt. *P. van Sompel Sc.* Een Groot Venus Beeld, waar op geſneeden ſtaat: Orta Mari. *Pet. de Jode Sc.*

Een kleinder dito van andere verſchillende. *Pet. Soutman Sc.*

Venus de Minnegoden te zuigen geevende. *Cornelis Galle Sc.*

Venus, dewelke Adonis dood zynde beſchouwt. Venus een Spiegel in de hand houdende, waar in een Portret verbeeld is; een Gaſtmaal der Goden, alwaar den Appel geworpen werd, Paris Oordeel. *Adriaan Lommelin Sc.* Dit is een groot ſtuk in de breette; Diana en de Nimphen na de gedaane Jagt ſlapende. Dit ſtuk is in de breette. *J. Louis Sc.*

De Kop van Meleagers wilde Zwyn. *C. Bloem Sc.*

Een ander dito. *J. Meyſſens fec.*, een andere in 't klein; de drie Bevalligheeden, een groot ſtuk in de hoogte; en de ontſchaaking van Proſerpina, waar in Pallas haar beſchermen wil. *Pet. Soutman Sc.*

Andere ſtukken door *Guil. Pauneel* geſneeden.

Een zittend naakt Beeld, een Spiegel houdende waar in het zig beſchouwd; dit ſtuk is booven rond.

Apollo en Daphné, meede boven rond.

Een ſlaapende Vrouw, waar by een Satyr die haar wil ontdekken.

Nog zes andere kleine ſtukken van den zelven.

Gedenk-Penningen van Keizers en Wysgeeren.

Vier kleine Gedenk-Penningen van Keizeren.

An-

Andere differente ſtukken na Marmer geboots, te weeten vyf Antieken: zynde

Cajus Cæſar. *Boetius a Bolſweert Sc.*

Nero. *Paul Ponce Sc.*

Publius Cornelius Scipio Africanus. *Paulus Pontius Sc.*

Marcus Brutus Imperator. *Lucas Voſterman Sc.*

Marcus Tullius Cicero. *Hieronimus Witdoueck Sc.*

Twee andere Koppen van den Keizer Julius Cæſar en twee Wysgeeren zynde Solon en Socrates.

Twaalf Borſtbeelden van Wysgeeren na Antieke Marmere ſtukken te weeten:

Plato Ariſtonis F. Ath. *Lucas Voſterman Sc.*

Demoſthenes. Ath. Orator. *Hieronimus Witdoneck Sc.*

Sophocles Philos. *Paulus Pontius Sc.*

Democritus. *Luc. Voſterman Sc.*

Lucius Annæus Seneca. *Luc. Voſterman Sc.*

Een ander dito in 't klein, *Idem Sc.* als meede het Beeld van Plato.

Een ander Lucius Annæus Seneca. *Lucas Voſterman Sc.* 1683.

Socrates. *Paulus Pontius Sc.*

Hippocrates. *Idem.*

Seneca zyne aders geopent werdende. *Alex. Voet Junior Sc.*

Seneca alleen in het Bad ſtaande dood te bloeyen *Cornelis Galle Sc.*

Andere onderwerpen.

Het Hoofd van Cyrus in Bloed gedompeld. *Paul Pontius Sc.*

Drie

Drie Romeinsche Beelden de Liefde verbeeldende, het een in 't groot van *Cornelis van Kaukerken*, een kleine met een andere. *Alex. Voet Sc.*

Een stuk, verbeeldende een Vierschaar. *Romold. Heynbouks Sc.*

Een stuk, waar in de gaave van onthouding van Scipio Africanus verbeeld is. Zynde een groot stuk in 't breet. *Sch. a Bolswert Sc.*

Twee stukken zynde een Veldslag van Constantinus, en de breeking der Brug, waar door Maxentius verdronk; dit is een groot stuk in 't breet, beide met Wapenen onder aan.

Twee andere stukken ter eere van gemelde Keizer Constantinus. *Lucas Vosterman Sc.*

Een dito, waar in de Zeege-Teekenen ter eere van Constantinus opgeregt; dit stuk is in de hoogte.

Het gevegt der Amazonen in zes stukken, die aan elkander behooren.

Geestelyke stukken uit het Oude Verbond.

Het Paradys.

Drie stukken van de Heilige Drieëenheid, 't eene door *Lucas Vosterman*, een ander door *Adriaan Lomellin*, en de laatste door *Sch. a Bolswert* gesneeden, waar in een doode Christus.

Vyftien groote stukken.

De oude Offerhanden vernietigt. *Sch. a Bolswert Sc.*

De Zeegenpraal der R. Kerk en van het H. Sacrament. *Idem Sc.*

Een

Een ſtuk op de hervorming van St. Franciſcus Order, zynde een groot Hiſtoriſch ſtuk, in de breette. *Paul Pontius Sc.* in 't Jaar 1634.

De Leeraaren der R. Kerk over de twiſt van 't H. Sacrament, een ſtuk in de hoogte, waar op ſtaat *Hic Panis. Sch. a Bols. Sc.*

De vier Evangeliſten, een groot ſtuk in de hoogte. *Idem Sc.*

De Onderteekening van 't Concilie tegen J. Calvinus. Een ſtuk in de hoogte. *H. Snyers Sc.*

Zeegenpraal der R. Kerk, waar op te Leezen ſtaat: *Divini Amoris Triumphuſ. Adrianus Lommelin Sc.*

Een ander Zeegenpraal, waar op geſchreeven ſtaat: *Novæ Legis Triumphus. N. Lauwerts Sc.*

Een Visvangſt Petri, zynde een ſtuk in de breette. *Sch. a Bolswert Sc.*

Een ander gemeene grootte. *Petrus Soutman fec.*

De vier Leeraaren der Kerke, gemeene grootte. *Corn. van Dalen Junior Sc.*

De Oud-Vaders der Kerk zittende. *Remoldus Heynboucks Sc.*

De Wyding van een Biſſchop *Petr. Soutmans Sc.*

Zes ſtukken van St. Michiel, of den val der Engelen, waar van twee door *Adriaan Mellar* en *Jacques Neef*. Dat van *Lucas Voſterman* in 't Jaar 1623. is een groot ſtuk in de hoogte.

Pieter Soutmans, heeft 'er twee ſtukken van gemaakt, verbeeldende den val der Verworpelingen.

J. Suyderhoef, heeft 'er ook een grootte Prent in de hoogte van geſneeden.

Loth uit Sodoma trekkende. *Lucas Voſterman*, in 't Jaar 1620.

Twee

Twee verſchillende Beelden, Noach beſchonken zynde, de eene geſneeden door *W. Swanenburg* in 't Jaar 1612 en het ander door *N. Pean.*

Twee Beelden van Melchiſedech, waar van een door *Hier. Witdoueks*; ook is 'er nog een zynde een ſtuk in de breette in 't Jaar 1638.

Drie en twintig ſtukken van het Oude Verbond, naamentlyk: de verzoening van Jacob en Eſau. *Petr. de Ballin Sc.*

De koopere Slang, een groot ſtuk. *Sch. a Bolswert Sc.*

Twee kleine Samſons Beelden, den Leeuw verſcheurende. *Fra. van den Wyngaarde Sc.*

Een Suzanna, naar het Bad gaande en de Boeven, een groot ſtuk in de hoogte. *Paul Pontius Sc.*

Een ander van *Lucas Voſterman*, in de hoogte.

Een ander grootte Suzanna, in hout geſneeden. *Chriſtophes Segers Sc.* zynde in de breette.

Twee ſtukken van Daniel in den Leeuwenkuil. *M. P. Ceviro fec.*

Een groot ſtuk in de breette.

Een ander dito en deszelfs gezicht.

Een groot Beeld van Elias, aan wien een Engel ſpyſen brengt, zynde een ſtuk in de hoogte. *Coenraad Lauwerts Sc.*

Een kleine dito.

Een groot Judiths Beeld. *Corn. Galle Sc.* zynde in de hoogte.

Een ander dito middelmatige grootte. *Alex. Voet Junior Sc.* en een ander kleiner geëtſt. *Guill. Panneel Sc.*

De ontmoeting van Abigaël met David, groot ſtuk in de breette. *Adr. Lommelin Sc.*

Saul

Saul door een Krygsknegt het Hoofd afgeslaagen wordende. *Paul Panneel Sc.*

Salomons Oordeel, groot stuk in de breette. *Boetius a Bolswert Sc.*

Hester in onmagt vallende. *Richard Colyns Sc.* een groot stuk in de breette.

Het zelve in 't klein, geëtst.

De Neederlaage van het Leeger der Assyriers door den Engel. *P. Soutmans Sc.*

Abraham zynen Zoon Isaac offerende. *And. Stoock Sc.*

Job door den Duivel geplaagd; een stuk in de hoogte. *Lucas Vosterman Sc.*

Samson door Dalila zyn Hair afgesneeden werdende; een groot stuk in de breette. *Jaques Matham Sc.*

David op zyn knien en den Engel het Volk met de Pest slaande. *Corn. Galle Sc.*

Stukken uit het Nieuw Verbond getrokken.

De Trouw van de Maagd Maria. *Sch. a Bolswert Sc.*

Een ander dito, groot stuk in de hoogte. *Conr. Lauwerts Sc.*

Een Maria bezoeking, een groot stuk in de hoogte. *Petr. de Jode Sc.*

Zes Geboorte Christi of Herdersstukken.

Twee Geboortens. *Sch. a Bolswert Sc.* Alle in de hoogte, waar onder een met een halve boog, dat een Herdersstuk is.

Vier Maria Boodschappen, de eene van *Sch. a Bolswert Sc.* in de hoogte.

Een Herders stuk in de hoogte. *Paulus Pontius Sc.*

Twee

Twee andere. *Lucas Vosterman Sc.* zynde d'eene in de hoogte met Herders, Anno 1620.

Een dito van *Hieron. Witdoeks*, zynde een groot stuk in de breette, met Herders.

Neegen aanbidding der Koningen, d'eene van *Remoldus Heynhoueks.*

Een in de hoogte door *Sch. a Bolswert.*

Een in de hoogte door *Hier. Witdoeks* in 't Jaar 1638.

Een dito groote in de hoogte, door *N. Lauwerts.*

Een van *Adri. Lommelin*, zynde meede een groote in de hoogte.

Een van *Lucas Vosterman*, zynde zeer groot in de breette, Anno 1621.

Een ander groot stuk in de hoogte, Anno 1620.

Een van *Nicolaas Richemans*, van middelmatige groote, gesneeden door *Guill. Pauneel*, Discipel van *Rubbens.*

Twee Besnydenissen, waar van eene in de hoogte. *Paul Pontius* 1628.

Een door *Adriaan Lommelin.*

Driemaal de Vlugt na Egypten, waar van een in 't breede in hout gesneeden. *Christoffel Jegers Sc.*

Een dito van *Lucas Vosterman Sc.* in de hoogte.

En een ander in de breette. *Marinus Sc.*

Eenige andere kleine stukjes, door *Guil. Pauneel* gesneeden.

Een klein Maria Beeld, haar Zog naar het Kindeken straalende.

Een Doop van Joannes.

Christus ten Huize van Simon den Phariseer.

De Rust in Egypten, waar in St. Jan op een Schaap zit.

Een Maria Hemelvaart, in de hoogte.

N St.

St. Cecilia op 't Orgel speelende.

St. Sebastianus met pylen doorschoten werdende.

St. Catharina met haar voet op het Rad staande.

Een fraai Portret, het Hoofd van Christus verbeeldende. *Petr. Soutman Sc.*

Een Wandelplaats groot stuk in de hoogte. *Sch. a Bolswert Sc.*

De verzoeking Christi in de Woestyn, in hout gesneeden door *Chr. Jegers.*

De Cynspenning aan den Keizer. *Lucas Vosterman Sc.* van een middelmatige grootte, in 't breet Anno 1621.

Lazarus Opstandinge, groot stuk in de hoogte. *Boetius a Bolswert Sc.*

Twee Beelden van Maria Magdalena ten Huize van den Phariseer, zynde de eene groot in de breette. *Mich. Natalis Sc.*

Het ander is in 't klein hier vooren gemeld.

Tien Geestelyke stukken even groot, in de hoogte. *Cornelis Galle.* Naamentlyk,

De Boodschap van den Engel.

De Geboorte Christi.

De aanbidding der drie Koningen.

Het laatste Avontmaal.

Een Crucifix, waar by een Engel het Bloed uit de zyde vangende.

De Veryzenis.

De Hemelvaart Christi.

De Zending des H. Geests over de Apostelen.

Maria Hemelvaart.

De Hemel.

De wassching der Voeten van de Apostelen. *Adr. Lommelin Sc.*

Drie

Drie Avondmaalen, zynde twee kleine en een grootte in de hoogte. *Boetius a Bolswert Sc.*

Chriſtus in den Hof. *Frans van den Wyngaarde Sculp.*

De geeſſeling Chriſti, zynde in de hoogte. *Paul Pontius Sc.*

Twee *Ecce Homo*, waar van een ter halver Lyf. *Cornelis Galle Sc.* en een ander groot. *Nicolaes Lauwerts Sc.*

Twee Kruisdragingen, waar van eene halver Lyf. *Corn. Lauwerts Sc.*

Een ander dito met Hiſtoriſche Beelden, groot ſtuk in de hoogte. *Paulus Pontius Sc.*

Een groote Kruisdraaging in drie ſtukken.

Twaalfderlei Crucifixen, zynde een van *Lucas Voſterman.* Twee andere van *Schelde a Bolswert.*

Twee andere met de twee Moordenaars, beide van *Sch. a Bolſwert.*

Een dito van *Petr. Soutman.*

Een ander geteekent. *M. L.* zynde van *Michel Laſne.*

Twee andere met halve boogen, de een van *Paul Pontius*, en de ander van *Petr. van Sompelen.*

Twee andere waar in de zyde Chriſti doorſteeken werd, zynde de eene van *Boetius a Bolſwert*, en de andere *Coenrad Woumans Sc.*

Een grootte dito Hiſtoriſch. *Jaques Neefs Sc.* alle in 't groot.

Een bedrukte Maagd Maria, met het zwaard doorſteeken zynde.

Een bedrukte Maagd Maria door de Engelen het zwaard weggenomen werdende. *W. Pecinus fecit.*

Vier afneeminge van 't Kruis, daar onder eene

van *Coen. Waumans Sc.*

Een ander groot ſtuk in het breede. *P. Clouvet Sc.*

En een ander Hiſtoriſch onderwerp. *Lucas Voſterman* Anno 1620.

Agt dooden Chriſti Beelden, waar van eenen op de knien van de Moeder Maagd, een ſtuk van middelmatige grootte. *Nicol. Lauwerts Sc.*

Een dito *Piet. Soutman Sc.*

Een dito *N. Rickman Sc.*

Een dito *Schelde a Bolſwert Sc.*

Een dito, zynde Chriſti na het Graf gedraagen werdende, een groot ſtuk in de breette. *J. Witdoeks Sc.*

Een ander van *Cornelis Galle.*

Een ander waar op te leezen is *Chriſti funus*; door *Paul Pontius.*

Een ander waar in de H. Moeder haar hand op het oog van Chriſtus legt en verſcheide perſonnagien die zulks aanzien. *Pet. Soutman effigiavit.*

Twee Veryzeniſſen, waar van een groot ſtuk in de hoogte van *Schelde a Bolſwert.*

Een verſchynſel aan de H. Maagd. *Egid. van Panderen Sc.* een ſtuk in hoogte.

Een verſchynſel van de Engelen aan de drie Maria's, groot ſtuk in de breette, *Lucas Voſterman Sc.*

Twee verſchynſelen aan Maria Magdalena, gelyk de voorgaande, uitgenomen het Landſchap. *Fr. van den Wyngaarde Sc.*

Drie Avondmaalen te Emaus, een van *Will. Swanenburg*, een van *Hier. Witdoeks* 1638. En een ander vierkant ſtuk. *Pet. van Sompelen Sc.* 1643.

De magt der ſleutelen aan Petrus.

De Heemelvaart. *Schelde a Bolſwert Sc.*

Twee

Twee zendinge des H. Geestes, de eene een groot stuk in de hoogte. *P. Pontius Sc.*

Zeeven Maria Heemelvaarten, waar van een grootte in de hoogte. *Idem.*

Een dito grootte. *Hieronimus Witdoeks* Anno 1639.

Een dito, waar op staat *Ave Domina Angelorum.*

Twee andere grootte Maria Heemelvaarten. *Schelde a Bolswert Sc.* Zynde in de hoogte, en eene met een halve boog.

Een dito van *A. Voet*, en een van *Coenr. Waumans.*

Twee Krooningen van Maria, de eene in hout zynde in de breette. *Christ. Jegers Sc.*

Een groot Maria Beeld door Engelen omringd. *Corn. Galle Sc. Pet. Soutman dirigente.*

Negen Maria Beelden met het Kindje, waar van twee middelmatige grootte. *Sch. a Bolswert Sc.*; eene in de hoogte.

Een grootte dito. *Sch. a Bolswert* 1632 deeze is in 't klein gecopieerd.

Een ander dito van dezelven grootte.

Nog een dito van *Joan Witdoeks.*

Twee andere onderscheidene stukjes.

Een ander van *Pieter Soutman Sc.*

Een kleine zittende Maria Beeld met het Kindje. *J. Suyderhoef Sc.*

Negen differente H. Familien, waar onder een kleine.

Drie andere van *Sch. a Bolswert*, waar van een groot stuk in de hoogte en de derde in 't breede.

Een ander van *J. Witdoeks.*

Een dito met St. Jan en St. Elizabeth van *J. Witdoeks*. Item een kleine Copye.

Drie andere verschillende, waar van eene van *Lucas Vosterman Sc.* Anno 1620.

Twee maal het Kind Jesus, eens in de wieg waar by de H. Familie, en in 't ander stuk buiten de wieg, die men leedig ziet.

Een Beeld van Christus, door de Engelen gediend werdende. *Alexander Voet* de Jonge *Sc.*

Het Kindtje Jesus met St. Joannes, hout sneede. *Chr. Jegers Sc.*

Een Maria Beeld den Roosenkrans geevende. *Adr. Lommelin. Sc.*

Een Maria Beeld staande op de Waereldskloot en den Slang; een stuk in de hoogte. *Matt. Borrekens Sc.*

Een ander in de hoogte, zynde een Maria Beeld, welkers Mantel of Tabbaerd door de Engelen opgehouden word. *Sch. a Bolswert Sc.*

Twee stukken van Herodias, in welkers eene het hoofd van Joannes den Dooper op het Gastmaal van Herodes gebragt word. *Schelde a Bolswert Sc.* een stuk in 't breede.

Het ander is door *Aubert Clouvet* gesneeden.

Een groot Oordeel, een stuk in de hoogte. *Cornelis Visscher Sc.*

Veertien stukken, alle van dezelve groote, in de hoogte gemerkt Christus Beeld met No. 1. de twaalf Apostelen na vervolg en Paulus met No. 14. *Nicol. Rickmans Sc.*

Veertien andere stukken, zynde de zelve onderwerpen, wat verschillende en grooter. *Pet. Izelburg Colon. Sc.* by alle is 'er schrift en by de Apostelen de twaalf Geloofspunten.

Stuk-

Stukken van Heilige Personnagien.

Paulus Bekeering, zynde een groot ſtuk in de hoogte. *Sch. a Bolſwert & Alexand. Voet Junior Sc.*

St. Thomas Martelſchap, groot ſtuk in de hoogte. *Jacq. Neefs Sc.*

St. Laurentius Marteldom, insgelyks in de hoogte. *L. Voſterman Sc.* 1621.

De Martelary van St. Livinus, over de duizend Jaar voorgevallen, een groot ſtuk in de hoogte. *Corn. van Kaukerkens Sc.* 1657.

St. Juſtinus de Martelaar, draagende zyn hoofd. Dit ſtuk is in de hoogte. *Joh. Witdoeks Sc. Antverp.*

St. Ildephonſe, Aarts-Biſſchop van Toledo, groot ſtuk in de hoogte. *Hier. Witdoeks Sc.* 1638.

St. Joſeph beſchermer van den Berg Carmel.

Twee kleine St. Jacobus Beelden te Paard in 't klein, welkers eene gemerkt is. *M. L.*

St. Rochus, beneevens menſchen door de Peſt beſmet onder aan. *P. Pontius Sc.*

Portret van eenen Biſſchop, en daar beneevens St. Petrus en St. Bonifacius.

St. Anthonius zieltoogende. *Petr. Clouvert Sc.* 1649.

St. Dominicus. *Corn. Galle Sc.*

St. Auguſtinus, teegen een Kind ſpreekende, een groot ſtuk in de hoogte. *Alex. Voet Junior Sc.*

St. Petrus en Paulus met de Wapenen van den Paus in 't midden.

Vierderhande Franciſci Beelden, waar onder een

Franciſcus de Paula, met een Hemelpraal daar boven, waar op te Leezen ſtaat *Charitas*, en is gemerkt. *M. L. Sc.*

Twee met Stigmata, waar van een van *Lucas Voſterman* 1620. Een groot ſtuk in de hoogte en de laatſte Communie van St. Franciſcus. *Hendrik Snyers Sc.*

Item een ander ſtuk, zynde een Maria Beeld, aan St. Franciſcus verſchynende.

Twee afbeeldſels by malkander van Ignatius en Xaverius. *Sch. a Bolſwert Sc.*

De zelven ieder byzonder. *Sch. a Bolſwert Sc.* beide ſtaande.

Twee grootte ſtukken, zynde dezelve onderwerpen, in het een Ignatius den Duivel bezweerende, en Xaverius eenen dooden verwekkende, beide *Marinus fecit.*

Verſcheide Heiligen by malkander, Maria en het Kindje Jeſus op een Pedeſtal. *Remoldus Heynboueks Sc.*

Dezelve in 't groot. *Hendrik Snyers Sc.*

Maria, Jeronimus, Magdalena en andere. *Paulus Pontius Sc.* een groot ſtuk in de hoogte.

Driederley Magdalena's, de eene ontfangt den Zeegen, en verſcheide Apoſtelen; eene Magdalena haar Pronkcieraaden afleggende, en eene Stervende. *Pet. de Balliu Sc.*

Drie verſchillende afbeeldſels van de H. Anna, waar onder een groote in de hoogte. *Sch. a Bolswert*, en eene door *Corn. Waumans* geſneeden.

Drie van St. Barbara, waar van eene door *Sch. a Bolſwert.*

Twee van St. Cecilia, zynde een kleine en een groote in de hoogte. *J. Witdoeks Sc.*

Vyf onderſcheidene van St. Catharina, waar on-

onder eene *ex marmore Antiquo. Lucas Vosterman Sc.*

Een andere door *Schelde a Bolswert.*

Een die onthalst staat te worden, gemerkt *M. P. & L.* by malkander *fec.* Een groot stuk in de hoogte, en een ander door het Kind Jesus gekroond werdende. *Petr. de Jode Sc.* Groot stuk in de hoogte.

St. Theresia, driemaal, d'eene van *Pet. van der Schuppen*, eene van *Corn. Galle* en eene waar in de Zielen in 't Vagevuur van *Schelde a Bolswert.*

St. Aldegonda.

St. Begga, Gemalinne van Pepinus, Hertog van Braband.

Pepinus, Hertog van Braband.

De twee gemelde by malkander op een Prent. *Fr. van den Steen Sc.*

Francois Langot heeft eenige Copyen na Rubbens gemaakt; dog die door *Ragot* worden meer gezogt.

PORTRETTEN.

Het Portret van Rubbens, zynde een Borstbeeld, geschikt voor een Grafstombe. *Corn. Galle Sc.*

Denzelven halver Lyf met zyn hoed op het hoofd. *Paulus Pontius Sc.*

De Paus Urbanus VIII. voormaals Cardinaal Barberini.

Gysbertus de la Marche, Bisschop van Luik. *Petr. van Schuppe Sc.*

Alphonsus Rodrigues, Jesuit. *J. Sch. a Bolswert Sc.*

Petrus Aloysius Caraffa Ep. Tricaricensis Nuncius van den Paus.

Leonardus Lessius, Jesuit. *Cornelis Galle Sc.*

Fra. Marcellianus de Barea; en

Fra. Heliodorus de Barea, beide Capucynen, in kleine Ovaalen in de hoogte. *Nicol. Lauwerts Sc.*

Leo X. *Pontif. Max. Laur. Med. Frater*; en

Laurenzo de Medicis, beide door *Luc. Vosterman.*

Cosmos de Medicis, Vader des Vaderlands. *Lucas Vosterman Sc. Lucius Attendulus, cognomento Sfortia*, alle vier even groot, door den zelve Plaatsnyder.

Theophrastes Paracelsus Philos. *Joh. Payne Sc.*

Gaspardus Gevartius. *P. Pontius Sc.*

Den zelve naam met kenteekenen by wyze van Graftombe en inscriptien. *Lommelin Sc.*

Portret van een Jongen Abt, zonder naam.

Eduardus Justus in Olisipiensis Eccl. musicis prefectus.

Een klein Portret van een oud man, zonder naam, in een rond; hebbende als een voering van bont op zyn schouder. *Christoph. Jeghers Sc.*

Lipsiades. Een Borstbeeld in een ovaal met den hoorn der overvloeds. *Corn. Galle Sc.*

Een Portret in hout gesneeden, op de wyze van Basrelief zonder naam. *Chr. Jeghers Sc.*

Twee ronden in hout met hoogsels, verbeeldende d'eene Keizer Ferdinand II, en de ander Keizer Carel V.

Carel de V. na Titiano, ter halverdye.

Carel van Oostenryk, Infant van Spanjen.

Philippus IV. Koning van Spanjen zonder handen.

Elizabeth van Bourbon, Koningin van Spanjen, meede zonder handen, beide Portretten van

bo-

boven half boogswyze. *P. Pontius Sc.*

Maximiliaan, Aarts-Hertog van Oostenryk, een klein Portret in het vierkant. *Lucas Vosterman Sc.*

Albert van Oostenryk, Hertog van Bourgondien, in het groot, en Isabella Clara Eugenia in Nonne Kleederen. *J. Muller Sc.* In het groot.

Ferdinandus te Paard, ten stryd rydende. *P. Pontius Sc.*

Een ander dito te Paard, in het verschiet een Veldslag. *Alex. van der Does Sc.*

Philippus Koning van Portugal.

Uladislaus Sigismundus, groot Hertog van Poolen, meer dan ter halverlyf.

Carel de Longueval, Grave van Buquoy, in het groot, met Opschrift en Lofwerk. *Luc. Vosterman Sc.*

Een ander Portret als een Keizer met Lofwerken van Godsdienst en andere.

Portret van den Prins Ambrosio Spinola, Hertog van St. Severino. *Pet. de Jode Sc.* Dit is een klein Ovaal Borstbeeld.

Een ander tot aan de knien. *Mirevelt pinxit*, *J. Muller Sc.* maar *Rubbens* heeft het hoofd geschildert.

Gaspar Gusman, Grave van Olivarez, in 't groot met Lofwerken *Paul. Pontius Sc.*

Een kleine met Lofwerken. *Cornelis Galle Sc.*

Emanuel Sueyro, Ridder van de Christ Orde. *Pet. de Jode Sc.*

Wolgangus Wilhelmus, Paltsgraaf aan den Rhyn.

Een Portret van een Hertog, zonder naam, met een kraag.

Twee Portretten van Grandes van Spanjen, zonder naam.

Een

Een Vrouwe Portret zonder naam.

Een Vrouwe Portret in 't klein, zonder naam, te Frankfort gemaakt.

Portret van haare doorluchtige Hoogheid Clara Eugenia. Dit is een Titelplaat. *Corn. Galle Sc.*

Isabella d'Este, Gemalinne van den Markgraaf van Mantua na Titiano, een groot Portret. Zy is met een hoog kapsel gehuld.

Isabella Clara Eugenia in Nonne Kleederen, groot stuk in de hoogte, ten knien uit met Cieraden. *Paul Pontius Sc.*

Portret van Keizer Ferdinand den tweeden, met een ovaale eike lyst, een groot Historisch stuk.

Portretten van dezelve grootte in Laurierkranssen, waarby Cieraden, Festons en hangende Bloemen, onder met rollen waar op schrift staat, te weeten

Isabella Clara Eugenia, Gemalinne van Prins Albert, Infant van Spanjen. *Pet. Soutman effig. J. Suyderhoef Sc.*

Albert van Oostenryk. Idem Lodewyk XIII insgelyks. *Jean Louis Sc.*

Anna Gemalinne van Lodewyk XIII. *Idem.*

Philippus IV Koning van Spanjen. *Idem.*

Elisabeth, deszelfs Egtgenoot. *Idem.*

Groote ovaale zonder Cieraden gelyk de andere.

Maximiliaan Aartshertog van Oostenryk. *Pet. Soutman effig. J. Louis Sc.*

Keizer Ferdinand III. *Pet. Soutman effig. J. Suyderhoef Sc.*

De Huisvrouw van Ferdinand III. *Idem.*

Phi-

Philippus III. Koning van Spanjen. *Pet. Soutman effig. J. Suyderhoef Sc.*

Nog tien andere van dezelve grootte, die een gevolg op deeze maaken en dezelve Meesters gesneeden hebben; dog alzo die door *de Moor* en door *Titiano* geschildert zyn, zal ik die hier niet plaatzen.

Ook zyn 'er drie Portretten van Graaven van Holland, door *Rubbens* geschildert, en door *Pet. Soutman* gesneeden.

Twee Portretten; naamentlyk een Grande van Spanjen met een Vrouw, beide zonder naam, boven met Wapens. Deeze zyn van een half vel.

Emanuel Frokas, Grave van Pimentel, zynde in 't klein.

Joannes Dekker Falkenburgus. J. C. Belga; Portret in een Ovaal, dienende tot een Titelplaat met drie Beelden en Kindertjes; zynde een stuk in de hoogte. *Corn. Galle Sc.*

D. Joannes van Havré, *Wallæ Toparcha, vir Consularis Gand.*

Christiaan IV, Koning van Denmarken, tot aan de knien. *Michel Mireveld pinxit. J. Muller Sc.*

Beeld van een Keizer, zittende met een Keurvorstelyke Muts, en 't Kleed der Orde, zonder naam.

Portret in een Ovaal, zonder naam, onder met Wapenen in een Rol.

Deeze agt laatste Portretten, worden by de Werken van Rubbens gestelt, om dat hy 'er de Hoofden van geschildert heeft, hoewel de byvoegzelen door andere Schilders gemaakt zyn.

HISTORISE

TITELPLAATEN.

Obras de Cajo Cornelio Tacito.

Ritratto Verdadero del Santo Clavo, que esta en el domo de Milan.

El Memorable y Glorioso Viajè del Infante Cardin. Ferd. d'Autriche.

Regia via Crucis. Antverpiæ.

De Contemplatione Divina.

Imperatorum Romanorum Numismata.

De Simbolicis Heroïcis; zynde een Titelplaat van een Boek te Antwerpen gedrukt, met twee hondert kopere Plaaten; door *Corn. Galle*, na Rubbens.

Augustini Mascardi Sylvarum &c. in 4. *Theodorus Galle Sc.*

Matthæi Casimiri Epigrammatum. Corn. Galle Sc.

Repetitio de Donationibus.

De triplici Cœna.

Commentaria in Pentateucum. In Fol. By wyze van een Historie.

Biblia Sacra. Een Historise Titelplaat in Fol. *Johan Collaert fec.*

Breviarium Romanum.

Missale Romanum. Titelplaat in Fol. *A. Hanzelet fecit.*

Crux Triumphans. Corn. Galle Sc. Titelplaat in Fol.

Luci Annæi Senecæ Opera.

Obsidio Bredana. Historise Titelplaat in Fol.

Opera Sancti Dionisii. Corn. Galle Sc.

Justi

Justi Lipsii Opera. Corn. Galle Sc.

Caroli Scribani Jes. Politicus Christianus. Een Titelplaat in 4.

Twee differente Titelplaaten van Boeken, voerendende den Titel van *Francisci Haræi Annales.* in Fol.

Maphæi Barberini nunc Urbani VIII. Poemata. in 4.

Apostolicarum Pii V. Epistolarum.

R. P. Jacobi Tirini Jes. Comment. in Novum & Vetus Testament. Corn. Galle Sc.

De Hierarchia Mariana. Corn. Galle Sc.

Oliverii Bonarti Jes. Theol. in Ecclesiast. Comment. Corn. Galle Sc.

Catena sexaginta-quinque Græcorum Patrum. in Fol. Historiese Titelplaat; gelyk ook die van de

Generale Kerkelyke Historie. Jo. Collaert fec.

Ludovici Blosii, van St. Benedictus Orde.

Luitprandi Cremonis Episcopi Opera quæ exstant. Corn. Galle Sc.

't Vaders Boek. Leeven der Hermiten. Titelplaat in fol. *J. Collaert fec.*

Annales Sacri Summa Conciliorum. Titelplaat in Fol.

Roman. & Græcæ Antiq. monument. Corn. Galle Sc.

Icones Imper. Roman. Corn. Galle Sc. Titelplaat in Fol.

Ludovici Nonnii Comment. in Hub. Goltzii Græcorum Insulas. in Fol.

Ludovici Nonnii Comment. in Numismata Imp. in Fol.

Het Beleg der Stad Dole. in 4.

De Goddelyke Lely en de verborge Samson.

Een Prent verbeeldende de Regtvaardigheid.

Een dito op de Kerk, in Fol.

Een op den Paus, boven een Schild en daar op S. P. Q. R. geschreven.

Comment. sur la Concorde de la Bible, door Vader Barade Jes. in Fol.

Sur l'Anatomie.

Annales de Flandres.

Generale Legende, ou Vie des Saints, par Ribadeneyra, in Fol.

Fractus Concordiæ, zynde een Vinjet.

Theatrum Principum, een Historise Titelplaat, met een andere naam gemerkt, egter van Rubbens Teekening. *Pet. de Jode Sc.*

Græciæ Universæ Asiæque &c. Titelplaat gefigureerd, zonder naam.

Pompa introitus Honori Serenissimi Princ. Ferd. Austr. Infant. Hispaniæ. Titelplaat met byvoegzels, beneevens twee en veertig onderscheidene Plaaten, zynde de veertigste een Plan van Antwerpen, en de tweede is het volgende Portret en het overige.

Ferdinand ten halver Lyf. *Thom. a Thulden del. & Sc.*

Neegen stukken door *Th. van Thulden.*

Zes stukken zynde Galleryen van Prinsen of Koningen.

Drie andere differente stukken.

Een groot stuk op de Beatificatie van Clara Eugenia. *Th. van Thulden Sc.*

Vier andere stukken op Ferdinand.

Zes groote Triomph-Boogen.

Oostenryks Geslagt-Boom.

Een Allegorisch of Zinspeelend stuk, waar in Mercurius Abituriens.

Drie andere stukken.

Drie andere grootte, zynde op de laatste geschreeven, *in te spes inclinata recumbit.*

Staat

Staat te bemerken, dat 'er vier ſtukken zyn, waar op geteekent ſtaat *Thomas van Thulden del. J. Neefs Sc.* te weeten de Titelplaat van 't Boek; het Portret van den Infant ten knien uit; het Plan van Antwerpen; een Zeegezigt in twee grootte Blaaden; het vierde is het vier en veertigſte en laatſte ſtuk, waar in een Triomfwagen en groote Zeegeteekenen; ook is 'er een Portret in de Lugt, waar op te leezen ſtaat *Ferdinando* enz.

Hier kan nog by komen een zoort van Gallery na Rubbens geſneeden door *Fr. Ertinger* Anno 1679. 'er zyn agt ſtukken van, van onderſcheidene breette en hoogte, verbeeldende de Geſchiedeniſſen van Achilles.

Gevolg van Bacchus Feeſten, onderwerpen van Hercules, Vrouwe Beelden, Snaakeryen, Allegorien en Theſes.

Zes ſtukken middelmatige grootte in de hoogte, jonge Satyrs en Kinderen ſpeelende, waar onder een ſtukje, daar in een Bacchant met haar kleine Satyrs Kind, dat op de fluit leerd ſpeelen, en een ander ſtukje, waar in zes differente Satyrs Koppen. *Coenrad. Waumans Sc.*

Een Gaſtmaal onder een Boom, alwaar Beedelaars om een Aalmoes vragen; van de ander kant is 'er eene, die na Vogelen ſchiet; een ſtuk in de breette. *Fr. van den Wyngaarden Sc.*

Eenige Viſſers uit Zee te rug komende.

Een Hiſtoriſch ſtuk op de Pylaren van Hercules, in de hoogte.

Een onderwerp van een Tombe, daar de plaats van het Grafſchrift open ſtaat, daar neevens zyn

twee Vrouwe Beelden. Een ſtuk in de hoogte. *Pet. Clouvet Sc.*

Een jonge Bacchus, door jonge Satyrs onderſteund werdende, dit ſtuk is in de breette. *J. S. Sc.*

Een dans. *Leon van Heyl excudit.*

Een Bacchus Feeſt, waar op ſtaat *Luctus geſſus cerebro Vindemia fervet. Richard van Orley Sc.*

Bacchanten en Satyrs, die op een Feſton van vrugten aanvallen. *Cocnr. van Dalen Sc.*

Een kleine Satyr op de Fluit ſpeelende.

Een Satyr druyven dragende, en een Bacchant. Een groot ſtuk in het breet. *Alex. Voet Junior Sc.*

Satyrs en Bacchanten van de Jagt komende, een ſtuk in 't breet. *Sch. a Bolſwert Sc.*

Een Satyr die Leeuwen dronken maakt. *Lucas Voſterman Sc.*

Bacchus na de maaltyd ſlaapende. *Fr. van den Wyngaarden fec. aqua forti*

Een Bacchus door twee Satyrs gedraagen werdende, in houtſne e door *Chriſtoph. Jeghers.*

Den zelven Bacchus in 't koper.

Een Bacchus in 't midden der Satyrs dronken.

Twee Satyrs door een Bacchante gezoogen wordende, en vader Silenus toekykende. Groot ſtuk in het breet. *Pet. Soutman Sc.*

Een Bacchus met Bacchanten. *Pet. Soutman Sc.*

Gevegt op een Maaltyd door de Centauren. *Pet. de Ballin Sc.*

Hercules een Reus ter needer vellende, groot ſtuk in de hoogte, in hout geſneeden. *Chriſt. Jeghers Sc.*

Progne

Progne, toonende aan haaren Man haaren Zoon, dien zy omgebragt heeft.

Een ſtuk, waar in de Rykdommen verbeeld, beneevens verſcheide Vrouwen; dit is in de hoogte. *Nic. Rickmans.*

Het zelve ſtuk grooter en wat verandert. *Corn. Viſſcher Sc.*

Een dienende tot een Koning en Koningin van Spanjen. *Luc. Voſterman Sc.*

Een dito op de Vreede en Eendragt. *Luc. Voſterman Sc.*

Het Besje, de Soldaat en de Sinjora by malkander.

Een oude Vrouw, een Kaars aan een Jongeling aanſteekende, alle van *Lucas Voſterman.*

Een Fries, Bacchanaels wyze. *Lucas Voſterman Sc.*

Een ſtukje waar in Mercurius, Apollo, en een Arend boven in. Dit is op de Optica's.

Curſus mundi, of 's Waerelds beloop; zynde de Dood, een oude Vrouw en een Kind. *Fr. van den Wyngaarden Sc.*

Een Gaſtmaal van Vlaamſche Soldaaten. *Idem Sc.*

Een Serenade onder een Famiele in een Tuin, zynde groote Portretten; het ſtuk in de breedte. *Petr. Clouvet Sc.*

Een groot ſtuk, waar in vermaakelykheeden in Muziek en eene van Ligtekooyen, beide in 't groot, in hout geſneeden. *Chriſt. Jegers Sc.*

Een ſtuk, waar op ſtaat *Regimen. Pet. de Jode Sc.*

Een ſtuk op de Deugden en Ondeugden.

Een Allegoriſch ſtuk, waar op geſchreeven ſtaat: *Noctu incubando Diuque.*

Een ſtukje, waar op te leezen ſtaat, *fovet & ornat*, zynde een Zon.

Een ſtuk op den Tyd, waar in een gevleugelt Beeld met een Roede in de hand. *Ant. Couchet Sc.*

Een ſtuk tot een Graftombe, waar in twee Beelden, zonder opſchrift. *Petr. Clouvet Sc.*

Een groot ſtuk in de breette, waar in twee Vrouwen, de eene boven een bekken die verſcheide Borſten heeft. *Petr. van Sompel Sc.*

Twee Vrouwe Beelden, de eene Fruit aan een Aap geevende. *Theod. van Keſſel aqua forti.*

Een groote *Theſis* aan Lodewyk de XIII opgedraagen, op een Zeegewaagen met Paarden en Hiſtoriſche Figuuren onder en boven.

Een groote *Theſis* opgedraagen aan den Paus Urbanus VIII., verbeeldende de vergadering der Goden ter geleegenheid van den twiſt tuſſchen Minerva en Neptunus. *Paul Pontius Sc.*

Een groote *Theſis*, waar op ſtaat *Schola Virtutis & Scientiæ. Corn. Galle Sc.*

Een ſtuk als een *Theſis*, *Bellum inteſtinum hominis interioris & exterioris.* Latynſche vaerſen.

Een Teekenboek, waar in twintig Blaaden: te weeten,

Het Titelbad.

Zes Blaaden tot de eerſte beginſelen.

Zeeven Blaaden van gevilde Beelden.

Twee Blaaden met Menſchen half Paard een Groep uitmaakende, de een met een Kind en de ander met Dejanira.

Een Blad verbeeldende Ixion aan een Boom gehegt.

Een Blad met Engelen.

Een Blad waar op verſcheide Paarden op een Stal.

Een Blad met Antieke Vaazen.

Een Blad met verſcheide Koeyen die getrokken wor-

worden en in de schaduwe. Dit laatste Blad is buiten de twintig stukken.

J A G T E N.

Naamentlyk een groote Jagt, in het breet, waar in een Crokodil en andere gediertens. *P. Soutman Sc.*

Een wilde Zwyne Jagt, deeze staat pal tegen twee Jagers te Paard en d'andere te Voet.

Een groote Jagt in 't breet, op den voorgrond is 'er een Crocodil en een man als of hy dood was. *Cevir fecit.*

Een grote wilde Zwyne Jagt. *Pet. Soutman* Anno 1642. zeer groot stuk in 't breet; in het zelve ziet men een deegen die op het zwyn kromt.

Een dito Jagt, waar in veel duister. *M. P. S. Cevir fecit.*

Een Leeuwen Jagt. *Schelde a Bolswert Sc.*

Een Wolve Jagt. *Item Sc.*

Een Leeuwinne Jagt. *J. Suyderhoef Sc.*

Nog een ander groote Jagt.

Een stuk op een Jagt van Balthazar Carel, Infant van Spanjen.

Vier differente Gezigtjes van Leeuwen. *Broteling Sc.*

Twee andere verschillende kleine Gezigten van Leeuwen. *W. Hollar Sc.* Alle die stukjes zyn in 't breet.

LANDSCHAPPEN.

Driederhande, waar in verbeeld ſtaat het Manna, d'eene van *P. Clouvet.* Een groot ſtuk in de breette; welk tot een Winter zou konnen dienen.

Een ander dito groote, zynde Menſchen van haar werk komende, een ander ſtuk onder aan door *Fr. van den Wyngaarden* en een door *Lucas van Uden.*

Vyf en twintig andere Landſchappen, alle van *Schelde a Bolſwert* en even groot of ontrent, alle in 't breet; namentlyk,

Twee groote Zeeſtukken, het eene verbeeldende een Storm en het ander een Schipbreuk.

Een ander Landſchap, waar in gezien worden, Beelden, een Stal, Paarden, Verkens en Koeyen; een groot ſtuk in 't breet.

Twee andere Landſchappen, ſchynende Weilanden.

Een ander Weiland, waar in een Net dat te droogen hangd.

Twee andere Landſchappen, in ieder een Regenboog.

Twee andere dito, met Herders en Schapen.

Een andere, waar in het Regent.

Twee andere met vervalle Gebouwen.

Een met een Boſſchagie.

Een ander, waar in een Maaneſchyn.

Een, waar in Biezen en Vrouwsperſoonen water puttende.

Een ander, zynde een Schutter.

Een dito een *Cotte veerte.*

Een

Een Dans.

Een, waar in Herders.

Een groote in de breette, zynde een wilde Zwyne Jagt.

Een groote in 't breet, zynde Menschen die door den Blixem geslagen worden.

Een, zynde Jagers; by een boom vertoont zig een Ligt van de Blixem, die 'er door heen slaat.

Een zynde Rytuigen die omvallen.

Een Veld, waar in gery van Karren of Wagens. *Theod. van Kessel fecit.*

DE WERKEN VAN DEN RIDDER, ANTONY VAN DYCK.

De Portretten van deezen beroemden Schilder worden om de frisse en leevende gloed haarer Couleuren zo hoog geagt, dat de Graveurs der Werken van Rubbens, zyn Meester, en eenige andere, het voor een eer gehouden hebben de Wer-

ken van dien Schilder te Graveeren. Deeze Konstenaaren zyn wel waardig dat ik een ieder derzelve alhier haaren lof door deeze Catalogus doe kennen om derzelve te verbreiden.

Van Dyk heeft zelfs eenige zyner eige stukken geëtst.

De volgende hebben zyne Werken gesneeden: naamentlyk,

Arnold de Jode,
Robert van Voorst,
Jean Moryn,
Guillaume Faytorne,
Louis Ferdinand,
Henricus en Guillielmus Hondius,
Jean Theodore Mathan,
Crispyn Queborn,
Petr. Rucholle,
Pierre Lombard,
Theodorus van Kessel,
Pierre Daret,
Vaillant,

En meest alle de Graveurs van de Werken van *Rubbens.*

Het Boek van hondert Portretten van *van Dyk,* dewelke hy heeft laten graveeren, en waar van hy 'er zelf dertien heeft geëtst, gelyk meede de andere Portretten die 'er op volgen, zyn van gelyke grootte of daar ontrent.

De Titelplaat, waar in zyn Portret, zynde een Borstbeeld, staande boven op een Colom, op welke deeze woorden staan:

Icones Principum Virorum, &c. ab Ant. van Dyk ad Vivum expressæ, ejusque sumptibus æri incisæ.

Ca-

Carel, Koning van groot Brittanjen, enz. *Lucas Vofterman Sc.*

De Prins Gafton van Vrankryk, Hertog van Orleans. *Luc. Vofterman Sc.*

De Prins Albert, Grave van Aremberg, enz. *Schelde a Bolfwert Sc.*

De Prins François Thomas van Savoyen, Prins van Carignan. *Paul Pontius Sc.*

Frederik Henrik, Prins van Oranje. *Coenr. Waumans Sc.*

De Prins Ferdinand van Ooftenryk. *Adr. Lommelin Sc.*

Godefridus Henricus, Grave van Papenheym enz. *Corn. Galle Sc.*

François de Moncade, Marquis van Aytone. *Lucas Vofterman Sc.*

Emanuël Frockas, Ridder enz. *P. Pontius Sc.*

Prins Robert, Paltsgraaf aan den Rhyn. *Henricus Snyers Sc.*

Albert, Hertog van Fritland enz. *Pet. de Jode Sc.*

Jean de Montfort, Muntmeefter des Konings van Spanjen. *Idem Sc.*

Philip Heribert, Grave van Pembroke. *Robert van Voeft Sc.*

Fra. Jean Lelio, Brancaccio enz. *Nic. Lauwers Sc.*

D. Charles de Colomne. *Idem Sc.*

De Prins Erneft, Grave van Mansfeld. *Robert van Voeft Sc.*

Carel Lodewyk, Paltsgraaf aan den Rhyn. *W. Hollar fec.* 1646.

De Prins Ambrofio Spinola. *Lucas Vofterman Sc.*

De Prins Wolfgangus Guilhelmus, Paltsgraaf aan den Rhyn *Idem Sc.*

D. Diego Philippo de Guzman enz. *Paul Pontius Sc.*

Jan, Grave van Serclaes enz. *Pet. de Jode Sc.*

De Hertog van Brunswyk en Lunenburg enz. *Rob. van Voest Sc.*

Johan, Grave van Naſſau enz. *Paul Pontius Sc.*

D. Honoré Urfé. *P. de Balliu Sc.*

D. Nicol. Fabrice de Peyreſo enz. *Lucas Voſterman Sc.*

Fr. van der Eé, Heer van Meye. *Jean Meyſſens Sc.*

Nic. Rockox, Ridder. *P. Pontius Sc.*

De Ridder Conſtantyn Huigens. *Idem Sc.*

D. Kenelmus Digbi, Ridder. *Rob. van Voeſt Sc.*

D. Hier. Weſtonius, Grave van Portland enz. *W. Hollar fec. Aqua forti.* Anno 1643.

D. Engelbert Taye, Ridder. *Corn. Galle Junior Sc.*

Jan, Grave van Naſſau, zynde een Portret in 't rond. *Luc. Voſterman Sc.*

H. Rykhart, Grave van Holland. *Petrus Clouwet Sc.*

D. Balthazar Gerber. Ridder. 1631. *P. Pontius Sc.*

D. Wauerius, Ridder, Raadsheer van zyn Kath. Majeſt. *Idem Sc.*

Caſpar Raveſteyn. *P. Pontius Sc.*

De Cardinaal Guido Bentivoglio, zynde agtkantig. 1623. *J. Moryn Sc.*

Thomas Wentforth, Grave van Strafford, Vicomte

comte van Wentwort Onderkoning van Ierland enz. *Pet. de Jode Sc.* Dit is in 't klein in een ovaal.

Philippe le Roi, Heer van Reevels, Anno 1631. *Paul Pontius Sc.*

Portretten van Dames van gemeene grootte.

Maria van Oostenryk, Gemalinne van Ferdinand, Roomsch Keizer. *Cornelis Galle Junior Sc.*

Catharina de Medecis, Moeder van drie Koningen. *P. Pontius Sc.*

Margareta, Princesse van Lottharingen, Hertoginne van Orleans. *Sch. a Bolswert Sc.*

Isabella Clara Eugenia, Infante van Spanje, in Nonne Kleederen. *Luc. Vosterman Sc.*

Emelia van Solms, Gravinne van Nassau. *Wauman Sc.*

Henrietta van Lottharingen, Princesse van Saltsburg enz. *Cor. Galle Junior Sc.*

Margareta Smith, Weduwe; en dit is een Ovaal zonder hand. *Guill. Faytorne Sc.*

Genoveva d'Urfé. Weduwe enz. *Petr. de Jode Sc.*

Beatrix Cosance, Princesse van Cantecroix; *Idem Sc.*

Maria Stuart, Gravinne van Portland. *Hollar fecit*, Anno 1650. *Aqua forti.*

De Princesse Maria, Princesse van Oranje. *Guill. Faytorne Sc.*

Maria, Princesse van Barbançon en Gravinne van Aremberg. *P. Pontius Sc.*

Elizabeth Harvey, Dogter van den Baron Kedbrook. *W. Hollar.* Anno 1646. te Antwerpen.

Maria Rutien, Huisvrouwe van den Ridder van Dyk,

Dyk, Schilder des Konings van Engeland. *Sch. a Bolsw. Sc.*

Een dito, zonder naam. *L. Ferdinand fec.*

Anna Vake. *Petr. Clouvet fec.*

Margareta le Mon, een Engelſche Dame. *W. Hollar fec.* Anno 1646.

Honorina van Grimbergen, Gravinne van Boſſu, in een agtkant. *Jean Morin Sc.*

Twee andere zonder naam, alle drie vry groot, zynde eene welkers boezem gezien werd in de midden een Robyn en Braceletten van Paarlen om haar armen.

De andere wiens Lyf in Profil gezien word, en het Hoofd drie vierde part, ook word een gedeelte van de Hand gezien.

D. Margareta van Barlaimont, Gravinne van Egmond. *P. Jacobus Neefs Sc.*

D. Catharina Howard, Gemalinne van den Hertog enz. *Arn. de Jode Sc.*

D. Joanna de Blois. *Petr. de Jode Sc.*

Franciſca Bridges, Filia D. Cavendeſte & dotiſſa Exoniæ Comitiſſa. Guill. Faytorne excud.

Deeze zit in een Armſtoel, en word tot aan de knien gezien, zy is in 't gewaad van een Weduwe; gemeene grootte.

Andere Vrouwe Portretten, van verſchillende grootte.

Helena Leonora de Sieven. *Corn. Viſſcher Sc.*

Maria Ruſien, Huisvrouwe van van Dyk. *Joa. Meynſſens fecit.*

Lucie Percije, Gravinne van Carſlyle enz. *Pet. de Ballici Sc.*

Vrou-

Vrouwe Alathea Talbot, Gravinne van Arondel. *W. Hollar*, Anno 1646. te Antwerpen.

Erneſtina, Princeſſe van Ligne en des H. Ryks Gravinne van Naſſau. *Mich. Natalis Sc.*

Maria Clara de Croy, Hertogin van Avranne enz. *Coenraad Waumans Sc.*

Elizabeth Villiers, Hertoginne van Lenox en van Richemont. *W. Hollar fec.*

Carel, Koning van Groot-Brittanje enz. *J. Meyſſens Excud.*

Henrietta Maria, Koninginne van Groot-Brittanje. *J. Meyſſens fec.*

Vervolg van Mans Portretten, gemeene grootte.

Staat te bemerken dat onder de dertien Portretten van deeze grootte, dewelke door van Dyk geëtſt zyn, 'er een by is, zynde Eraſmus, twee andere dewelke geen Schilders ſchynen te zyn, neegen andere, zynde Schilders of Plaatſnyders, waar onder vier gevonden worden, daar niets dan het hooft van voltooit is, het Portret van van Dyk, waar van ook maar alleen het hoofd voltooit is.

Paulus Halmalius, Raádsheer van Antwerpen. *P. de Jode Sc.*

J. van de Wouwer enz. *Paul. Pontius Sc.*

Cæſar Alexander Scaglia enz. *Idem Sc.*

Petr. Steevens enz. Beminnaar der Schilders. *Lucas Voſterman Sc.*

Aubertus Miræus van Bruſſel, Deeken te Antwerpen. *P. Pontius Sc.*

Ant. Cornelisſen, Beminnaar der Schilders. *Lucas Voſterman Sc.*

Cornelis van der Geeſt, Beminnaar der Schilders. *Paul Pontius Sc.*

Ca-

Carolus Scribanus Jes. *P. Clouvet Sc.*

Jacobus de Cachiopin, Liefhebber der Schilders. *Lucas Vosterman Sc.*

Justus Lipsius, Historie Schryver. *Sch. a Bolswert Sc.*

Ant. Tassis, Beminnaar der Schilders. *J. Neefs Sc.*

Erycius Puteanus, Historie Schryver. *Pet. de Jode Sc.*

Caspar Gevartius, Regtsgeleerde.

Jan de Heem, Ultrajectensis. *Paul Pontius Sc.*

Diodor Tulden, Regtsgeleerden.

Henricus Liberti, Organist te Antwerpen. *Pet. de Jode Sc.*

De la Serre, Historie Schryver. *P. Lasne Sc.*

Pet. Ponciau, Beminnaar der Schilders. *A. van der Voerst Sc.*

Erasmus van Rotterdam. *Ant. van Dyk fecit Aqua forti.*

Inigo Jones, Opperbewindhebber der Gebouwen van den Koning van Engeland. *Rob. V. Voerst Sc.*

Henrik Steenwyk, Schilder en Bouwkundige. *P. Pontius Sc.*

P. Paulus Rubbens, Ridder enz. *Paul. Pontius.*

Ant. van Dyk, Schilder der Koningen van Engeland, Ridder enz. *Lucas Vosterman Sc.*

Idem, geëtst door hem zelven, zyn hoofst is maar alleen voltooit.

Jo. Meynssens, Schilder te Brussel. *Corn. Galle Junior Sc.*

Jan van Melder, Beeldhouwer te Antwerpen. *Lucas Vosterman Sc.*

Jacques Breuk. *P. Pontius Sc.*

An-

Andries Colyns de Nole. *Petr. de Jode Sc.*

Hubert van den Enden, Beeldhouwer van Antwerpen. *Lucas Vosterman Sc.*

J. van Raveſtein, Schilder. *P. Pontius Sc.*

Wencelslaus Coberger, Schilder enz. *Lucas Vosterman Sc.*

Gaſper de Crayer, Schilder van den Infant Cardinaal Ferdinand van Spanjen. *Paul Pontius Sc.*

Gerard Hondhorſt, Schilder. *Paul Pontius Sc.*

Cornelis de Vos. *Lucas Vosterman Sc.*

Izaak Mytens, Schilder. *Paul Pontius Sc.*

Lumage, een Portret halver lyf, houdende in de eene Hand zyne handſchoenen, en in de andere een Schildery van een Maagd. *M. Laſne Sc.*

Henr. van Baelen, Schilder. *Paul Pontius Sc.*

Adriaan Stalbent, Landſchap Schilder. *Idem. Sc.*

Quintinus Simons, Hiſtorie Schilder van Bruſſel. *Pet. de Jode Sc.*

Deodat Delmonte, Schilder door den Hertog van Neuburg Ridder geſlagen.

Michiel Miereveld, Neederlandſche Schilder. *Henr. Hondius Sc.*

Martyn Richard, hebbende maar eene Hand. Schilder in 't Perſpectief. *Jacq. Neefs Sc.*

Theodorus van Loon, Beeld-Schilder te Leuven.

Fr. Snyders, Schilder van Gediertens enz. *A. van Dyk fecit, aqua forti*; en een ander *Jacq. Neefs Sc.*

Paulus de Vos. Schilder van Jagten en Gediertens. *Adr. Lommelin Sc.*

Jodocus Momper, Landſchap Schilder. *Ant. van Dyk fecit, aqua forti.*

Jo. de Wael, Beeld-Schilder. *Idem fec.*

Adam

Adam van Noord, Schilder van Antwerpen. *Idem fecit.*

Joan Snellinx, Schilder van Antwerpen. *Idem fec.*

Fran. Franck, Beeld-Schilder. *Idem fec.* ook heeft *Peter de Jode* 'er een gesneeden.

Jo. Snellinx, insgelyks. *Pet. de Jode Sc.*

Jan Wildens, Schilder in Perspectief. *Paul Pontius Sc.*

Jan Lievens, Hollandsche Schilder in grootte Beelden. *Paul Pontius Sc.*

Theodorus Rombouts, Beeld-Schilder van Antwerpen. *Paul Pontius Sc.*

Horatius Gentileschus, Italiaans Beeld-Schilder. *Lucas Vosterman Sc.*

Adriaan Brouwer, Neederlandsche Schilder in Snaakeryen. *Sch. a Bolswert Sc.*

Simon Vouet, Schilder des Konings van Vrankryk in grootte Historien. *Sch. Robert van Voorst Sc.*

Een dito Vouet, gesneeden door. *J. Morin.*

Christoph. van der Lamen, Schilder van Antwerpen in ligtvaardige stukken. *P. Cloart Sc.*

Adriaan van Ertveld, Schilder van Zeën en Schipbreuken. *Sch. a Bolswert Sc.*

Corn. Schut, groote Beelden Schilder van Antwerpen. *Lucas Vosterman Sc.*

Sebastiaan Franck, Schilder. *Sch. a Bolswert Sc.*

Lucas van Uden, Schilder in Perspectiven. *Luc. Vosterman Sc.*

Adam de Coster, Schilder in Nagtgezigten. *Pet. de Jode Sc.*

Corn. Sachtleeven, Schilder in Nagtgezigten en Droomen. *Luc. Vosterman Sc.*

Da-

Daniel Mytens, Neederlandsche Beeld-Schilder *Petr. de Jode Sc.*

Corn. Poelenburg, Neederlandsche Schilder in kleine Werken. *Idem Sc.*

Paul de Vos, Schilder in Jagten. *Sc. a Bolswert Sc.*

Artus Wolfart, Schilder van Antwerpen in Beelden. *Corn. Galle Sc.*

Pet. Snyers, van Brussel, Schilder in Gevegten. *Andreas Stock Sc.*

Gerard Seghers, van Antwerpen, Schilder in groote Beelden. *Paul Pontius Sc.*

Palamedes Palamedessen, Hollandsche Schilder in Gevegten. *Idem Sc.*

Jacq. Jordaans, Schilder van Antwerpen in groote Beelden. *Pet. de Jode Sc.*

Jodocus Momper Landschaps Schilder te Antwerpen. *Lucas Vosterman Sc.*

Thomas Willebrord Bosschaarts, Schilder. *Martin van den Enden excud.*

Justus Suttermans, van Antwerpen, Schilder des Groot-Hertogs van Toscanen. *Ant. van Dyk fecit. Aqua forti.*

Franc. Franck Junior, Schilder in 't klein te Antwerpen. *Will. Hondius Sc.*

Martyn Pepyn, Schilder te Antwerpen. *Schelde a Bolswert Sc.*

Simon de Vos, Schilder van Antwerpen in 't groot en in 't klein. *Paul. Pontius Sc.*

Pieter Breugel, Landschap Schilder van Antwerpen. *Ant. van Dyk fecit. Aqua forti.*

Jan Breugel, Landschap Schilder van Antwerpen. *Item fecit. Aqua forti.*

Petr. de Jode, Plaatsnyder te Antwerpen. *Luc. Vosterman Sc.*

Paul Pontius, Plaatſnyder te Antwerpen. *Ant. van Dyk fecit. Aqua forti.*

Jean B. Barbé, Plaatſnyder te Antwerpen. *Sc. a Bolſwert Sc.*

Charles Mallery, Plaatſnyder te Antwerpen. *Luc. Voſterman Sc.*

Robert van Voerts, Plaatſnyder te Londen.

Theodorus Galle, Plaatſnyder te Antwerpen. *Luc. Voſterman S.*

Guillielm. Hondius, Plaatſnyder. *Guill. Hondius Sc.*

Petr. de Jode Junior, Plaatſnyder van Antwerpen. *Pet. de Jode Sc.*

Theodorus Rogiers, te Antwerpen, Graveur in 't Zilver, *Pet. Clouet Sc.*

Lucas Voſterman, Plaatſnyder. *Lucas Voſterman Junior Sc.*

Jacques Callot, Lottharingſe Edelman, Etſer te Nancy. *Lucas Voſterman Sc.*

Paulus Pontius, Plaatſnyder te Antwerpen. *Paul. Pontius Sc.*

Lucas Voſterman, Plaatſnyder te Antwerpen. *Ant. van Dyk fecit. Aqua forti.*

Andere grooter Portretten en van verſcheide grootte.

D. Henri Grave van Berghen; in 't groot tot aan de kniën, met beide handen. *Paul Pontius Sc.*

R. D. Ant. Triest, Biſſchop van Gent, enz. *Martyn van den Enden excud.*

R. P. Jean Maldere, Biſſchop van Antwerpen. *W. Hollar fecit. Aqua forti* Anno 1645.

Michel

Michel le Blon, Agent van de Koningin en de Kroon van Zweeden enz. *Jean Theodor Mathan Sc.*

Lucas en Cornelis de Wael, Gebroeders en Schilders, zynde by malkander. *W. Hollar fecit* Anno 1646.

R. Ookhoek, van Antwerpen. *Luc. Vosterman Sc.*

Het Portret van Titiano met zyn Minnares. *Titiano inv. Ant. van Dyk fecit. Aqua forti.*

Een grootte Prent in de breette, waar in twee staande Beelden halver Lyf, waar onder te leezen is: *Filius hic magni est Jacobi, hæc Filia magni Henrici Sobolis. Rob. van Voerst Sc. Londini* Anno 1634.

Een groot Portret van Carel den Eersten, Koning van Engeland, met schrift onder aan. *Pet. de Jode Sc.*

Henrietta Maria de Bourbon, Dogter des Konings Henrik den Vierden, Koningin van Engeland. *Pet. de Jode.* Met schrift onder aan; dit stuk heeft de grootte van het ander.

De Prins François Thomas van Savoyen, Prins van Carignan; een groot stuk tot aan de kniën en gewapend, met twee handen.

De Prins van Oranje, Frederik Hendrik, Grave van Nassau, zynde een staande Beeld halver Lyf met eene hand. *Paul Pontius Sc.*

De Prins Albert, Grave van Aremberg enz. voltooit met Landschap. *Petr. de Balliu Sc.*

Nog twee dito grooter.

Twee groote ovaalen even groot tegen malkander over; zynde twee Portretten van den Cardinaal Ferdinand van Oostenryk. *Paul Pontius Sc.* Het ander Crispyn Queborn: zy gelyken zodanig

dat men zou zeggen dat zy teegens elkander afgedrukt waaren.

Groote Portretten in de hoogte, in ovaalen van Lofwerk met Merkteekenen; onder aan staat ieders Naam in een kleine Rol: te weeten,

Carel, Koning van Groot-Brittannien. *Petr. Soutman effigiavit. J. Suyderhoef Sc.*

Henrietta Maria, Gemalin van Hooggedagten Koning. *Iidem.*

Ferdinand, Infant van Spanjen, Broeder van Philippus IV. *Pet. Soutman effigiavit. Pet. van Sompel Sc.*

Isabella Clara Eugenia, Infante van Spanjen, in Nonnen gewaad. *Iidem.*

Maria, Gemalinne van Hendrik de Vierde. *Iidem.*

Jean Baptista Gaston, Hertog van Orleans, Broeder van Lodewyk de XIII. *Iidem.*

Margareta zyne Gemalin. *Iidem.*

Ambrosio Spinola, Hertog van San Severino. *Petr. Soutman effig. J. Louis Sc.*

Uladislaus de VI. Koning van Polen. *Pet. van Sompel Sc.*

Sigismundus de III. Koning van Polen. *Pet. van Sompel Sc.*

Nota. Dat deeze Portretten betrekking hebben met andere, door dezelve Graveurs na Rubbens gesneeden, en dat 'er nog andere zyn van dezelve Plaatsnyders.

Een ovaal Portret met Latynsche vaersen rondom, zynde dat van Marselar, zyne Wapenen onder aan het ovaal leggende. *Corn. Galle Sc.*

Ca-

Carel Lodewyk, Paltsgraaf aan den Rhyn. *Ant. van Dyk pinxit & Cælavit. Aqua forti* Anno 1657.

Antony Bourbon, Grave van Moret. *Pet. de Balliu Sc.*

Ferdinand de III, Keizer der Romeinen. *Corn. Galle Junior Sc.*

Henricus de Bois. *Corn. Visscher Sc.*

De Prins Cardinaal, in Krygstoerusting. *Pet. de Jode Sc.*

Carel Emanuel, Hertog van Savoyen, Prins van Piemont enz. *Pet. Rucholle Sc.*

Joannes de Wael.

De Marquis van Mirabelle. *A. Bloteling Sc.*

Drie grootte Portretten in ovaal, Eike lysten met Lofwerk, Merkteekenen en Opschriften in kleine Rollen alle in de hoogte: naamentlyk,

Jan, Grave van Nassau. *Pet. Soutman effig. Jo. Suyderhoef Sc.*

Fran de Moncade enz. *Idem eff. Idem Sc.*

François van Savoyen, Prins van Carignan. *Pet. Soutman effig. Jean Levis Sc.*

Portretten van gelyke grootte, staande ten kniën uit, met vierkante Lysten van Lofwerk of Ornamenten: te weeten,

Olivier Cromwel, Veld-Overste enz. staande gewapend en een Knegt beezig met zyn Sjarp vast te knoopen, door *van Dyk* te Londen geschildert en aldaar gelyk meede de andere door *Pierre Lom-*

Lombard gesneeden. Deeze zyn alle in de hoogte ten getalle van dertien.

Hendrik, Grave van Arondelle, hebbende tot opschrift: *Droit & avant.*

Anna Sophia, Gravin van Canarvaan.

Lucia, Gravin van Carlisle.

Elizabeth, Gravin van Castleheven.

Margaretha, Gravin van Carlisle.

Dorothea, Gravin ven Sunderland.

Anna de Morton, Gravin.

Anna, Gravin van Bedfort.

Rachel, Gravin van Midlesex.

Elizabeth, Gravin van Devonie.

Penelope, Vrouwe van Herbert.

Philip, Grave van Pembroke, zynde nog jong.

Nog is 'er een Portret van Olivier Cromwel, zynde een Borstbeeld zonder handen, in een groot ovaal met letters op de vier hoeken.

Ook is 'er een kleine in het vierkant, met vier koppen aan ieder hoek, meede van *van Dyk*, hoewel 'er geen naam op staat.

Thomas Cromwel, Grave van Essex onder Hendrik de VIII. onthoofd. *H. Holbeens*, *P. Hollar. Sc.*

Andere Portretten van van Dyk, *in Londen door* W. Hollar *geëtst:* namentlyk,

Carel, Koning van Engeland, in een klein ovaal; hy staat met een Mantel en Hoed. *W. Hollar Sc.* 1664.

Carel, Koning van Engeland, en Henrietta Maria zyne Gemalin, beide in een grooter ovaal. *Idem Sc.*

Een ander Carel, nog Jong zynde. *Idem Sc.*

Ca-

Carel II, Koning van Engeland, nog jong, ten kniën uit: zynde een Borſtſtuk van gemeene grootte, in het vierkant. *Item Sc.*

Thomas Howard, Grave van Arondel, halver Lyf met twee handen: in 't vierkant van gemeene grootte.

Een Thomas Howard I., Grave van Arondel, in een ovaal, zonder hand: dit ſtuk is wat hooger.

Philip Herbert, Grave van Pembroke; van gelyke grootte en denzelven Plaatſnyder als de voorige.

Hieron. Weſtonius, Grave van Portland, met eene hand. *W. Hollar.* 1645.

De Ridder Thomas Wentworth, enz. deeze is nog hooger ten kniën uit.

Het Portret van Rubbens en van Dyk, in een groote Rol: een groot Hiſtories ſtuk, in de breette, en is zeer ſchaars. *Van Dyk, Facies pinxit, Erasmus Quellius Delineavit, Paul Pontius Facies ſculpſit.*

Verſcheide Geeſtelyke Stukken, na Ant. van Dyk *geſneeden:* namentlyk,

Een Chriſtus Beeld, de Maagd aanziende, van gemeene grootte. *Sch. a Bolſwert Sc.*

Een grootte Maagde Beeld, in een Landſchap zittende, het Kind Jeſus op haare knien ſtaande, Joſeph agter, en verſcheide Engelen ſpelende. *Sch. a Bolſwert Sc.*

Een ander zittende Maagde Beeld, en het Kind Jeſus, wien zy te zuigen geeft enz. *Petr. Clouet Sc.*

Het zelve ſtukje in 't klein. *Van Dyk fec. Aqua forti.*

Een ander Maria Beeld, zittende en het Kind op haar ſchoot aanziende, daar naaſt een Heilig een Palmtak in de hand houdende. *Sch. a Bolſwert Sc.*

Een dito zittende Beeld met het Kind Jeſus en een Gordyn uitmaakende de agtergrond. *Coenr. Waumans Sc.*

Een ander Maria Beeld, zittende en het Kind Jeſus ſtaande; naaſt hem ziet men een gedeelte van een Colom. *Paul Pontius Sc.* Dit is een ſtuk van middelmatige grootte.

Een zittende Maria, het Kind Jeſus een Bloemkrans houdende, die hy aan de H. Roſalia overgeeft. Dit ſtuk word *St. Roſalia* genoemt. *Paul Pontius Sc.*

Een ander zittende Maria Beeld, het Kind Jeſus op haar kniën ſtaande, daar by Joſeph en een Engel die een Kroon vaſt houd. De agtergrond is een Landſchap. *Sch. a Bolſwert Sc.*

Een zittende Maria met het Kind Jeſus ſlapende en Joſeph agter hun. Dit ſtuk heeft Ant. van Dyk opgedragen aan zynen Broeder, in de Premonſtrenſer Orde te Antwerpen *Sch. a Bolſwert Sc.*

Een andere zittende Maria met het Kind Jeſus. Onder ſtaat te leezen: *Dilectus meus* enz. *Coenr. Waumans Sc.*

Een groot Maria Beeld in de Wolken, het Kind Jeſus ſtaande op een Waereldkloot en twee Engelen. *Petr. de Balliu Sc.*

Het zelve kleinder en van d'ander kant. *Theod. van Keſſel Sc.*

De

De Gevangeneeming Christi, alwaar de Apostel Petrus Malchus het Oor afhouwt: een groot stuk in de hoogte. *Adriaan Lomellin Sc.*

De Gevangeneeming onzes Heere in het Hof van Getsemane; daar in ziet men Judas de aantogt beschouwende. Een stuk gemeene grootte in de breette. *P. Soutman Sc.*

Een stuk, waar in vyf Beelden als halver Lyf, waar op staat *Surge, tolle grabatum & Ambula. Pet. de Jode Sc.*

Christus met Doorne gekroont, aan wien het Riet aangeboden werd. Een stuk van gemeene grootte. *Bon Enfant excud.*

Een Christus Beeld met Doornen gekroond, gebonde handen en den Purpere Mantel enz. *P. Daret Sc.*

Een Kruis opregting; daar by ziet men twee mannen te Paard *Sch. a Bolswert Sc.*

Een Kruisdraaging, zynde een grootter stuk, waar in de ontmoeting van de Maagd Maria. *Corn. Galle Sc.*

GROOTE STUKKEN.

Een groot Crucifix, waar in twee Mannen te Paard, een ander te voet die de Spons draagt, beneevens andere Beelden. *Sch. a Bolswert. Sc.*

In de eerste proeven staat ter regter zyde St. Jan, welkers eene hand op de schouder van Maria legd; dit is uitgedaan, zynde dat te ligtvaardig bevonden.

Een ander Crucifix, waar onder een Capucyner Monnik staat en andere Beelden. *Pet. de Balliu Sc.*

Een ander Crucifix tusschen de twee Moordenaaren, vaarby de H. Maagd en andere Beelden. *Sch. a Bolswert Sc.*

Een Crucifix, alleen in een donkere grond. *Petr. Clouet Sc.*

Een dode Christus Beeld, op Maria's schoot, waarby St. Jan en twee schreiende Engelen; onder staat: *O Vos omnes.* Dit is door *Ant. van Dyk* geëist.

Een ander doode Christus Beeld, de Maagd Maria, Magdalena, twee Engelen en andere. *Fr. van den Wingaarde Sc.*

Een Christus op Maria's schoot, het Kruis omver gehaalt zynde, en verscheide Engelen 't zelve beschouwende. *Lucas Vosterman Sc.*

Een ander groot stuk, verbeeldende een dooden Christus, een Rotssteen tot grond hebbende enz. *Sch. a Bolswert Sc.*

Een ander Christus Beeld op Maria schoot dood leggende, Magdalena kust zyn hand, St. Jan ziet men 'er ten halven. Dit stuk is door *van Dyk* aan zyn Zuster de Nonne opgedragen. *Paul Pontius Sc.*

Een doode Christus Beeld, op den Heemelschen Vader leggende, aan weerzyde twee Engelen, de eene de Doornekroon en de Geessels houdende. Dit stuk is in de hoogte. *Sch. a Bolswert Sc.*

Stukken van Heilige Personagien.

Een Beeld van den H. Paulus halver Lyf. *Ant. van Dyk pinxit. P. Broteling fecit.* Een groot stuk in de hoogte, dat tegen een St. Petrus Beeld aanziet, van gelyke grootte, zynde in zwarte konst van den zelve Graveur.

Een

Een St. Sebaſtiaan nog leevendig in de pynigingen. *Lucas Voſterman.*

Een ander St. Sebaſtiaan, door Engelen los gemaakt werdende. *Petr. van Schuppen Sc.*

Een groot St. Auguſtinus Beeld, meet verſcheide andere Beelden om hoog in een halve boog; in een Heemelpraal word een zittende Chriſti Beeld gezien. *Petr. de Jode Sc.*

Een zittende Jeronimus Beeld. Op een open Boek legd een ander Boek. *Ant. van Dyk Pinx. Corn. Galle Sc.*

Vier Beelden ten voeten uit, alle in de hoogte en even groot: naamentlyk,

Een *Ecce Homo. Abr. Diepenbeek delin. Sch. a Bolswert Sc.*

Mater Doloroſa. Van Dyk inv. Corn. Galle Junior Sc.

St. Cecilia. *Petr. de Balliu Sc.* met een andere Magdalena, haare Cieraaden afleggende; van den zelven.

Een ſtuk in de hoogte als een halve boog. Dit verbeeld een Prieſter aan den Altaar en St. Bonaventura uit de hand van een Engel de Communie ontfangende.

Een H. Dorothea halver Lyf, houdende in de eene hand Roozen en een Palmtak, en in de andere Vrugten. *Ant. van Dyk pinx. Corn. Galle Sc.*

Een boetvaardige Magdalena. *Ant. van Dyk pinx. A. van der Does Sc.*

Het Martelſchap van St. Barba. Dit is geëtſt door *Ant. van Dyk.*

WAE-

WAERELDSE STUKKEN.

Vader Silenus tusschen Bacchanten en Satyrs; een groot stuk. *Ant. van Dyk pinx. Sch. a Bolswert Sc.*

Een Krygsman met een Godin, twee kleine Minnegoden, d'eene zyn Paard en d'ander zyn Schild houdende. *P. Coenradus Waumans Sc.*

Twee groote stukken, waar in Reynaud door Armida met bloemen gekectend word. Dit is gesneeden door *Pet. de Balliu*; ook een andere waar in hy, in verrukking opgetogen zynde, Armida beschouwd.

Een Jonge Bacchus en verscheide Satyrs en Bacchante in een Bosch slaapende. Dit is een groot stuk in de breette, waar op te leezen staat: *D. Ant. van Dyk fecit*; dit is geëtst.

Een ander stuk in de breette met 't Graveeryzer gesneeden, zynde een slaapende Vrouwe Beeld door een Satyr ontdekt werdende en een Arend die toekykt.

Het zelve fynder gesneeden, van de ander kant te zien, met weinig verandering; onder staat *Jupiter Diorum Pater &c. A. van Dyk pinx.*

Een jong staande Kind in een Tabbard. Een stuk in de hoogte, zwarte kunst. *A. van Dyk, V. Vaillant fecit.*

DE

DE WERKEN VAN LUIGI EN HANNIBAL CARRACHE.

Deeze drie zyn even vermaard zo door 't geen zy zelfs geschildert en gesneeden, als de beroemdste Plaatsnyders van haare Werken in 't koper gebragt hebben. De agting en gretigheid waar meede die Prentkonst door de Kenners gezogt word, heeft my bewoogen, ten haare gevalle, deeze Catalogus op te stellen.

In de Werken van de gemelde Carrache zyn (volgens de Catalogus van den Heer Marolles) de volgende stukken door haar zelfs gesneeden na

Antonio Campo,
Jacques Tintoret,

Paul

Paul Veronese,
Raphaël de Reggio,
Horatius Sabadius de Bolonia,
Jacques Ligosse,
Antonio Correggio,
Francisco Vanius,
Raphaël Urbino,
Bernardus Castellus en
Balthazar Peruccius da Sienna.

Ook is na de Teekeningen of Schilderyen van de voornoemde Carraches gesneeden door

Pietro en *Jacome Antonio Stephanoni*,
Carel Audran,
Gerard Audran,
Michel Lasne,
François Brice,
Gilles Rousselet,
Pierre Daret,
Pierre Lombard,
François Colignon,
Raphaël Sadeler,
Gilles Mostaert,
Francois Tortebat,
Charles Simonneau,
Gabriel le Brun,
Guill. Chateau,
Jean Baptiste Coriolan,
Jean Grignon,
Petre Sante,
Petre del Falcine,
Francois Vanius,
Simon Guillain,

Corn. Bloemaart,
Nicolao Francisco Maffei,
Hierome Rous,
J. Baptiste Pascalini,
Jean Couvay,
Theodorus van Kessel,
Luc. Vosterman,
Coriolan,
Etienne Colbens,
Pierre de Balliu,
Pierre Lisibetten,
Francois Stees,
Cornelis Koukerken,
Nicolas Pitau,
Jean Morin,
Carlo Cæsio,
Petre del Po,
Jo. Baronius,
Lucas Ciamberlanus,
Francesco Paria,
Luigi Scaramuzzia,
Francesco Perugino,
R. A. Persyn,
Cornelis Galle,
Michael Natalis,
G. Le Juge,
Jacques de Billy en
Nicolas Mignard,

En andere op welke geen naam of merk staat, welkers Werken verkogt wierden by *Luca en Horatio Bertelli*.

Mattheo Florini,
Mara Clodio,

Ni-

Nicolaas van Stelt.
Christophoro Blanco,
Donato Rascioti,
J. Paulini,
Gasparo,
Joa. Lælio en
Andrea Vacario.

Titelplaaten en volkome Boeken.

Del Rime di Cæsari Rinaldi, &c. Titelplaat in 4. met Wapens.

Geometrie Pratique, Historise Titelplaat in Fol. te Romen gedrukt.

Il Funerale dagesti Carraccio.

Het verlost Jerusalem van Tasso, een Historise Titelplaat, waar in het Portret van Tasso, het vervolg bestaat in twintig Plaaten, zonder de Titelplaat te reekenen. *Augustino Caraccio* en *Giacomo Franco*, hebben 'er ieder tien Plaaten van gesneeden.

Nog is 'er een ander verlost Jerusalem, waar van twee Titelplaaten; in de eerste is het Portret van den Hertog van Savoyen, aan wien dit Boek opgedraagen is, en in de tweede dat van Tasso; behalven deeze zyn 'er twintig Plaaten, waar onder vier door *Caraccio* gesneeden, en het overige is van *Bernardo Castello's* uitvinding, en door *Camillus Cungius* gesneeden.

De Gallery van het Paleis van Farnese te Romen geschildert door Annibal en Augustino Carraccio, en door *Jacques de Belly de Chartres* geteekent en geëtst. 'Er zyn twee en dertig Plaaten behalven de Opdragt. Deeze is door *Carlo Cæsio* gesneeden: de Titelplaat en de Opdragt zyn zonder Ornamenten. 'Er zyn twee en dertig Plaaten in de

de hoogte en breette waar van eenige van vier onderwerpen zyn, eenige van twee en andere van een.

Deeze onderwerpen zyn onderſcheiden van malkander; de ſtukken die in d'eene groot zyn, zyn in d'andere klein en met verſchillende cyffers: in de eerſte zyn 'er, behalven de twee en dertig Plaaten, nog zes, alle in de breette, waar van vier met halve boogen uitloopen; de twee andere zyn geheel vierkant. Dit alles is getrokken uit Oudheeden en Herſcheppingen en na Annibal Carraccio geëtſt, door den Schilder *Nicolas Mignard* van Troye.

Veelerly Beelden door Annibal in zyne leedige uren geteekent, verbeeldende allerly geroepen Ambagten in de ſtad Bologne; hier van zyn tachtig Plaaten, zonder het Portret van Annibal Carraccio te reekenen, 't geen op de Titelplaat ſtaat. *Metelli Sc.*

De ſtukken door Annibal Carraccio uitgevonden en geteekent te Bologne in de Gallery van het Paleis Magnan. Zynde zes groote ſtukken in de hoogte en een in de breette, alle op Romens Bouw en de Geſchiedeniſſen van Remus en Romulus. Deze zyn geſneeden door *Joſeph Maria Metelli* op zeeventien Plaaten, waar van twaalf in de breette en vier in twee ſtukken verdeelt, zynde tot Thermen en de Titelplaat.

De Stad Cremona met de Portretten der Hertogen en Hertoginnen van Milaan, geteekent door den Ridder Antonio Campo Cremoneſe, en geſneeden door *Aug. Carraccio.* Hier van zyn twee en veertig Plaaten.

Portretten van de Carracches.

Een Gedenkpenning van Keizer Augustus met het Revers, zynde in het klein.

Het Portret van Titiano in het groot, gesneeden door *Aug. Carraccio.*

Dionisius Gothofredus. J. C. halver Lyf, met twee handen.

Vier Hoofden van Semiramis, Artenise, enz. *Luigi Carraccio invenit, Fr. Chauveau fec.*

Een Mans Borstbeeld, het Hoofd van ter zyden.

Een staande Mans Beeld, ter halver dye, schynende te schreeuwen en een Emmer in zyn hand te houden.

Het Portret van St. Carolus Borromeus, groot stuk in de hoogte, Historieswyze en met merkteekenen van den goeden Herder. *Aug. Carraccio fec.*

Portret van een Paus zonder byschrift, dog met een Wapen, waar door men zien kan dat het Innocentius IX. is.

Den zelven, zittende met een Manteltje om.

Paap Jan, Koning van Ethiopien, hebbende een Kruis in zyn hand.

Een Borstbeeld van een Koningin, ryk met Diamanten verciert. *Pet. Stephanoninus Sc.*

Portret van een Vrouw, een Borstbeeld in een ovaal, met een Bloemkrans agter 't hoofd.

Een ovaal Borstbeeld zonder hand, zynde een Oud Man, met Lofwerk. *Aug. Carr. fec.*

Item, een ovaal Borstbeeld, meede een Oud Man, zonder Hand. Zynde een Poëet, waar by Architectuur werk met zyn Wapen daar in.

Het

Het Portret van Cosmo de Medecis, eersten Hertog van Toscanen, een ovaal Borstbeeld met Lofwerk.

Het Portret van Jean Gabriel Comique, bygenaamd *Sivel*, een masker in zyn hand houdende, *Aug. Carr. fec.*

Het Portret van Philippus II, Koning van Spanjen, zynde een Borstbeeld in een ovaal, waar onder verscheide Wapens.

Ulisses Aldovrandi di Bolonia, zynde een Borstbeeld in een ovaal met Lofwerk en Gediertens.

Geestelyke stukken.

De Maagd zittende met het Kind Jesus, daar by een Heemelglorie van Engelen. *L, Carr. invenit.*

Zeeven andere Maagden ieder op een byzondere manier, d'eene het Kind Jesus uit de Luyeren neemende; eene geeft het te Zuigen; een ander waar in 't Kind Joannes een Appel toereikt; in een ander is het Kind Jesus tusschen zyne knièn; eene daar Maria neder zit en Joseph van de ander kant; een ander zittende Maagd, het Kind Jesus kussende, daar by Joannes knielende en twee Engelen in de lugt; en nog een ander zittende Maria, zynde een klein vierkant stukje. Alle door *L. Carraccio invenit.*

Een ander zittende Maagd, zig aan den gelukzalige Felix vertoonende. *L. Carra. inv. Gio. Batista Pasquelini de Centis fec.* Een stuk in de hoogte.

Een Maria op een halve maan staande en verscheide Heiligen in het zelve stuk. *L. Carr. pinx. Hienome de Rubeis del. & Sc.*

De vlugt na Egypten. *L. Carr. inv. Fr. Bicci Sc.*

Een Maagd halver Lyf met handen kruizelings over malkander en een Boek voor haar.

Een zittende Maagd, meer dan halver Lyf. Een ſtuk in 't rond. *Annib. Carr. inv. Jo. l'Enfant Sc.*

Een ander dito, het Kind Jeſus aanziende; een ſtuk in 't rond. *Ann. Carr. Pet. Daret Sc.* Dit ſtukje heeft hy ook in 't groot geſneeden.

Een Maagd het Kind Jeſus houdende ſtaan; in zyn hand heeft hy een Touw met een Vogeltje daar aan. *Pet. Daret Sc.*

Een zittende Maagd met het Kind Jeſus; zy geeft Joannes te drinken. *Ann. Carr. inv. Nic. Fran. Maffei fecit.*

Een Landſchap, zynde als de ruſt in Egypten, de H. Maagd tegen de ſtam van een boom zittende.

Een ander Landſchap, het Kind Jeſus Joannes liefkoozende, Maria en Joſeph in het verſchiet.

Een kleine Heilige Familie in de breette. *Ann. Carr. inv. Jacq. Neefs excudit.*

Maria twee Kinderen in de wieg houdende en Joſeph zittende te leezen. *Ann. Carr. inv. & fecit.*

Een Maria Beeld meer dan halver Lyf, houdende het Kind Jeſus ſtaande. *Aug. Carr. fecit. Pet. Stephan. form.*

Twee kleine Maria Beelden zittende met het Kind Jeſus op haar ſchoot; daar in is weinig onderſcheid, behalven dat de naam op een ander manier ſtaat. *Ant. Carr. inv. & fecit.*

Joſeph, die den Ezel gereed maakt; in de hoogte, zonder naam.

Een

Een Maria Beeld in een halve Maan in de Wolken zittende. *Hor. Sab.*

Een dito Beeld met een grootte Mantel waar meede twee knielende oude Mannen gedekt worden. *Hor. Bertelli form.*

Een Heilige Familie, waar by vier Engelen. *Aug. Carr. fec.*

Een Maagd op de Wolken zittende en door een Engel gekroont werdende. *Gilles Moſtaert inv. Aug. Carr. St.*

Een zittende Maria Beeld, welkers Kind zuigt. *Aug. Carr. inv. St. Guillain fec.*

Een Heilige Familie, een groot ſtuk in de hoogte. *Ann. Carr. invenit. Jaq. A. Stephan. incid.*

De Geboorte Chriſti, *Simonneau Sculps. Corn. Bloemaerd* heeft het zelfde meede geſneeden.

Een andere Heilige Familie in het groot en in de hoogte. *Ann. Carraccio pinx. Stephan. fecit.* Romæ.

Een groot Maria Beeld, het Kind Jeſus, Joannes, Joſeph en een Engel.

Een zittende Maria met het Kind Jeſus en Joannes.

Een zittende Maria Beeld, die het vaan van St. Joannes aan het Kind Jeſus wil geeven. *Ann. Carr. inv. Egidius Rouſſelet Sc.*

Een ſtuk met naame het *ſilentium* van *Carraccio. Michel Laſne Sc. Etienne Picard le Romain* heeft het voor den Koning van Vrankryk geſneeden.

Twee ſtukken zynde een zittende Maria Beeld met het Kind Jeſus ſtaande. *Ann. Carr. pinx.*, waar van d'eene *Fr. Tortebat del. Petr. Daret Sc.* Op 't ander is geen byſchrift, maar 'er een St. Jans Beeld bygevoegd.

Een zittend Maria Beeld, waar by de Aarts-Engel Michael met d'eene voet op den Duivel. Dit ſtuk is groot en in de hoogte. *Lau. Sabad. Bononi inv. Aug. Carr. fecit.*

Een groot ſtuk in de hoogte, zynde een zittend Maria Beeld met het Kind Jeſus, Magdalena en Jeronimus met zyn Leeuw. *Ant. Corregio inv. Aug. Carr. fec.*

Item een groot ſtuk in de hoogte, zynde de Trouw van St. Catharina, door Paul Veroneſe in de Kerk van St. Catharina te Venetien geſchildert. *Aug. Carr. fecit.*

Een groot ſtuk in de hoogte, zynde een zittende Maagd. In het zelve is onder ander een St. Anthonius. *Paul. Veroneze. pinx. Aug. Carr. fecit.*

Een zittend Maria Beeld, het Kind Jeſus een Vogeltje houdende en Joannes ſchreiende. *Ann. Carr. inv. & fec.*

Een zittende Maria Beeld, het Kind Jeſus op haar ſchoot ſtaande.

Een dito Beeld, het Kind Jeſus aan Joannes te drinken geevende. *A. C.*

Het zelve ſtukje van d'andere zyde en geſneeden door *Nic. Fran. Maffei.*

Een ander dito op de Wolken zittende en het Kind Jeſus houdende. *Aug. Car. fecit.*

Een dito Maria Beeld, zittende met het Kind Jeſus op haar ſchoot, het welk een Boek in zyn hand houd. *A. C.*

Een dito Beeld in een waſſchende Maan zittende. *Jaq. Ligorius Veronens. inv. Aug. Carr. del. & fecit.*

Het Kind Joannes door het Kind Jeſus geliefkooſt werdende; zynde een klein ſtukje in 't vierkant.

Een

Een zittende Maagd, het Kind Jesus en Joseph.

Een groot stuk, zynde de Hemelvaart Maria. *Guillaume Chateau Sc.* Voor de Koning van Vrankryk gesneeden.

Stukken getrokken uit het Oude Testament, Herscheppinge en andere Oudheeden.

Vier grootte stukken in 't breet, zynde de eene Judith in de Legerplaats: zy kan ook voor een Circe genoomen worden. Het tweede is Neptunus; het derde kan Circe verbeelden in de Helsche afgronden. Deeze drie zyn zonder merk; het vierde verbeeld een Landschap, waar in onder ander een Krygsman die iets op een boom staat te schryven. Dit laatste stuk is gemerkt *A. C. inv. F. C. Sc.*

Het oud Schildery van Coriolan. *Ann. Car. del. Piet. Sant. Bartol. Sc.*

Drie kleine stukjes uit de Herscheppingen; namentlyk,

Orpheus zyn Egtgenoot Euridice uit de Helle voerende,

Andromeda aan den Draak overgegeeven en Venus op haare Zeewagen. *Venitius Donati Rascicoti formis.*

De vier Hoofdstoffen, ieder in een breede ovaal. *Lo. Car. inv. Olier. Doffi excud.*

Den Heemelschen Vader, waarby Engelen tot een fries, in 't breet.

Jacob water uit de Put scheppende voor de kudde van Rachel.

De Engel Tobias gelydende. *Raphaël Mota de Reggio inv. Aug. Car. fec.*

Vier kleine ſtukjes, waar onder een Jonas in de Zee ſpringende; de andere zyn Herſcheppingen.

De Cananeeſe Vrouw, zynde een ſtuk in de hoogte. *Ann. Carraccio inv. Carlo Cæſio del. & Sc.*

Nog een Cananeeſe Vrouw onderſcheiden van de andere. *Ann. Car. Petr. del Po del. & Sc.*

De Samaritaanſche Vrouw, zynde een groot ſtuk in de hoogte. *Ann. Car. inv. Carlo Maratti Sc.*

Dezelve in 't klein, Anno 1568.

Een andere Samaritaanſche Vrouw, in 't groot en 't breet, ſtaande rugwaards. *Aug. Car. inv. & incid.*

Nog een andere Samaritaanſche Vrouw haare zonden belydende, waar by de Apoſtelen zyn. *Ann. Carr. inv. & Sc.*

Nog een andere groote Samaritaanſche Vrouwe Beeld, naar Ann. Carraccio. *Charles Simonneau Sc.*

Nog een dito in 't breet. *Carr. pinxit Theod. van Keſſel Sc.*

Twee Landſchappen, middelmatige groote, d'eene zynde de gelykenis van het onkruid.

De overſpeelige Vrouw, een ſtuk in de breette. *Carr. pinx. Th. van Keſſel Sc.*

Eneas zynen Vader uit de Vlammen reddende. *Fr. Barocchio inv. Agoſt. Car. Sc.*

De Paarden van Phidias en Praxitelles; een groot ſtuk in de hoogte.

Vier en tachtig Hiſtorie ſtukjes, onder ander een

een Doolhof, Kinderen met de tol ſpeelende; een die water door een doorboord Vat giet. Paris Oordeel en het Troyaanſch Paard in de ſtad enz.

Achilles door Uliſſes bekent geworden; een groot ſtuk in 't breet, opgedragen aan Miſſire Achille du Harlay, eerſten Preſident. *Ann. Carr. pinx. Audran Sc.*

Verſcheide Stukken op onzen Zaligmaker.

De Geboorte Chriſti. *Simonneau Sc.*

Het Gebed in den Hof. *Lu. Bertelli.*

Het Gebed in den Hof. *Ann. Car. pinx. Luc. Voſterman Sc.* Dit ſtuk is in de hoogte.

Chriſtus met Doornen gekroond. *Ann. Car. inv. & fecit.*

Het zelve, zynde een groot ſtuk in de hoogte. *L. Carr. inv. Coriolan fecit.*

Een kleine *Ecce Homo*, Borſtbeeld.

Een *Ecce Homo*, halver Lyf, zynde een groot ſtuk in de hoogte. *Ant. Carr. pinx. Aug. Carr. incid.*

Een Chriſti Beeld halver Lyf met gebonden handen en met Doornen gekroont; een groot ſtuk in de breette. *Ant. Carr. inv. l'Enfant Sc.*

Een gekruiſte Chriſtus tuſſchen de twee Moordenaars, een groot ſtuk in de hoogte. *Luc. Bertelli formis.*

Het groot Crucifix van Tintoret, door *Auguſtino Carr.* geſneeden in drie ſtukken.

Een onderwerp van een Crucifix, de drie Maria's en St. Jan. *Horat. Bertelli formis.*

Een Crucifix waar boven de Heemelſche Vader; een ſtuk in de hoogte.

Een Crucifix, waar by de Maagd Maria in onmagt. *A. Car. inv. Corn. Blom Sc. Romæ.*

Elfderhande ſtukken, verbeeldende een dooden Christus: te weeten,

Een op de ſchoot Maria leggende; een ſtuk in de breette. *Ann. Car. pinx. Corn. van Kaukerken Sc.*

Een op de kniën van Maria: in dat ſtuk ziet men een gedeelte van 't Kruis. *Ann. Car. pinx. Pet. de Balliu Sc.*

Het zelfde in 't klein geëtſt en op dezelve zyde, van *Ann. Carr.*

Een ander, de H. Maagd het Lichaam Chriſti uit de handen der Engelen ontfangende. *Ann. Car. inv. & pinx. Pet. de Balliu Sc.*

Een ander Chriſti Beeld, door de H. Maagd beſchouwd wordende; een groot ſtuk in de breette. *Ann. Carr. pinx. Jean Morin. Sc.*

Een ander Chriſti Beeld op het Graf, in 't midden der Engelen. *Lo. Car. pinx. Nicol. Pitau Belga Sc.*

Een ander doode Chriſti Beeld. *Ann. Carr. P. Petr. Liſibetten Sc.*

Nog een dito. *Ann. Carr. P. Nic. van Hooy del. Fran. van Steen Sc.*

Een ander op Maria's ſchoot, een ſtuk in de hoogte, met een halve boog. *Ann. Car. inv. Colbenius fecit Romæ Stephan.*

Twee differente doode Chriſti Beelden, eveneens geteekent, dog niet gegraveert, waar van een Anno 1597. *Ann. Car. & inv. fec.* en het ander Anno 1598. *Aug. Car. Sc.*

Een zittende doode Chriſti Beeld met de H. Maagd agter hem, enz. *Paul Veroneſe inv. Aug. Carr. Sc. Horat. Bertelli formis.*

Een

Een andere doode Christus: een klein stukje in 't vierkant de drie Maria's, aan het Graf den Engel aanspreekende. *Ann. Carr. inv. Louis Roullet Sc.*

De Verryzenis Christi in de hoogte zonder byschrift.

Een dito grootte, meede in de hoogte. *Horat. Bertelli formis* 1588.

Beelden van Heilige.

De twaalf Apostelen met Christus en Maria, alle in 't klein ten voeten uit.

Een Titelplaat van 't Boek *Vita di San Diego*, &c. geschildert door *Annibal Carraccio*, en gesneeden door *Simon Guillain*, in drie en twintig Plaaten, daar in begreepen de Titelplaat. Alle gemerkt en van onderscheidene grootte en breette.

St. Franciscus op zyne kniën, aan wien de H. Maagd verschynt. *Ann. Car. inv. Pet. del Falcine Sc.*

Franciscus op zyne kniën leggende voor een Tafel enz. groot stuk in de hoogte. *Lo. Car. inv. Gio Battista Pasquals fec.*

Een groot Franciscus Beeld met de vyf Wonden. Een stuk in de hoogte: in 't zelve is een Landschap. *Aug. Carr. fec.*

Een klein Franciscus Beeld in de hoogte voor een Crucifix leggende. *Aug. Car. fec.*

Een Franciscus stervende enz. een stuk in de hoogte. *Fr. Vanius Seneus inv. Aug. Car. fec.*

Een Franciscus met gevouwen handen halver Lyf.

Een dito teegen andere meede halver Lyf spreekende, boven met Festons.

Fran-

Franciscus stervende, door *Ann. Carr.* in de hoogte. *Gr. Audran. Sc.*

Een groot Historie stuk van Franciscus op de uitdeeling der Koorden.

Franciscus de Paula met zyn stok, meer als halver Lyf.

Een stuk, waar in drie Monniken van welke een Bloemen toont. *Ann. Carrache inv. Franc. Paria incid.*

Een Jeronimus in de hoogte. *Aug. Carr. fec.*

De laatste Communie van St. Jeronimus. *A. Car. pinx. Fran. Paria incid.* Dezelve is ook door *le Juge* gesneeden.

St. Jeronimus met de Leeuwenkop agter hem. *Aug. Carr. inv. Corn. Galle Sc.*

St. Jeronimus op zyne knien voor een Crucifix.

Een Jeronimus in 't groot, aan wien de H. Maagd verschynt. *Jaq. Tintoret. pinx. Aug. Car. Sc.*

Een groote St. Jeronimus halver Lyf op zyne knien; op een hoogte ziet men de Leeuwenkop.

Een ander Jeronimus, met zyn Leeuw die legt te slaapen.

Twee andere stukjes van Jeronimus waar van de een zyn bril opzet.

Twee andere stukjes, waar van d'een het Crucifix omarmd en de ander een open Boek heeft.

Een klein Christoffel Beeld.

St. Rochus Liefdadigheid; groot stuk in de breette. *Ann. Carr. inv. & Sc.*

St. Rochus ten voeten uit.

De Temtatie van St. Antonius, groot stuk in de hoogte. *Luc. Bertelli formis.*

St. Hiacinthus; een groot stuk in de hoogte.

Een

Een dito kleinder en van het ander verſchillende.

St. Raymondus op zyne Mantel over het water varende.

St. Malachias, Biſſchop van Yrland, meer als halver Lyf, in een ovaal Cardoes.

Twee verſchillende Martelſchappen van den H. Stephanus. *Guill. Chateau* heeft 'er een voor den Koning van Vrankryk geſneeden, en d'ander is door *Etienne Baudet* gegraveert.

Een groot St. Sebaſtianus Beeld aan den boom ſtervende, een ſtuk waar in een Landſchap.

't Beeld van St. Simon den Martelaar te Trente, zynde een Borſtbeeld van eenen Jongeling met een Palmtak in de hand.

Een St. Petrus in de Wolken zittende en een ander ſtuk dat daar tegen aan ziet, zynde St. Paulus op dezelve wyze zittende. *Ann. Car. pinx. Baronius fecit Romæ.* Van beide heeft *Corn. Bloemaart* de hoofden, handen en voeten geſneeden.

Een St. Joannes, klein ſtukje in 't vierkant.

Een groote St. Joannes bejaard. *Chriſtoph. Blanco formis Romæ.*

Een Landſchap in de breette, waar in een Magdalena.

Een Magdalena Beeld, in een klein vierkant.

Een groot ſtuk in de hoogte van twee vellen, verbeeldende het Marteldom van St. Juſtina. *Paul Veroneſe pinx. Aug. Carr. Sc.*

St. Lucia halver Lyf.

St Martha, meer dan halver Lyf.

Magdalena zittende met haar bloote beenen op de mat. *Car. inv.*

Een ander dito, even groot, zittende in gepeinſen.

Een

Een andere Magdalena op haare kniën leggende met een Boek in haar hand en op de grond een Kruis.

Kleine stukjes.

St. Justina halver Lyf.

St. Veronica het Afbeeldsel Christi op den doek houdende,

St. Catharina meer dan halver Lyf.

Twee stukjes halver Lyf, zynde het een Maria Boodschap.

Een St. Lucia.

Een St. Maria Magdalena.

Een groot stuk in de hoogte, zynde een Landschap, waarin een bezeetenen beswooren word. *Lo. Car. inv.*

Wonderwerk van St. Paulus in het Paleis van Nero; een groot stuk in de hoogte. *Ann. Carr. inv. Aug. Carr. fecit.*

Snaakeryen.

Een Vrouwspersoon die een oud man op het bed wil smyten, een Cupido zyn boog breekende; dit stuk word *Lescarale* genoemt. *Aug. Carr. inv. & feç.*

Een klein stukje in de hoogte, zynde een man die zyn agterste wil laten kussen enz.

Een ander ligtvaardig stukje, zynde eenen die peilt.

Daar zyn twintig ongeschikte Beelden van Ann. Carr., gesneeden door *Peter de Jode.*

Het Afbeeldsel van een slaapende Fortuin, met een Sater by haar. *Andrea Vacario form. in Rome* 1604.

Twee

Twee groote ſtukken voor een Bal of Danszaal, beide in 't breet, het eene is een zittend Beeld, op de Wolken neederdaalende enz.; het ander een Boſch in 't midden van 't ſtuk, alwaar meede een Vrouw gezien word.

Een leggende Venus en Vulcanus op het Aambeeld werkende. *Ann. Carr. inv. Petr. del Po. Sc.*

Venus tegen de ſtam van een Boom leggende en teegen Cupido ſpreekende; agter ſtaat een Sater op haar te zien. *A. C.*

Een Naakt Beeld, zynde een ſlaapende Vrouwsperſoon en een Sater die haar aanſchouwt. *Aug. Carr.*

Twee Naakte Vrouwen by malkander zittende; een Cupido die een Sater wil doen koomen.

Een Besje een kind naar een veld leidende.

Een klein Landſchap, waar in een Jager met een ſtraalend hoofd enz.

Een ſtukje waar in Beedelaars over een veld gaande. *Pet. Stephanonius fecit.*

Een ſtukje middelmatig groot, verbeeldende vier Vrouwen op een veld danſende en een die op de Luit ſpeeld.

Vyf Landſchappen, zynde een in de hoogte en de anderen in de breette, in het een zyn dobbelaars.

Hiſtoriſche, Allegoriſche en diergelyke andere ſtukken tot Waapens en tot derzelver Cieraad dienende.

Een Wapen boven een Rol door twee Leeuwen onderſteunt.

Een

Een ander klein Wapen, meede door Leeuwen onderſteund werdende.

Een Wagen in een Rol voor een Cardinaal, daar in een Haazewindhond.

Een Wapen, waar in een doorſneeden Draak door twee Kinderen onderſchraagt, dewelke een Kroon vaſt houden.

Driederhande ſoorten van Wapenen in het breet, waar in onder ander zes ſterren.

Een ander dito in 't breet, zynde een Wapen met een Grypvogel.

Drie andere verſchillende Wapenen met Cieraaden, waar in een Leeuw met een Baar een Tak met deszelfs vrugt vaſt houdende.

Een ander klein ſtukje, waar in twee Kinderen.

Een dito Wapen met een Leeuw zonder Baar.

Een ander Wapen, in 't midden en op zyde zyn Zinnebeelden, waar in een Haan.

Een ander, waar in twee Beelden van de Faam, die een Cardinaals hoed onderſteunen.

Een ander Wapen, waar in vier Beelden welkers twee ſtroom-Goden zyn.

Een ander Wapen, waar in vier Figuuren; de vier hoofd Stoffen verbeeldende.

Een ſtuk waar in een Cardoes, om 'er Wapenen in te ſtellen, wordende door twee Kinderen onderſteund, ten voeten uit.

Een ander Cardoes om een Wapen in te ſtellen, waar by Kinderen om hoog.

Een ander dito, zynde vier Figuuren, Deugden verbeeldende met twee andere daar boven, zynde de eene de Faam.

Een ſtuk, waar in een Arend, die een Kroon weg

weg voerd, en door twee andere Arenden gevolgt word, welke een Wapen weg voeren.

Een Wapen, waar by Beelden van de Geregtigheid en Voorzigtigheid.

Een Wapen met twee Beelden, de eene aan de regter zyde een hoorn des overvloeds onderste boven gekeert houdende.

Een Wapen en Cardoes met twee Kinderen vercierd, onder andere is in het eene Wapen een Staart-Ster.

Een Cardoes in de hoogte met een Grises daar boven.

Een ander Cardoes, zinnebeeldswyze, met Kinderen daar boven.

Een ander dito met Historische Figuuren, bezyden en onder een gevleugelde Draak.

Twee kleine stukjes, de eene met een Pausselyke Cardoes en het ander gekroond.

Een Wapen met Historische Beelden, de eene ter Linker zyde is het Geloof.

Een groote Fries, in twee stukken, in het midden 's Pauzen Wapen, waar in een gevleugelde Draak, en daar bezyden andere Wapens. *Aug. Carr. fecit.*

Een Cardinaals Wapen met twee Beelden.

Een stuk, waar in een Hart in een Cardoes, en nog een Cardoes 'er boven op.

Een stuk, waar in een Cardoes, en in het midden een kloot met sterren.

Een stuk, waar in een Wapen tandswyze in een Cardoes met twee Kinderen.

Het Wapen van een Cardinaal, waar in onder ander een Boom.

Een groot stuk in de breette, onder is een Wapen en boven op 't Beeld van een Krygsheld ten

voeten uit, wiens aanzigt onder zyn helm ſchuilt.

Een Hiſtoriſch ſtuk, waar in een zittend Beeld, onder 's Pauſen Wapen, daar in drie Vliegen.

Een zittend Pallas Beeld en een Pauſſelyk Wapen, waar in een Leeuw met een Baar.

Een Allegoriſch ſtukje. *Ch. Simonneau Sc.*

Een Venus teegen een Boom, Cupido ſlapende en onder aan ſtaat, *ſine Cerere & Baccho* &c.

Eneas, die zyn Vader uit de vlammen red. Een ſtuk van middelbaare groote in de hoogte.

Een ſtuk, met een Helm met Veeders, onder zyn 'er driederlyk onderwerpen, met ovaale cieraaden.

Twee ſtukken in 't breet, welkers eene verbeeld de drie Gratiën en Mercurius; in het ander word Mars door de Wysheid verjaagt, dewelke de Vreede en de Overvloed doet voorkomen.

Een groot ſtuk in 't breet met Hiſtoriſche Beelden, die op een kloot ſpreeken; ook zyn 'er gewapende mannen by.

Een Kinder hoofd na om hoog ziende. Dit is uit het Teekenboek. *Leon. Corona inv.*

Een groot ſtuk in de hoogte, daar in een Paleis, waar by verſcheide Beelden, die een Steen beweegen.

Een groot ſtuk in 't breet, naar een Slagt-offer gelykende: men ziet 'er een leggende Os.

Een zittende Pallas, haar halve Borſt-harnas legt ter needer.

Hercules in de gevaaren door Pallas beſtierd werdende. Dit is met een Cardoes.

Een Armee te Paard, drie Ruiters met bloote deegens enz.: onder ſtaat *Arcanis nodis.*

De Reeden-twiſt tuſſchen Minerva en Neptu-

nus

nus; een ſtuk in de breette; onder ſtaat, *Pomis ſua nomina ſervant.*

Zeeven ſtukken in de hoogte, met verſcheide ſnakerige Ornamenten en Beelden.

Daar zyn eenige ſtukken na de Carraches, in het vervolg van Charles Errard.

Ook zyn 'er twee ſtukken van Jean Grignon, na *Anna. Carr.* geſneeden.

DE WERKEN VAN ROBERT NANTEUIL.

Geboortig van Reims, Teekenaar in Craion en Plaatſnyder des Konings van Vrankryk.

Al 't geene Robert Nanteuil gemaakt heeft; beſtaat voor het grootſte gedeelte, in gecraionneerde en verſchillende Portretten in gemeene grootte geſneeden; van hem kan gezegt worden, dat hy, behalven de vreemdelingen, het geheele Franſch Ryk gegraveerd heeft, in de aanzienelykſte Perſoonen van dat Koningryk:

hy heeft 's Konings Portretten verscheidemaalen gesneeden, als meede verscheide andere.

De Namen van eenige Schilders na wien Nanteuil *meede gegraveerd heeft, zyn namentlyk:*

Le Brun,
Mignard,
Bourdon,
Juste,
Nocret,
Laurens du Sour,
Michelin,
Phil. Champagne,
Du Chastel.

Het Portret van Robert Nanteuil, Teekenaar en Plaatsnyder des Konings van Vrankryk, door hem zelfs geteekent en door *Ger. Edelinck* gesneeden.

Verscheide stukken door hem gesneeden.

Een grootte Heilige Familie, tot zyn Thesis in de Philosophie, op het zelve onderwerp gesneeden en tien Jaaren te vooren door Claude Mellan te Romen geschildert en gesneeden, enz.

Een groot Christus Beeld, zyne bedrukte Moeder aanziende; een Borststuk naa Guido Rheni; 't Christi Beeld is Anno 1653 en de H. Maagd in 1654 gesneeden.

De vier Evangelisten by malkander, een klein stukje na le Sueur gesneeden, dienende tot een inleiding van de Concordantie over het Nieuwe Testament, te Parys gedrukt by Savreux. *Nant. Sc.* Anno 1653.

Een

Een klein ſtukje, waar in een Engel in de Wolken, welke een Kroon onderſteunt, boven ſtaat *Aris firmatur & Astris.*

Een ander ſtuk grootter, waar in een Wapen met Engelen tot ſteun, boven ſtaat met Letters *Fides*, enz. en een Vinjet met een Schild en vier Engelen, waar van twee ieder een Wapen vaſt houdende.

Verſcheide capitaale letters met Lofwerk. Te weeten een groote A waar in de Griekſe Letter Delta; een grootte E daar in een Kind ſtaande in een Halsband van de Orde; een grootte F waar in de Kragt verbeeld is. Een H waar in een ſtaande Mozes, en een L met een Olyſtak daar in.

Alle deeze ſtukken dienen tot ciering van 't Factum van Carel de Tweede, Hertog van Mantua.

Een Familie ſtuk, in de breette. *Regneſſeau & Nanteuil Sc.*

Een groote Mozes halver Lyf. Het hoofd en de handen zyn door *G. Edelinck* geſneeden en het overige door *Nanteuil.*

Staat aan te merken, dat in Nauteuil's werken vierderhande grootte van Portretten zyn, te weeten gemeene grootte, kleiner grootte, en zeer grootte, en wanneer ik zeg dat ze overgeſneeden zyn, wil dit niet zeggen, dat de Plaat geſleeten was, maar wel, dat 'er by of afgedaan is, volgens de geleegenheid waar toe zy gedient hebben, en om te doen zien, dat de werken van Nanteuil niet noodzaakelyk in die Portretten beſtaan, waar in veranderingen gemaakt zyn; maar alleenlyk in de

andere, alwaar ik deeze Nota niet gemaakt hebt, hoewel zy alle malkander een byzonder Cieraad toebrengen. De Jaartallen zullen bekragtigt worden door een Dag-regifter van Nanteuil zelfs, dat de Heer Clement, van 's Konings Biblioteek, my wel heeft willen meededeelen en door de byzonderheeden, die P. Serbout, Bibliotecaris van de Abdye van St. Genoveva, my aangaande de Portretten heeft uitgelegd.

Verscheiderly Portretten van Lodewyk den XIV.

Een grootte in een gekroond ovaal, met Cieraad rondom, boven aan is een latynsche Zinspreuk, in 't breet. *Mignard d'Avignon pinx. Nanteuil Sc.* Anno 1661. Tot een Thesis van den Heer de Guenegaud.

Een idem in 't groot met een Hermyn Kleed of Mantel, en 't Kruis van de H. Geest Ordre, dit is in een ovaal, waar onder tien Latynsche vaersen. *Nant. pinx. &c. Sc.* 1662 voor de Heer Vallet.

Een dito in 't groot, staande in 't Harnas met Zeegeteekenen daar naast en merkteekenen van Muziek aan de andere zyde. *Idem pinx. & Sc.* 1663. voor den Heer de Hocquincourt.

Een dito zeer groot, het roer van een Schip houdende. In dit stuk ziet men veel Ornamenten en Historische Beelden. *Ch. le Brun inv. Egid. Rousselet omnia Sc. Præter Efigien Rol. Nant.* 1663. voor den Heer Amelot.

Een dito in een ovaal, met de wapenen van Vrankryk, en een Latynsch opschrift. *Nanteuil*

ad

ad Vivum pinx. & *Sc.* 1664. voor den Heer de Brienne.

Een ander dito, zeer groot in een ovaal, met vier Lelyen op de vier hoeken van het ovaal, zonder Wapen. *Nanteuil pinx.* & *sculpsit.* Anno 1664. voor den Heere de Choisi.

Een ander zeer groot met Lelien mede op de hoeken van het ovaal. *Nant. pinx.* & *Sc.* Anno 1666. voor den Heer Abt Servien.

Een ander dito met een Bef, onder aan een Wapen overgesneeden. *Nant. Sc.* Anno 1666.

Een dito, zeer groot in de breette met Romeinsche Zeegeteekenen, in een ovaal zonder Wapen. *Nant. ad Vivum pinx.* & *Sc.* Anno 1667, voor den Hertog van Albret.

Een ander dito overgesneeden, zynd'er geen onderscheid dan de grond, waar op Lelyen gestrooit leggen en waar op het ovaal is.

Een ander dito zeer groot, in een Harnas met een Diamante strik aan zyn dasch; dit is een ovaal, Lauwrierbladeren zyn op een grond met Lelyen bestrooit. *Nant. ad Vivum pinx.* & *Sc.* Anno 1668. voor den Heer de Lionne.

Een ander dito, groot in een ovaale Lyst, met Lelien vercierd. *Nant. Sc.* Anno 1669. *Offer. Card. de la Hoguette.*

Een ander dito, met een Zon op ieder van de vier hoeken. *ad Vivum Sc.* 1670. *Offer. Matt. Yzoré d'Hervault.*

Een ander dito, in het zelve Jaar overgesneeden.

Een groot ovaal met een Laurierkrans en strikken boven, zonder Wapen, met een hoop Lelien, daar de hoeken van het ovaal meede vervult zyn. *Nant. ad Viv. pinx.* & *Sc.* voor den Heer Arnold.

Een ander ovaal, zeer groot met een Laurierkrans, ſtaande op een Leeuwenhuid, onder aan twee Zinnebeelden, en bezyden Latynſchen opſchriften, zonder Wapen. *Nant. ad Viv. pinx. & Sc.* Anno 1672. *Offer. Jac. Nic. Colbert.*

Een idem in 't Jaar 1675 overgeſneeden voor den Heer d'Artagnan.

Een ander dito, zeer groot in een ovaal, ſtaande op een grond met Lelien. *Nant. pinx. ad Viv. & Sc.* Anno 1676. *Offer. Ant. Dacquin Abbas.*

Een ander zeer groot meede in een ovaal, met Lauwerbladen en Zeegeteekenen, dog zonder Wapen. *Nant. ad Viv. pinx. Ger. Edelinck Sc.* Anno 1679.

Portretten der Prinſen en Princeſſen van het Koninglyk Huis en andere aanzienelyke Perſonagien.

Anna van Ooſtenryk, regeerende Koningin, in een ovaal met een hulſel in 't hair, en een Kroon op 't hoofd. *Mignard. pinx. Nant. Sc.* 1660.

Een dito zeer groot, als een Weduwe gehult, aan de hoeken van het ovaal Lelien. *Nant. pinx. & Sc.* 1666.

Monſeigneur in een ovaal zonder Wapen, met vier Lelien aan de vier hoeken. *Nant. ad Viv. pinx. & Sc. offer Jul. Armand. Colbert.*

Philippus, Hertog van Orleans, Broeder des Konings. In een ovaal met Lelien op de hoeken. *Offer Guill. Hier. Jay. Nant. ad. Viv. fec.* Anno 1671.

Louis I. Prins van Condé. In een ovaal met het Kruis

Kruis van de H. Geest Orde. Door *Nant.* gesneeden in Augustus 1662.

Henri Julius van Bourbon, Hertog van Enguien in ovaal, met een Wapen. *Mignard. Roml. pinx. Nant. Sc.*

Charles d'Orleans, Grave van Dunois in een ovaal, zynde nog zeer jong. *Ferdinand pinx. Nant Sc.* 1660.

Charles d'Orleans, Hertog van Longueville, Pair van Vrankryk. *Champ. p. Nanteuil Sc.*

Prins Carel I. Hertog van Lottharingen, in zyn Jonkheid geschildert, onder het ovaal met Wapenen. *Nant. ad Vivum fec.* 1660.

Anna Maria van Orleans, Hertogin van Nemours, in klein agtkant. *Beaubrun pinxit. Nant. Sc.* 1654.

Christina, Koningin van Zweeden, met vaersen van Scudery. *Bourdon pinxit. Nant. Sc.* Anno 1654.

Louisa Maria Koningin van Polen en Zweeden, in 't hair gehult, en onder vier Fransche vaersen. *Juste pinx. Nant. Sc.* Anno 1653.

Carel II., Hertog van Mantua: dit Portret is tot een Factum gemaakt, met verscheide Vinjetten, waar van hier vooren gesproken is. *Nant. Sc.* Anno 1652.

François de Vendome, Hertog van Beaufort, met twee handen tot de knien, romdom met een vierkante Lyst van Olytbladen. *Nocret. P. Nant. Sc.*

De Hertog van Vendome, Broeder des Hertogs van Beauford; dit is een klein Portret met twee handen en vier Cyffers aan de vier hoeken. *Nant. Sc.* 1649.

Charles de la Porte, Hertog de la Meileraye, in

een ovaal met Wapens. *Juste. pinx.* Anno 1648. *Nant. Sc.* 1662.

Charles Dailly, Hertog van Chaunes, Gouverneur van Bretagne. *Nant. Sc.* 1676. zynde een zeer groot ſtuk. *Offer. Joannes Odiot du Persmeur.*

Jacq. Marquis van Caſtelnau, Marſchalk van Vrankryk, in een ovaal. *Nant.* Anno 1658.

Bern. de Foix de la Vallette, Hert. van Epernon, in een ovaal met Wapens. *Nant. Sc.* Anno 1650.

Fr. de Bonne de Crequy, Hertog van Lesdiguieres, in een ovaal met zyn Wapen en Titels. *Nant.* 1662.

Jean B. de Budes, Grave van Guebriant, Marſchalk van Vrankryk, hebbende een moesje op zyn wang. *Nant. Sc.* Anno 1655.

Fred. Mauritius de la Tour d'Auvergne, Hertog van Bouillon enz. *Nant. del. & Sc.* 1649, zynde een ovaal in 't groot.

Godefridus Mauritius de la Tour d'Auvergne, Hertog van Bouillon de Zoon. *Nant. ad Viv. delin. & Sc.* 1657. den 14. April in een ovaal met zyn Wapenen.

De Hertog van Albret, zonder Letters of Jaartal. Dit is zeer ſchaars. *Nant. P. & Sc.* Anno 1649.

Een dito, met Wapenen en onder tien Franſche vaerſen, dit is overgeſneeden.

Henr. de la Tour d'Auvergne, Vicomte de Turenne, in een ovaal met zyn Wapenen onder aan. *Nant. del. & Sc.* Anno 1649.

Een dito, in 't Harnas. *Phil. Champ. P. Nant. Sc.* 1663.

Henr. de Lorraine, Marquis de Moüy, zoon van Henry de Lorraine, Grave van Chaligny, in een

een ovaal met zyn Wapenen. In de eerste Proeven stond geen naam. *Nant. Sc.* Anno 1651

Carel Emanuel, Hertog van Savoyen met zyn Wapenen 'er boven, en bezyden met merkteekenen, en onder Latynsche vaersen. *Nant. Juxta Effigiem Sc.* Anno 1668

Maria Joanna B. Hertoginne van Savoyen, met Cyfers boven aan, zy is in 't hair gehult. *Laur. du Sour. P. Nant. Sc.* 1678.

Joan Frederik, Hertog van Brunswyk Lunenburg enz. in Romeinsch gewaad. *Michelin P. Nant. Sc.* Dit is een zeer groot stuk.

Henr. du Plessis Guenegaud, Thesaurier van de Finantien, in een ovaal met Wapens. *Champ. P. Nant. ad Vivum Sc.* 1654.

Een dito, vermeerdert met het Kruis van den H. Geest Orde en deszelfs halsband, by zyn Wapen.

Hug. de Lionne, Secretaris van Staat enz. hebbende een Mantel om; deszelfs Wapen staat onder aan. *Nant. Sc.* 1655.

De zelve vermeerdert met zyn Naam en Titels onder aan.

Leon Bouthilier de Chavigny, Staats Secretaris; in een ovaal zonder Wapen. *Ph. Champ. P. Nant. Sc.* 1652.

Anna Phelypeaux Villesavin, zyne Weduwe; in een ovaal met Laurierbladeren met haar Wapen beneevens dat van haar Gemaal. *Nant. ad Viv. fec.* Anno 1656.

Henr. Aug. de Lomenie, Graaf van Brienne, Staats Secretaris, in een Rond met Eekebladeren en onder zyn Wapen. *Nant.* 1660.

Louis Phelypeaux de la Vrilliere, Raadsheer van Staat. *Nant. ad Vivum P. & Sc.* Anno 1662.

Andr.

Andr. le Fevre de d'Ormeſſon; in een ovaal met zyn Wapen. *Nant. Sc.* Anno 1654.

Honore Courtin, Raadsheer van Staat, enz. in een ovaal met zyn Wapen. *Nant. P. & Sc.* Anno 1668.

Natalis le Boutz, Raadsheer van Staat, in een groot ovaal met zyn Wapen en een Latynſche Zinſpreuk. *Nant. ad Viv. P. & Sc.* Anno 1671.

Guido Chamillard, in een ovaal met zyn Wapen. *Nant.* Anno 1664. in eenige Proeven zyn 'er aakers aan zyn Bef en aan andere niet.

P. Poncet, Requeſtmeeſter; in een ovaal met zyn Wapen. *Nant. P. & Sc.* Anno 1660.

Don Juan van Ooſtenryk, in een klein ovaal. *Nant. Sc.* 1673.

J. B. van Steenbergen. *Reg. Cathol. in ſummo Belgica Dicaſterio a Conſ. Libel. & Fiſc. Advocatione. Du Chaſtel. P. Nant. Sc.* Anno 1668. Hy word de Hollandſche Advocaat genaamd.

Guill. Egon, Landgraaf van Furſtemberg. *Nant. ad Viv. P. & Sc.* Anno 1671. een zeer groot ſtuk. *Offer. Zacharias Morel.*

Ant. Barillon de Morangis, Requeſtmeeſter, in een ovaal met zyn Wapen. *Nant. ad Viv .fec.* Anno 1661.

François Blondeau, Preſident van de Reekenkamer, in een ovaal met zyn Wapen. *Nant. ad Viv. fec.* Anno 1653.

Michel Larcher, Raadsheer enz. met zyn Wapen. *Nant. fec.*

Een dito even groot, zonder de Naam van Nanteuil: hy word recht van vooren gezien, met vier Cyffers aan de vier hoeken. Anno 1649.

Fr. Ant. du Lieu. enz. in een groot ovaal met

met zyn Wapen. *Nant. ad Viv. pinx. & Sc.* Anno 1667.

Claude Renauldin de l'Isle Vallon, Procureur Generaal enz. in een ovaal met een Wapen. *Nant. ad Viv. fec.* Anno 1658. den 23. Augusti.

Een dito, zonder onderscheid, dan Fransche vaersen onder aan in de Lauriertakken.

Melchior de Gillier, Raadsheer des Konings. *Nant. del. & Sc.* Anno 1652. aan hem opgedragen.

Madame de Gillier, in een ovaal, in 't hair gehult, daar onder vier Fransche vaersen. *Nant. fec.*

Pierre Seguier, Cancelier van Vrankryk; in een ovaal met zyn Wapen. *Charles le Brun pinx. Nant. Sc.* Anno 1657.

Een dito zonder onderscheid, gemerkt 1661.

Een dito halver Lyf zittende. Men ziet 'er groote Merkteekenen; 't stuk is groot in de breette. *Idem pinx. Idem Sc.* Anno 1656.

Mich. le Tellier, Cancelier van Vrankryk; dit is in 't vierkant zonder Wapen. *Phil. Champ. pinx. Nant. Sc.* 1653.

Een dito van den 1. July 1658. in een ovaal zonder opschrift. *Nanteuil ad Vivum delin. & Sc.*

Een dito van den 17. Augusti 1658, in een agtkant overgesneeden.

Een dito van den 20 Juny 1659. in een ovaal op een voetstuk met een Wapen. *Nant. ad Viv. del & Sc.*

Een dito van de 23. July 1659, in het ovaal, dat van Laurier is, overgesneeden, en vier gekroonde cyffers op de vier hoeken, onder met Eike en boven met Lauwrierbladeren.

Een

Een dito van den 11. July 1661. zynde een voetstuk zonder Wapen, agtkantig, met Eike Bladeren. *Nant. ad Virum P. & Sc.*

Een dito in 't Jaar 1661 overgesneeden, zynde ovaal in plaats van agtkantig.

Een dito in de breette, met Eike Bladeren, Kinderen en Merkteekenen. *Franc. Chauveau Ornam. del. J. Boulanger Sc. Nant. effig. fec.*

Een dito van 't Jaar 1667.

Een ander dito van 't zelve Jaar in een ovaal, rondom met Lauwrierbladeren en een Wapen. *Nant. ad Vivum Sc.*

Een dito in zeer groot ovaal. *Nant. P. & Sc.* Anno 1674. *Offer. Joan. Arm. Bazin de Bezons. Abbas.*

Een dito zeer groot ovaalsgewyze, met Eike Bladeren, boven met strikken en de naam, en de grond met Lelien gestrooit. *Nantueil* Anno 1678. *Offereb. Stephan. Laudais.*

Een ander dito zeer groot. *Offereb. Mich. & Lud. le Pelletier. Nant. ad Viv. pinx. Pet. van Scuppen Sc.* Anno 1680.

Etienne Daligre, Cancelier van Vrankryk, in een ovaal zonder Wapen; een zeer groot stuk, tot een Thesis. *Nant. ad Viv. P. Gerard. Edelink Sc.*

Louis Boucherat enz. zeedert Cancelier van Vrankryk, een zeer groot stuk met 't Wapen. *Nant.* Anno 1677. *Offer. Seraph de Pajot.*

Item een ander, Anno 1676. *Offer. Jean. Aufies de Foubonne.*

Nicol. Fouquet enz. in een ovaal. *Nant.* Anno 1661. op zommige eerste Proeven staat 'er Messire, alle in 't Jaar 1661.

Jean B. Colbert enz. in een ovaal, en onder zyn Wapen. *Champ. P. Nant. Sc.* Anno 1660.

Een

Een dito. *Champ. P. Nant. Sc.* 1662.

Een dito met vier Cyffers op de vier hoeken van het ovaal met een Lauwerkrans. *Nant. Sc.* 1665. en is overgesneeden.

Een dito zeer groot in een ovaal met drie C door malkander gestrengelt aan ieder hoek, en deeze woorden: Minister van Staat. *Nant. P. & Sc.* 1668, overgesneeden.

Een ander dito in een klein ovaal, in een groot onderwerp vercierd met twee Hieroglyphise Beelden. *Nant. P. & Sc.* 1667. *Offer. Bechamo.*

Een ander dito zeer groot in een ovaal van Eike Bladeren, en twee gekroonde C onder het ovaal, en boven een strik. *Nant. ad Viv. P. & Sc.* Anno 1670.

Een dito zeer groot, met een opschrift op het ovaal en twee gekroonde C bezyden het ovaal. *Nant. ad Viv. Sc. Off. J. B. le Grand.*

Simon Arnauld de Pomponne enz. in een ovaal, zeer groot. *Nant. ad Viv. P. & Sc.* 1675. *Offereb. Gaspard Claud. Garrot.*

Franc. Mich. le Tellier, Marquis van Louvois enz. in een groot ovaal met zyn Wapen. *Nant. ad Viv.* Anno 1677. *Off. Car. M. le Boitel Abbas.*

Louis Hesselin enz. in een ovaal met een Wapen en toe-eigeningen. *Nant. ad Viv.* 1658.

Een dito zonder naam, in 't zelve Jaar gesneeden door Nanteuil, op de wyze van Mellan, ter geleegentheid van een verschil onder hen beide gereezen; naamentlyk, om te toonen, dat hy het zo wel als den ander, met één sneede en met beeter Ordonnantie zou graveeren. Hy heeft 'er andere op dezelve wyze gesneeden, dewelke op haar plaats zullen aangeweezen worden.

Een dito van 't zelve Jaar, met geen ander onder-

derſcheid dan het Omſchrift; ook zyn 'er die maar een ſtuk van 't Portret uitmaken in ovaal.

Alexander de Seve enz.; in een ovaal met zyn Wapen. *Nant. ad Viv. P. & Sc.* Anno 1662.

Pierre Seguier, Marquis de St. Briſſon enz. in een ovaal klein Portret met een Wapen. *Nant. ad Viv. Sc.* Anno 1659.

Matth. Molé, Zegelbewaarder enz. in een ovaal. *Nant.* Anno 1653.

Eduard Molé, Preſident enz. *Nant.* 1653.

Guill. de la Moignon, Eerſte Preſident in 't Parlement, een zeer groot ovaal. *Nant. ad Vivum Faciebat*, Anno 1676. *Offerebat A. Fr. Ceſ. Darmes de Buſſeaux.*

Een dito zonder naam in een ovaal met een Hermyn kleed en wapen onder aan. *Nant. ad Vivum fac.* Anno 1659.

Een dito Anno 1661. verandert in de Omſchrift op het ovaal.

Een dito 1663. in een ovaal met een Wapen onder aan. *Nant. ad Viv. P. & Sc.*

De Novion, Eerſte Preſident, in een ovaal zonder Opſchrift. *Nant fec.* 1654.

Een dito 1655. met verandering.

Een dito agtkantig, met Eike Bladeren en zyn Wapen. *Nant. ad Viv. fec.* Anno 1655.

Een met byvoeging 1656.

Een ander met het Kruis van de H. Geeſt Orde, Anno 1657, het zelve als die van 't Jaar 1655.

Een dito verandert in het Jaar 1658. en een ander idem Anno 1662.

Een dito in een ovaal met Lauwerbladen, hebbende een Hermyne kleed aan. *Nant. ad Vivum P. & Sc.* Anno 1664.

Pom-

Pomponne de Bellievre, eerste President, in een vierkante Lyst van vooren te zien, zonder Wapen onder aan. *Champ. P. Nan. Sc.* 1653. by zommige staan onder twee Latynsche vaersen.

Een dito met Letters en Wapenen onder aan het ovaal. *Charles le Brun P. Nant. Sc.* Anno 1657. Dit Portret kan voor 't Meesterstuk van Nanteuil aangemerkt werden zo om de Kop als om de Kleeding.

Fr. Theodore de Nesmond, President, in een ovaal in een Hermyn Kleed. *Nant. fec.* 1653.

Jean Antoine de Mesme, President, in een ovaal. *Nant. fec.* 1655.

Een dito zonder naam; in een grond met Lelien. *Nant. delin. & Sc.* 1650.

Een dito 1656, overgesneeden.

Een dito 1661. ovaal met Wapenen.

Louis de Bailleul, President a Mortier, in een ovaal met zyn Wapen. *Nant. ad Viv. fec.* Anno 1658.

Een idem 1661, zonder verschil dan in het Jaartal.

Een ander dito in 't Jaar 1668, overgesneeden.

Jacq. le Coigneux, President a Mortier, in een ovaal met een vierkante Muts op. *Beaubrun P. Nant. Sc.* 1654.

René de Longueil, Marq. des Maisons, President a Mortier, in een ovaal met een Wapen, waar van de grond geheel wit is. *Nant. ad Viv. Sc.* Anno 1653.

Een dito met Letters, Anno 1660. *Nant. ad Vivum fec.*

Een dito met een Wapen, waar in een verguld

Hoofd op een blaauw veld; onder het ovaal ſtaat een opſchrift met het Jaar 1661.

Het zelven, zonder andere verandering dan het Jaar 1662.

Een dito 1667.

Een dito in een ovaal veranderd, zynde het onderſcheid alleen dat Lelien en Lauwriertakken onder aan en ſtrikken boven in de hoeken ſtaan. *Nant. fec.* 1668.

Jacq. Amelot, Ridder, Eerſte Preſident enz. in een ovaal met een Wapen. *Nant. ad Vivum fec.* 1655.

Een ander dito met het opſchrift Marquis de Mauregard enz., daar door van het ander verſchillende; het Wapen en de grond van het ovaal geſtippelt en bygevolg overgeſneeden.

Jean Dorieu, Preſident enz. onder is een Wapen. *Nant. ad Viv. fec.* Anno 1660.

Franc. Lotin de Charny, Preſident enz. in een ovaal zonder Wapen. *Nant. ad Viv. facibat,* Anno 1657.

Item een dito met verandering, zynde een Wapen onder aan.

Etienne Jehannot de Bartillac, Raadsheer enz. in een ovaal met zyn Wapen *Nant. ad Viv. P. & Sc.* Anno 1666.

Een dito verandert, beſtaande alleen in vier Cyffers en een Gravelyke Kroon op zyn Wapen. *Nant.* Anno 1668.

Pierre Payen, Heere van Landes, enz. in een ovaal, met zyn Wapen. *Nant. ad Viv. fec.* 1659.

Pierre de Maridat, Raadsheer; in een ovaal met Latynſche en Franſche vaerſen; zynde een klein Portret. *Nant. Sc.*

De-

Denis Marin, Raadsheer, in een ovaal. *Dieu P. Nant. Sc.* Anno 1661.

Benoiſe, Raadsheer enz., in een ovaal met zyn Wapen. *Phil. Champ. pinx. Nant. Sc.* Anno 1651.

Boileau, Griffier van het Parlement, in een ovaal zonder Wapen. *Nant.* 1658.

Jean de Meſgrigny, eerſte Preſident van 't Parlement van Toulouſe, in een ovaal met een Devies en Wapen. *Jean Daret pinx. Provençal delin. Nant. Sc.* Anno 1652. Hoewel dit Portret zeer bleek zy, heb ik egter daar een tweede proef van gezien die zeer fraai is.

Gaſpard de Fieubet, Preſident enz., in een ovaal met een Wapen boven op. *Nant.* heeft het na een Portret geſneeden hem van Toulouze gezonden 1654.

Chaubard, Raadsheer enz. met zyn Wapen. *Nant.* 1651.

Pierre Jeannin, Preſident enz. met een grooten baard, in een ovaal. *Nant.* 1656.

Denys Talon, Advocaat Generaal enz. in een zeer groot ovaal zonder Wapen; aan ieder hoek van het ovaal een halve maan, waar boven een koorn-air. *Nant. pinx. & Sc.* 1659.

Een dito met een vierkante Lyſt, Eike bladen met Cyffers bezyden. *Nant. ad Viv. fec.*

Dreux d'Aubray, Lieutenant Civil enz. ovaalswyze. *Nant. ad Viv. fec.* 1658.

Jean le Camus enz., in een zeer groot ovaal. *Nant.* Anno 1674. *Offer. Joan des Hayettes.*

Cardinaalen, Biſſchoppen en andere Kerkelyke Perſoonen.

De Cardinaal de Richelieu. *Champ. pinx. Nant. Sc.* 1657.

De Cardinaal Mazarin, in een ovaal zonder schrift, zyn Wapen alleen onder aan, Anno 1653. Dit is met één sneede of zonder omtrek, op de wyze van Mellan.

Een dito overgesneeden, zynde vier Wapenbondels aan de vier hoeken van het ovaal, zonder Wapenen, Anno 1654.

Een ander 1655, slegts met zyn Wapen: op den hoéd staat te leezen, *dat formas adimitque* en vier Latynsche vaersen naast het Wapen. Dit is gemaakt geweest tot de Thesis van den Heer de Lavau.

Een dito zonder Wapen, in een vierkante Lyst, met Eike bladen. *Nant. ad Viv. fec.* 1656.

Een ander dito, agtkantig met Eike bladen en zyn Wapen op een Hertogs Mantel, beneevens twee Sterren en twee Lelien in de vier hoeken met een Hertoglyke Kroon.

Een ander van den 24. Augustus van het zelve Jaar, in een ovaal met Laurier bladen, zonder Wapenen; onder ziet men in de Cardoes de steeden Rethel en Atregt, en in een Vinjet in 't midden van beide het Beeld des Konings in zyn bed ziek leggende enz.

Een dito na van Mol, in een ovaal, zonder schrift of Jaartal, het moet van 1658 zyn.

Een dito van 1658, den 4. Feb. dit is in een ovaal, op de grond vier Cyffers, onder twee Kroonen en boven twee Hoeden.

Een dito, Anno 1659. wat kleinder in een ovaal op een grond van Sterren.

Een dito 't zelve Jaar, agtkantig met een Wapenbundel, Cyffers, Cardinaals Hoed en Hertogs Mantel.

Een ander zeer groot stuk in de breette, waar in de

de Cardinaal Mazarin in 't geheel verbeeld is, zittende in een Armstoel: waar by ook een fraaye Gallery. *Fran. Chauveau del. Nant. Sc.* 1659. ook is 'er het onderste van de Thesis by, dewelke voor den Heer le Tellier, Aartsbisschop van Parys gemaakt is.

Een dito van 't Jaar 1660, den 1sten July, heeft tot een Thesis van den Heer Poncet gedient; het Portret is in een ovaal, met verscheide Ornamenten, 't Wapen van Vrankryk en verscheide stukken, waar onder een Latynse zinspreuk. *Pierre Mignard pinxit.*

Een dito, Anno 1661, in een ovaal met Lauwrier bladen, zonder Wapen, onder aan de zinspreuk staat, *Hic est Monstrorum* enz. *Pierre Mignard pinx. Nant. Sc.* tot de Thesis van den Heer de Richelieu.

Dezelve overgesneeden met een Wapen en Opschrift, en in 't midden het Wapen van den huize Charost, voor wien het gemaakt geweest is.

Dezelve ook verandert. Deeze is ovaalswyze met vier Gedenkpenningen aan ieder hoek zonder Wapenen, voor den Heer Talon.

Het afbeeldsel van den Cardinaal Mazaryn, zynde een Borststuk in een ovaale Lyst met Laurier bladen, gemerkt 1656. den 24ste Augusti.

Een ander dito van 't zelve Jaar met een Wapen onder aan. Deeze is agtkantig en met Lelien en twee Sterren in de hoeken, zynde dit het onderscheid van een diergelyk in een ovaal.

Een ander dito in een effen ovaal, onder met Wapenen, en vier Latynsche vaersen: luidende het begin met deeze woorden, *Quam bene difficiles &c.* De Cardinaal is met een Cap en Bef.

Pierre de Bonzi, Cardinaal, Aarts-Bisschop en

Primaat van Narbonne enz. in een ovaal, een groot ſtuk tot een Theſis, waar op ſtaat te lezen, *Offer Renatus Gaſpard Soubert. Nant. ad Vivum facieb.* Anno 1678.

Een dito in een ovaal zonder Wapen of datum. *Nant. ad Vivum del. & Sc.* 1657.

Een Portret van den Cardinaal Barberini, in een ovaal, met een Eiken blad, onder met een Wapen. *Nant. P. & Sc.* 1663.

Een dito met Wapenen, een agtkante Lyſt. *Nant. P. & Sc.* Anno 1664. Behalven deeze is 'er nog een dat overgeſneeden is met een opſchrift, meede van het Jaar 1664.

De Cardinaal de Retz, in een vierkante Lyſt, waar onder te leezen ſtaat, *Illa tuetur, hæc domat*, Anno 1650.

Een dito in een ovaal met Laurierbladen, boven met Strikken en onder met een Wapen.

Een dito van 't Jaar 1659.

De Prins Emanuël Theodoſe de la Tour van Auvergne, Hertog van Albret, in een ovaal met Wapenen. *Nant. P. & Sc.* Anno 1668.

Een dito de Cardinaal de Bouillon. *Nant. P. & Sc.* 1670. Een zeer groot ſtuk. *Offer. Leonorius Ferret.*

Een ander dito zeer groot, tot een Theſis, in een ovaal. *Nant. P. & Sc.* 1678. *Offereb. Bart. Chappuis de la Fay.*

Philippus Emanuël de Beaumanoir de Lavardin, Biſſchop van Mans, naderhand Cardinaal, in een ovaal onder met Wapenen. *Phil. Champ. pinx. Nant. Sc.* 1651.

Een dito overgeſneeden en onderſcheiden met vier Cyffers 1654.

Een dito van 't Jaar 1660. met een Wapen zonder

der naam, in een agtkante Lyſt met Eiken Bladen.

Een dito in 't Jaar 1666, verandert met dit onderſcheid, dat het in een ovaal is met het Kruis des H. Geeſt Orde.

Hard. de Perefixe, Aarts-Biſſchop van Parys. *Nant. Sc.* Anno 1662, onder met een wapen in de manier van Mellan.

Een dito overgeſneeden aan de Lyſt, met omſchrift.

Een ander, Anno 1663, in een ovaal met Wapenen.

Een ander dito in een klein ovaal, op een grond vol Sterren, zonder Wapen. *Nant. ad Vivum Sc.* Anno 1665.

Een dito zeer groot van het zelve Jaar, in een ovaal met vier Sterren aan de vier hoeken. *Nant. P. & Sc.*

François de Harlay de Chanvallon, in een groot ovaal van Laurierbladen, zonder Wapen. *Nant. ad Viv. pinx. & Sc.* Anno 1671.

Een ander dito, Aarts-Biſſchop van Parys, in een ovaal en omſchrift zonder Wapen; dit is een zeer groot ſtuk. *Nant. Sc.* 1673.

Ceſar d'Etrées, Biſſchop en Grave van Laon, namaals Cardinaal en Pair van Vrankryk, in een ovaal met Wapenen. *Nant. ad Viv. Sc.* 1660.

Henricus van Savoyen of Aumale, Aarts-Biſſchop en Hertog van Rheims, in een ovaal waar op ſtaat *Nant. Sc.* 1651.

Een ander dito; van ieder is 'er een overgeſneeden met eenige verandering.

Charles de Paris d'Orleans, Grave van St. Paul, Abt van St. Remy van Rheims, in een ovaal met Wapenen. *Ferd. pinx. Nant. Sc.* Anno 1660.

Charles Maurice le Tellier, in het gewaad van

een Abt, in twee differente Portretten, waar van de eene ovaal en het ander agtkant is. *Nant. P. & Sc.* Anno 1663.

Een ander van 't Jaar 1664 overgesneeden; deze is vierkant in plaats van agtkant.

Een dito Anno 1670. *Nant. pinx. & Sc.* in een ovaal, waar op geschreeven staat, Aarts-Bisschop Coadjutor van Rheims.

Een ander dito met eenige veranderingen.

Het zelve zeer groot, dienende tot een Thesis met het zelve omschrift. *Nant. ad Viv. fec.* 1672 *Offer. Josephus Brunet.*

Een dito zeer groot, meede in een ovaal zonder wapenen, met strikken boven, waar het opschrift en onder. *Offer. Philip. Favart.*

Een dito overgesneeden, waar op staat. *Offer. Henr. le Goix.*

Een dito tot een Thesis. *Nant. ad Vivum fec.* in een ovaal, waar onder staat, *Offer. Egidius de la Tournelle.*

Jacques Nicolas Colbert, Abbé du Becq. Prieur de la Charité &c. met drie C, door malkander gevlogten op de vier hoeken. Dit is een zeer groot stuk in een ovaal, dienende tot een Thesis. *Nant. P. & Sc.* Anno 1676. *Offer. Jean Guestre de Preval.*

Een dito zeer groot tot een Thesis, in een ovaal met Laurierbladen; boven staat een opschrift op een strik, en onder *Nant. pinx. & Sc.* Anno 1673. *Offer. Nic. de Bragellonne.*

Een dito, met eenige verandering. *Offer. Par. Nosdier.*

Jean de Montpezat de Carbon, zynde een groot Portret in een ovaal, daar by wapenen. *Nant. pinx, & Sc.* 1673. Op de eerste Proeven staat

Ar-

Archevêque de Bourges en op de andere *Archev. de Sens.*

Pierre du Cambout de Coaſlin, Biſſchop van Orleans, eerſte Aalmoeſſenier des Konings; deeze is in een Abtsgewaat zonder opſchrift. Anno 1658.

Een ander dito, klein Portret in een agtkante Lyſt, op een zoort van vierkante papiere Lyſt, met een Wapen. Onder de Lyſt ſtaat *Nant. effi. del Lenfent Sc.* Anno 1661.

Een dito Anno 1666, waar op ſtaat *Evêque d'Orleans.*

Jacques Benigne Boſſuet, Biſſchop van Condom, Leermeeſter van den Dauphin, in een groot ovaal. *Nant. Sc.* Anno 1674.

Claude Joly, Biſſchop en Grave van Agen, oud 63 Jaar, is een groot ovaal. *Nant. Sc.* Anno 1673 met Wapenen.

Victor le Bouthilier, in een grootte agtkante Lyſt, onder met een Wapen. *Phil. Champ. pinx. Nant. Sc.* Anno 1651.

Een ander dito van 't Jaar 1659, met Wapenen zonder opſchrift.

Een grootte dito in de breette, met Cieraaden onder het ovaal. *Nant. pinx. & Sc.* 1662.

Jean de Maupeou, Biſſchop en Grave van Chalons ſur Saone, in een groot ovaal, met een Wapen daar onder. *Nant. p. & Sc.* Anno 1671.

Michel Amelot, Aarts-Biſſchop van Tours, in een ovaal zonder wapen, deze is zeer groot. *Offer. Carol. Amelot. Nant. Jac.* Anno 1675.

Een dito, in een groot ovaal, onder met opſchrift en Wapenen.

Ferdinand de Neufville, Biſſchop van Chartres, in een agtkante Lyſt van Laurierbladen met

Wapens. *Phil. Champ. pinx. Nant. Sc.* Anno 1675.

Een dito in een ovaal. *Nant. P. & Sc.* 1664.

Een idem overgesneeden, Anno 1665.

Twee andere dito, een in 't Jaar 1668. en d'ander 1669, verandert in 't Kruis van zyn Wapen, zonder onderscheid dan alleen het Jaar.

Claude Auvery, Bisschop van Coutance, Thesaurier van de H. Capel, in een ovaal onder met een Wapen. *Nant. ad Viv. fac.* Anno 1660.

Een dito van 't zelve Jaar, met eenige verandering aan de Lyst.

François de Clermont de Tonnerre, Bisschop en Grave van Noyon, in een ovaal en met Wapens. *Nant. ad Vivum Sc.* Anno 1655.

Een dito in 't gewaad van een Abt; d'eerste is overgesneeden in 't Jaar 1655.

Denis de la Barde, Bisschop van St. Brieu, in een agtkante Lyst van Eike bladen, met een Wapen. *Nant. ad Vivum fac.* 1657.

Dominique de Ligny, Bisschop van Meaux, waar van een zonder naam als een Abt, Anno 1654.

Een dito, met een naam en Wapen. *Nant. ad Viv. P. & Sc.* 1661.

Een ander dito overgesneeden 1667.

François Servien, Bisschop van Bayeux, in een agtkante Lyst van Eiken bladen, met Wapenen. *Ph. Champ. P. Nant. Sc.* Anno 1656. den 13. Novemb.

Een dito in 't Jaar 1657. aan het opschrift verandert.

Louis Daunis d'Attichy, Bisschop van Autun, in een ovaal met Wapen. *Nant. P. & Sc.* Anno 1665.

François Bosquet, Bisschop van Montpellier, in

in een groot ovaal. *Nant. pinx. & Sc.* Anno 1671.

Louis de Suze, Bisschop van Viviers, Prins van Usez, in een ovaal met een Wapen. *Nant. ad Viv. fec.* 1656.

François Mallier, Bisschop van Troyes, in een ovaal met Wapenen. *Velut pinx. Nant. Sc.* Anno 1657.

François de Nesmond, Bisschop van Bayeux, in een ovaal. *Nant. pinx. & Sc.* Anno 1663.

Een dito, Anno 1667, met vier Triomp-hoornen aan de vier hoeken, en met vier Fransche vaerssen onder aan; dit stuk is verandert.

De Matignon, Bisschop van Lisieux in een ovaal met Wapenen. *R. P. Antoninus ad Vivum del. Nant. Sc.*

Een dito overgesneeden, waar by de Halsbanden van de Orde zyn.

François Molé, Abt van Ste. Croix de Bordeaux, in een ovaal met een Wapen. *Nant. Delin. & Sc.* Anno 1649.

Jules Paul de Lionne, Abt van Marmoustier, enz. *Nant. ad Viv. P. & Sc.* 1667.

Michel le Masle, Prieur des Roche, &c. in een ovaal met een Wapen. *Nant. ad Viv. Sc.* Anno 1658.

Een dito 1661. met Wapenen.

Claude Thevenin, Canonnik te Parys. *Nant. ad Viv. fec.* 1653.

Een dito, Anno 1657. met de Naam 'er by.

Pierre Bouchu, Abbé de la Ferté, in een ovaal met Wapen. *Nant. ad Viv. pinx. & Sc.* Anno 1669.

Een dito overgesneeden, waar by te leezen staat, *Abbé de Clairvaux.*

Bazi-

Basile Fouquet, Abt, in een ovaal met het blaauw Lint en zyn Wapen. *Nant. ad Viv. fecit*, Anno 1658.

Nicolas Parfait, Abbé de Bouzonville, enz. in een ovaal met zyn Wapen. *Nant. ad Viv. pinx. G. Edelink Sc.*

Boschard, Abt van Champigny enz., in een ovaal met zyn wapen. *Nant. ad Viv. fec.*

Fr. Blanchard, Abt van St. Genoveva en Generaal, in een groot ovaal. *Nant. ad Viv. pinx. & Sc.* Anno 1673.

Charles Faure, Canonik en Abt van St. Geneveva, in een klein ovaal. *Nant. Sc.* Anno 1649.

Pierre Lallemant, Prior van St. Geneveva en Cancelier van de Universiteit, in een ovaal. *Nant. Sc.* 1678.

Jean Fronto, Canonik van St. Geneveva en Cancelier der Universiteit. *Fr. Cabouret post-mortem del. Nant. Sc.* Anno 1663.

Hipolite Ferret enz. groot Vicaris van Parys, in een groot ovaal. *Nant. pinx. & Sc.* Anno 1669.

Het Portret van een Monnik, dewelke gezegd word Nanteuil in de Latynse Taal onderweezen te hebben, en 't geen hy in zyn speeltyd gesneeden heeft met een spyker, die hy gesleepen had.

Verscheide Portretten van doorlugte Personagien, beroemd door haare Schriften.

Pierre Gassendi, enz. in een ovaal; zyn naam staat onder aan met vier Latynsche vaersen. *Nant. fec.* 1658.

Mi-

Michel de Marolles, enz. een klein Portret in het vierkant, op een zwarte grond. *Nant. ad Viv. Sc.* 1657.

François de la Motte le Vayer, zynde in 't klein. *Nant. del & Sc.* 1661.

Gilles Menage, een klein Portret in 't vierkant met beide handen. *Nant. ad Viv. Sc.* 1652.

Pierre en Jaques Dupuy, met haar beiden in twee kleine ovaalen na malkander ziende. *Nant. fec.* 1648.

Pierre Dupuy, enz. een klein Portret, Anno 1653.

Een ander dito, genaamt den groote Dupuy, zynde in een ovaal, onder met een Wapen. *Nant.* 1648. Deeze Prent was zeer schaars; dog is nu gemeen zeedert de plaat voor eenige Jaaren van omtrent Lions naar Parys overgebragt is.

Jean François Sarazin enz. in een ovaal, zonder Wapenen, onder vier Fransche vaersen. *Nant. del.* 1649. *& Sc.* 1659.

Jean Chapelain, Raadsheer enz. in een ovaal zonder Wapenen; onder aan is een zinnebeeld in een Cardoes met een Latynsche zinspreuk. *Nant. ad Viv. delin. & Sc.* 1655.

Voiture, een klein Portret in een ovaal, onder met Fransche vaersen. *Champ. pinx. Nant. Sc.*

David Blondel, een klein Portret in een ovaal, boven met een zinspreuk en zyn Wapen. *Nant. del. & Sc.* Anno 1650.

George de Scudery, enz. klein Portret in een ovaal met dubbelde Cyffers. *Nant. Sc.* 1654.

Jean Loret de Carentan, met Fransche vaersen. *Nant.* 1658.

Yvelin, bygenaamt de kleine Engelsche Milord, of anders het Griekse Portret, vermits 'er Griekse vaer-

vaerſen onder aan ſtaan, waar by de woorden *Meliora Retinete.* Dit is in een ovaal. *N. Sc.* Anno 1650.

Het Portret van Marcus Vulſon, enz. met Cieraaden, waar by de woorden *Pour bien faire*; onder ſtaat *François Chaveau del. Rob. Nant. effig. Del. Nicol. Regneſſon Sc.* Dit ſtuk dient tot een Titelplaat van een Boek in Folio, het welke van het Blaſon handeld.

Marinus Curæus de la Chambre, Lyf-Medicus des Konings van Vrankryk. *Nant. del ad Viv. & Sc.* met een Wapen.

François Guenaut, Lyf-Medicus der Koningin. *Nant. ad Viv. pinx. & Sc.* Anno 1664. zonder Wapen.

Antoine le Pautre, Architect des Hertogs van Orleans en 's Konings Ingenieur, wordende van vooren gezien in een ovaal op een voetſtuk, waar op ſtaat *Deſſeins de pluſieurs Palais, Plans &c. inventés par Ant. le Pautre, Architecte & Ingenieur.* Onder aan zyn twee Kinderen met een Landſchap. Het Portret is door *Nanteuil*, en het ander door *le Pautre* geſneeden.

Vervolg van het Werk.

Om myn voorgenoomen beſtek nauwkeurig te volgen, zal ik my maar aan drie Academien houden: namentlyk die van *Florence*, *Romen* en *Lombardyen* of *Venetien.*

Ik zal beginnen met die van *Florencen* en deszelfs Inſtellers.

Pietro da Coſimo, Diſcipel van Roſſelli, heeft uitgeblonken door zyn ſnaakſe manier en zonderlinge Cieraaden. Een zyner voornaamſte Diſcipelen is geweeſt *Andrea del Sarto*, van wien in het vervolg gemeld zal worden. Hy ſtierf aan een

een zoort van uitzinnigheid, tachtig Jaaren oud zynde, Anno 1521.

Dominico Ghirlanday, een Florentynsch Schilder, is Leermeester van Michel Angelo geweest, als meede van verscheide andere, waar onder *Marcel Venusto*, *Torrigiano*, dewelke *Michel Angelo* zyn neus met zyn vuist plat sloeg, *Georgio Vasari*, die zo veel over de Schilders geschreeven heeft en *Fra. Bastiano.* Ghirlanday heeft twee Tafereelen voor Paus Sixtus de IV. geschildert in de Kapelle daar Roselli in gewerkt had, en is te Florencen in den ouderdom van vier en veertig Jaaren overleeden, Anno 1493. Van hem is hier vooren breeder melding gemaakt. Hy heeft drie Zoonen gehad, dewelke alle drie de Schilderkonst geoeffent hebben, te weten David, Benedetto en Rodolpho. De laatste heeft tot Discipel gehad Peryn del Vago.

Andrea Verochio, heeft tot Discipel gehad *Pietro Perugiano* en *Leonard da Vinci*, welkers Schilderyen, die door Lorenzo di Credi gecopieerd zyn, zo natuurlyk na de Origineelen gelyken, dat ze beswaarlyk van malkander konnen onderscheiden worden. Hier van is reeds gewag gemaakt.

Bernardo Pinturrichio, heeft onder Pietro Perugyn met Raphaël geleert: hy heeft in den Dom van de Drukkery van Siena geschilderd de Historie van Pius de II. dewelke voormaals Eneas Silvius genaamd was. De Teekeningen daar van zyn meestendeel voorheen door Raphaël zynen vriend ontworpen; dit werk bestond in tien Tafereelen: hy heeft verscheide andere werken in het Paleis van het Vaticaan geschildert, onder andere op de deur van een der Kamers de Boodschap Maria, waar in hy Julia Farnese als de Maagd verbeelde, door bevel van Alexander de VIII. Hy is in 't Jaar 1513 gestor-

ſtorven, oud zynde 59 Jaar.

Baccio of Frater *Bartholemeo* leide zig toe op de manier van Leonard da Vinci, dewelke hy zo wel navolgde, dat Raphaël Perugyn verlaatende zyn Coloriet aannam, en deeze beroemde Meeſter onderregte hem uit erkentenis in de kenniſſe van 't Perſpectief. Baccio heeft nooit meer dan een naakt Beeld geſchildert, zynde St. Sebaſtiaan, 't geen aan Lodewyk de XII. Koning van Vrankryk verkogt wierd. Hy ging in het Klooſter der Dominicanen van St. Marco te Florencen, waar door hy bygenaamt wierd van St. Marco; van hem zyn verſcheide werken te Florence en Lucca geſchildert, en is geſtorven in 't Jaar 1517, oud zynde 48 Jaar.

Balthazar Perruzzi, van Siena, wierd voor een groot Teekenaar gehouden, voornamentlyk in voorwerpen betreffende de Bouwkunde, en verſtond de Matheſis zeer wel. Hy begaf zig na Romen, en aldaar ſchilderde hy in Freſco het groot Altaar van St. Onufro, en twee Capellen in de Kerk van St. Rochus. Hy verkreeg de vriendſchap van Agoſtino Chigi, die hem de Teekening van zyn Paleis deed maaken, waar in hy verſcheide Beelden in 't Graauw ſchilderde en eenige Perſpectiven, waar in hy uitmuntende was.

De Pauſen Julio en Leo hebben hem tot verſcheide Werken gebruikt; maar voornaamentlyk in het voorneemen, dat zy hadden, om St. Pieters Kerk na de Teekeningen van Bramante te voltooyen. Hy maakte 'er een nieuw model van, 't welk veel baat toegebragt heeft aan hen, welke die berugte Kerk volbouwt hebben.

Hy heeft de Cieraaden van 't Schouwburg herſtelt, den weg gebaant voor de Konſtenaars van werk-

werktuigen. Hy is de uitvinder geweest van de pragtige toestel tot de Krooning van den Paus Julio de Medicis, onder de naam van Clemens de VII. In het Jaar 1527 in de plundering van Romen dwongen hem de Spaanse Soldaaten Charles de Bourbon, welke in de Storm gedood was, te schilderen: Hy maakte een vervolg op de Romeinsche Oudheeden, met aanteekeningen op Vitruvius, dog heeft die niet voltooit. Ziek geworden zynde, kreeg men vermoeden, dat hy door zyne benyders vergeeven was. Hy stierf maar 36 Jaaren oud zynde, Anno 1533 en wierd in de Rotonde Kerk begraven; zyn verlies wierd men gewaar toen de Paus Paulus de III. St. Pieters Kerk wilde doen voltooyen, hoewel Antonio da San Galle, die het bestier daar van op zig nam, de naam van een uitmuntende Architect had.

Sebastiano Serlo, is erfgenaam zyner Schriften en Teekeningen geweest, waar van hy zig bediend heeft in de Boeken over de Bouwkunde, die hy uitgaf. Tot Discipel heeft hy gehad

Daniel Ricciarelli, bygenaamt *Volterre*, om zyne geboorte plaats. In de Kerk van de Triniteit zyn Tafereelen, die hy geschildert heeft op de Geschiedenis van St. Helena weegens de Kruisvinding, als meede verscheide andere onderwerpen rondom de Capel. Het groot Autaar-stuk is een afneeming van 't Kruis, dat een zeer aanmerkelyk stuk werk is. Op bevel van Paulus den III. heeft hy eenige leeden van twee onbetaamelyke Beelden, die in het Oordeel van Michel Angelo gezien wierden, gedekt.

Dewyl hy zo konstig in de Beeldhouwery als in de Schilderkonst was, volbracht hy op 't Plein de

Belvedere genaamt, het Grotwerk, 't geen van een zeer geestige Ordonnantie is. Hy was het, die het metaale Paard gegooten heeft, 't geen te Parys op de Plaats Royaal staat, dat geschikt was tot het Standbeeld van Hendrik den tweeden, het welk de Koningin Catharina de Medicis, zyne Weduwe, ter zyner gedagtenisse wilde doen opregten; dog hy stierf alvoorens 't Beeld af te maaken en het werk is onvoltooit gebleeven; dit geschiede in het Jaar 1566, oud 57 Jaar.

'Er was ook eene *Jean de Boulogne*, geboortig van Douay, konstig in de Beeldhouwery, die zig te Florence nederzettede. Zyne werken zweemen na het Antiek, 't geen te zien is in de kopere Groepen, die hy op de Markten of Pleinen te Florence, Livorno en Bologne opgeregt heeft; hy is de geen, die het kopere Paard, waarop Hendrik de IV verbeeld is, gegooten heeft.

Ook is men verschuldigt aan *Jean Gongeon*, Meester *Pome*, en aan Meester *Barthelemi* en *Germain Pilon*, alle groote Konstenaaren in de Bouwkunde en Beeldhouwery, al wat 'er fraais en bezonders is in de oude Louvre, in de Kerk van St. Germain de l'Auxerrois, aan de Fontein der H. Innocenten, in de kleine Augustinen van het Voorburg St. Germain en op verscheide andere plaatzen.

Marco da Siena heeft zig onder Daniel de Volterre sterk geoeffent en vervolgens te Romen en Napels veel gearbeid, alwaar hy verscheide bestekken van Gebouwen geteekent, als meede een Boek over de Bouwkunde geschreeven heeft.

Pelegrini de Bolonia of *Tibaldi*, heeft ook onder David de Volterre geschildert; hy leide zig byzonder toe, op de Civiele en Militaire Bouwkunde,

kunde, en verkreeg by den Cardinaal Borromeo toegang, voor wien hy het Paleis de Sapientia bouwde; ook is hy Architect der Hoofdkerk van Milaan geweest; nog heeft Volterre tot Discipel gehad

Giacomo Roua; deeze trachtede de manier van zyn Meester na te volgen en gebruikte zyne Teekeningen zo veel hem doenlyk was. Hy stierf oud zynde 70 Jaar onder het Pausschap van Clemens den VIII.

Andrea del Sarto, dus genaamd om dat zyn Vader een Kleermaker was; is gebooren te Florence in het Jaar 1478, en wierd bestelt by een Zilver- of Goudsmit, om het Schilderen te leeren. Zyn eerste Meester was maar tamelyk, hy ging van hem af, om zig met 'er woon by Pietro de Cosimo te begeeven, en maakte een gemeenschap om met Francia Bigio, een Florentynse Schilder en Discipel van Mariotto Albertinelli, te arbeiden.

De Schilderkonst was hy magtig in zo verre zyn zwaarmoedige gesteltenis hem zulx toeliet; hem ontbrak die Leevendigheid, zo noodig aan de Schilders, om kragt en leeven aan hunne Beelden te geeven, als meede die deftigheid en edele zwier, welke de schoonheid de gestalte byzet; dus men zeggen kan, dat de verscheide veranderingen van verbeeldingen daar in zo wel niet gezien worden als in de andere, en dat zyne vinding zeer schraal is; dog dat, wat de Vrouwen en Kinderen betreft, hy dezelve zeer natuurlyk en bevallig, en de Oude Mannen met zeer levendige trekken heeft afgebeelt. Van hem zyn verscheide werken in Fresco en in 't Graauw, onder andere twaalf Tafereelen van het Leeven van Joannes den Dooper, welke men te Florence in 't Klooster van de Annonciade vinden kan.

Hy heeft een Tafereel in een Capelle van de Kerk van St. Gallo der Obſervanten van de Auguſtiner Orde geſchildert, waar in een zo wonderbaare ſchoonheid en konſtige vereeniging van Coleuren doorſtak, dat zulks in het algemeen met verwondering beſchouwt wierd: vervolgens ſchilderde hy in 't Convent der Broeders Serviten van de Annonciade de Geſchiedeniſſen van den gelukzaligen Philippus; een ſtuk 'er van is geſneeden door *Cherubin Albert*, waar in verbeeld is de ſtraf van een Godslaſteraar, die door den Blixem geſlagen word, vermits hy de vermaningen van St. Philippus de Nery verſmaad had. De grond is een Landſchap. Hy maakte een Maria Beeld, voor een gemeen liefhebber, die van meening was 't zelve naar Vrankryk te zenden; dog deezen ſtond dat fraai werk zo zeer aan, dat hy het voor zig zelfs behield, en hem een ander deed ſchilderen, verbeeldende een dooden Chriſtus, omringd van eenige Engelen, die hem onderſteunen, in een treurige geſtalte; dit wierd zo gunſtig ontfangen, dat François de Eerſte, groot Beminnaar der Konſten, hem alles liet bezorgen, om in Vrankryk over te koomen, en bewees hem op zyn komſt alle teekenen van zyne mildheid, ten pand van de gunſten die hy in 't vervolg van hem te verwagten had.

Voor eerſt begon hy het Portret van den Dauphin, die toen nog in de luyeren lag, af te maalen, het geen hy den Koning aanbood, dewelke het op een zeer minzaame wyze ontfing en hem door nieuwe weldaaden zyne erkentenis bewees. Hy ſchilderde een *Charitas*, waar over de Koning betuigde zeer voldaan te zyn en gebood, dat men het ſtuk in zyn Cabinet plaatzen zoude: dog te midden van zo een groot geluk was hy niet bedagt

om

om zig in ſtand te houden; hy wierd door zyn Huisvrouw om byzondere reedenen ontbooden, welke hy niet over hem kon neemen af te ſlaan, en zyn zwakheid deed hem zien, waar toe hem zyn onvoorzigtigheid vervoerde, als hy aan den Koning verlof verzogt, om zig op reis te begeeven, 't geen hem de Koning niet alleen vergunde maar zelfs een ſomme gelds deed ter hand ſtellen, om op zyne wederkomſt alle de Stand-Beelden en Tafereelen van de beſte Meeſters, die hy zoude konnen bekomen, mede te brengen; dog in plaats van aan zyne verbinteniſſe te voldoen, vergat hy zyn pligt, en maakte van 't geen de Koning hem toevertrouwt had, een zeer ſlecht gebruik; zulks hy niet dervende weder komen, en zig lafhartiglyk opgehouden ziende, zo door zyne vrouws traanen als door de aanhoudingen zyner vrienden, en met ſchaamte overlaaden van zyn belofte gebrooken te hebben, te Florence bleef.

Hy heeft 't Portret van Leo den X., 't geen Raphaël geſchildert had, zo wel gecopieerd, dat de Florentynen en *Vaſari* zelfs, die het had zien ſchilderen, zig niet en ontzagen het als een Origineel na Mantua te zenden: ja dat meer is *Julio Romano* wierd 'er insgelyks door bedroogen, hoewel hy 'er zelfs een goed deel in gearbeid had; laaten nu de halve Kenners hunne Tafereelen met benaamingen doopen naar hunne goedvinding, ofſchoon zy die egter zelfs niet hebben gemaakt nog zien maaken. Bezitten zy een grooter kennis van de Schilderkonſt, om de behandeling van 't Penſeel en 't verſtand, 't geen in de geheele Ordonnantie van 't onderwerp ſteekt, te onderſcheiden? Kennen zy de naam van den Schilder beter als Julio Romano die kende? en zo deeze groote Meeſter door die

natuurlyke Copy bedroogen geweest is, doordien hy 'er geen onwisse ofte twyffelagtige penseeltrekken in onderkende, die door een stoute en naauwkeurige hand uitgevoerd waaren, en indien dit Tafereel als Copy hem nog wonderbaarlyker voorquam, dan of het een Origineel geweest was; waarom verachten dan zommige, die met Origineele vooringenoomen zyn (welkers partyen, waar door zy te agten zyn, dikmaals by haar niet onderscheiden konnen worden) waarom zeg ik veragten dan dusdanige al wat Gecopieerd is?

Eindelyk wierd *André del Sarto* door een onvermydelyk noodlot van zyne vrouw en vrienden verlaaten, en het voorwerp van het uiterste mededoogen, zynde door de besmettelyke ziekte aangetast, waar aan hy te Florence in zyn 42ste Jaar stierf, in 't Jaar 1530.

Francisco Bigio, arbeidede toen om stryd tegen André del Sarto, welke veele Discipelen gehad heeft, onder andere *Giacomo da Puturmo*, *Dominico Feti* en *George Vasari*, die ook een Discipel van Michel Angelo geweest is: *Andrea Squezella* heeft zyn manier ook veel nagevolgt.

Civoli leerde insgelyks onder hem. In de Kerk van St. Pieter vind men een Tafereel, het welk hy op bevel van den Hertog van Florence geschildert heeft, ten tyden van Clemens den VIII: dit stuk is in groote agting. Ook heeft hy tot Leerling gehad *Francisco Rossi*, te Florence Anno 1510 gebooren. Te vooren had hy verscheide Meesters gehad, onder andere Baccio Bandinelli in de Teekenkonst. Hy wierd *Salviati* bygenaamt, vermits hy den Cardinaal van dien naam tot zyn voorstander had. Het eerste Tafereel dat hy maakte, was een Dalila, 't geen na Vrankryk gezonden

wierd;

wierd; eenige tyd daar na begaf hy zig na Romen, alwaar hem de oude Cardinaal Salviati te werk ſtelde en huisveſting gaf: vervolgens maakte hy verſcheide werken in Freſco en met Olyverw voor Lidizo Farneze; hy ſchilderde met Waterverw op verſcheide groote doeken de Geſchiedenis van Alexander den Grooten, die naar Vlaanderen gezonden wierden, om 'er Tapytwerken na te maken. Hy ging na Venetien, en ſchilderde het Portret van Pietro Aretino, dat deeze berugte Poëet aan François den Eerſten zond met vaerſen, die hy daar op gemaakt had. Te Romen wedergekeert zynde, ſchilderde hy verſcheide Portretten van zyne vrienden; na andere werken voltooit te hebben, wierd hy te Florence ontboden, alwaar hy onder een groot getal werken, een Tafereel ſchilderde,'t geen te Lions in de Capelle der Florentynen hangd: het heeft tot onderwerp het Ongeloof van Thomas. Hy begaf zig vervolgens weder na Romen en ſchilderde aldaar Adam en Eva in het Aardſch Paradys; dit is een van zyne fraaiſte ſtukken, en word in het Cabinet des Konings van Vrankryk gevonden. Hy reisde na Vrankryk, om te Fontainebleau te arbeiden; dog kon met Primatrice niet eens worden: ter zelver tyd ſchilderde hy te Dampierre een Cabinet en eenige ſchoorſteenſtukken voor den Cardinaal van Lottharingen. Zyne werken hadden daar die agting niet, welke zy verdienden, en die hy te Romen wedergekeert zynde, verkreeg, zo door de werken die hy aldaar ſchilderde, als door die, welke hem om zyn groote naam uit Venetien, Florence en andere Italiaanſche ſteeden bezorgt wierden: egter gelyk alles geen genoegen baart, verviel hy in een Droefgeeſtigheid, welke in hem de overhand

hand neemende, alle de andere hoedanigheeden, waar meede hy die had konnen overwinnen, verdoofde; waar door hy in een ziekte verviel, die hem uit de waereld rukte in zyn 53ste Jaar, Anno 1563. Hy schilderde de Veldslagen zeer wel en *Giacomo Sandro* is zyn minste Dicipel niet geweest.

Perryn Buonacorsi del Vaga is te Florence gebooren van zeer arme ouders: Hy wierd op zyn elfde Jaar bestelt by Rodolpho, Zoon van Dominico Ghirlanday, by wien zig onder andere jonge Leerlingen die daar kwamen, ook bevond de zogenaamde *Toto del Nunciata*, welke vervolgens na Engeland overstak, alwaar hy verscheide Bouwkundige werken uitvoerde. Perryn maakte een naauwe vriendschap met hem ten einde met yver tegen malkander om stryd te werken; dog die geene, wiens werken wy beschryven, teekende met zo veel oplettenheid en yver na de schetten van Michel Angelo, dat hy het geluk had, boven alle andere den eerenprys te behaalen: Ter zelver tyd was het dat *Vaga*, een Florentynsch schilder, welke zig te Toscanella (een klein steedtje, naby Viterbo) onthield, te Florence gekomen zynde, en Perryn gezien hebbende, hem van zyn Meester verzogt; na hem eenigen tyd by hem gehouden te hebben, bragt hy hem te Romen, en wierd vervolgens op zyn vertrek naar Toscanella door Vaga zyne vrienden aanbevolen.

Deeze groote Meester heeft aan de Logies van het Vaticaan, onder het opzigt van Raphaël gewerkt, en met meer bevalligheid dan andere geschildert, 't geen ligtelyk te onderscheiden is in de Tafereelen, waar in hy verbeeld heeft de Israëliten met de Arke door de Jordaan gaande en de Muuren van Jericho, die van zelfs vallen, Josua de Zon gebiedende stil te staan, de geboorte Chris-

ti,

ti, zyn Doopſel, laatſte Avondmaal, en in verſcheide gebronſte basreliven, ziet men Abraham bereidvaardig om zynen Zoon te Offeren, Jacob teegen den Engel worſtelende, Joſeph zyne Broeders te gemoed treedende, en het vuur uit den Hemel op de kinderen van Levi vallende.

Door zo veele uitſteekende werken verkreeg hy een grooten roem, en wiſt de ſmaak van Raphaël zo wel na te volgen, dat deeze hem het langſte van alle zyne Diſcipelen by hem gehouden heeft. Hy maakte zig de agting van Raphaël waardig, en ondernam wel andere bewerpen, dog het beleg van Romen in 't Jaar 1527 voorgevallen zynde, wierd hy gevanglyk aangehouden, en door dit ongeval verloor hy het weinig geld, dat hy verzameld had, zo dat hy niets meer bezittende, waar van te beſtaan, verſcheide Teekeningen maakte, die door *Jacob Caralgio* geſneeden wierden: in deeze Teekeningen had hy verbeeld een gedeelte van de Geſchiedeniſſen der Heidenſche Goden in verſcheide gedaantens verandert. Hy begaf zig naar Genua, om voor den Prins Doria te werken en heeft aldaar doorſlaande blyken zyner konſt gegeeven; hy keerde weder na Romen, en in het Vaticaan bragt hy eenige werken ter uitvoer, en wierd door den Paus en den Cardinaal Farneze met een aanzienelyke Jaarwedde begiftigt. Eindelyk ſtierf hy kort daar na zeer ſchielyk aan een beroerte, oud 47 Jaar Anno 1547.

In het Cabinet des Konings van Vrankryk is van hem een kleine Schildery, waar in hy verbeeld heeft den Berg Parnaſſus, de Piëriden van de eene kant en de negen Zanggodinnen van de andere zyde. De Tapyten van de zeeven Planeeten, die by den eerſten Preſident te zien en welkers Teeke-

 ning

ning voor Diane de Poitiers gemaakt zyn, ſtrekken tot een getuigenis en bewys zyner uitvindingen.

Marcello Mantuano heeft onder hem gearbeid en eenige werken in Freſco na zyne Teekeningen in het Kaſteel St. Angelo geſchildert. *Livio Agreſti* heeft zig met veel nut van zyne grondreegels bedient.

Marcello Venuſto, van Mantua, heeft een goede manier van ſchilderen van hem aangenoomen en de ſchetſen der Behangzels van het Hotel de Guize gemaakt, waarin de onderſcheidene leevenstyden verbeeld ſtaan.

Proſpero Fontena, van Bologne, is geen der minſte Schilders van zyn tyd geweeſt. Vermits hy reeds ten tyden der Carratze het meeſt gevordert was, zyn 'er die zeggen, dat hy hun in eenige beginſelen onderweezen heeft. Egter koomt het my voor, dat Camillo Pracaccino de eenigſte geweeſt is, die eenige leſſen aan Luizo Carache gegeeven heeft, dewyl die uitmuntende Schilder, de roem had Annibal te onderwyzen, en dat hy naderhand op zyn beurt de Diſcipel zyns Meeſters wierd, en dat Auguſtino Carratz zyn broeder, dewelke zo vermaard was, niet verlaaten zoude hebben, om een ander, die minder dan hy was, te verkiezen. Maar alzo Proſpero Fontena ook graveerde, kan het zyn, dat Aguſtino Carratz de Graveerkunde van hem te Bologne geleerd heeft, en naderhand te Venetien tot volkomenheid geraakt is; maar den grootſten lof van Poſpero Fontena is, een dogter gehad te hebben, die het Cieraad haarer eeuw in het Schilderen was. Zy was genaamt *Lavinia Fonteno*, muntede in Portretten uit, en heeft verſcheide Hiſtorieſtukken voor Romen en ande-

re

re Plaatzen gemaakt. Zy heeft voor Gregorius den XIII. geſchildert, van wien zy groote beloonningen bequam, invoegen zy ook van een ieder veel aanzien en de agting van veele groote Heeren en Vorſten verworf.

Jacomo Pontorme, is niet onder het getal der Florentynſche Schilders van den eerſten rang te ſtellen. Hy heeft verſcheide Meeſters gehad, waar van Leonard da Vinci een was; na nog eenige andere gehad te hebben, verkreeg hy eindelyk Andrea del Sarto, en nam een manier aan, die na geen een zyner Meeſters zweemde. Hy heeft eenigzints de trant van Albert Durer willen volgen, toen hy deeze zyne Prentkonſt gezien had; dog hier door geraakten zyn manier nog minder in agting. Hy had het geluk den Hertog van Florence te behagen, die hem beval in de Kerk van St. Lorenzo een werk te ſchilderen, 't geen om de twaalf Jaaren, die hy 'er aan beſteede en zyne aangewende zorgen ter verkryging van een roemrugte naam zeer aanmerkelyk is. Door een groot getal werken, te Florence gemaakt, geraakte hy meede onder de geene, die aan de openbaare vreugdebedryven arbeidede, welke aangeregt wierden in 't Jaar dat Leo de X. tot Paus verkooren wierd. Pietro de Coſimo en Andrea del Sarto waren de uitvinders van drie Triomphwagens, waar op de Kinderlyke en Mannelyke Jaaren waren verbeelt, en Pontorme vercierde dezelve met Schilderwerk getrokken uit de Herſchepping van Ovidius. Dit wierd gemaakt voor het Genoodſchap van Julio de Medicis; Laurenzo de Medicis had zes Wagens, welkers ontknooping en bewerp door Jacob Nardi opgegeeven en uit de Romeinſche

His-

Historie getrokken waren. Dit wierd ten laatsten door Pontorme ter uitvoer gebragt. Na veele werken gelukkig voltooit te hebben, wierd hy door de waterzugt aangetast, waar van hy in zyn 65ste Jaar stierf, Anno 1559.

Bronzini, heeft te Florence gearbeid en is in den ouderdom van 69 Jaaren overleeden. Hy had tot Discipel *Battista Naldino*, die te Romen in de Kerk van St. Lodewyk, der Fransche Natie, met zyn Neef *Alexander Allori* geschildert heeft. Van hem word een Tafereel gezien, 't geen eertyds in het Hotel van Condé was, verbeeldende een slapende Venus met een kleine Cupido; ook heeft hy nog twee andere voor Louis Diacetto geschildert, die lange in zyn Hotel te Parys te zien geweest zyn.

Benvenuto Garofalo, is te Ferrare gebooren; aldaar heeft hy de Schilderkonst geleert, en dezelve in de Stad Cremona en naderhand te Mantua onder Corta, een Ferrarees, geoeffent. Hy was maar 19 Jaaren oud toen hy naar Romen trok, maakte zyne studie van de werken der voornaamste Meesters en verkreeg derzelver agting. Titiano en Julio Romano erkende zyne verdienste na waarde; door zyne zaaken te Ferrare geroepen zynde, wierd hy van den Hertog met een byzondere goedgunstigheid bejegent. De Kerken en andere Gebouwen aldaar zyn vervult met zyne werken, dewelke des te meer geagt worden, om dat hy de goede grondreegels te gelyk met het natuurlyk paarde. Hy wierd blind op het laatst zyn leevens, 't geen met zyn 78ste Jaar, Anno 1556, eindigde.

Jeronimo da Carpi, een zyner beste Discipelen ging naar Modena en Parma, om de werken van Corregio te copieeren; naderhand heeft hy te Bologne en Ferrare gearbeid, daar hy een groot Ve-

nus Beeld met Cupidoos ſchilderde, 't geen de Hertog, den Koning Franciſcus den I. toezond. Hy ſtierf in 't Jaar 1556, oud zynde 56 Jaar.

Girolamo Genga is te Urbino geboren, heeft onder Pietro Peruzyn geleert, en is tydgenood van Raphaël geweeſt. Hy begaf zig naar Florence en Romen, waar na hy weder te Urbino quam, alwaar hy aan de vercierſelen van het Tonneel te werk geſtelt wierd. Hy was teffens een goed Bouwkundige en een goed Schilder. De Hertog Guido Baldo gebruikte hem om zyn Paleizen te Urbino en Peſaro te bouwen en te beſchilderen. Hy heeft zelfs de laatſtgenoemde Stad verſterkt; nochtans heeft hy met alle zyne Talenten geen fortuin gemaakt, en ſtierf in 't Jaar 1551, oud zynde 75 Jaaren, zonder een groote naam na te laten.

Bartholomeo, zynen Zoon, is hem opgevolgd met dezelve gaaven. *Giovanni Battiſta San Marino* heeft in 't ſchilderen zeer wel geſlaagd. *Giovan Antonio da Vezelli*, bygenaamt *de Sodoma*, ter oorzaake van de ligtvaardige en onkuiſſe ſtukken, door zyn vernuft voortgebragt, bemerkte maar al te wel, dat het groot gewin, 't geen hem zyn werk gaf, niet tot zyn fortuin konde ſtrekken of hem eenige roem doen verkrygen. Leo de X. die wel wenſchte dat dien Schilder zyn Penceel tot Godvrugtige werken gebruikte, vereerde hem met den Titel van Ridder, om hem daar door aan te ſpooren, zyn gedrag van zelfs te veranderen; dog in tegendeel puttede hy zyn vernuft meer en meer in die vuile denkbeelden uit, verſpilde alle zyne kragten door zyne ongereegeldheeden en, wierd met ziektens overvallen, welke hem te vroegtydig een verhaaſte ouderdom deeden gevoelen, die hy in 't Gaſthuis te Sienne met zyn leeven eindigde, te gelyk beroofd van middelen

delen en goede naam, en door niemand in 't minst beklaagd, oud zynde 75 Jaar. Dit geschiede in 't Jaar 1554.

David en *Benedetto*, Zoonen van Dominico Ghirlanday. De laatste deezer beide heeft eenige tyd in Vrankryk gewoont, alwaar hy door zyne gelukkige gaaven groote middelen verkreeg. Hy keerde weder na Florence, alwaar hy zig ter neder zettede en veele werken ondernam, waar door hy een aangenaam leeven leide, dog het zelve was van geen lange duur, hebbende maar 50 Jaaren geduurt. Zyn Broeder David stierf 65 Jaar oud zynde.

Sebastiaan da Venetia, anders bygenaamt *Fratel da Piombo*, ter oorzaak van de zorge, die hem weegens het Zeegel van eenige opene brieven vertrouwt was. Hy had van Jan Bellyn de eerste grondreegelen der Schilderkunde geleert, en zig vervolgens onder Giorgion bekwaam gemaakt hebbende, geraakte hy te Venetien in groot aanzien, alwaar hy verscheide Capitaale werken uitvoerde. Zyn geneegenheid zig tot de Luit, de Digtkunde en de Muziek uitstrekkende, maakte hy daar zyn werk van en nam 'er zo sterk in toe, dat hy in de Gezelschappen met vermaak gehoort wierd. Agostino Ghisi van Venetien, liet hem aan zyn Huis eenige Tafereelen schilderen, in dezelve Logie waarin Balthazar da Sienna reeds had geschildert, en zelfs na dat Raphaël de Geschiedenisse van Galathea in een Logie van dat zelve Paleis voltooit had. Sebastiaan schilderde 'er in Fresco een Polyphemus en verscheide andere Werken in Olyverw op een bevallige wyze. Ook schilderde hy een Tafereel 't geen na Viterbo gezonden wierd, verbeeldende een doode Christus,

tus, waar door hy veel agting verkreeg; dog men zeide 'er van, dat hy dat ſtuk niet alleen ontworpen, maar Michel Angelo, een zyner boezemvrienden, 'er de Teekening van gemaakt had, als ook van veele andere die voor de zyne doorgingen. Echter heeft hy teegen Raphaël om ſtryd durven werken, vermits hy, ten tyde deeze zyn Tafereel voor den dag quam, verbeeldende de Verheerlyking op den Berg, 't geen in de Kerk van St. Pieter in Montorio gezien word en door den Cardinaal de Medicis naar Vrankryk ſtond gezonden te worden, ondernam, een van dezelve grootte te ſchilderen, verbeeldende de Opwekking van Lazarus en zelfs beſtond, het in 't openbaar ten toon te ſtellen, om met dat van Raphaël vergeleeken te worden, en hoewel men het ver beneede 't zelve ſtelde, wierd hy nogtans met agting aangezien en Raphaël geſtorven zynde, door begunſtiging van Michel Angelo, als een Schilder van den eerſten rang aangemerkt. Dit gaf aan verſcheide geleegenheid, hem te ſtellen boven veele, ja zelfs boven Julio Romano en andere, die hem overtroffen. Door de ondervinding in alle Werken verkreeg hy de kennis, om op Muurwerk met olyverw te ſchilderen, zonder de Coleuren te verzwakken of te veranderen. Dit deed hy met gemengde Pleiſter, Pek, Maſtik en leevendige Kalk. Hy heeft verſcheide Werken begonnen, die niet voltooit zyn, 't zy dat het hem aan tyd ontbrak of dat zyn agteloosheid de ontwerpen in zyn Geeſt verdoofde. Daar door gebeurde het, dat hy het groot Tafereel van St. Michiel niet heeft konnen voltooyen, voor Francois den Eerſten, die reeds een Schildery van hem had verbeeldende een Maria Viſitatie, 't geen in de Capelle van Fontainebleau gezien

word.

word. Nadien hy meer geneegenheid voor 't Portretteeren had, viel het hem gemakkelyker dat zoort van werk met meer luister uit te voeren. Hy schilderde het Portret van Adrianus den VI. ten tyde zyner Pausselyke regeering en dat van Clemens den VII. Een der fraaiste Portretten, die hy gemaakt heeft, is van Antonio Francisco de Glalbizo, Florentyns Edelman, en van Aretin. Het Ampt van *Fratel del Piombo* opengevallen zynde, begunstigde Clemens de VII. Sebastiano 'er meede, mits een jaarlyks Pensioen van drie hondert Scudi aan Giovanni da Udino uitkeerende, zulks hy zig in staat bevindende ruim en gemakkelyk te konnen leeven, het werk versloften; nogtans liet hy zig overreeden, het Portret van Catharina de Medicis, aleer zy Koningin wierd, te beginnen; dog heeft het niet afgemaakt. Hy heeft Julia de Gonzago, op bevel van den Cardinaal Hypolito de Medicis geschildert. Dat Portret wierd naderhand aan François den I. gezonden; ook heeft hy op Gesteentens van allerhande coleuren geschildert. In het Cabinet des Konings van Vrankryk word een Tafereel van hem gezien, verbeeldende de H. Maagd en de H. Elizabeth. In zyn manier van schilderen ziet men meer de manier van Michel Angelo, dan die van de Academie van Lombardyen, waar in hy opgebragt was. Hy is gestorven in het Jaar 1547, oud zynde 62 Jaaren.

Dominico Beca Fumi is gebooren in een Dorp by Siena, alwaar hy onder de naam van *Micarino* bekent was. Toen hy in zyn jonge Jaaren zyn Vaders Schapen hoedde, teekende hy zeer natuurlyk in het zand, 't geen een blyk was van zyne voorspoedige gestelteniſſe om in

die

die konst te slagen, waarom Lorenzo Beca Fumi oordeelde, dat hy een andere bediening, welke hy ook in het vervolg met lof geoeffent heeft, waardig was; mitsdien bestelde hy hem by een Schilder, om alle de manieren van die konst te leeren. Van daar trok hy na Romen en beyverde zig sterk de Werken van Michaël Angelo en Raphaël te bestudeeren, waar na hy weder te Sienna kwam, daar hy door zyn werk veel roem behaalde. Hy is het die de fraaye vloer voltooit heeft, die thans nog te Sienna gezien word en door eenen zeekeren *Duccio*, den Schilder van dat land, begonnen was. Dog hy bragt het werk veel luister toe, met by de witte marmer steenen een zoort van graauwe te voegen, waar door het als een (*Chiaro Scuro*) Graauw werk vertoonde. Te Genua en Pisa heeft hy voor den Prins Doria geschildert, en vervolgens na Sienna wedergekeert zynde, wierd hy door alle de uitgestaane ongemakken van een ziekte overvallen en stierf in het Jaar 1549, oud zynde 65 Jaar. Hy heeft verscheide Werken in hout gesneeden, en ook in de Stad Genua Beeldhouw-werk gemaakt, welkers onverderffelyke stoffe 'er getuigenissen van geeven. De zogenaamde *Sodoma* en hy gelykelyk na dezelve roem en in dezelve konst streevende, zyn beide bevoegd geweest elkander de voorrang te betwisten.

Giovan Antonio Lapoli, is Discipel van Pietro Perugyn geweest; dog hield zig alleen aan de trant van Pontorme, en is gestorven in 't Jaar 1552, oud zynde 60 Jaaren.

Giulano Bugiardini, een Florentyner, heeft door zyne Werken eenige roem behaald en is in het Jaar 1556, in het 65. Jaar zyns ouderdoms overleeden.

Christopho Gherardi, heeft veel gewerkt; dog het koomt my voor, dat zyne Werken van geen groot belang zyn, gelyk ook die van verscheide andere, van wien ik onnodig oordeel hier melding te maaken. Egter moet men aanmerken, dat *Baccio Bandinelli*, een Florentyner, een der voornaamste navolgers van Michaël Angelo, hier wel een plaats verdient. Hy word beschuldigt, de schetsen van die grootte Meester en van Leonard da Vinci in stukken gescheurt te hebben, na dat hy 'er alvoorens de netheid der Teekenkunde en de goede smaak der Anatomie uit geleert had, waar van hy blyken gegeeven heeft in zyne Werken, volgens de Prenten, die hy'er door Augustino Venitiani van liet snyden. Hy heeft de Beeldhouwery met veel lof geoeffent. Ter oorzaake zyner Werken en de fraaye Prent, die Marc. Antonio voor hem sneed, vereerde hem de Paus Clemens de VII. met den Titel van Ridder van St. Pieter. Hy heeft de groep van Adam en Eva, die thans aan den Autaar van de Hoofdkerk te Florence gezien word, gemaakt, als mede het Beeld van Hercules met Cacus, in marmer, om tot een wederga te verstrekken van een David en andere Beelden, die daar ter plaatse met verwondering beschouwt worden, om dat zy van de hand van Michaël Angelo en van Benvenuto Cellini zyn. Hy stierf in het Jaar *1559*, oud 72 Jaaren.

Nu zal ik voorts in orde spreeken van hen alle, wiens roem door zo veele eertytelen in stand gebleeven is en die het cieraad hunner eeuw geweest zyn. Ten aanzien van de Romeinsche Academie, die haaren oorspronk en luister aan de verwonderenswaardige werken van den weergaloozen Raphaël

phaël verschuldigt is, zal ik derzelver omstandigheeden en partyen onderzoeken, en een beschryving zyner werken geeven, met de gevoelens van achting en lof, die haar alomme gevolgt en verzelt hebben, en gestadig tot derzelver roem spreeken. Voorts zal ik gewag maken van Julio Romano, van de Discipelen van dien grooten Meester en van andere Schilders, welkers werken door hunne navolgers in agting gehouden en waar uit verscheide Schoolen voortgekomen zyn; dog die wel verre van die van Raphaël eenigermaten te krenken, gestrekt hebben, om zyn lof en roem in stand te houden en zyn naam meer luister by te zetten.

Belangende de Academien van Lombardyen en Venetien, zonder de Oudheid van d'een of d'ander te betwisten, zal ik dezelve agter malkander doen volgen, en van Giorgioni, Titiano, Paul Veroneze en veele andere spreeken, van welke de groote Konstenaaren voortgekoomen zyn, die tot het voornaamste cieraad dier Academien gestrekt hebben; daar na zullen de Carratzen te voorschyn komen, en deszelfs Academie zal ik te regt roemen als een der bloeiendste en der uitmuntendste door haare begaaftheeden, en te gelyk gewag maken van de Schilders die uit dezelve gesprooten zyn. De gelukkige lugtstreeken, waar in de kennis en het verstand te gelyk in veelerley zeldzaamheeden vrugtbaar zyn, verlatende, zal ik tot den oorsprong der Schilderkonst in Olyverw wederkeeren, en van de Vlaamsche, Hollandsche en Hoogduitsche Schilders gewagen, waar na ik de voornaamste en beroemdste werkbaazen van de andere Natiën grondig onderzoeken zal, om derzelver gaaven te doen kennen, en in het vervolg op zyn plaats van de Fransche

Schilders en Plaatſnyders ſpreeken, waar by ik alle de andere Natiën zal voegen, welke die konſt begonnen en hen, die dezelve door hare ſtudie en naarſtige weetenſchap vereedelt hebben. Deeze Academie daar laatende begin ik met

Michaël Angelo Buonarotta, in het Landſchap Arezzo geboren, in 't Jaar 1474. Deeze groote Konſtenaar had het geluk, door verſcheide Pauſen gekent en geagt te zyn, en is waardig geweeſt de gunſt der doorlugtigſte Mogentheeden van Europa, die hem geleegenheid gegeeven hebben, de wonderbaare gaaven werkſtellig te maken, die hy, zo in de Schilder- Beeldhouw- als Bouwkunde, op een volmaakte wyze bezat. Had hy mededingers of zamenſtreevers, echter kan tot zyn lof en roem gezegd werden, dat hy ze zelfs gemaakt heeft. Niemand had beter kennis dan hy van de verknogtheid der Gebeentens en Muskelen, en hy Teekende beter dan iemand. Hy verſtond de Ontleedkunde in den grond, was een zeer uitmuntend Beeldhouwer en een der ſtoutſte Bouwmeeſters van zyn tyd, wiens weetenſchap heedendaags nog geëerd en aangekweekt werd. Hy was afkomſtig van het aloud Geſlagt der Graven van Canoſſe, en hoewel zyn fortuin niet met zyn geboorte overeen kwam, had hy egter zulke edelmoedige en verplichtende manieren, dat hy door dezelve de agting en de vriendſchap van een ieder tot zig trok. Tot zyn geluk was zyn Minne een Beeldhouwers vrouw, waar van gezegt kan werden, dat hy de konſt te gelyk met het zog ingezogen heeft. Hy wierd vroegtydig beſtelt by *Ghirlanday*, (toen te Florence in groote agting) en naauwlyks vyftien a zeſtien Jaaren oud zynde heeft hy Marmere Beelden gehouwen, waar over de geene, die het

werk

werk onderzogten, met verbaaftheid aangedaan wierden. Hier door verkreeg hy de gunft van Laurens de Medecis, voor wien hy een Faune (Veld-God) maakte, met zyn mond open, en die zyne tanden laat zien, waar van zommige fchynen uitgevallen te zyn. Op den raadt van Angelo Politiano, heeft hy op de Antieke manier uitgehouwen 't Gevegt van Hercules tegen de Centaures. Na de dood van Laurenzo de Medicis heeft hy een Hercules Beeld gemaakt, dat in zyn foort zonder weerga is, en na François den I. gezonden wierd. Maar een zyner keurlykfte Werken is een flapende Cupido, die hy voor een Milanees Prins maakte, dewelke niet teegenftaande alle de fraayigheeden, die hy 'er in vond, egter dat ftuk ten gevalle van den Cardinaal van St. George voor de fomme van twee hondert ducaaten aan hem afftond. Daar na begaf hy zig na Romen, alwaar hy ontrent een Jaar zyn verblyf hield. In dien tuffchentyd hieuw hy op verzoek van den Cardinaal de Rouanes in Marmer een bedrukte Maria Beeld, 't geen nog heeden in St. Pieters Kerk gezien word. Hy keerde weder na Florence alwaar hy verfcheide Standbeelden maakte, als meede eenige ontwerpen voor Tafereelen, die hy om ftryd tegen Leonard da Vinci moeft fchilderen, door laft van den Heer Soderini Gonfalonier of eerfte Perzoon van de Republiek. Zy ftelde ieder een fchets ten toon; zo die van *Leonard da Vinci* met verwondering aangezien wierd, gaf *Michaël Angelo* geen minder blyken van de uitmuntendheid zyner Teekening in de Ordinantie van zyn onderwerp; want om zyn naauwkeurigheid in 't naakt te doen vertoonen, nam hy de tyd waar, dat verfcheide Soldaaten in de Rivier de Arne baadede, om daar van de na-

tuurlykste verbeelding te geeven. Op bevel van Julio den II. keerde hy weder na Romen, om aan zyn Graftombe te arbeiden. Die beroemde Konstenaar bereikte toen maar negen en twintig Jaaren, en deeze was een der aanmerkelykste onderneemingen; dog dezelve is niet ter uitvoer gebragt. Dit Mausoleum moest vierkant en met veertig Marmere Beelden en andere Ornamenten vercierd zyn; Michaël Angelo heeft 'er maar eenige Beelden van voltooit, onder andere een, verbeeldende de Overwinning, als meede een Moses en twee Slaaven, welke hy aan Robert Strozzi vereerde, die ze aan François den I. zond. Zy zyn eerst in Ecouan gestelt geweest en jegenwoordig zyn zy te Richelieu te zien.

Na dat hy eenig misnoegen tegen den Paus opgevat had en daarom uit Roomen vertrokken was, quam hy te Bologne weder by hem, alwaar hy in zestien maanden zyn afbeeldsel in Metaal goot, het welk op het Frontispies van de Kerk van St. Petronio gestelt wierd; dog eerlang raakte het zelve om ver, en wierd aan den Hertog van Ferrare verkogt, die het hoofd daar van behield; van het overig Metaal wierd een stuk geschut gegooten 't welk de *Julienne* genaamd wierd. Bramante, 's Pauzen Architect, bedagt zynde, om den roem van Michaël Angelo te verminderen, en poogende alle middelen daar toe in 't werk te stellen, bewoog den Paus, met het werk zyner Grafsteede op te houden, om deeze vernuftigen Konstenaar aan 't verwulft van de Capelle, die Sixtus de IV. zyn Oom in het Vaticaan had laten bouwen, te doen arbeiden; dog hy schilderde dat werk af in den tyd van slechts twintig maanden, hoewel hy 'er alleen aan arbeidede; en de Graftombe bleef agter: want de volgende

de Paus Leo de X. liet hem te Florence werken, en zelfs ſtaande de Pauſſelyke regeering van Adrianus de VI. Maar Clemens noodzaakte hem te Romen weder te komen, alwaar hy veele Werken maakte, waar by verſcheide voor Florence. Onder andere begon hy een Beeld, waar uit men zoude konnen opmaaken, dat andere bezigheeden hem van dat werk afgehouden hebben: Egter zyn 'er eenige van andere gedagten en beweeren, dat Michaël Angelo aan dit Standbeeld werkende, het welk den ongelukkige Brutus verbeelde, hy zig erinnerde de gruweldaad van den geene, wiens Beeltenis hy wilde vertoonen en dat zulks in hem zodanig een indruk en afgryzen van deeze ondankbaarheid verwekte, dat hy zyn Bytel van ſpyt weg wierp en zyn werk liet leggen, 't geen onvoltooit gebleeven is: op de Bazis van dat Beeld zyn vaerſen geſneeden, die te gelyk ter verontſchuldiging verſtrekken van dien beroemde Beeldhouwer, welke in een ander geval wel wilde zwigten voor *Jacques d'Angouleſme*, een zeer bequaam Beeldhouwer, die in 't Jaar 1550 tegen hem durfde kampen met het model van een Beeld van St. Pieter en waar meede hy boven hem uitmuntede; in de Boekzaal van het Vaticaan worden drie groote Beelden bewaart, die door den groote Michaël Angelo in zwart waſch geboetzeert zyn; het een is een Man na het leeven, het ander een Anatomie, en het derde een Geraamte.

Ter geleegenheid dier Modellen zal ik zeggen, dat 'er van dien grooten Meeſter één zeer konſtig is, verbeeldende een gevild Lichaam: 't zelve was gemaakt voor een Beeld van St. Bartholomeus, 't geen *Ludano*, een vermaard Beeldhouwer, na dit Model in Marmer uitgehouwen heeft en in de

Hoofd-Kerk te Milaan gezien word. Dit Model en een Hoofd van Joannes den Dooper op een Bekken door Michaël Angelo in Marmer uitgehouwen, zyn in het Konst-Cabinet van den Heer Girardon, vermaard Beeldhouwer.

Onder Clemens de VII. heeft Michaël Angelo de Capelle der Hertogen van Florence gemaakt, als meede de schoone Beelden, waar meede hunne Graftomben vercierd zyn, en behalven die van Lorenzo en Juliano de Medicis, welke tot zeeven in 't getal in de nieuwe Sacristy van St. Lorenzo gezien worden, zyn 'er vier andere, verbeeldende de vier stonden van den dag, staande op het gestoelte. Ook heeft hy eenige Stand-Beelden voor de Stad Florence gemaakt en verscheide Tafereelen, onder andere een Læda Beeld voor den Hertog van Ferrare, 't geen naar Vrankryk gebragt, aan Franciscus de I. verkogt en ter verciering van Fontainebleau gebruikt is; dog de geilheid van dat Tafereel was oorzaak, dat het ten tyde van den Heer de Noyers, Staats-Minister onder Lodewyk de XIII. vernielt is. De Paus Clemens de VII. liet hem de Teekening van het laatste Oordeel tot de Capelle van Sixtus maaken; dog door de dood van dien Paus wierd hy in zyn voorneemen verhindert, en het was onder Paulus de III. dat hy die groote onderneming begon, welke hy na een vierjarige arbeid op het einde van het Jaar 1541 voltooide; hy heeft in 't Vaticaan het Martelschap van Petrus geschildert, en een Gevegt waar in een groep van twee Beelden zyn, waar van een als om hoog geheeven word.

Ook heeft hy de vermaarde Graftombe van Julio de II. gemaakt, dog niet volgens d'eerste Teekening, maar op zodanig een wyze als dezelve te

Romen

Romen in de Kerk van St. Pieters banden gezien word. In het Vaticaan in de Paulinise Capelle heeft hy twee groote Tafereelen geschildert, verbeeldende het eene een Paulus bekeering en het ander het Marteldom van Petrus. Door de dood van Antonio da St. Gallo verkreeg hy het bewind over het bouwen van St. Pieters Kerk, waarin, als mede in het *Campidoglio* aan zyn huis, in het Capitolium en in het Paleis van Farnese, hy blyken gegeeven heeft de Bouwkunde in den hoogsten graad te bezitten, en hy zeide teegen de geene, die het Gebouw van de Rotonde met verwondering beschouwde, dat hy 'er een van dezelve grootte wilde maaken, dat nog verwonderenswaardiger zoude zyn, nadien in plaats dat deeze op een vaste Grond gebouwd was, hy het zyne in de Lugt wilde opregten: hier in zeide hy niet te veel, vermits hy het uitvoerde toen hy de zogenaamde Coepele van St. Pieter bouwde, die maar op vier Pylaaren ysselyk hoog staat en welkers Diameter zo groot als die van de Rotondo is; eindelyk storf hy met eer en roem overlaaden, na een lang en gelukkig leeven te Romen, den 17. February 1564, oud zynde 90 Jaar. Hy was van de Italiaansche Vorsten zeer bemind en voornaamentlyk van Cosmus, toen Groot-Hertog van Toscanen, die zyn Lyk heimelyk liet vervoeren, om het in de Kerk van Sta. Croce te Florence te doen begraven; daar hy, na hem de laatste eerbewyzen met alle de pragt, die de eigenschap van een lykstatie heeft, aangedaan te hebben, nog daar en boven ter zyner gedagtenisse een Gedenkzuil deed oprechten, met drie Marmere Beelden vercierd, verbeeldende de Bouw-, Schilder- en Beeldhouwkunde.

Laaten wy nu eens de onderscheidene Werken

van die grootte Man betrachten. Zonder met een vooroordeel ingenoomen te zyn, kan men zeggen, dat hy in zyne ontwerpen byzonder grillig was, en in veele dingen de reegel der doorzichtkunde niet gevolgt heeft en dikwils in de verbeeldingen zyner Figuuren buitenſpoorig geweeſt is, waar in een afſchuwelyke ſmaak gezien word. Ook merkt men op, dat in de ſchikking zyner kleedingen alle die bevalligheden niet zyn, die men 'er in begeeren zouden, dat zyn Coloriet niet altoos natuurlyk nog aangenaam geweeſt is, maakende zyne ligten te donker, en zyne ſchaduwen te zwart; dat hy de kennis van ligt en ſchaduw niet bezat; niettemin kan hem de volkome voorrang voor alle de Werken van de beſte ſmaak niet, betwiſt en tot zyn lof gezecht worden, dat hy eigenzinnige gaaven had, die veele tegenwoordig met vermaak zouden wenſchen te bezitten, indien de begeerte en de uitvoering in haar zo gelukkig als in hem te vereenen waaren.

Vooronderſtelt dat 'er in dat beroemd ſtuk, zyn Oordeel genaamd, eenige ongeſchiktheid te vinden zy, daarom moet het niet tegengeſprooken of veragt werden. Titiano is voor geen ſlegt Schilder te houden nog ook Albert Durer, om dat zy in de omſtandigheeden der Historie van de Emaus-gangers gemiſt hebben; heeft Raphaël by geval in de doorzichtkunde misgetaſt, egter zal hy daarom zyn lof niet verliezen.

Paulus Veroneze heeft in alle de deelen der Schilderkonſt geen volkoome gelykvormigheid gehouden. Had Michaël Angelo die fraaiheid en bevalligheid in zyne werken niet, die in die van Raphaël

phaël gezien worden, bezat hy daar en teegen een trotſe manier van teekenen, die alle zyne Werken een wonderbaare kragt byzettede.

Had Valentino, Carravagio niet tot zyne Meester genoomen, zou hy tot zulk een donkere manier niet vervallen zyn. De gebroeders Carratz, die de natuur volgden, hebben beter geſlaagt en hunne Werken zoude alle mogelyke volmaaktheid bevatten, zo zy het Antiek eerder beſchouwd hadden.

Het ſchynt dat Michaël Angelo ons getrouwe navolgers zyner Werken agtergelaaten heeft, onder andere de zo genaamde *Mimi*, dewelke eenige reizen na Vrankryk gedaan heeft. *Battiſta Franco* van Venetien, wiens manier droog en weinig geagt was, om dat hy het Coloriet niet verſtond, heeft de grootſte naam verkreegen door verſcheide Teekeningen, waar van de Prenten gezien worden; die door hem zelfs geſneeden zyn. Hy ſtierf te Venetien in 't Jaar 1561; ook waren Roſſo, Andrea de Vattere en verſcheide andere van zyne Diſcipelen.

Nu legt Raphaël aan de beurt, tot wiens lof ik opregtelyk zeggen zal alles wat 'er van is.

Het Romeinſche School.

Raphaël Santes d'Urbino, als zynde de uitmuntendſte Schilder van alle de *Moderne*, die voor hem geweeſt zyn, heeft geen mededinger of medeſtreever in zyne ongemeene manier van Schilderen gehad; immers ſchynt hy het menſchelyk vernuft overtroffen te hebben, in al het geen die konſt aangaat. Hy wierd gebooren in de Stad Urbino in 't Jaar 1483 op goede Vrydag; en is ook op den zelve dag zeven en dertig Jaaren daar na overleeden. Giovanni da Santi, een Schilder van beroep, was

was zyn Vader en bestelde hem by Pietro Perugyn, die toen in 't algemeen een groote naam had. Binnen weinig tyd evenaarde hem Raphaël niet alleen, maar overtrof hem zelfs zeer verre, en geraakte gelukkig tot zulken hoogen top van weetenschap en konst, dat hy de luister van de geheele Florentynsche Academie verdoofde, om die van Romen te doen geboren worden, welke zyn oorspronk en luister aan hem verschuldigt is. Zyne Teekeningen hadden zo een byzondere smaak, dat hy alle dingen met een weergalooze zagtheid en bevalligheid verbeelde. Zie hier in 't kort een denkbeeld 'er van.

Zyne werken zyn dusdanig niet, dat zy de *Heedendaagse* genaamd konnen werden, als wien men de bynaam van een *Ligtvaardige* en *Boertige Schildering* kan geeven, die slegts wat blanketsel en coleuren noodig heeft, om in den eersten opslag fraai te schynen, zonder zig te bekreunen of zy op den duur behaaglyk zal zyn; wy zullen dat slag van schilderen daar laaten, op welkers maakers toegepast zoude konnen worden, 't geen een schrander Man ten dien opzigten zeide, naamentlyk: *Auladus sit qui citharædus esse non possit*; dat is, die Orpheus niet kan bereiken vergenoege zig met een gemeen geluid. Raphaël in tegendeel, zig de Schilderkonst voorgestelt hebbende als de aanleiding en 't algemeen beginsel aller konsten, en dat de Schilderkonst, by gelykenis, een stomme Digtkunde is, op dezelve wyze als de Digtkonst een spreekend Schildery moet zyn; dat een goed Schilder kennis van alle de weetenschappen moet hebben, vermits hy al 't geen in de natuur voorkomt moet verbeelden, en dat om dit wel af te maalen, het oog des verstands

'er

'er den eersten oordeelaar van moet wezen; mits dien stelde hy vast, onder de Menschen niets scherpzinniger te zyn, waar van de kennis verheevener is, en welkers volkomenheid moeyelyker verkreegen word dan de Schilderkonst: volgens dat denkbeeld verzuimde hy niets van al 't geene tot cieraad en volkomenheid zyner werken kon strekken. Hy heeft zyne Beelden zoo wel weeten te plaatsen, dat men in het zamenstel zyner Tafereelen een fraaye Ordinantie ziet, welke in andere niet gevonden word. Het kan zyn, dat hy het naakt zo konstig als Michaël Angelo niet geteekent heeft; dog zyn smaak van teekenen is veel zuiverder, en de bestiptheid en naaukeurigheid zyner omtrekken zyn weergaloos. Ik weet ook wel, dat zyn manier van schilderen zo uitmuntende niet is als die van Corregio, en hoewel hy de kragt der ligten en de fraaiheid der omtrekken in de grond verstond, hy egter geen houding van Licht en Bruin, nog een nette en te gelyk grootse verkiezing van tinten had, waar in *Titiano* uitgemunt heeft.

Maar hy had zo veele andere uitsteekende gaaven, dat men zeggen kan, dat die, welke hy niet in één graad van volmaaktheid bezat, egter geenzints de agting zyner hooge verdienste verminderde; hy wist in de lichaamen al 't volmaaktste uit te kiezen, om zyne Beelden daar na te regten, en hoewel hy zyn werk niet maakte 'er zo veel trotsheid en kragt als wel bevalligheid en zagtheid in te verbeelden, wist hy nogtans daar iets in te brengen, 't geen de verwondering na zig trok, zodanig dat hy, belangende de keuze der Onderwerpen, de Ordonantie, de verkiezing der Gestaltens, de Weezenstrekken, de schikking der Kleedingen, en alles wat tot cieraad van een werk kan strekken,

zo naauwkeurig, konſtig en vernuftig was, dat hy daar in alle de andere Schilders overtroffen heeft.

Vermits 'er fraaiheeden zyn, dewelke niet alleen beſtaan in de evenreedigheid der partyen, maar ook in de verſcheidenheid dier partyen de een na de ander, hebben de werken van Raphaël daar door hunne hoogſte graad van volmaaktheid bekomen. Hier in beſtaat ook de groote ſmaak zyner werken, dewelke in dezelve als in haar middelpunt ruſt en gevonden word.

Dog behalven die hoedanigheeden, ziet men 'er nog een uitdrukking in, die niet genoeg gepreezen kan werden, en alzo die uitdrukking in de actien en gebaarden van alle 's menſchen leeden beſtaat, en wel voornamentlyk in de Hartstogten, die zig op het Aanzigt vertoonen, merkt men in alle zyne Figuuren eene zo naauwkeurige uitbeelding van 's lichaamsbedryven en zielsbeweegingen, dat elk een in den eerſten opſlag zien kan, wat zy te kennen willen geeven; en 't geen deezen uitmuntende Schilder byzonders heeft, is, dat 'er niets van hem gezien word, of men merkt 'er een verſtandig overleg en een doordringend oordeel in, beide met een verwonderenswaardige ſchoonheid en bevalligheid gepaard, zodanig dat niet alleen alles zig natuurlyk vertoont, maar ook het allerfraaiſte der natuur, waar in alles van een zuivere ſmaak gevonden word, zonder eenige vermenging van 't geen een bedorven ſmaak genoemd kan werden.

Kortom, gelyk men zecht, dat de menſchen haar zelfs in hun werken afmaalen, was hy ook zo wel in zyn ommegang en zeeden als in zyne Tafereelen vriendelyk en lieftallig, en heeft zig door zyne lieftalligheid by de geene die met hem

hem verkeerde, zo bemind, als door zyne Schilderyen over de geheele waereld beroemd gemaakt.

Een Frans Dichter 'er een denkbeeld van willende geeven heeft derzelver eigenschappen in volgende bewoordingen uitgedrukt.

Raphaël par les traits d'une douce imposture,
Frappa d'etonnement les yeux de la nature,
La beauté du dessein, les doctes ornemens,
La noble expression, & les ajustemens,
Les airs fiers & divins, les vives attitudes,
Le grand feu soutenu par les longues études,
De son air enjoué les ravis sans appas,
C'est ce qu'eût ce Grand Homme, & que d'autres n'ont pas.

Laaten wy nu tot het onderzoeken zyner Werken treeden.

Het eerste aanzienlyk stuk, dat hy by Pietro Perugyn geschildert heeft, word in het Tafereel van het groot Autaar van de Kerk van Peruse gezien, verbeeldende de Hemelvaart van Maria, na de Teekening zyns Meesters, en op de voetbank of trap van de gemelde Autaar schilderde hy drie Historie-stukjes, zynde Maria Boodschap, de Aanbidding der drie Koningen en Simeon, Jesus in de armen houdende. Die stukken zyn t'eenemaal na de trant van Perugyn en de voornaamste die hy by hem geschildert heeft, want Pietro Perugyn ter verrigting zyner zaaken naar Florence gegaan zynde, keerde Raphaël na Urbino en begaf zig vervolgens na de Stad Castello.

Aldaar schilderde hy in de Kerke van St. Agosti-

goltino een Tafereel, 't geen 't eerste van zyn vernuft geweest is, en waar in hy de trant zyns Meesters zo wel volgde, dat indien de naam van Raphaël 'er niet opgestaan had, men niet anders zoude hebben konnen gelooven, of het was van Perugyn geweest. In dezelve Stad ziet men in de Kerk van St. Francisco een kleine Schildery, verbeeldende de Ondertrouw van Maria en Joseph. In dit stukje is een Tempel zo uitvoerig geschildert dat 'er wel aan te zien is, dat hy zynen Meester reeds verby streefde. Terwyle hy blyken van zyn vernuft begon te geeven, quam Pinturichio zyn boezemvriend, met wien hy by Perugyn geleerd had, daar ter plaatse, en bragt hem na Sienna, alwaar hy in de zogenaamde Boekkery werkte, zynde door den Paus Pius den III. gelast, dat werk te volvoeren; daar na ging hy na Florence, om te bezigtigen wat Leonard da Vinci en Michel Angelo tegens malkander om stryd deeden.

Gedurende zyn verblyf te Florence, heeft hy twee Tafereelen voor den Florentyn Taddeo Taddi geschildert, dewelke na de manier van Perugyn zweemen. Lorenzo Nazi verkreeg van hem een Maria Beeld met het Kind aan haar borst, en een kleine St. Joannes, die een Vogel aanbied: dit Tafereel, dat in groote agting was, is naderhand verbryzeld door het instorten van het huis, daar het in bewaard wierd. Raphaël het overlyden zyner Ouders vernomen hebbende, keerde na Urbino, tot het beschikken zyner zaaken. Aldaar heeft hy twee kleine Maria Beelden voor een Florentyns Capitein geschildert. Zy zyn by uitneemenheid in zyn tweede manier en in handen van Guido Baldo, Hertog van Urbino, gekomen, met een klein Tafereel, verbeeldende Christus in

den

den Hof van Gethſemané biddende; dit is zo uitvoerig geſchildert, dat men het voor Miniatuur zou aanzien.

Raphaël zyne zaaken verrigt hebbende, keerde weder na Peruza, alwaar hy zyn roem vaſt maakte. De Paters Serviten verkreegen van hem een Tafereel, waar in de Maagt Maria met Joannes den Dooper en St. Nicolaas verbeeld zyn. Te St. Severino, in een klein Klooſter van die Stad, ſchilderde hy in onze L. V. Kerk in Freſco de verheerlyking van Chriſtus, God den Vader met eenige Engelen rondom, beneevens drie Heiligen, aan ieder zyde zittende, te weeten aan de eene zyde de Heiligen Benedictus, Romualdus en Laurentius, en aan de andere kant de Heilige Jeronimus, Maurus en Placidus. Op dit ſtuk ſtaat zyn naam met groote Letters. De Nonnen van St. Antonius van Padua, begeerig zynde, een ſtuk werk van den Grooten Raphaël te erlangen, ondernam hy, ter haarer voldoening het Tafereel dat in haar Klooſter nog heeden te zien is, en maalde het op een ongemeen verheevene manier. In 't zelve verbeelde hy de H. Maagd, haaren Zoon geheel gekleed aan haare borſt houdende; aan haare zyden ziet men de Heilige Petrus en Paulus, als meede de Heilige Catharina en Cecilia, welkers twee laatſte, hoewel met huldſels na de manier van dien tyd gekapt, egter niet te min verwonderenswaardig zyn. Dit Tafereel vercierde hy met een Krooning in een half rond, waar in hy God den Vader verbeelden, en onder het groot Tafereel op het trapbankje des Altaars, heeft hy drie kleine Geſchiedeniſſen geſchildert, namentlyk; het Gebed in 't Hof van Getſemané, de Kruisdraging en een dooden Chriſtus. In deeze verwonderenswaardi-

ge Schilderyen ziet men hoe hy van zyn eerste manier afgestapt was. Vervolgens keerde hy weder na Florence om een schets te maken van een dooden Christi Beeld, 't geen door zyn Vriend ten Graven gedragen werd, dit moest tot een onderwerp van een Tafereel eener Capelle te Perusa dienen. Agnolo Doni, en deszelfs Huisvrouwe zyn door dien grooten Man geportretteert geweest. Staande zyn verblyf te Florence heeft hy ook voor Dominico Conigiani een Tafereel geschildert, verbeeldende de H. Maagd met het Kind Jesus, liefkoosende den H. Joannes, die hem door de H. Elizabeth aangebooden word; daar by ziet men den H. Joseph zulks alles aanziende. Dit Tafereel is wonderbaarlyk in alle deszelfs deelen.

Geduurende zyn tweede verblyf te Florence, bestudeerde hy de Werken van Massaccio, en voornamentlyk die van Leonard da Vinci en van Michaël Angelo; hy maakte een naauwe vriendschap met Frater Bartholemeo de San Marco, een uitmuntend Schilder, welkers Coloriet hy volgde; daar en teegen onderwees hy Frater Bartholomeo in de Grondreegelen der Doorzichtkunde, waar in deeze niet volkomen bedreeven was. Vermits hy zo dra niet op een plaats was, of men miste hem op een ander, keerde hy weeder na Perusa, om de fraaye schets van het Graf van Christus te schilderen; dit afgemaakt hebbende, quam hy weder te Florence, om 'er het Autaar-stuk, geschikt voor de Kerk van den Heiligen Geest, te beginnen. Aan dit Tafereel heeft Rodolpho de Ghirlandayo een blauwe kleeding voltooit en 'er nog een gemaakt om naar Sienna te zenden.

Te dier tyd veranderde hy zyn manier van schilderen, hebbende Leonardo da Vinci en Michaël

Ange-

Angelo naauwkeurig betracht. Dit bleek uit de ontwerpen zyner Teekeningen, die van een beter ſmaak dan de eerſte bevonden wierden, waar door zyn roem te deezer geleegenheid door geheel Italien verſpreid wierd. Terwyl hy zo te Peruza als te Florence even zeer bezig was, ſprak Bramante zyn Bloedvriend, een beroemd Architect toen ter tyd te Romen door den Paus Julio den II. van die naam tot de fraaiſte onderneemingen gebruikt wordende, van hem met den Paus Julio, welke verſcheide Schilders te werk ſtellende, niets vieriger wenſchte dan zodaanig een te vinden, wiens grootheid van vernuft over een quam met zyn iever om de Stad Romen te vercieren. Bramante ontbood Raphaël, dewelke door de Paus zeer minnelyk ontfangen wierd, en in het Vaticaan arbeide, alwaar hy verſcheide Werken vond, die reeds begonnen waaren.

Het is aanmerkelyk, dat Bramante in den beginne Schilder was geweeſt en door zyne naarſtigheid en den groote ſteun, die hy in de Perſoon van den Cardinaal Aards-Biſſchop van Napels vond, een der eerſte Architecten van Italien wierd, en is in het Jaar 1517 geſtorven, oud 70 Jaaren.

Het eerſte ſtuk dat Raphaël geſchildert heeft is in de Kamer der Signature en verbeeld het onderwerp, gemeenlyk het Atheenſe School genaamt, waar in de oude Wyzen en Godgeleerden de Wysgeerte en Sterrekunde met de Godsgeleerdheid overeenbrengen: in het tweede Tafereel in dezelve kamer heeft hy den redentwiſt van het H. Avondmaal des Heeren verbeeld: van een ander kant den Keizer Juſtinianus, welke aan de Doctooren Wetten voorlegt, om die te onderzoeken: op een ander plaats de Paus Gregorius de IX., de

decretale uitgeevende. In dit ſchildery heeft hy den Paus Julio den II. en den Cardinaal Giovanni de Medicis na 't leeven gemaalt, beneevens verſcheide andere, toen ter tyd in leeven zynde. Ook is door hem in het zelve vertrek het Tafereel, den Berg Parnaſſus genaamt, geſchildert, waar in de Zang-Godinnen, Apollo en de Digters verbeelt zyn.

Deze Kamer voltooit hebbende, maakte hy eenige Werken voor gemeene Liefhebbers, onder andere die ſchoone Galathea voor een Koopman van Sienna met naame Agoſtino Ghiſi, te dier tyd eigenaar van de plaats, daar dit ſtuk heeden nog te vinden is. Daar na heeft hy in de Kerk der Auguſtiner Monniken gearbeid, en dezelve Ghiſi hem de ſchoone ſtukken, die in een Kapel der Kerke van N. S. da Pace zyn, laaten ſchilderen, verbeeldende de Propheeten en de Sybillen, welke in die Kerk ter regterzyde gezien worden. Men zegt, dat Raphaël dezelve naa de zes grootte ſtuks Boogen, door Michaël Angelo getrokken, had geſchildert, dewelke insgelyks de Sybillen en de Propheeten genaamd worden.

Deeze ſtukken van Michaël Angelo zyn door Georgio van Mantua geſneeden: Men wil dat Raphaël die Werken bezigtigt had door middel van Bramante, die hem de Sleutel van de Capel van Sixtus had overgegeeven, toen Michaël Angelo (om reedenen) zig na Florence begeeven had. Pietro Bellori houd het tegendeel ſtaande. Wat daar van zy of niet, is het echter zeeker, dat hy zyn voorige manier eensklaps verliet en meer kragt en grootsheid aan zyne Beelden gaf als voorheen: zyne Werken in de Kerk van N. S. da Pace zyn 'er blyken van, en wel voornaamentlyk de afbeelding van den Propheet

pheet Isaias, welke hy geheel overschilderde, 't geen Michaël Angelo ontwaar wierd.

Ter dier tyd meer als voorheen de verwondering van een ieder na zig trekkende, schilderde hy in het tweede vertrek by de grootte Zaal het Tafereel van de wonderbaare geschiedenis van het H. Sacrament te Orvietto; als meede dat van den H. Petrus uit den Kerker verlost wordende; de geschiedenis van Heliodorus, den Tempel te Jerusalem door bevel van Antiochus beroovende, met andere Tafereelen welke in het verwulft van die kamer te zien zyn.

In de volgende kamer schilderde hy onder Leo den X. het Tafereel van Attila. Dit is geheel van Raphaëls hand, en een der fraaiste stukken van het Vaticaan. Hier na schilderde hy onder de verwulften vier Historien, als het verschynsel des Heeren aan Abraham, de Offerhande van zyn Zoon Isaac, Jacobs Ladder en den brandenden Braambosch. Vervolgens heeft hy verscheide Tafereelen geschildert, onder andere een voor een Capelle van St. Dominico te Napels; een Lieve Vrouwe Beeld; den H. Jeronimus en den Engel Raphaël Tobias leidende: voor den Heer Leonello de Carpi een Maria Beeld met gevouwen handen haaren Zoon, dewelke Joannes liefkoost, in verrukking beschouwende: St. Joseph en St. Elisabeth zyn in het Tafereel van de aanbidding der Koningen: voor den Cardinaal Santi-Quatro een Tafereel van St. Cecilia, schynende opgetogen te zyn door een hemelsch Muziek; by haar zyn de Apostel Paulus, de H. Magdalena, St. Augustinus en de Evangelist Joannes, aan haare voeten leggen verscheide Muzikaale Instrumenten op den

voorgrond. Dit Tafereel is thans te Bologne in de Capelle, daar het Lighaam van St. Helena de Oleo rust: voor den Graaf Vincent Arcolano te Bologne het gezigt van Ezechiel, waar in een fraai Landschap gezien werd, voor den Graaf Canossa een Geboorte Christi in 't groot, waar in 't Beeld van St. Anna gezien en de Dageraad zeer konstig in 't verschiet verbeeld word: het Portret van Bindo Alovisi in zyne jonge Jaren: te Florence een Sancta Familia, waar in het ligt door het welk de Beelden verligt worden, door een venster schynt te komen, 't geen hy ten dien einde met voordagt geschildert heeft. Een Schryver verhaalt, dat in de Apotheek van het Hospitaal te Lorette met groote zorg bewaart word, veel wit aarde Vaatwerk, waar op dat groot vernuft zig gewaardigt heeft eenige dingen te schilderen, en dat zeekere Vorstin als een gunst verzogt een van die Vaasen teegens een van Goud te ruilen, 't geen men haar niet heeft konnen weigeren. In het Portret van Leo den X., door de Cardinaalen Julio de Medicis en Rossi verzeld, kan men zien, dat hy met alle mogelyk gedult na 't leeven schilderde, 't geen in de Portretten van Julio en Lorenzo de Medicis insgelyks bespeurt kan worden.

Zyn roem en goederen door zo veele werken vermeerdert zynde, liet hy zyn Huis, dat heeden nog in Borgo gezien werd, bouwen onder de bestiering van Bramante, en schilderde in de Tuinen van 't Paleis van Farneze, aan geen zyde van den Tiber, die stukken van doorgestooken verwulfde hoeken, waar in de Gratien gezien worden met Kinderen in Compartimenten van Bloemen en Vrugten; ook ziet men 'er Jupiter met Ganime-

des

des en Mercurius in een ander ſtuk..

Zyn naam door zyne werken in Vrankryk, Vlaanderen, als ook in Duitſchland overgebragt zynde, bewoog *Albert Durer*, een uitmuntend Hoogduitſch Schilder en Plaatſnyder, te trachten vrindſchap met hem te maken: deze zond hem zyn eige Portret op een fyn Doek en buitengewoone manier geſchildert. Dit was zonder gecoloreerde Hoogzels, van weerskanten even fraai te zien, maakende de witheid van 't Doek de Hoogzels. Hy zond hem ook al de Prentkonſt, die hy geſneeden had, welke Raphaël bekomen hebbende, Marco Antonio van Bologne, die zo veele fraaye werken in 't ligt gegeeven heeft, het Plaatſnyden deed leeren. Dog van deze zullen wy ſpreeken, wanneer wy van de Graveerkonſt zullen handelen.

Te dier tyd ſchilderde Raphaël een groot Tafereel, verbeeldende de Kruisdraging Chriſti, 't geen naar het Klooſter van den Olyfberg gezonden wierd, en is het zelve, 't geen by een ſchipbreuk in zee geraakt, dog op de kuſten van Genua door Reizigers in dezelve kas, waar in het gepakt was, opgeviſcht en na de ſtad gebragt zynde, onbeſchaadigt gevonden is. Door 's Pauſen gezag wierd het daarop andermaal naar het voorſchreeve Klooſter gezonden, alwaar men het nog bewaard. Hoewel hy voor gemeene liefhebbers arbeidede, belette hem zulx egter niet in zyn werk aan de Kamer de Torre Borgo te vorderen.

In die Kamer heeft hy Leo den IV., die Sergius den II. opvolgde, geſchildert, beezig zynde met de nodige beveelen door een venſter van zyn Paleis te geeven, om de brand, waar door verſcheide huizen verſlonden wierden en de St. Pieters Kerk met 't zelve gevaar dreigde, te doen bluſſchen: ook

ziet men 'er een Jongeling, zynen Vader op zyne schouderen torschende. In dezelve Kamer heeft hy de Haven van Ostia geschildert, alwaar de Ongeloovigen een Landing onderneemen, om geheel Italien te verwoesten: alles is 'er met de uiterste naauwkeurigheid in verbeeld. Raphaël heeft zig van het Portret van Leo den X. bediend, om Leo den IV. te verbeelden. Nog worden 'er twee Tafereelen gezien, waar van het een de wying van François den I. verbeeld, en het ander de plegtigheid zyner Krooning, onder de Pausselyke regeering van Leo den X: dezelve Paus, de Koning, de Afgezanten, Heeren en Amptenaaren zyn 'er na 't leeven in afgemaalt, en in 't gewaad, toen ter tyd gebruikelyk, verbeeld. Egter is het weezentlyk de wying van François den I. niet; dog hy heeft hem verbeeld als of hy toenmaals nog in leeven was, in plaats van Pepin, die door den Paus Stephanus te St. Denys in Vrankryk gewyd is. Van de andere zyde heeft hy verbeeld de plegtigheid te Romen op Kersdag verricht, toen de Paus Leo de III. den Keizer Carolus Magnus Kroonde, en hem tot Roomsch Keizer verklaarde. Nog heeft hy het Portret van Leo den X. daar in geschildert. Het verwulft van die Kamer is van Pietro Perugyn, waar aan Raphaël, hoewel hy 't bestier over dat gebouw voerde, egter niet heeft willen raaken, en dat uit hoofde van de eerbied en agting die hy zyn Meester toedroeg.

Hy heeft de Teekening van 's Pausen Lust-Paleis gemaakt, als meede van verscheide huizen in Borgo; maar onder andere die van 't Paleis van Monsignor Giovanni Battista del Aquila, welke van een zeer deftige ordonnantie scheen te zyn; en dat des Bisschops van Troyen in Vrankryk, om ver-

vervolgens te Florence opgeregt te worden.

Dog laaten wy wederom tot zyn Schilderkonſt overgaan en zeggen, dat hy het groot Autaar-ſtuk in de Kerk der zogenaamde zwarte Monnikken in Placentia geſchildert heeft, waar in de Maagd Maria met St. Sixtus en St. Barbara verzeld gezien werd: nog een Maagd op de wolken en daar onder eenige Heiligen, voor de Kerk der Nonnen van Foligno, in het Markgraafſchap van Ancona.

Men moet zig over 't groot getal werken van deezen roemwaardigen Man verbazen: zomwyle bediende hy zig tot ſpoediger uitvoering van de hand zyner Diſcipelen, welke hy wiſt te gebruiken tot zodanig werk, als beſt met hun vernuft over een quam: 'er waaren anderen, die onder zyn beſtier afteekenden al het zeldzaamſte en fraaiſte, dat in Italien, 't zy in Schilderyen of Antieke Standbeelde te vinden was, en waar van niets meer overgebleeven is dan alleen de geheugeniſſe, vermits hy beſchuldigt word, de uitmuntenſte ſtukken na dat hy dezelve gecopieert had, verbryzeld te hebben. Hy heeft zelfs eenige tot in Griekenland gezonden, om 'er het aanmerkenswaardigſte af te teekenen.

Hy had by zig *Giovanni* van Udino, een Stad van Frioul, wiens eerſte Meeſter *Georgion* te Venetien was geweeſt, en die in 't vervolg de beſte zyner Dicipelen geworden is, in het afbeelden der Dieren en Ornamenten in Groteſco, en gelyk Julio Romano in Hiſtorien heeft uitgemunt, alzo heeft deeze gedaan in Groteſco, Ornamenten, Landſchappen, Bloemen en Vrugten. Ook gebruikte hem Raphaël, om de zeldzaame en andere wilde dieren, die de Paus hield, na te teekenen. Raphaël

had des te meer vermaak, om hem te onderwyzen, vermits hy in zynen Discipel de waare en noodige geneigtheid, om zyne onderregtingen te beantwoorde, duidelyk merkte.

Het was *Giovanni da Udino*, dewelke alle de Ornamenten en 't Grotesco werk, dat tot cieraad der Loges strekt, ondernomen heeft; en ook die, welke de manier van pleisteren (gelyk in Aloude tyden in gebruik was) weder heeft te voorschyn gebragt, om daar meede de Ornamenten der Loges te maaken, waar van de Tafereelen na de teekeningen van Raphaël door Julio Romano loffelyk uitgevoerd zyn. Insgelyks heeft hy de cieraden gemaakt, die in 't Paleis des Groot Hertogs van Toscanen gezien worden. Door de dood van Leo den X, van wien hy vergelding verhoopte, zig van zyne verwagting versteeken ziende, keerde hy weder na zyn geboorteplaats en verliet een functie, die hem tot geen voordeel strekte. Eenige tyd daar aan, door Godsvrugt gedreeven zynde, wilde hy weder na Romen als een Pelgrim gaan, dog wierd door Vazari ontdekt, welke hem errinnerde, wat talent hy van Raphaël ontfangen had, en hem voor oogen stelde, het jammer zulks te verwaarloozen, en om hem te noodzaaken, geen tyd meer te verzuimen, maakte hy hem bekent by den Paus Pio den IV, welke hem aanhield, om ter zyner roem voor hem te arbeiden. Van die tyd af kan gezegt werden, dat hy te Romen met eer en lof geleefd heeft. Hy is in het Jaar 1564 gestorven, oud 70 Jaaren, langen tyd na Raphaël, by wien hy begraven is.

Wat Raphaël betreft, men kan niet weigeren hem alle de fraaiheeden van 't Pausselyk Paleis toe te schryven; want hy had niet alleenlyk het be-

stier

ſtier over al het Schilder- en Pleiſter-werk; maar hy beſchikte ook alle de Teekeningen tot Timmer- en Schryn-werk, en had het opperbeſtier over de werklieden, dewelke alle met een volkome gelykvormigheid aan zyne Teekeningen, deszelfs beveelen met vermaak ter uitvoer bragten.

Dit belettede hem niet verſcheide ſtukken te ſchilderen, die hy na Vrankryk zond, onder welke in aanmerking komt de Aarts-Engel Michaël, dien hy voor den Koning François den I. voltooit heeft: dit ſtuk is agt voet in de hoogte, en de H. Familie omtrent van dezelve grootte; deeze zyn beide in de vertrekken te Verſailles. Hy heeft ook een St. Lucas, de H. Maagd uitſchilderende, gemaalt; welk ſtuk hy aan het Broederſchap of gild van dien naam, toen ter tyd te Romen ingeſteld, heeft vereert: ook heeft hy verſcheide Portretten van Juffrouwen geſchildert, onder andere eene die hy beminde.

Hy heeft voor Agoſtino Chiſi in het zelve Luſthuis daar Galathea in is de Logie en in het midden van 't Platfond twee ſtukken Tapytwerk geſchildert: in het eene word een zamenkomſt der Goden verbeeld; daar in ziet men hoe hy zig van Antieke Beelden wiſt te bedienen, en alles naar de verſcheidentheid der onderwerpen uit te voeren; het ander verbeelt de Bruiloft van Pſichee, daar Jupiter door Ganimedes gediend werd; de Gratien en Uuren ſtrooyen bloemen en welriekende kruiden op de Tafel; de feſtons van Bloemen zyn in de manier van Giovanni da Udina.

In dien tuſſchentyd verplichte hem Leo de X. om in de groote Zaal van het Vaticaan, aan de Geſchiedeniſſen van den Keizer Conſtantinus te arbei-

arbeiden; hy heeft eenige Tafereelen begonnen, en de overige, welkers Teekeningen hy ook gemaakt had, zyn namaals door Julio Romano volvoerd, vermits na de dood van Leo Raphaël genoodzaakt wierd, in dezelve Zaal de voornaamste daaden van dien Paus af te maalen.

Hy heeft ook groote schetsen geschildert, welke de Paus naar Vlaanderen zond, om aldaar Tapyten na dezelve te doen maaken, en die met zo veel naauwkeurigheid bewerkt wierden, dat Koning François de I. begeerig zynde, om iets van de zelve te hebben, de Behangzels, verbeeldende de Veldslagen van Scipio, voor twee en twintig duizend Kroonen deed koopen. De onderwerpen, in alle die Tapytwerken verbeeld, zyn breedvoerig beschreeven door den Heer Felibien in zyne zamenspraaken over het Leeven der Schilders.

Voorheen heeft men de Teekeningen dier Tapyten in het Cabinet van den Heer Jaback gezien: die der laatste Behangselen zyn van Julio Romano, te zaamen hondert en twintig ellen uitmaakende, in twee en twintig stukken. De Koning Hendrik de II. is 'er in het Portret van Scipio afgebeeld.

Eindelyk liet hem de Cardinaal Julio de Medicis dat groote werk, 't welk te St. Pietro in Montorio gezien werd, schilderen, ten einde het naar Vrankryk te zenden; dog het is te Romen gebleeven, om tot een blyk te verstrekken der uitwerkselen van dat verheeven vernuft. Dit is het laatste Tafereel, 't geen hy ons nagelaaten heeft; het zelve wierd by zyne Lykstatie als een zeegenteeken voor zyn deur ten toon gestelt; willende de Paus en de voornaamste der Stad hier door open-

openbaarlyk te kennen geeven, dat zy verlooren hadden, 't gunt zy niet wederom konden bekomen, nadien de Wonderſtukken niet ten allen tyden nog door alle Meeſters gemaakt worden.

Het voornaamſte onderwerp van dat Tafereel is de gedaantverandering van Chriſtus op den Berg: alles is 'er zo groots en edel in, zulks 'er niets aan ontbreekt; Moſes en Elïas zyn naaſt den Zaligmaker, de Apoſtelen geeven door de uitdrukkingen, door den Schilder daar in gebragt, duidelyk te kennen, hoe groot haare verwondering en wat de oorzaak is, waarom zy opgetoogen worden. De andere Diſcipelen wien deeze verborgentheid onbekend was, en die onder aan den Berg gezien werden, konnen tot een ander onderwerp dienen: de Schilder heeft haar verbeeld, als of zy eenen bezeetenen hulp toebrengen: hier in ziet men een zinryke zamenſtelling van Beelden, deeze bezeete Menſch komt daar in te voorſchyn, onderſteunt door een oud Man, die de Apoſtelen aanziet, dewelke digt by hem zyn; eene Vrouw voor aan wyſt hun de beklaagelyke toeſtand van dien ellendige aan. In dit Tafereel zyn zulke ſchoone Beelden en zo veele verſchillende en ongemeene fraaye aangezigten, dat dit ſtuk te regt de algemeene agting na zig trekt, ook moet men aanmerken, dat hy de Teekeningen in 't groot van al het werk in 't generaal gemaakt heeft, en van alle deszelfs partyen elk bezonder, welk hy met veel naarſtigheid na het leeven bewerkte en met kleedingen vercierde.

De oorzaak van de dood van dien beroemden Man, welke onſterfelyk had moeten zyn, was een oneerlyke gemeenſchap met de vrouwelyke kunne, waar door zyn bederf begonnen is, en zyn kwaal aan de Doctoren niet hebben,

bende willen openbaaren, wierd hy door hen behandelt als of hy door een pleuris aangetast was geweest. Hy had zig verbonden om met den Nigt van den Cardinaal Bibiana te trouwen, dog zig met de hoop vleiende, dat hy door den Paus tot de hoogwaardigheid van Cardinaal zoude verheeven werden, had hy de voltrekking zyns Huwelyks uitgesteld. Geduurende de laatste daagen zyns leevens besteede hy eenige oogenblikken tot het beschikken zyner huisselyke zaaken, en verdeelde zyne goederen aan twee zyner Discipelen, namentlyk *Julio Romano* en *Giovanni Francisco*, bygenaamt *il Fattore*, dezelve met een bloedvriend van hem, alstoen een Geestelyk Persoon te Urbino, gelyk stellende. Hy is op goede Vrydag gestorven, die ook zyn geboortedag geweest is in het Jaar 1520, zynde maar zeven en dertig Jaaren oud. Zyn lykstatie is met alle bedenkelyke stoet en pragt geschied, en hy in de Kerk van Rotonde begraven in 't byzyn van een ongelooffelyke meenigte menschen van allerleye staaten, dewelke alle in deeze laatste pligtbewyzing hem teekenen van hunne hoogagting gegeeven hebben. Ingevolge zyn uiterste wille is 'er op den Autaar zyner Capelle een Marmer Maria Beeld geplaatst en het Tabernakel in zyn voorige staat herstelt.

In 't Frans ziet men de volgende Reegelen by wyze van een Grafschrift op hem gemaakt.

Raphaël dont l'on voit ici la Sepulture
Autrefois par son Art étonna la Nature:
Les honneurs, qu'il reçût, la com lerent d'ennuy;
Mais comme ce Rival, digne de tant d'honneurs,
La fit souvent revivre en ses fame x Ouvrages,
Elle eût peur à sa mort de périr avec lui.

Ver-

Vermits hy aan zyn Discipelen en verscheide Schilders zyne Teekeningen mildelyk uitdeelde, is 'er eene zo groote meenigte in de Cabinetten der Liefhebbers verspreid, die voor de zyne doorgaan, dat 'er onder dezelve waarschynlyk veele gevonden worden welke niet egt zyn. *Pelegryn da Modena*, eene zyner Leerlingen, keerde weder na Modena, alwaar hy veel gewerkt heeft, dog een Zoon die hem het leeven verschuldigt was, wierd oorzaak van zyn dood, door toeval, dat hy een manslag in Modena begaan hebbende, en zyn Vader hem uit de handen der Geregtsdienaaren willende ontweldigen, bezweek door de wonden waar meede hy doorgriefd wierd.

De voortgang, welke Raphaël in zyn korten Leevenstyd in de konst gemaakt heeft, is onbegrypelyk; want naauwelyks had hy de eerste lessen begonnen, of geraakte in staat om andere te onderwyzen, en men kan tot zyn lof zeggen, dat hy begonnen heeft, daar andere meede eindigden; vervolgens de Schilderyen van Leonard da Vinci gezien hebbende, ontdekte hy eenige fraayigheid, die aan zyn eerste manier ontbraken. Eindelyk is 't blykbaar, dat hy volmaakt wel teekende, dat hy een overvloed van uitvindingen bezat, en dat hy de reegels der Ordonnantie verstond. Hy heeft met veel yver geschildert; noit is 'er in de leevendigheid der uitdrukkingen zyn weerga geweest; hy heeft aan zyne Beelden zo veel verknogtheid en bevalligheid weeten te geeven, dat 'er alle bedenkelyke overeenkomst in te zien is; en men kan tot deszelfs roem zeggen, dat zy weezentlyke wonderstukken der konst en der natuur zyn.

In het Paleis van de Louvre zyn twee kleine Tafereelen van zyn eerste manier, het eene is de Aarts-

Engel

Engel Michaël, 't geen hy voor den Koning François den I. geschildert, en het ander het Beeld van St. Joris, dat hy voor Hendrik de VIII., Koning van Engeland, gemaakt heeft. (*) Nog is 'er een Maria Beeld, in een Landschap zittende met het Kind Jesus voor haar en Joannes ter zyde. Dit laatste is van zyn tweede manier.

Het stuk, waar in hy de H. Maagd met het Kind Jesus, St. Joannes en St. Elizabeth verbeeld, en 't geen de Abt de Brienne den Koning aangebooden heeft, is van een kragtiger manier, om welke reeden die grooten Man het zelve zorgvuldig en zinnelyk bewaart heeft en bedekt met een klein hout bladje, met Cieraaden zo konstig als fraai beschildert. Een ander byna op dezelve trand schynt door Julio Romano gecopieerd te zyn; de reden hier van is, dat Raphaël daar zo veel werk niet van gemaakt heeft, om het zo uitvoerig te maaken, dan het ander. Deeze twee H. Familien heeft hy op onderscheidene tyden en plaatsen geschildert, de eene in 't Jaar 1502 te Napels, en de ander te Romen in 't Jaar 1511. Hy heeft ook een Maria Beeld voor de Benedictiner Kerk van St. Sixtus te Milaan geschildert.

Ik zal op het einde van het derde Boek over de Werken van dien wydberoemden Meester breedvoeriger handelen, en in de Catalogus zal ik in het byzonder gewag maken van al 't geen 'er van hem gegraveerd is.

By den Heer Jaback vond men een stuk door Julio Romano geschildert, van dezelve grootte als de

(*) William, Grave van Pembroke, is naderhand dit Tafereel magtig geworden, en by zyn leeven in het Jaar 1627 is het door Lucas Vosterman gegraveerd.

de Teekening van Raphaël; verbeeldende Venus met Vulcanus en verscheide kleine Minnegoden. Raphaël heeft Discipelen gehad, die wel verre van de kragt zyner Teekeningen te verzwakken, 'er zelfs een nieuwe luister aan toebragten, gelyk uit het volgende zal blyken.

Dewyl in Julio Romano veel meer vuur dan in Raphaël stak, wist hy aan zyne Beelden zodanig een leeven en actie te geeven, die in de Teekeningen van zyn Meester zo uitmuntende niet waaren; dit kan gezien werden in zyn Tafereel de Marteldood van Stephanus verbeeldende, 't geen in de Hoofdkerk te Genua is, als mede in de andere Tafereelen, die hy voor de Kerk der Annonciade derzelver Stad geschildert heeft: en men kan met waarheid zeggen, dat Raphaël zelfs van hem aangenomen heeft, zynde in zyne Beelden, alvoorens die Discipel onder hem werkte, minder leeven te zien, dan in die, welke hy zedert schilderde.

Het geen aan te merken is, nopens het onderscheid van Raphaëls Tafereelen en waar aan wel gezien kan worden, dat 'er van zyne Compositie en manier in is, bestaat hier in, namentlyk; dat die, welke wel geschildert, dog niet zeer nauwkeurig geteekent zyn, van Thimotheus Urbyn of van Pelegrino da Modena konnen wezen, dewelke zyn Coloriet zeer wel nagevolgt, dog niet zeer net geteekent hebben. Die Schilderyen, welke in de Teekening uitvoeriger, dog zo fraai van Colcur niet zyn, konnen van Franciséo Penni wezen, dewelke ook een zyner Discipelen geweest is.

Belangende de Tafereelen, daar Julio Romano aan geschildert heeft, in derzelver actien word meer leeven gezien, meer bruin in 't geen 't vleesch

verbeeld en meer kragt in de Teekening. Perryn del Vage heeft hem ook wel nagevolgt; dog in 't gene deze geschildert heeft, is meer zagtheid en eelheid, dan kragt en grootsheid.

De Schilderyen, verbeeldende den Aarts Engel Michaël en de H. Familie, zyn egte stukken van Raphaël; ook worden nog in het Cabinet des Konings van Vrankryk eenige Portretten van dien grooten Man en te Fontainebleau een St. Margareta van zyn goede trant gevonden.

In het Cabinet van den Marquis van Sourdis was een St. Joris, gelyk die des Konings van Vrankryk, waar in met goude Letters op de borstriem van het Paard geschreeven stond: RAPHAEL. Dit is van den Koning van Engeland gekoomen.

Een andere St. Joris vond men ten huize van den Heer de la Noue; deze was van zyn tweede manier en heeft vyf hondert Pistoolen gekost; gemelde Heer heeft 'er door Champanje een Copy van laten maken, om in de Kerk van Port Royal gebragt te werden.

De Hertog van St Simon heeft ook een Maria Beeld van zyn hand gehad, het welk hy grootelyks waardeerde, en de Heer Eerste President hield een St. Jans Beeld van dien grooten Man voor het grootste Cieraad van zyn Cabinet. Eindelyk was het ten tyde van die beroemde Meester, dat alle de Konsten, die van de Teekening afhangen, tot volkomenheid gebragt wierden, gelyk mede het Glas-Schilderen toenmaals in Vrankryk gebruikelyk, waar van reeds bevorens gemeld is.

Vr. Indien het u behaagde iets van de H. Familie en van de St. Michaël van Raphaël te zeggen, zoude ons zulks zeer nut zyn, zo ten aanzien der

uit-

uitdrukkingen als ten opzigte der omtrekken.

Antw. Om uwe weetgierigheid te voldoen, vind ik dienstig u te zeggen, dat in het Tafereel van St. Michaël tweederlei omtrekken moeten aangemerkt werden; eerstelyk in het Beeld van den Engel, dewelke zig als een Jongen Held vertoond, welkers omtrekken van een edele en vloeyende manier zyn, daar de muskels niet in gezien worden dan voor zo verre het noodig zy, om de fraaiheid der lichaamelyke gedaante te vertoonen; want alhoewel hy in zyn actie een zwaare slag schynt te willen toebrengen, geschied zulks egter zonder eenige teekenen van ontroering en toont een volkome bezaadigheid, 't geen veel overeenkomst met het Antiek Beeld van Apollo heeft. De tweede manier van omtrekken is grover, en deze heeft die groote Schilder met veel oordeel aan de onbeschofte gedaante van den Duivel toegepast, welkers omtrekken onzekerder en de muskels meer gezwollen en ongelyker zyn; dit zweemt na het Antiek Beeld de kleine Faunus genaamt.

Wat aanbelangt 't Verkort en de verscheidenheid, die in dat Tafereel gevonden worden, daar op kan men volgens het gevoelen der geene, die daar over gehandelt hebben, zeggen, dat 's menschen lichaam uit verscheide partyen bestaande, welkers beweegingen en werkingen verschillende zyn, het niet mogelyk is dezelve af te maalen, zonder eenige van derzelver partyen in 't Verkort te verbeelden, vooral wanneer men gebonden is aan zommige plaatsen, hoedanig zyn Nissen, Perspectieven of Plafonds, waar door men genoodzaakt word, een zeekere plaats tot zyn oogpunt vast te stellen, gelyk in Perspectieven gedaan word; dog ter navolging van Raphaël kan men Tapyten aan Plafonds ge-

hegt verbeelden, om aldus 't geen in 't Verkort niet fraay aan 't gezigt zou voorkomen te vermyden. Ten aanzien van 't *Contrast* (verscheidenheid) dit is een Italiaansch woord, beteekenende een zagte tegenstrydigheid of verschillende gestalte (*), en strekt zig uit over alle de partyen der Schilderkonst; dog dit moet op veele onderscheidene manieren behandelt werden en men daar niet al te ruim in zyn, alzo de buitensporigheid in het zelve aan het Gezigt onverdraagelyk word.

Ten aanzien van de H. Familie moet men aanmerken, dat dit geheele stuk veel eer een Christelyke Allegorie schynt te zyn, dan een Geschiedenis. Men ziet 'er het Beeld van het Kind Jesus in het midden van het Tafereel, opryzende om de H. Maagd te omhelzen, dewelke van haar kant in haar buigende Actie, deeze gunst eerbiedig en met een statig en zeedig gelaat te gemoet koomt.

Haar kleeding is eenvoudig en met alle eerbaarheid verzeld; de plooyen der kleeding wyzen duidelyk aan de proportie van het naakt; het nutte en het aangenaame is met zo veel oordeel gepaard, dat 'er nergens eenige overtolligheid nog verwerring in bespeurt word. Dit Tafereel heeft hy voor den Koning François den I. in 't Jaar 1518 geschildert, in de grootste kragt zyns vernufts, twee Jaaren voor zyn dood. Deeze twee uitmuntende stukken zyn in de vertrekken van Versailles te zien.

Ten aanzien van *Julio Romano*, moet ik zeggen, dat hy alle de Discipelen van Raphaël ver overtrof

(*) De uitlegging hier van vind men breeder in de lyst der Konstwoorden van de verhandeling der Schilderkonst in Miniatuur.

trof en die geen geweest is, welke zyn manier, 't zy in de uitvinding, 't zy in het Coloriet, op de volmaakste wyze nagevolgd heeft, en welke die fierheid, zuiverheid, fraaye ontwerpen, overvloedigheid en geduurige veranderingen van denkbeelden, die in zyn Meesters werken met verwondering beschouwd worden, best heeft gevolgt; om deeze reeden heeft Raphaël hem in zyne fraaiste onderneemingen gebruikt, als of hy zyn eige Broeder was, hem de uitvoering overlatende van verscheide Schilderyen in de Logies, die hy voor Paus Leo de X. gemaakt heeft, onder andere de Schepping van Adam en Eva, en der Dieren; de bouwing der Arke door Noach; deszelfs Offerhande, en dat waar in Moses uit het water getoogen word, welkers Landschappen overheerlyk zyn, neevens eenige andere. Ook deed Raphaël hem arbeiden in de kamer van Torro Borgo; voorts is het grootste gedeelte, 't geen in Fresco in de Logie van Ghisi gevonden word, van zyn hand. Hy heeft een Tafereel in Olyverw, verbeeldende St. Elisabeth, voor François den I. geschildert, en veel gewerkt aan het Beeld van St. Margareta, 't geen men te Fontainebleau ziet en door Raphaël aan den Koning, beneevens 't Portret van de onder Koningin van Napels gezonden is, waar van hy slechts 't hooft geschilderd heeft. Het overige is van *Julio Romano*, bygenaamt den *Mantuaan*, vermits hy lang te Mantua arbeidede

Raphaël gestorven zynde, bleef *Julio* beneevens *Giovanni Francisco*, bygenaamt *il Fattore*, in bezit van zyne nalatenschap: zy wierden verkooren om de werken door Raphaël begonnen, te voltooyen, 't geen zy ook zeer wel ter uitvoer bragten, waar na de Cardinaal Julio de Medecis,

namaals Paus Clemens de VII. hen het bewind van de bouwing van een Paleis buiten Romen, by Mont Maria, gaf. Dit is het Lusthuis dat thans Vigna Madame genaamd word, voor deezen Vigna de Medecis.

Dit Paleis was vol fraaye Standbeelden, waar onder een Jupiter, dewelke aan François den I. gezonden wierd. Ter zelver plaats ten einde van een Logie heeft Julio Romano een Poliphemus van een ongemeene grootte verbeeld, in vergelyking van de Satyrs en kleine Kinderen, die rondom hem speelen. De voorn. Paus aflyvig geworden en door Adrianus de VI. opgevolgt zynde, was deeze geen Liefhebber der konsten, weshalven de beide gemelde Schilders hunne werken staakten. Naderhand ging de Cardinaal de Medecis na Florence en wierd twintig maanden daar na tot Paus verkoren: deeze deed de Konsten weder herleeven en beval wel haast Julio en Francisco, de groote Zaal van het Vaticaan te voltooyen. Ten dien einde lieten zy de plaats, welke te vooren tot het beschilderen met Olyverw toebereid was, afbreken, en behielden maar twee Beelden, die zy reeds geschildert hadden. Vervolgens arbeiden zy aan die groote werken, welke Raphaël voor zyn dood ontworpen had, en die door Julio Romano zo keurlyk uitgevoerd zyn, dat men zeggen kan, dat 'er niets by te vergelyken is.

In de werken van deezen beroemde Schilder moet men de grootsheid der ontwerpen en de kragt der Teekening meer aanmerken dan de fraaiheid der Couleuren en de bevalligheid van het Penceel; ook ziet men in zyne Teekeningen meer fierheid en levendigheid van Actien, dan in zyne Schilderyen. Hy verdeelde deeze groote werken aan de vier hoeken

ken van die Zaal, verbeeldende de voornaamste Geschiedenissen van Constantinus, Eerste Christen Keizer.

De verschyning van 't Kruis was het onderwerp van het eerste; de Veldslag, waar in de Keizer over zyn Mededinger de Zeege behaalde, dat van het tweede; de Doop van Constantinus, dat van het derde; in dit Tafereel ziet men St. Silvester onder het afbeeldsel van Clemens den VII.; en aan de andere zyde van de zaal, boven de schoorsteen, heeft Julio Romano, de St. Pieters Kerk in Perspectief geschildert, waar in men de plegtigheeden zien kan, welke verrigt worden, wanneer de Paus Capelle houd. Hy heeft zyn vermaak genoomen verscheide Portretten van eenige zyner vrienden, als meede het zyne naar 't Leeven af te maalen.

Ter zelver tyd zond hy naar Vrankryk een Tafereel verbeeldende Maria's Hemelvaart, waar aan Franciïsque gewerkt had, dog vervolgens scheiden zy van malkander, en Julio zig alleen bevindende, schilderde het Tafereel, verbeeldende de H. Maagd, 't geen in het Cabinet van het Paleis van Farnese gezien word. In het zelve vertoont zig een Kat welke schynt te leeven, 't geen geleegenheid gegeeven heeft, dat dit stuk *il quadro della Gatta* geheeten word.

Ook heeft hy de Marteldood van den H. Stephanus geschildert, 't geen na Genua gezonden en geplaatst is in de Hoofdkerk dier Stad, dewelke dien Heilig voor haar Beschermer erkent.

Jean de Lyon en *Raphaël Dalcolle*, beide naarstige navolgers zyner manier, hebben gezamentlyk en met een gelukkig gevolg aan de Zaal van Constantinus gewerkt, als mede aan verscheide andere Tafere-

fereelen, welke die groote Man te dier tyd ondernomen had.

Julio was in de Bouwkunde zo bedreeven, dat men hem waardig oordeelde, een klein Paleis van een byzondere fraaiheid op den Berg Janiculum te bouwen. Hy vercierde de kamers met Pleisterwerk en Tafereelen, met de vertrekken van dat gebouw overeenkomende, welkers beschryving hier volgt.

Hy heeft aldaar de Geschiedenis van Numa Pompilius geschildert, en in de badstoven van dat Paleis de verdigtselen van Venus, Cupido, Apollo en Hiacinthus, waar van Prenten gesneden zyn.

Julio Romano heeft de Teekeningen gemaakt van twintig zeer ligtvaardige Prenten, die door Marc Antonio gesneeden zyn en waar op Aretino Klinkdigten maakte, die aanmerkelyk genoeg waaren, om'er zyn naam aan te geeven. In deeze geleegenheid gingen zy zig beide te buiten, en zulks zoude hen moeylykheid verwekt hebben, indien zy het haazepad niet gekoozen hadden. De Mantuase reis was Julio Romano niet ondienstig in een Proces, waar van het verlies onvermydelyk was, zo het in zyn byweezen bepleid was geworden. Vervolgens ging hy met zyn vriend den Graaf Balthazar Castillon, den Marquis van dien naam, te Mantua bezoeken, welke hem minnelyk bejeegent hebbende, wandelende buiten de stad bragt, na een plaats gemeenlyk T genaamd, alwaar hy zonder de oude gebouwen af te breeken, een buitenplaats wilde aanleggen. Aldaar heeft hy een groot Paleis gestigt en met allerley Schilder- en Beeldhouwerk vercierd, zeer wel volgens het onderwerp geschikt, namentlyk op de volgende wyze:

Het

Het Paleis de T, genaamd was een Lusthuis of Buitenplaats, alwaar de Markgraaf zyn vermaak nam, om Jagthonden aan te fokken en Paarden te houden; Julio verbeelde in een Zaal, dewelke van alle kanten open scheen te zyn, de schoonste Paarden die 'er in de stoeterye waaren, en de Honden van het beste ras, die hy in *Fresco* (*) deed coloreeren, door *Benedette Pagni* en *Rinaldo Mantuano*, zyne Discipelen; deze Dieren vertoonden zig naar 't Leeven door de openingen, die hy zeer konstig verzonnen had.

Naast die Zaal vind men een kamer, waar van 't verwulft met Pleisterwerk vercierd en met goud draad verrykt is, en waar in Julio Romano de geheele Geschiedenis van Psiché in verscheide Tafereelen verbeeld heeft. De stukken in het Verwulft zyn door zyne Discipelen met Olyverw geschildert, maar de andere groote stukken tegen de Muur zyn in Fresco; aan de eene kant ziet men Psiché in het bad, door een bende Minnegoden omringd, dewelke haar met reukwerken besprengen; van de andere kant ziet men Mercurius, die het Gastmaal bereid, waar in een Buffet zeer wel voorzien en natuurlyk verbeeld is; dit is te zien in de Prent, die *Battista Franco*, een Venetiaan, 'er van gesneeden heeft. Alle deze Schilderyen zyn geretoucheert door de hand van Julio Romano, na dat dezelve volgens zyne Teekeningen en na de trant van Raphaël gemaakt waaren.

(*) *Fresco* is een byzondere manier van schilderen, in dewelke den Schilder voornaamentlyk in agt moet neemen dat 't Pleister, waar op hy werkt, van goede kalk en goed zand zy; de Verwen, die hier toe vereischt werden, zyn de aardagtigste en daar de minste Compositie in koomt.

Uit deze Kamer, waar in de Geschiedenis van Psiché verbeeld is, gaat men in een andere van Pleisterwerk, dewelke met Bareliefs vercierd is, na de Teekeningen van Julio Romano gemaakt door *Francisco Primatrice* van Bologne en door *Gio Battista* van Mantua. Men ziet 'er al wat op de Colom van Trajanus verbeeld staat. Digt by dit vertrek is een Zykaamer, waar in den val van Icarus verbeeld is en ook de twaalf maanden des Jaars; maar voor al is 'er niets te vergelyken by de Zaal, waar in hy den val der Reuzen verbeeld heeft: alles zo Ornamenten, Architectuur als de Ordinantie van Schilderwerk, strekt om schrik en angst te verwekken. De beschryving hier van is door Felibien wydlopiger en zeer wel uitgevoert.

Na dat hy het Paleis de T voltooit had, heeft hy dat, waar in de Prins zyn verblyf hield, weder opgebouwd. Aldaar heeft hy in een Zaal de Geschiedenissen van 't beleg van Troyen geschildert, en in een Zykamer twaalf Tafereelen in Olyverw, boven de twaalf Keizeren, die Titiano geschildert had, dewelke in de plundering van Mantua tot buit gemaakt zynde, naderhand ten cieraad van Engeland verstrekt hebben; dog daar na verbrand zyn in de onlusten in het Jaar 1648 aldaar ontstaan.

Nog heeft hy te Marviole, twee uuren van Mantua, eenige gebouwen en Tafereelen van dezelve pragt als die van de T ter uitvoer gebragt. In een Capel der Kerke van de Geboorte Christi, heeft hy de Geboorte onzes Heeren geschildert, met een St. Joannes en St. Longinus, staande op de voorgrond van het Tafereel: dit Schildery in Olyverw is uitneemend fraai en word in het Cabinet des Konings van Vrankryk gevonden.

Daar

Veele zyner Teekeningen zyn in het Konſt-Cabinet van den Heer Jaback geweeſt: in Vlaanderen hebben Nicolaas en Jean Rous, beide uitmuntende Meeſters na zyne ſchetſen Tapyten gewerkt.

Ten tyden Keizer Carel de V. door Mantua trok, gaf Julio Romano blyken zyner Weetenſchap in de ſchikking der Eerenboogen en zwierige Cieraden, die ter zyner eere gemaakt wierden.

Eindelyk heeft hy zig by den Marquis van Mantua zeer geacht gemaakt; dog deeze Vorſt overleeden zynde, wilde hy weder na Romen keeren; maar op aanhouden des Cardinaals Gonzaga bleef hy te Mantua; kort daar na Antonio da San Gallo te Romen overleeden zynde, wierd hy aangezogt als de bequaamſte, om het gebouw van St. Pieters Kerk te beſtieren, en zelfs wierden hem zeer voordeelige aanbiedingen gedaan, dog hy wilde 'er niet na luiſteren en ſtierf weinig tyds daar na te Mantua, den eerſten November 1546, in het 56ſte Jaar zyns ouderdoms.

De voornaamſte zyner Leerlingen zyn de volgende geweeſt.

Jean de Lion,
Primatrice,
Raphaël Dalcolle,
Fermo Guiſoni,
Rinaldo,
Benedette Pagni,
Figurino da Faenza,
Gio Battiſta Mantuano,
Georgio Mantuano,

Æneas

Æneas Vicus,
Bonazone en andere.

Don Julio Clovio da Croatie quam te Romen, alwaar hy by Julio Romano leerde Teekenen, die hem de manier van met Gomwater of het Miniatuur-ſchilderen leerde. Na de inneeming der ſtad Romen, aanvaarde hy het Kleed van een Reguliere Canonnik. Hy maakte ten gebruike van het Choor hunner Kloofter een Gezangboek met uitneemend Miniatuurwerk. Zyne werken zyn door veele Vorſten en groote Heeren byzonder gezogt geweeſt. Hy is in den ouderdom van 80 Jaaren geſtorven, in het Jaar 1578.

Gio Franciſco Penni, bygenaamt *il Fattore*, heeft de eerſte beginſelen zyner konſt by Raphaël geleerd, en is altyd by hem benevens Julio Romano gebleeven, om aan zyne werken te arbeiden; dog had voornamentlyk de zorge van den uitgaaf. Hy heeft zig op een uitſteekende manier van Teekenen toegelegt, waar van hy meer werk maakte dan van 't ſchilderen. Hy wierd in alles algemeen, maakte zeer fraaye Ornamenten en verſtond het Landſchap ſchilderen zeer wel, die hy met Gebouwen en verſcheide fraaiheeden vercierde.

Hy werkte even konſtig zo in Freſco als in Oly- en Waterverw. Met Perryn del Vago en Giovanni da Udino begon hy in de Logien van het Vaticaan te ſchilderen. Om zyne vaardigheid wierd hy *il Fattore* genaamt; ook had hy een groote hulp aan Raphaël, door de Teekeningen zyner Tapytſeryen en andere werken.

De voorgevel van een Huis, ſtaande te Romen in Monte Jordano, ſchilderde hy in 't Graauw, en

te Ghisi het Plafond der Logies na de schetsen van Raphaël, na wiens dood Julio Romano en hy de Geschiedenis van Constantinus in de groote Zaal van het Vaticaan voltooide, waar van Raphaël een gedeelte der Teekeningen gemaakt had. Hy heeft het Tafereel, dat te St. Pieter in Montorio gezien werd, gecopieerd, om na Vrankryk te zenden. Julio Romano na Mantua gaande, om 'er eenige werken te maaken, waar van ik reeds gesprooken hebbe, wierd hy door Francisco Penni derwaarts gevolgt; dog deeze aldaar volgens zyne verwagting niet bejeegend wordende, verliet hy Julio en keerde door Lombardyen naar Romen, en de voorgemelde Copy vertooit hebbende, zond hy dezelve na Napels aan den Marquis Della Vaste, voor wien hy, geduurende zyn korte leevenstyd, andere werken maakte; zyn zwak gestel de Napelse lugt niet konnende verdragen, wierd hy kort daar na ziek en stierf in 't Jaar 1528, hebbende slegts den ouderdom van maar veertig Jaaren bereikt.

Luca Penni, zyn Broeder, heeft te Genua, Lucca en andere Italiaansche Steeden met Pietro del Vago gewerkt. Vervolgens stak hy na Engeland over, alwaar de Koning Hendrik de VIII. hem te werk stelde; ook heeft hy te Fontainebleau voor den Koning François de I. geschilderd. Aldaar maakte hy een meenigte Teekeningen, die in Vlaanderen gesneeden en welkers Prenten alomme verspreid zyn.

Na het merkwaardigste der Romeinsche School doorloopen te hebben, zullen wy die van Lombardyen beschouwen, welke ten aanzien der schrandere Mannen, die in dezelve geweest zyn, weinig voor de Romeinsche behoeft te wyken: dog alvoorens

acht

acht ik het noodig iets te zeggen van die groote Konstenaars, die ten tyden van Raphaël tegens hem hebben durven kampen: heeft het geluk hunne onderneeming niet beantwoord, is dezelve egter loffelyk geweest en mogelyk zouden zy hun oogmerk bereikt hebben, indien zy hen zelve hadden weeten te maatigen in de eerbewyzen, die haar aangedaan wierden, en zo de uitneemende konst van Raphaël de oorzaak hunner verwaandheid niet geweest was, in plaats van tot een Grondreegel hunner onderwerping en betrachtinge te verstrekken, om hem in zyne heerlyke Teekeningen, edele uitdrukkingen; welgeschikte stand en uitvoerige Ordonnantie, waar in de laagheid geen plaats heeft, na te volgen: zo het Coloriet van *Titiano* haar inderdaad cierlyker voorquam, zy konden dat in hunne werken nagevolgt hebben, zonder het overige, gelyk zy deeden, te veragten.

De Schilderkonst, gelyk de andere Weetenschappen, haar begin en voortgang gehad en eindelyk haar hoogste top bereikt hebbende, scheen tot de verflaauwing te vervallen, door de agteloosheid van 't meestendeel der zulke, die beroemde Konstenaaren ten voorbeeld hebbende, dezelve niet hebben willen volgen.

Onder alle de Modernen heeft Raphaël die konst tot de grootste volkomenheid gebragt, waar toe zyne doorlugte navolgers gekomen zyn; dog van die geen, welke hem in laater tyd gevolgt hebben, zyn veel van den weg, hun door die groote Mannen aangeweezen, afgeweeken; dit is niet alleenlyk de Schilders van het Romeinsche School overgekomen, maar ook die van Lombardyen, dewelke allengskens afgedwaalt zyn van de Grondreegelen, 't Coloriet betref-

treffende, hen door *Corregio*, *Titiaan* en *Paul Veroneze* aangeweezen. Onder deeze is geweest

Polidor da Caravagio uit Lombardyen: deze werkte in daggeld by de Schilders, die onder het opzigt van Raphaël in het Vaticaan arbeideden. *Mathurini*, een Florentyner van geboorte, die aan dat werk bezig was, verkreeg geneegenheid voor hem en onderwees hem in alle de eerste beginselen; vervolgens spande zy met malkander aan, om aanzienelyke Werken te onderneemen; te dier tyd was het graauw Schilderwerk in zwang; zy besloоten zulks na te volgen en maakten haar eerste proefstuk 'er van na by de St. Silvester Kerk, in Monte Cavallo, met *Pelegrino da Modena.* Zy hebben de Antieke naarstig onderzogt en bestudeert, en die fraaye Friesen geschildert, verbeeldende de Schaaking der Sabynsche Vrouwen en Dogters, de Geschiedenis van Porsenna, die van Ancus Martius, de Zegenpraalen van Paulus Emilius en Camillus, met verscheide andere: eindelyk scheiden zy van malkander, wanneer het Keizerlyk leger, onder bevel des Hertogs van Bourbon, de Stad Romen beleegerde. In 't Jaar 1527 wierd *Mathurini* door de besmettelyke ziekte aangetast, waar aan hy gestorven is.

Polidor nam zyn weg na Napels, alwaar hy naauwelyks zyn nooddruft kon winnen; dus besloot hy zig van daar na Sicilien te begeeven, alwaar het hem beeter gelukte en van daar zyn deszelfs Werken door verscheide steeden van Europa verspreid. Toen Keizer Karel de V. op zyn te rug reize van Thunis door Messina trok, heeft hy de Eereboogen voor die Vorst opgeregt. Zyn laatste Tafereel is een Kruisdraagende Christus. Polidor

dor voorneemens zynde, om weeder na Romen te keeren, en alleenlyk door de liefkoozinge van zyn Huisvrouw, die hy beminde, weerhouden werdende, trok hy zyn geld uit de bank, om heimelyk te vertrekken; dog wierd door zyn knegt vermoord, met voorneemen hem te berooven en zyn goed onregtmaatig te bezitten. Dit is in 't Jaar 1543 geschied en Polidor in de Hoofd-Kerk van Messina begraven.

'Er is een ander *Polidor* geweest, geboortig van Venetien, dewelke verscheide Tafereelen geschildert heeft, welkers eene een zittende Maagd verbeeld, beneevens haar een Bisschop en de H. Clara op haar kniën. Dit stuk is vier voet hoog en vyf breed en voorheen te Brussel in de Galderye van den Prins Leopoldus te zien geweest.

Fra. Jaconde da Verono, in het Klooster van St. Dominicus de Monnikke Orde aanvaard hebbende, heeft altoos dezelve naam behouden. Hy heeft in allerley weetenschappen uitgeblonken; de Godsgeleerdheid en Wysgeerte heeft hy met lof opentlyk onderweezen. De Griekse taal was hy volkomen magtig, waar in hy tot genoegen der toehoorders openbaare lessen gaf.

Hy was een Man van een diepe geleerdheid in de Latynsche taal, die hy als mede de Griekse aan den geleerden Scaliger onderweezen heeft; de uitgestrektheid zyner kennis ging zo ver, dat hy op nieuw over *Julius Cæsar* aanteekeningen maakte. De Bouwkunde bezat hy zo volmaakt, dat hy verkooren wierd, om te Verone de Brug, gemeenlyk de Steenebrug genaamt, te herstellen; een werk waarlyk aanmerkelyk en verwonderenswaardig, zoo om de beweegende grond der Rivier waar op die staat, als om de

ge-

geweldige drift van het Water, daar niets tegen houden kan.

Budée heeft te regt erkend, dat hy zyn Meester in 't ſtuk der Bouwkunde was: hy is het, die onder de Regeering van Lodewyk den XII. de Brug van Notre Dame en die welke de Petit Pont geheeten word, gebouwd heeft; vervolgens na Romen gekeert zynde, ten tyden van het overlyden van Bramante, dewelke St. Pieters Kerk had beginnen te bouwen, verkreeg hy beneevens Raphaël Urbino het beſtier over dat pragtig gebouw.

Michel Angelo de Caravagio anders *Amerigi* heeft te Romen en Napels verſcheide werken uitgevoerd, als meede te Maltha, werwaards hy met voordagt een kruistogt ging doen, om zig tot Ridder te laten ſlaan, ten einde te Romen wederkomende in een tweegevegt te kampen met Joſeph Arpinas, dewelke die uitdaaging aangenomen had, met beding, als hy tot den Ridderſtand verheeven zoude zyn. Geduerende zyn verblyf in dat Eyland heeft hy het Tafereel van St. Jans onthalzing, dat aldaar in de groote Kerk gezien word, geſchildert: zyne zaaken afgedaan hebbende, beſloot hy na Romen te keeren, dog wierd onderweg door een heevige koorts aangetaſt, waar op de dood volgde. Dit geſchiedde in 't Jaar 1609. De eigenſchap van zyn Coloriet kende men uit zyn ſterk ligt en donker.

Onder eenige zyner Diſcipelen was *Franciſco Barbieri da Cento*, bygenaamt *il Gerchini*, geen der minſte. Deeze heeft onder hem gewerkt en zyn manier nagevolgt, hoewel hy ook onder de Gebroeders Carraccio gewerkt had. Hy teekende volmaakt wel en met veel vernuft, dog had weinig

bevalligheid in zyn werk, als meede in de weezens. Zyne Vleesch-Coleuren waaren loodagtig en zyne ligten zeer zwaar, dus hy in eene harde manier schilderde, dewelke hy naderhand verandert heeft, om die van Guido Rheni en Albano, te dier tyd in zwang komende, te volgen; eenige zyner Tafereelen worden te Lucca in St. Maria Kerk gezien, namentlyk, een St. Lucia en een Maria Hemelvaart; te Cremone in het groot Hospitaal een Maria Boodschap; te Ferrare een St. Franciscus in de Kerk van dien naam; een Maria Zuivering in de Kerk der Theatiner Monnikken; een St. Maurillus, eersten Bisschop van Ferrare, by de Paters van den Olyfberg; een Heilige Maagd, die de plaage der besmettelyke ziekte, waar mede de Stad Ferrare door God gedreigd werd, schynt te willen verhoeden; dit Tafereel word by de Nonnen van St. Rochus in de voorgemelde Stad gezien. Hy overleed in 't Jaar 1667, oud zynde 70 Jaaren. De gemelde Schilder was een volmaakt man in de Burgerlyke ommegang en die zyn verkreegen roem zeer wel beantwoord heeft. De vrugten van zyn arbeid waaren niet nutloos, nadien hy zig door zyne uitgedeelde mildadige aalmoessen verder in de geheugenisse der menschen beminnelyk maakte, by wien hy reeds door zyne kuische leevenswyze zodaanig in aanzien was, dat hy ten voorbeeld van een byna onnavolgelyke deugd verstrekte.

Zyn Neef *Gennare* heeft in Engeland voor den Koning geschildert.

By den Koning van Vrankryk wierden eenige schilderyen van *Guercin del Cento* gevonden, als meede in 't Paleis van Mazaryn en op andere plaatsen. Hy heeft voor den Heer de la Vrilliere een

Beeld

Beeld van Cato geschildert, als ook een ander Tafereel, 't geen hy slegts in 't Jaar 1643 voltooide, welkers onderwerp Coriolanus verbeeld, die gekomen zynde om Romen te vernielen, door zyne Moeders smeekingen, gevoegt by de traanen van zyne Vrouw en Kinderen, daar in verbeden word. Nog heeft hy 'er een geschildert in 't Jaar 1645, van dezelve grootte, waar in de vreede tusschen de Sabinen en de Romeinen verbeeld is. Den Abt Mey van Lion heeft twee Tafereelen van hem gehad, welkers een Jacobs Kinderen verbeelde, die hunnen Vader de bebloede Rok van hunnen Broeder vertoonen, en in het ander Judith en Abra, het Hoofd van Holophernus houdende; dog het fraaiste van alle zyne werken is een bedrukte Moeder Maagd, die een dooden Christus op haar kniën houd, alles is leevens grootte.

Bartholomei Manfredo, *da Mantua*, heeft zyne manier het best gevolgt. Van zyne Tafereelen worden 'er veele gevonden, welke men voor die van Caravagio aanziet; egter was hy gebrekkelyk in de Teekening. Hy heeft een Tafereel geschildert, verbeeldende Soldaaten, die met de kaart speelen; dat stuk is zeeven voet hoog en tien voet breet en behoort tot het Konst-Cabinet van den Prins Leopold Willem. Mogelyk had hy beter geslaagt, zo hy door zyn ongereegelde leevenswyze zyne daagen niet verkort had; want hy stierf zeer jong, gelyk veele andere, welke hunne vermaakelykheeden boven een gereegelde leevenswyze stellen.

Carlo Sarracino, een Venetiaan, heeft dezelve trant gevolgd en zyn werk gemaakt van gesneedene zonder hair of eenig bewys van baard in zyne Tafereelen te brengen.

Valentini, afkomstig van Coulommiers, volgde de manier van Caravagio en verkoos geen beter onderwerpen dan zyn Meester, gelyk te zien is in de Tafereelen, door hem geschildert, welke thans in het Cabinet des Konings van Vrankryk geplaatst zyn, namentlyk; de vier Evangelisten in vier Schilderyen. De gemelde Vorst wierd die stukken magtig na de dood van den Heer Oursel, Geheimschryver van den Heer de la Vrilliere, een groot beminnaar der Schilderkunde. In de Gallery van den Prins Leopoldus ziet men een zittende Moses de twee steene Tafelen vast houdende; dit stuk is tien voeten hoog en zes voet breed. Deze braave Schilder wierd ongelukkig in den bloei zyner Jaaren uit de waereld gerukt, want hy, door een sterke beweeging boven maaten verhit zynde, had de onvoorzigtigheid, zig ter verkoeling in de kom van een zeer koele Fontein te dompelen, waar door al zyn bloed en leeden zo schielyk verkleumde, dat hy op staande voet stierf.

Josepho Ribera da Valentia, bygenaamt *Spanjolet*, heeft Caravagio volmaakt wel gevolgt en veel te Napels gewerkt, alwaar hy in de Carthuyzer Kloosters meer dan hondert Schilderyen in Olyverw gemaald heeft, en in het Choor hunner Kerk, aan den H. Martinus toegewyd, heeft hy de geboorte Christi geschildert. Men merkt aan, dat hy aan zyn Coloriet weinig kragt gaf: hy heeft met Dominikyn groote geschillen gehad, om welke reeden hy alle mogelyke poogingen aanwendede, om zyne naam installig te maaken, en door dat middel hem van alle de Werken, daar hy na zoude mogen staan, te versteeken.

Spanjolet heeft een Tafereel geschildert zeven voet hoog en tien voet breed, verbeeldende Christus

tus twaalf Jaaren oud zynde in het midden der Wetgeleerden: dit ſtuk is gegraveerd onder de Tafereelen van het Konſt-Cabinet van den Vorſt Leopold Willem te Bruſſel. Deeze Schilder was van een droefgeeſtigen inborſt, dewelke hem tot voorwerpen van dien aard heeft doen overgaan.

Gerard Hondhorſt, geboortig van Utrecht, heeft ook in de trant van Caravagio geſchildert; zyne verkooze voorwerpen beſtonden meerendeels in kaars- lamp- of vuurlichten, waar in hy zeer wel ſlaagde.

Dog om nu van de Coleuren, dagligten en ſchaduwen der Tafereelen van Caravagio te handelen, moet men aanmerken, hoedanig die deelen onderſcheidentlyk behandelt zyn in de Schilderyen van Titiano, waar van wy in het vervolg gewag zullen maken, en laaten wy 'er een van Michaël Angelo da Caravagio beſchouwen, by voorbeeld dat, 't geen het ſterven van de Maagd Maria verbeeld, 't geen hy geſchildert had, om in de Kerk della Madonna della Scalla geplaats te werden: egter en onaangezien de agting, die deze Schilder toegedraagen wierd, kon men dit Schildery niet in 't openbaar dulden, zynde het Lighaam van de H. Maria zo ongeſchikt verbeeld, dat het eerder na een verdronke Lyk, dan na het Lighaam van zo een edele Maagd geleek; dit ſtuk wierd dan van zyn plaats genomen en door den Hertog van Mantua gekogt zynde, naderhand na Engeland gevoerd, van waar het in het Konſt-Cabinet des Konings van Vrankryk is overgebragt. Men kan niet lochenen of dat Tafereel is met een wonderbaare ſchikking van ſchaduwen en ligten geſchildert, dat 'er een rondheid en een verwonderenswaardige

kragt in alle deszelfs deelen is; egter ziet men iets bevalliger in de Schilderyen van Titiano, dan in die van Caravagio, zynde geen fraaiheid nog bevalligheid in de Beelden te vinden, en vermits 'er niets is, dat een Schilder meer moet beoogen, dan zyne Werken fraai en aangenaam te vertoonen, en dat Caravagio zulks nooit betragt heeft, kan men oordeelen, hoedaanig zyn talenten geweest zyn.

Hy heeft, wat aanbelangt de schikking der Coleuren en ligten, zo konstig als iemand geschildert. Zelfs ziet men in zyne Beelden en in al 't gunt 'er ontrent is, veel waarheid, dus men zeggen moet, dat hier de natuur niet beter nagebootst konde worden.

Dog van eige uitvinding heeft hy noit iets voortgebragt, en als een slaaf der Natuur, zonder een nabootzer der fraaye dingen te zyn, noit iets vertoont, dan het geene weezentlyk zyn gezigt trof. Hy ging met zo weinig oordeel te werk, dat hy het fraaye niet verkoor in het verwerpen van het onaangenaame; beide heeft hy steeds zonder onderschyd geschildert, en vermits de gebrekkelyke voorwerpen in de natuur gemeener zyn dan de fraaye, verbeelde hy byna altoos 't geen 't leelykste of het minst bevallig was. Hy gaf geen agt op de edelheid nog op de grootsheid, waar meede hy zyne Beelden moest behandelen, gebruikende slegts guiten of booswigten tot het verbeelden zyner Helden en konde niet van de natuur afweiken, om dezelve te baat te komen: hy maakte geen werk van fraaye Koppen, nog ook, om aan het geen hy wilde verbeelden, alle vereischtens te geeven; hy zag niet na de fraaiheid der dagligten, welke dikwerf een bevalligheid over 't geheele werk verspreiden; maar hy verkoos beslootene plaatsen, om 'er sterke ligten

uit

uit te trekken, ten einde de lichaamen, die door dezelve verligt zoude werden, des te gemakkelyker hunne rondheid te geeven; en om U de waarheid hier van klaarder aan te toonen, zal ik u de gevoelens der Geleerdste Mannen nopens dit onderwerp voorstellen.

„ In het algemeen word het ligt in tegenstelling „ van het bruin gehouden, en zo vervolgens het „ een na het ander; dog Geleerde Mannen deezer „ Eeuw hebben deze twee teegenstellingen als be- „ trekkelyk en evenreedig in een en 't zelve ge- „ zigtpunt aangemerkt; en inderdaad dit is een „ der hoognodigste grondreegelen, welke uit de „ Redeneerkunde getrokken kan worden; want „ vermits men het voorwerp niet dan door het „ ligt zien kan, en 'er geen Lichaam, van wat ge- „ daante ook, te vinden is, of het draagt zyn scha- „ duw met zig, door zyn eige verheevenheid of op „ eenige bygeleegene Lichaamen of voorwerpen, is „ het zeeker, dat men die fraaye vereeniging, wel- „ ke uit deze twee strydige tegenstellingen natuur- „ lykerwyze voortkomt, kan navolgen, door de- „ zelve Perspectiefs wyze te beschouwen, dat is „ met een enkel opslag van het oog; dog om dit „ wel te doen, word een zuiver oordeel vereischt, „ zonder gemaaktheid in het waarneemen der „ onderscheidene graaden van kragt, tusschen de „ Tinten en de Reflexien, of wederkaatzingen, „ zo op de partyen, welke verligt worden, als „ op die in de schaduwe zyn. Ten dien einde „ moet men in agt neemen, de verschillende uit- „ werkselen van het gezigt, op voorwerpen tegen „ een groot ligt gesteid, of wel tegen een zwaare „ duisternis; niet dat men zeggen zal, gelyk eenige „ Vertaalers, welke de gedagten van een zeer

„ konstigen Schilder hebben willen uitdrukken, dat „ de oog-appel zig verbreed en vernaauwd, want „ die behoud altoos zyne gedaante, zonder te ver- „ grooten of te verkleinen, maar op de gezigt- „ straalen valt dikwerf zodaanig een verduistering „ en scheemering, door het schitteren van een groot „ ligt, dat zy haare werkingen niet doen en als „ vernaauwd schynen. In tegendeel, wanneer „ de gezigtstraalen zig uitstrekken over voorwer- „ pen, welke in tegenstelling van het donker op „ een zagte manier verligt zyn, als dan ontwyken „ de straalen vrylyk en schynen zig uit te brei- „ den.

„ Als men op dusdanig een wyze zonder veran- „ dering van gezigt de voorwerpen beschouwd, „ zal het ligtelyk te onderkennen zyn, dat 'er een „ voornaame schittering is, welke als in een oog- „ punt zyn verblyf heeft en over de geheele ver- „ ligte party heerscht, gelyk men ook in de scha- „ duw van eenige plaatsen, welke bruinder zyn, kan „ aanmerken, 't geen by de Schilders genoemd word „ de schittering van het hoogsel ten eenre en het „ uiterste diepsel ter andere zyde: derhalven is het „ zeeker, dat deze twee uiterstens in een Schildery „ alleen op haar zelfs moeten zyn, weshalven men „ geen arbeid behoeft te verspillen met het vol- „ tooyen der voorwerpen, die zig in de schaduwen „ bevinden, vermits het niet alleen onnodig en by „ gevolg verloore moeite zoude zyn; maar ook „ verhindering toebrengen aan het gezigt van de „ voorwerpen in 't algemeen, doordien het „ oog van het voornaamste voorwerp afge- „ wend en 't gezigt na de mindere partyen „ getrokken word, dewelke daar door te veel af- „ steeken; want inderdaad, wanneer men de voor-

„ werpen

„ werpen met een opſlag beſchouwd, vertoont zig
„ de party, welke beſchaduwd is, als een donkere
„ maſſa, waar in die dingen, welke 'er in zoude
„ mogen zyn, niet onderſcheiden worden; insge-
„ lyks moet men in een Tafereel over het geen niet
„ verligt is, ligt overheen loopen en het natuur-
„ lyke navolgen, zonder de dingen, die door de
„ ſchaduwen en den afſtand verflauwt zyn, te veel
„ te doen afſteeken.

Deeze regel heeft egter zyne uitzondering ten opzigte der kleine Schilderyen, die men in de hand kan neemen en het gezigt doen naderen; het oog wil gaarn over alle de partyen loopen, om te beſchouwen hoe dezelve bewerkt zyn: in de andere Werken deze algemeene regel in agt neemende, moet men de dwaasheid vermyden van hen, die een Landſchap in 't verſchiet willende ſchilderen, daar toe een vergrootglas gebruiken: Men moet de uitwerkſels van het ligt gade ſlaan en van het donker na de onderſcheide uuren van den dag en de voorwerpen, waar op het ligt valt: uit alle deze verſchillende aanmerkingen kan men beſluiten, dat 'er vierderlei graaden van ligten in agt te neemen zyn, die het hoofdligt, invallend, verflaauwt en weêromgekaatſt ligt geheeten konnen worden.

Alle deeze aanmerkingen moet een Schilder beweegen, de graden der weeromkaatzingen naauwkeurig gade te ſlaan, zo wel in de ſchaduwen als in de tinten van de verligte partyen, vermits de weeromkaatzingen volgens de opening van de hoek, die gemaakt word, verminderen, gelyk de wederſtuiting van een kaatsbal, dewelke afwykt na den ſtand van het onderwerp, 't geen de wederkaatſing veroorzaakt. Zult gy om alle deeze reedenen niet

met my toeſtemmen, dat de verdeeling der dagligten en ſchaduwen, een der hoognoodigſte gedeeltens van de Schilderkonſt is, door de fraaye houding en de tegenſtellingen met beſcheidenheid behandelt, dewelke met een opſlag beſchouwd werdende, altyd een fraaye en zagte vereeniging zullen voortbrengen, waar door zig zelfs de Beelden beweegende en roerende zullen vertoonen.

Laaten wy den draad van ons Vertoog hervatten en te deezer geleegenheid aanmerken, dat door de eigenzinnigheid van het noodlot Caravagio navolgers gehad heeft. Van hem is een Minne-God in het Paleis van Juſtinianus te zien geweeſt, welke als een wonderſtuk aangemerkt en welkers prys en waarde ongemeen hoog geſchat wierd. Niet minder agting heeft men gehad voor een ander ſtuk, de Ongeloovigheid van Thomas verbeeldende. Deeze twee Schilderyen deeden hem groot nut uit zyn arbeid trekken, nadien hem een Vorſt uit een zeer neetelige zaak reddede, waar in een Jongeling, ter geleegenheid van zyn vyandſchap met Joſeph Aſpinas, gedood wierd.

De Heer Pouſſin ſprak van Caravagio niet met de grootſte agting en zeide, dat hy gekomen was, om de Schilderkonſt te grond te helpen: deeze weerzin ſproot hier uit, dat de voorgemelde groote Schilder in zyne onderwerpen de eelheid betragtede en Caravagio zig door de weezendlykheid van de natuur vervoeren liet, zodanig als dezelve hem voorquam; indien men nogtans in het byzonder zyn manier van ſchilderen onderzoekt, zal men zien, dat hy de konſt van het Penceel volmaakt magtig was.

Het Portret van den Groot-Meeſter van Maltha, 't geen in het Konſt-Cabinet des Konings van Vrankryk

ryk gezien werd, is van Caravagio, waar in de konst niet verder gebragt kan worden, en wat is 'er de reeden van? vermits hy flechts een Portret te schilderen had, waar in hy de natuur zo volmaakt nagevolgt heeft, dat 'er niets aan ontbreekt.

Te regt kan dan gezegt werden, dat Caravagio verscheide Leerlingen en navolgers gehad heeft, om zyn manier van schilderen in achting te houden, die verwonderenswaardig voorquam aan hen, welke de schilderkunde flegts aanzagen als een bestipte afbeelding der dingen; hun vermaak neemende om in zyne Tafereelen die eenvoudige en slaafagtige navolging der natuur op te merken, zonder verkiezing of onderscheid te maken van 't geen fraai is of niet.

In teegendeel *Joseph Pyn*, of *Joseph Cæsar Arpinas*, van wien ik in het vervolg spreeken zal, was, zonder zig aan de natuur te binden, behaagelyk door zyne vlugge uitvindinge, en dit is 't geen de Italiaanen *la furia* noemen.

Deeze beroemde Meester heeft lang geleeft, en zyne roem zyne Jaaren met lof onderschraagende, zig steeds tot groote onderneemingen in staat gevonden en om dezelve, gelyk hy ze begonnen had, uit te voeren; zyn Vader, wien deeze konst niet onbekend was, deed hem nog jong zynde aanneemen in 't getal der geene, die in de Logies van het Vaticaan werkten, welke Gregorius de XIII. heeft laten beschilderen. In die eerste staat bediende hy de Schilders, om hunne Paletten en Verwen gereed te maaken, op de wyze, gelyk die in Fresco gebruikt worden, als wanneer hy heimelyk eenige Teekeningen tegens de muur maakte, waar door de leevendigheid van zyn vernuft zig openbaarde; en dierhalven spraaken zyne

vrien-

vrienden ten zynen behoeven by den Paus, die niet alleenlyk hem, maar ook zyn geheele bloedverwandschap de gifte te Romen onder de naam van *La Parte* bekent, benevens een inkomen van tien Scudi ter Maand vergunde, met bevel hem 's daags een Goude Scudi te betaalen, zo lange hy aan het Vaticaan zoude werken; 't geen geduurende het leeven van dien Paus volbragt wierd.

Het eerste werk dat hy maakte, vind men in de oude Zaal der Zwitzers, alwaar hy in 't graauw eenen Samson de Poorten van Gaza op zyne schouders torschende, geschildert heeft.

Na dat hy in het Klooster van den Berg der H. Drievuldigheid, ter Canonizatie van den Heiligen Franciscus de Paula gewerkt had, begon men van niemand als van hem te spreeken, en zyn naam wierd zodanig verspreid, dat alle de werken, die hy in de voornaamste Kerken en Paleizen te Romen maakte, zyn roem door een ieder alomme deed verbreiden.

Onder andere heeft hy in het Capitool den slag tusschen de Romeinen en de Sabynen geschildert; dit is een zyner grootste werken, uit hoofde van de meenigte Beelden zo te Paard als te voet strydende, die hy in veelderleye gestaltens verbeelde, en wel op een wyze, dat de uitmuntendheid van zyn vernuft daar door uitblonk. Hy was een Liefhebber van stukken waar in Paarden verbeeld wierden, gelyk ook zyne natuurlyke neiging tot het bereiden der Paarden strekte, en zogt alle geleegenheeden, om die in zyne Tafereelen te pas te brengen, ten einde de byzondere kennis te toonen, die hy van die Dieren had,

wel-

welke in de natuur voor de uitmuntendste en de edelste gehouden werden.

Hy quam in Vrankryk met den Cardinaal Aldrovandi en vereerde aan den Koning Hendrik den IV. twee Schilderyen, waar van het een St. Joris op zyn Paard zittende verbeelde, en 't ander een St. Michiel, den Duivel ter needer vellende, uit aanmerking van 't welke de Koning hem met de Orde van St. Michiel begiftigde. Toen hy te Romen wedergekeert was, in plaats van 't geen hy in het Capitool begonnen had te voltooyen, arbeidede hy in de Kerk van St. Jan de Lateraan, die de Paus Clemens den VII. deed vercieren en waar van hy hem het geheel bestier gaf. Hy heeft een meenigte andere werken onder de Pausen Paulus den V. en Urbanus den VIII. uitgevoerd, en zelfs verscheide stukken geëtst, onder ander een Maria Hemelvaart. De Paus Clemens de VIII. vereerde hem uit erkentenis van zo veele fraaye Werken met den Titel van Ridder. Zo groote voordeelen heeft hy tot het einde zyns leevens genooten en zyne geheugenisse leeft nog heedendaags in de agting, welke hem de kenners moeten toedragen. Eindelyk na een lang en gelukkig leeven is hy te Romen, zo wel met roem en lof als Jaaren overlaaden, in 't 80ste Jaar zyns Ouderdoms in de Maand July 1640 overleeden.

Caravagio en *Joseph Arpinas* in Romen door hunne byzondere manier van schilderen geagt zynde, hebben tweederley navolgers gehad, 't geen ook de jeugt zig in twee partyen deed verdeelen; d'eene door de natuur te volgen, zodanig die van hen beschouwt wierd, gelyk wy gezecht hebben, en de andere, om zonder de natuur gaade te slaan, zig door de drift hunner verbeelding te laaten vervoeren, en zon-

zonder ander model als hun eige denkbeelden te arbeiden.

Deeze twee verschillende partyen weeken beide af van de naauwkeurige en strenge tugt der eerste Meesters, en die hun in Raphaëls werken zo duidelyk aangeweezen was; dog waar van zy de fraaiheid niet kende, immers niet op die wyze als die behoorde gekend te werden: hier door zouden meest alle de Schilders tot een zoort van onregelmatigheid vervallen zyn, indien wy niet by geluk nieuwe Raphaëls in Annibal Carraccio, Dominikyn, Guido Rheni en andere groote Mannen hadden zien herbooren worden en herleeven, die in het vervolg hoogelyk uitgemunt hebben, en wien men eerst begon te achten, toen zy reeds overleeden waaren.

Dit kunnen wy in het lot van Dominikyn aanmerken, voor wien men in zyn leeven zo veel agting niet had als hem toequam, hoewel hy zulks zo wel als Guido Rheni, een der konstige Discipelen van beide de Carraccio verdiende. Ook had hy te Napels Joseph Ribera, bygenaamt Spanjolet, tot een vyand en mededinger, wiens werken, hoewel van minder waarde, egter meer geagt wierden.

Alvoorens dit Vertoog te besluiten, zal het niet onaangenaam zyn, alhier in eenige byzonderheeden te treeden, weegens de werken van *Guerchin del Cento*, die al zyne weetenschap verschuldigt is aan de leergierigheid, die hy verkreeg, door een Tafereel van Luizi Carraccio, in zyn Dorp te copieeren. Te Ravenna schilderde hy in de Kerk van St. Benedictus een Beeld van St. Romualdus; in Bologne de Besnydenis tot een groot Autaar-stuk der Augustiner Monnikken van Jesus Maria; in de-

dezelve Stad in de Kerk van St Gregorius, het Beeld van St. Guillielmo, een Gebed in het Hofken voor de Nonnen van de H. Margareta. De Barnabiter Monnikken hebben van hem in hun Kerk van St. Paulus te Bologne een Beeld van St. Gregorius, dewelke aan Godt den Vader, de H. Maagd en het Kind Jesus de Zielen in het Vagevuur vertoond; ook hebben zy van hem een Beeld van St. Carolus, die te Milaan in pesttyde de H. Nagel in ommegang draagd; als meede andere Geschiedenisse van dien Heilig in deszelfs Capelle; ook heeft hy voor de Nonnen van den Olyf-Berg der voornoemde stad den gelukzaligen *Tolomeus*, dewelke zyne instelling van de H. Maagd ontfangt, geschildert. In het Carthuizer Klooster te Bologne is een St. Bruno van hem, dewelke voor de H. Maagd knield; in de Stad Forli word by de Paters Oratooren een Maria Boodschap gezien, en by de Capucyner Monnikken een St. Joannes in de Woestyn Predikende; in de Hoofdkerk te Rimini een St. Antonius van Padua; in de Stad Fano in St Paternianus Kerk, den Trouw van de H. Maagd; ter zelver plaatze in de Augustiner Kerk een Engel-bewaarder; te Ancona in de Kerk aan den H. Ciriacus toegewyd, ziet men een Tafereel van de H. Palatia, dewelke de H. Drievuldigheid Wierook offerd, en een Engel die haar de Heerlykheid aanwyst.

HET

HET SCHOOL VAN LOMBARDYEN EN VENETIEN.

Ten einde in het navorſchen deezer Schoole een zeekere ſchikking te houden, zal ik beginnen met te zeggen, dat de gebroeders Giovanni en Gentili Belini de eerſte geweeſt zyn, die in Venenetien eenigzints een groote naam verkreegen hebben.

Dog om tot den oorſpronk van het denkbeeld, 't welk ik van dezelve geeven wil, op te klimmen, dient men te weeten, dat *Gentili da Fabriano*, dewelke door den Paus Martinus den V. in de Kerk van St. Joannes van Lateranen te werk geſtelt wierd, tot Diſcipel gehad heeft *Jacomo Belini*, geboortig van Venetien, die in 't Jaar 1470 leefde. Te zyner tyd was hy een mededinger van de gemelde Dominico, welke door *Andre del Caſtanago* omgebragt is. Jacomo Belini had twee Zoonen *Gentili* en *Giovanni Belini*, die hy het ſchilderen

deren leerde; Giovanni heeft een heerlyk Tafereel geschildert, 't geen te Venetien in de Kerk van St. Joannes Chrysostomus gezien werd; 't zelve verbeeld St. Christoffel, St. Jeronimus en St. Ludovicus. In de Raadkamer een Schildery verbeeldende de wyze, waarop de Venetiaanen den Paus Alexander den III. (den welken zy ten tyden zyner ongenade ontdekt hadden) in de Kerk van den H. Marcus geleidden. Gentili wierd van weegen de Republiek, van wie de Groote Heer hem verzogt had, na Constantinopolen gezonden. Zodanig was hy met dien Schilder vooringenomen, welke by zyn aankomst aldaar een gunstige bejeegening ontmoetede en voorneemens zynde een onderwerp van zyn eige vernuft voor den dag te brengen, de onthalzing van St. Joannes schilderde, in welk stuk (volgens 't verhaal van den Heer de Piles) de Groote Heer iets teegenstrydigs met het natuurlyke in de romp van Joannes willende toonen, liet zyn Hoogheid ten zynen byweezen een Slaaf onthoofden, om den Schilder de opzwelling van 't vleesch te doen zien. Belini, wien deeze vertooning maar ten halve behaagde, hield geen lang verblyf in dat Keizerryk en keerde na Venetien, alwaar hy door de Republiek met den Titel van Ridder begiftigt wierd; en met zynen Broeder, een geweezene Discipel van hem, in die konst voortgaande, schilderde zy nog verscheide andere Tafereelen, behelzende het vervolg der Geschiedenissen, door Giovanni begonnen. Eene van die Tafereelen verbeeld de onderwerping des Keizers Fredericus aan den voorgemelden Paus. Dit stuk is door Titiano, de welke zyn Discipel is geweest, geretoucheert, hoewel hy met meer reeden

deeze grooter bequaamheid aan Georgion verschuldigt was, als hebbende van hem de eerste grondregelen geleerd. Dog vermits Georgion eenige yverzugt tegens hem opvatte, alzo hy door de eerste beginselen van Titiano wel voorzag, dat hy hem t'eeniger tyd boven het hoofd zoude wasschen, hield hy op, met hem de behoorlyke onderrigtingen te geeven, 't geen hem deed besluiten, zig by Giovanni Belini te vervoegen, wiens laatste stuk een Landschap voor Alfonso den I., Hertog van Ferrare, geweest is, het welk door Titiano voltooid wierd, zynde Belini, alvoorens het zelve af te maken, in 't Jaar 1512, in den ouderdom van 90 Jaaren overleeden. Gentili was reeds oud zynde 80 Jaaren, Anno 1501 gestorven. Beide hunne Portretten worden in het Konst-Cabinet des Konings van Vrankryk gezien.

Zy hebben beide slegts een gemeene smaak van de Teekenkunde gehad, en hun Penceel was zeer droog; dog Giovanni agter 't geheim van de Olyverw gekomen zynde, verkreeg de behandeling van de Coleuren zeer net te leggen. Zyne meeste Tafereelen waaren Maagden, en indien hy zig benaarstigt heeft aan zyne werken een goed kenteeken te geeven, is hy zulks aan de bequaamheid zyner Discipelen, welkers voortgangen hy ontwaar wierd, verschuldigt. Nog heeft hy tot Leerlingen gehad,

Andrea Mantegna,
Liberale da Verone,
Martino da Udina en
Pelegrino da San Danielo.

En op hem is gevolgt

Geor-

Georgion, in het Jaar 1478 te Castello Franco, in het Trevisaanse gebooren, heeft te Venetien van een onbekend Meester geleerd, en niet alleen Giovanni Belini, van wien hy eenige grondreegelen ontfangen had, ver te boven gegaan, maar zig ook zo verwonderenswaardig door de behandeling zyner Verwen gemaakt, dat hy door zyne werken, alle de Schilders van dien tyd in de kragt van zyn Coloriet overtrof, waar in men bemerken kan, dat zyn vlugge Geest dezelve een fraaye zagtheid had weeten by te zetten: zelfs word gezegd, dat hy, na eenige stukken van Leonard da Vinci gezien te hebben, geen zwarigheid maakte, de drooge manier zyner voorgangeren te verwerpen.

Georgion door de Schilderyen van dien uitmuntenden Meester geleerd hebbende, op welke wyze men in een Tafereel de Coleuren in malkander moet verdryven en versmelten, om de vleeschverwen te verzagten en aan de Beelden, die de Ordonnantie van een Schildery uitmaaken, meer rondheid te geeven, bragt hy stukken voor den dag van een wonderbaare uitmuntendheid, ten aanzien der Coleuren, en welkers Landschappen daarenboven van een uitgeleezen smaak waaren. Niets konde men minder in hem bemerken, dan zyne geringe afkomst, nadien hy tot de weetenschappen gebooren en handig in het gebruik der Wapenen was; ook heeft hem zyne geneigtheid tot de Muziek niet van de oeffening van het Penceel afgehouden.

Onder zyne fraaye werken worden de Portretten van den grooten Gonzaga en Gaston de Foix, Hertog van Nemours, voor de uitsteekendste gehouden: de kleedingen zyner Portretten schikte hy

op een voortreffelyke wyze, en door zyn loſſe behandeling van het Hair wiſt hy 'er een zo aardige zwier aan te geeven, dat zulks onverbeeterlyk was. Het Portret van den Hertog van Nemours wierd bevorens in het Konſt-Cabinet van den Heer Jaback, beneevens nog twee Landſchappen van zyn hand gevonden.

Dog in het Konſt-Cabinet van den Koning van Vrankryk is een Tafereel, beſtaande in verſcheide Beelden, alle zo wel geſchildert, dat zy voor 't werk van Corregio aangezien werden, invoegen Georgion zig zelven in dit ſtuk te boven gegaan is. Ook heeft hy in de Kerk van de Annonciade te Milaan een St. Sebaſtianus geſchildert en een kleine Kruisdraging, waar in onze Zaligmaaker door een Beul ſchynt voortgetrokken te werden, welk Tafereel in de Kerk der ongeneeslyke in Venetien gezien word.

Hy was een goed Schilder, dog geen overvlieger, nog in zyn uitvindingen nog in zyn Ordonnantien; zelfs ziet men weinig groote ſtukken van hem: het voornaamſte is 't geen hy uit een zoort van twiſt tegen Verochio ſchilderde, om te doen zien, dat een Schilder zo wel als een Beeldhouwer een Beeld van alle kanten kan vertoonen. Hy ſchilderde dan een naakte Vrouw, wiens rug gezien wierd, dog haar aangezigt en het voorſte van het Lyf zag men in 't Water van een heldere Fontein, die tegen de kant, daar zy met de rug na toe ſtond, was; aan een van haare zyde leide hy een ſtaale Harnas, en aan de andere een Spiegel, waar in men de andere deelen van haar Lighaam konde zien. Hy zoude langer en met gelukkiger gevolg gearbeid hebben, indien zyn leevenswyze geregelder geweeſt was: want de Vrouwelyke Sexe te

veel beminnende, en de overmatige liefde tot dezelve zyne Lighaamsgefteltenis bedorven hebbende, verkorte hy zyne daagen en ftierf Anno 1511, flegts oud zynde 34 Jaaren.

Onder andere Difcipelen liet hy na *Sebaftiano da Venetia*, in Romen *Fratel da Piombo* genaamd, van wien hier-vooren gefproken is, en die meer de Florentynfe manier dan die van Lombardyen en Venetien volgde. Titiano heeft ook van Georgion geleerd, die hy niet flegts evenaarde, maar verre overtrof; ook heeft hy tot leerling gehad

Giovanni Antonio Regillo, bygenaamd *Licinio de Pordenonne*, na de naam van een Burg in Frioul, alwaar hy gebooren is. Hy was van het aloud geflagt der Sacchi's, en veranderde zyn naam ter geleegenheid van eenen zyner Broederen, die na zyn leeven geftaan had. Gelyk reeds gezegd is, heeft hy Georgion tot Meefter gehad, wien hem die teederheid en het bevallige, dat men in zyne Schilderyen ziet, ingeboezemd heeft. De Cardinaal Marino Grimani bewoog hem, na Ceneda te gaan. Aldaar fchilderde hy Salomons Oordeel; Daniels ontfchuldiging van Sufanna, en de daad der billykheid van den Keizer Trajanus, door zyn eige Zoon aan een Vrouw ten Huwelyk te geeven, in plaats van den haaren, die zo even gedood was, en zy in haare armen houd. Van daar ging Pordenonne na Venetien, alwaar hy voor Martini Danna, een der rykfte Kooplieden dier Stad, een Voorgeevel befchilderde, die Michaël Angelo met verwondering befchouwde; ook heeft hy twaalf Tafereelen in Frefco in 't Kloofter van den H. Stephanus gefchildert, en op de Predikftoel van de Kerk van Sancta Maria del Campana in Piacenza vier ovaale ftukken in de hoogte, namentlyk;

God den Vader; de bezieling van Adam; Judith, het Hoofd van Holophernus in de zak steekende en Abrahams Offerhande, als mede verscheide andere Werken te Vicenza. In de Hoofdkerke van Milaan schilderde hy Christus tusschen de twee Moordenaaren; in de voornaamste Kerk van Udino een Maria Boodschap; op het Orgel der Kerke van St. Rochus te Venetien het leeven en wonderwerken van dien Heilig, in verscheide stukken, en een H. Martinus, die zynen Mantel aan stukken scheurd: voorts in de Domkerk het schilderwerk in Fresco; het Orgel, en in de Sacristye het Crucifix, 't geen zeer veel geagt word. In de Kerk della Madonna del Horto, door de Monniken van den H. Laurentius Justinianus bediend werdende, heeft hy St. Franciscus, Joannes den Dooper, St. Augustinus en St. Laurentius Justinianus geschildert. In de Kerke van St. Jan de Rialto ziet men van hem St. Catharina, St. Sebastianus en St. Rochus verbeeld. Titiano schilderde aldaar een Tafereel, verbeeldende St. Joannes den Aalmoessenier; dit verwekte onmin tusschen hun beide, zodaanig, dat zy ieder afzonderlyk in onderscheide vertrekken van het Paleis van St. Marcus arbeidende, Pordenonne zyn deegen op zyde stak, om zig des noods te konnen verweeren. Vervolgens ging hy te Cremona werken, als mede te Genua en Piacenzia, alwaar hy volmaakte fraaye dingen uitvoerde. Eindelyk gaf hy zig geheel over aan den Hertog van Ferrare, voor wien hy Teekeningen tot Tapyten, verbeeldende de daaden van Hercules, ontwierp. Hy overleed in den dienst van dien Vorst Anno 1540, oud zynde 56 Jaaren, en is door Keizer Karel den V. tot Ridder verheeven.

Zyn

Zyn Schoonzoon *Pomponius Amaltheo* was zyn Discipel en *Bernardino Livinio* zyn navolger. Buiten Italien worden weinig van zyne Tafereelen gezien: in het Konst-Cabinet des Konings van Vrankryk is een stuk van hem, verbeeldende den H. Petrus ter halver Lyf.

Titiano Vecellio uit een edel geslacht te Cadora, een klein Stedeken in Frioul, onderhoorig aan de Republiek Venetien. Zo dra hy in staat was, om te konnen redeneeren, wierden zyne Ouders zyne neiging ontwaar, en zonden hem na de laatstgenoemde Stad, alwaar te dier tyd de naam van Giovanni Belini, als een goed Schilder vermaard was en by wien zy hem ook bestelde: zyne vorderingen deeden hem wel haast het verschil tusschen de manier van zyn Meester en die van Georgion bevroeden, derhalven draalde hy niet lang, om deeze laatste te verkiezen, en eenige ingang by dien Meester gevonden hebbende, volgde hy hem zo wel na, dat zyne werken in korten tyd voor Origineele stukken van zyn Meester gehouden wierden. Dit verwekte eenige verkoeling aan de kant van Georgion, die met yverzucht over zyn groote naam aangedaan, en voorziende hoe verre het Titiano door zyn onderwys brengen zoude, eenig krakeel zogt, om zig van hem te ontslaan; dog Titiano wel weetende, hoe nut het voor hem was, niets van zyns Meesters goede grondreegelen te vergeeten, prentede des te meer deszelfs manier in zyn Geest, bedugt zynde het denkbeeld, van 't geen hy hem had zien doen, te verliezen; mitsdien oeffende hy zig met zo veel naarstigheid, dat zyne werken de agting verkreegen, die zy verdiende. Naauwlyks had hy den ouderdom van 28 Jaaren bereikt, of men zag van hem de Plaat in houtsneede uitko-

men, verbeeldende de Zeegenpraal des Geloofs met de Patriarchen, die hy in den omtrek van een Kamer te Padua geschildert had.

In zyne beginselen wierd hy door de Republiek Venetien tot derzelver gewoone Schilder verkooren; en deeze hoedanigheid verpligten hem de Portretten der Doges te schilderen, die ten zynen tyde verkooren wierden, om in het Paleis van San Marco als altoosduurende gedenkteekenen van den roem zyner Penceelwerken bewaart te worden en ter bejammering van de andere Souvereinen te verstrekken, die reeden hadden zig te beklagen, diergelyk geluk niet deelagtig geworden te zyn.

Vervolgens keerde hy na Padua, alwaar hy drie Tafereelen voor de Broederschap van St. Antonius de Padua schilderde, en daar in de driederlei wonderwerken, door de deugd en voorspraak van dien H. te weeg gebracht, verbeelde: behalven dat deeze om haar Coloriet verwonderenswaardig waaren, was 'er een by, 't geen om een byzonder fraay Landschap de kroon spande. Van daar ging hy na Ferrare by den Hertog Alfonse d'Este, voor wien hy een Venus met de drie Bevalligheeden en Minne-Goden schilderde, welkers schikking ten uiterste regelmaatig was. Vervolgens schilderde hy het Portret van dien Vorst leevensgrootte, met d'eene Elleboog op een stuk geschut leunende, 't geen wonderbaarlyk wel geleek; ook gaf hy met het Portret van de Hertogin dien Souverein geen minder genoegen, waar voor hy een belooning, overeenkomstig de grootheid van het werk, verkreeg. Ter zelver tyd Portretteerde hy den Paus Paulus den III., welk stuk voor een der beste, die hy ooit schilderde, gehouden word.

Eindelyk keerde hy weder na Venetien, alwaar Georgion aan de besmettelyke ziekte gestorven zynde, Titiano geleegenheid vond, om eenige Tafereelen, die hy voor de Republiek begonnen had, te voltooyen, en werkte voorts voor eenige Particulieren. Kort 'er na schilderde hy het Portret van François den I., alvoorens hy uit Italien vertrok, om zig na Vrankryk te begeeven; vervolgens voltooide hy het Bacchus Feest door Giovanni Bellini ontworpen, 't geen in het Paleis van Aldovrandi gezien word, en welkers Landschap zo bevallig is, dat men Titiano eenige diergelyke bestelde, om by de andere geplaats te werden; in het eerste had hy Bacchus verbeeld, die Ariana op den Zee-oever ontmoet; in het tweede de vermaakelykheeden van verscheide Minne-Goden, en in het derde een Bachenaal, op welkers voorgrond hy een Vrouw zo natuurlyk verbeeld had, dat zy gehouden wierd weezentlyk te slapen.

Zyne roem was alomme zodanig verbreid, dat het scheen, dat ieder stad geregtigt was, om verscheide stukken zyner werken te bezitten. Milaan had een Ecce Homo in de Kerk der Genaden, die door de Jacobiner Monnikken bediend word. Te Ancona word van hem in de Kerk van den H. Dominicus een Christus aan 't Kruis gezien. Vicenza, 't geen zyn laatste Oordeel magtig is, heeft het zelve in de Geregts-Zaal van het Paleis della Ragione, regt teegen over de Regters geplaats, op dat zy van hunnen Opperſten Regter zouden leeren, op wat wyze een Vonnis uit te spreeken, en steeds voor oogen te houden, met wat uiterste naauwkeurigheid hunnen handel onderzogt zal werden.

Ter zelver tyd schilderde Titiano het Portret van den beroemde Dichter Arioste, en ondernam

voor den Venetiaanschen Raad verscheide werken ter verciering van de groote Raadkamer. Onder de verkoosene voorwerpen was de Slag van Cadore, tusschen de Venetiaanen en Keizerse, het uitvoerigste behandelt; dit werk is by ongeluk verbrand, dog by geluk een Prent 'er van, door Fontena gesneeden, overgebleeven.

Hy begaf zig naar Urbino, alwaar hy het Konst-Cabinet des Hertogs met veel konstige stukken vervulde; onder andere met een Venus door bloemen en een doorschynend Doek bedekt; voorts een Boetvaardige Magdalena, en het Portret van den Grooten Soliman; dog deeze stukken zyn verstrooid. Van daar ging hy na Romen, alwaar Michaël Angelo zelfs zyne werken prees, en zig toeleggende op de omtrekken der Hoofden, de eelheid van 't Vleesch, en de naauwkeurigheid in zyn nieuwe manier van het aanleggen der Verwen, als ook om zyne Beelden na de natuur zonder schets of teekening te ontwerpen, beleed Michaël Angelo, dat indien Titiano de Roomse Oudheeden had mogen zien, hy de Doorlugtigste Mannen zyner Eeuw verby gestreeft zoude hebben. Ten tweedemaal schilderde hy het Portret van den Paus Paulus den III., die hy zittende verbeelde, als of hy met den Hertog Octavio en den Cardinaal Farneze in gesprek was, en ter zelver tyd die schoone Danaé, die de verwondering van Michaël Angelo na zig trok, invoegen deeze zelfs bekende, dat de schoonheid der Verwen tot geen hooger trap gebragt konden werden; ook schilderde hy het Tafereel van Venus en dat van Adonis in het Paleis van Farneze; waar na hy uit Romen vertrok, zeer vergenoegt, zo over de groote eerbewyzen hem aldaar aengedaan, als over de edelmoedige mildheid, waar

meede

meede zyne werken beloont waaren, niet tegenstaande de wangunst en het verdriet hem door Perryn de Vaga verwekt.

Te Venetien wedergekeert zynde, begeerde Maria van Oostenryk, Koningin Douariere van Hongaryen, van hem een Prometheus aan den berg Caucasus gehegt; eene Sisiphus zyn Steen door de Helle heen en weder rollende; een Tityas door een Gier verscheurt werdende; Tantalus dorstende na 't vogt, dat van hem afwykt, en verscheide andere stukken, die Philippus de II. na de dood van gemelde Koningin te beurd gevallen zyn en thans in het Escuriaal gezien werden.

Behalven zo veele voortreffelyke werken koomt voornaamentlyk te Venetien in aanmerking het Tafereel van St. Petrus den Martelaar, gelyk meede dat van den H. Laurentius, het eerste in de Kerke van de H. Joannes en Paulus der Dominicaner Monnikken, en het tweede in de Kerke der Paters Jesuiten; zelfs zyn 'er van zyne werken in alle Procuratoorschappen van Venetien en byna in alle de Kerken, welkers omstandige beschryving alhier een plaats verdiend. In de Kerk van St. Salvador by de Brug van Rialte, de verheerlyking van Christus op den Berg Thabor; in de Kerk van St. Leo een Beeld van den H. Jacobus; in een Capelle der H. Maria Kerk een Kruisdraging; in de Kerke van St. Rochus een Maria Boodschap; in de nieuwe Kerk van St. Marcus een Beeld van den H. Jeronimus; in de Kerk van St. Marcelinus een Engel Raphaël, ter geleide van Tobias, in welk Tafereel men een fraay Landschap ziet; in de Kerk der Nonnen van St. Sebastianus een St. Nicolaus; in de Kerke del Saluto de verbeelding van den Pinxterdag; in de Kerke van Santa Maria Majo-

Majora een Joannes den Dooper; in de Kerke van den H. Joannes Rialto vier Tafereelen, namentlyk; Maria Geboorte; haare Offering in den Tempel; haare Ondertrouw en de Boodschap. In de Kerke van den H. Joannes den Aalmoessenier ziet men, behalven het groot Autaar stuk, op de deuren van het Orgel verbeeld den Pastoor, te dier tyd in bediening, zynde van zyne Geestelyke verzeld, die hem het Wywater komen aanbieden, en te gelyk den Doge inhaalen met den grooten Raad, welke alle Jaaren op Witten Donderdag staatelyk die Kerk bezoeken. Door het grootste gedeelte dier werken, die hy toenmaals reeds afgedaan had, behaalde hy een groote roem, dog die zyn fortuin niet vergrootede, 't geen hy in vertrouwen aan P. Aretino, een zyner beste vrienden, toenmaals ten Hove in groot aanzien, openbaarde: deeze was het, die zyne verdiensten zo hoog verhefte, dat de Keizer Carel de V. hem gebood, zyn Portret voor de eerstemaal te schilderen: hy verbeelde dien Vorst in 't groot en rondom gewapend. Dit stuk quam deeze zo fraay voor en hy was 'er zo wel van voldaan, dat hy den Schilder 'er duizend Ryksdaalders voor deed tellen. Titiano schilderde ook voor den zelven Keizer een Maria Boodschap, zo fraay en uitvoerig, dat hy hem 'er twee duizend Ryksdaalers voor toeleide. 't Portret viel zo wel uit en was zodanig na den zin van dien Monarch, dat hy nog twee andere van hem begeerde: deeze wierden ten tweedemaal met het zelve geluk uitgevoerd, waar voor hy dezelve belooning ontfing. De Keizer, ten teeken zyner goedgunstigheid en agting, vereerde hem voorts den Tytel van Ridder en begunstigde hem met een Jaarlyksche wedde, die hem Philippus de II., zyn Zoon en Opvolger, rigtig betaalde.

Hy

Hy ſchilderde ook het Portret van Alexander de Léve en dat van Don Alfonſo d'Avalos, Markgraaf van Guaſt; vervolgens keerde hy weeder na Venetien, alwaar hy met alle teekenen van agting, die men voor zyne groote naam en uitgevoerde Werken opgevat had, ontfangen wierd; zelfs was in zyn afweezen meer Werk voor hem bereid als tien Titiano's met malkander zouden hebben konnen afmaaken; ondertuſſchen alle mogelyke vlyd willende aanwenden, om de nieuwsgierigheid van een ieder te voldoen, ſchilderde hy verſcheide ſtukken voor Kerken; onder andere het Beeld van St. Marcus, 't geen in de Sacriſtie de la Saluto gezien word; in de kleine Kerk van St. Nicolaas het onderwerp van vyf Heiligen; ook vervaardigde hy voor den Keizer verſcheide andere Tafereelen. De Cardinaal Hipolitus de Medicis en de Markgraaf van Guaſt verkreegen ook eenige van hem; dog den Hertog Fredericus Gonzago nam hem te Mantua waar, voor wien hy de twaalf Keizeren ter halverlyf ſchilderde, die in 't vervolg na Engeland gevoerd wierden, om aldaar ten ſieraad te verſtrekken; dog vernielt zyn.

Ook had hy voor den Hertog van Mantua een Tafereel geſchildert, verbeeldende onzen Zaligmaker ten Graave gebragt wordende. Dit is een der fraaiſte ſtukken, die hy geſchildert heeft, en met de grootſte zorg bewaard is. Toen hy dat ſtuk ſchilderde, was hy in het kragtigſte van zyne Penceel en Jaaren: in 't zelve ſtuk is de verdeeling der Verwen en de houding van ligten en ſchaduwen wonderbaarlyk; ook heeft hy voor gemelde Hertog nog een Tafereel geſchildert, verbeeldende Chriſtus met twee zyner Diſcipelen te Emaus aan Tafel

Tafel zittende. (*) Deze twee Schilderyen zyn in het Konst-Cabinet des Konings van Vrankryk, die dezelve van den Heer de Jaback gekogt heeft, welke hen uit Engeland had gebragt.

Vervolgens schilderde Titiano ten derdemaal 's Keizers Portret en rondom in een Kamer Frieswyze de Portretten der doorlugtigste Mannen zyner Eeuw. De Keizer begeerde ook, dat hy zyn eige afbeeldsel daarin zoude brengen, en beloonde hem zo in zyn Persoon als die zyner Kinderen, welke hy tot groote bedieningen verhefte, hem voorts met den Tytel van Paltzgraaf vereerende.

Terzelver tyd schilderde hy het Portret van den Prins Philippus van Spanje en te gelyk op het zelve doek den Roomsch Koning Ferdinand, de Koningin zyne Gemalin en zeeven harer Dogteren; by alle deze Werken schilderde hy nog het Portret van Maximiliaan, die zynen Vader Ferdinand opgevolgt is.

Hoewel hy in alle Koningryken en Staaten, uitmuntende teekenen zyner kennis en bequaamheid nagelaaten heeft, is egter Venetien de Stad, daar hy inzonderheid en het meest door zyne werken heeft uitgeblonken. Zyne begaafthceden zyn zodanig bekend, dat een geleerd Frans Dichter de volgende Vaersen ter zyner eere heeft ontworpen:

Titien dans son tems par la fraischeur des teintes,
A donné de la vie aux choses qu'il a feintes,

Le

(*) De berispers vinden hier een misslag in tegen de Geschiedenis, vermits Titiano een der Discipelen met een Roozenkrans op zyn zyde geschildert heeft.

Le choix de ses Couleurs est si bien entendu,
Que le sang dans ses chairs semble être repandu.

Deezen Man was in zyn konst zo volmaakt, dat het Gezigt nog den Geest niets meer konde begeeren. Hy was steeds van begrip, dat het oogmerk van een Portret niet slegts moet zyn, om, gelyk zig eenige verbeelden, aan de gelykenis een lagchende en bevallige gestalte te geeven; maar dat men de leevendigheid nog verder moet brengen. Deszelfs kragt deed hy bestaan in de uitdrukking van de eige lighaamsgestalte der Personen, die hy verbeelde, om derzelver gelaat kenbaar te maaken; weshalven hy nooit aan imand, die uit de natuur droefgeestig was, een blymoedig wezen gaf, ('t geen iets vreemds in hunne weezenstrekken veroorzaakt zoude hebben) en wanneer hy den vrolyken aard van anderen wilde verbeelden, wist hy die blygeestige geaartheid door de Partyen, die dezelve te weeg brengen, zo wel te vertoonen, dat hy in die harstogten nooit de gevoegelyke paalen der voorwerpen, welke hy met zyn Penceel gelyk als bezielde, te buiten ging. Ook wist hy zeer wel een Heerscher te onderscheiden, die nooit van een Majestueuse statigheid moet afwyken, om dat dezelve met de gemeene manier van lagchen geen overeenkomst hebbende, die agtbaarheid te laf of te veragtelyk zoude maaken.

Dit in 't kort de grondreegelen zynde, waar op hy gebouwd heeft, zal ik ten dezen opzigte bybrengen, 't geen de natuurkundige aangaande het gelaat geschreeven hebben, en wegens de overeenkomst, die 'er tusschen een Mensch en de Dieren kan zyn.

Zy zeggen, dat de geneigtheeden der Ziel de geaartheid des Lichaams volgen; dat de uiterlyke teekenen gewisse kenmerken van de neigingen der Ziel zyn; dat men in de uitwendige gedaante van elk Dier zyne Zeeden en aart kan ontdekken: by voorbeeld de Leeuw is kragtig van leeden en fors van Zenuwen en daarom sterk; de Luypaard is zwak en teder, en mitsdien loos en bedriegelyk; de Beer is wild, woest en verschrikkelyk, dienvolgende wreed: zo dat de uiterlyke gedaante van elk Dier zyn inwendigen aard te kennen geevende, de gelaatkenners zeggen, dat als een Mensch eenige deelen heeft, na die van eenig Dier zweemende, men uit die partyen gissingen van zyne geneigtheeden kan opmaaken, en dit word *Phisionomie* genaamd, zynde een Grieks woord, beteekende reegel of wet der natuur, waar door de geneigtheeden der Ziel eenige overeenkomst met de uiterlyke gedaante des Lichaams hebben.

Insgelyks als men deze weetenschap by teegenstelling, dat is, door het teegendeel zal behandelen, kan men zeggen, dat indien hard en wreed Hair een teeken van een ruwe en wilde aard is, in teegendeel het zagt Hair een zagtzinnige en goedaardige inborst te kennen geeft; wederom indien de Borst met Hair begroeit zynde, zulks een teeken van een heete en grammoedigen aard uitleevert, een Borst zonder Hair een zagtmoedige geaartheid vertoont.

Het is dienstig te weeten, dat men in de partyen of merkteekenen, welke de geneigtheeden der Dieren te kennen geeven, onderscheiden moet de geene, die hen eigen en d'andere, die onder hen gemeen zyn; de eigene merkteekenen zyn in 't byzonder van een en 't zelve slag, en d'andere ken-

tee-

teekenen voegen aan verſcheide zoorten; gelyk de geilheid, hoewel die eigener is aan de Bokken, Ezels, en Verkens, zyn egter de andere Dieren dezelve neiging onderheevig. Men bemerkt in den Leeuw een hoog voorhoofd, 't geen het teeken van dapperheid is, en groote gewrigten, een teeken van kragt: insgelyks zegt men, dat de Dieren welkers neus van boven verheeven is, vermeetel zyn, en dat vermeetelheid geheeten word, wanneer een Dier een gevegt boven zyne kragten onderneemt; hierom is het, dat het geen voor een Schaap vermeetelheid zou zyn voor een Leeuw moedigheid is.

Dog om te ſpreeken van het geen de Schilders noodzaakelyk kan zyn, moet men zeggen, dat hoewel de gebaarden van het lichaam de aanmerkelykſte kenteekenen van de geſteltenis des Geeſt zyn, men egter op de teekenen van het hoofd kan vaſtgaan, volgens Apuléus, die beweert, dat de Menſch zig in het hoofd geheel vertoond; en inderdaad, indien de Menſch gezegd werd een kort begrip van de Waereld te zyn, zo kan 's Menſchen hoofd ook een kort begrip van zyn geheel lichaam genaamd werden.

De Gediertens zyn in haaren aard immers zo verſchillende als de Menſchen in hunne geneigtheeden, en dus moet men weeten, welke dierlyke deelen aan een ſoort van geneigtheeden eigen zyn: ook daarenboven de gelykeniſſen en de overeenkomſt der partyen van 's Menſchen aanzigt met het gelaat der Dieren, en eindelyk dat teeken kennen, waar door alle de andere veranderd en hun kragt en deugd vermeerderd of vermindert worden, 't geen men niet dan door afteekeningen aanwyzen kan (*).

(*) Hier over zal mogelyk een Verhandeling uitgegeeven werden.

Het onderscheid tusschen het aanzigt der Menschen en het weezen der Dieren bestaat hier in, dat de oogen van den Mensch op een zelve lyn staan, die regt door na de zenuw der ooren loopt, welke zig tot het gehoor uitstrekken. De oogen der onreedelyke Dieren in teegendeel trekken nederwaarts na de neus, en dat meer of min volgens hunne natuurlyke neiging of drift.

Ten tweeden ligt de Mensch de oog-appel na om hoog, dit konnen de Dieren niet doen, zonder haar neus opwaarts te trekken: die beweeging van haar oog-appel draait wel zo lang na onder tot dat zomtyds het wit veel boven dezelve gezien word; dog nooit wenden zy die na om hoog.

Ten derden raaken de wenkbrauwen der Dieren elkander nooit en zakken hunne punten altoos nederwaarts; dog de wenkbrauwen van een Mensch strekken zig tot elkander uit in het midden van 't voorhoofd en hunne punten ryzen om hoog na de kant van de neus.

De bewyzen van dit alles kan door voorbeelden, na het natuurlyke afgeteekent, gegeeven werden: dog meenende hier van genoeg gesprooken te hebben, zullen wy ons weeder tot de Werken van Titiano wenden.

Men kan van dien grooten Man met regt zeggen, dat hy onder de voornaamste Schilders de uitwerksels der Ligten en Coleuren op de volmaakste wyze in agt nam: want hy heeft niet alleen 't volmaaktste, dat in de Natuur is, nagevolgt en al 't geen met de grootste bevalligheid en fraayheid kan verbeeld worden; maar daar en boven op de uitwerking der ligten en schaduwen, waar van reeds gesprooken is, gelet hebbende, zig met een gewenst gevolg 'er van bediend en door een oordeelkundi-

ge

ge onderſcheiding aan zyne Werken meer of min ligt gegeeven. Dat deeze groote Man de kennis van de uitwerkſels der Coleuren wonder wel bezat en 'er een goed gebruik van maakte, blykt genoegzaam hier uit, dat hy onaangezien de leevendigheid der ſchitterende ligten, die hy in de lugt zyner Landſchappen vertoonde, egter de vleeſchverwen der Beelden, dewelke 'er tegen over ſtonden, aanzienlyker voor den dag quamen, dan veele andere Coleuren, die een bruine grond te baat hebben, gelyk gezien word in de Werken van verſcheide Schilders. Aldus heeft deeze uitmuntende Meeſter voordeel weeten te trekken uit 't geen andere gemeenlyk tragten te myden. Indien 'er iets te beklagen was, is het, dat zulk een volmaakte bequaamheid niet gepaard ging met de andere begaaftheeden, die in de Schilderkunde het hoognoodigſt zyn, te weeten, de naauwkeurigheid in de Teekening en de evenreedigheeden.

Ik zoude konnen zeggen, dat men veel minder Schilders vind, die deeze naauwkeurigheid bezitten, dan andere, dewelke een fraaye behandeling van de Coleuren hebben; want behalven dat dit laatſte gemakkelyker is, zo laat men zig ligt verlyden door die uiterlyke fraaye gloed van de verwen, en hoewel dit gedeelte der Schilderkonſt zeer noodig zy, moet men egter daarvan zoo veel werk niet maaken, dan van het voornaamſte, door zig enkel op de Coleuren te leggen, dat is, zig te laaten verblinden door de ſchyn van een fraai Lichaam, zonder agt te geeven waar door het bezielt moet worden. Na dat de Heer Pouſſyn, (zo beroemd in deeze twee deelen der konſt) zig eenigen tyd enkel op de Coleuren had benaarſtigt, veranderde hy zodaanig van ge-

dagten, dat hy naderhand zonderling deeze betragting opentlyk bekende een hinderpaal te zyn tot het bereiken van 't waare oogmerk der Schilderkonst, en insgelyks beweerde, dat die zig op het voornaamste gedeelte toelag, door de gestadige oeffening ligtelyk tot een goede manier van schilderen geraakte.

Behalven de Tafereelen, die men van Titiano ziet, vind men nog van hem een meenigte Teekeningen met de Pen gemaakt, en wel byzonder Landschappen, waar in hy een eigen begaaftheid bezat. Hy heeft veele zyner Werken geteekent, die hy liet graveeren, en insgelyks schetzen geschildert voor die als toen in 't Mozaique werkten. Hy is tot de grootste Fortuin gekomen, die men na zyn staat zou konnen wenschen: ook ontfing hy de Konst-beminnaars pragtig. Deeze hebben opgemerkt, dat hy met de Jaaren zyne manier gantsch veranderde. Hy schilderde tot omtrent zyn 86ste Jaar, en met goederen en eerbewyzen belaaden stierf hy 99 Jaaren oud zynde, in het Jaar 1576 van de sterfte, welke ontrent die tyd te Venetien regeerde.

Tot lof van Titiano blyft nog overig te zeggen, dat hy een der grootste Coloristen van zyn tyd was, en op een volmaakte wyze de vereeniging en schikking van het geheel verstond. Hy schilderde de Vrouwen en Kinderen zeer wel en gaf hen een zo bevallige, zagte, teedere en te gelyk zo ongemeen natuurlyke zwier, dat het onnavolgelyk was.

Niets vind men in zyne Landschappen, of het vertoont weezendlyk wat het is: de Boersheid, het verschiet, de schaduwen en andere byvoegzelen, dewelke tot de fraaiheid van dat soort van onderwerpen strekken, worden in een volmaakte graad

'er

'er in gezien. Hy wist aan ieder zaak haare vereischte en byzondere toetsen te geeven; door zyne bestipte navolging der Natuur deed hy 'er een waarheid in doorstraalen, welke in zyne Historise Tafereelen niet altyd gevonden is, waar in egter de Beelden in haar eenvoudige en natuurlyke gestaltens met zo veel verstand behandeld zyn, dat de goede smaak zo zeer 'er door word aangedaan, dat men niet eens bemerkt of hy verscheidemaal tot dezelve ontwerpen vervallen is.

Dog gelyk de Mensch alle de nodige vereischtens niet bezit, om een volmaakt Meesterstuk uit te voeren, kan men zeggen, dat de oogen van Titiano niet steeds open genoeg waaren, om de goede smaak der Antieken te beschouwen en van Raphaëls Werken regt te oordeelen. Hy heeft de trant en smaak van Venetien gevolgd. Zyn manier tusschen de eerste en laatste is niet al te uitvoerig, nog ook te voltooid; dog zo net van pas geschildert, dat offschoon dezelve van naby niet bevallig is, echter van verre aan 't gezigt verbazende voorkomt door een kragt der Coleuren, die zyne Werken eene zo wonderbaare leevendigheid byzetten, dat men dezelve dient aan te raaken, om zig te overtuigen, dat zy weezentlyk en waarlyk die dingen zyn, welke zy vertoonen. In tegendeel was zyn eerste manier, die na Gio. Belini zweemde, wat droog.

Heedendaags vind men verscheide Schilderyen, dewelke voor die van Titiaan doorgaan en zulx in derdaad niet zyn, vermits hy veele stukken slegts geretoucheert heeft, na dat zyne Leerlingen haar best daar in gedaan hadden: dewyl hy in de Teekening zo vast en bedreeven niet was dan in het Coloriet, worden hem eenige gemeene Werken

toegeschreeven, om de ongelykheid der Teekening, hoewel het Coloriet net van pas zy. Echter is het zeeker, dat zyne Werken zo slegt niet geteekent zyn als men wel voorgeeft, ten zy men zeggen wil, dat hy op het einde zyner daagen begon af te vallen, en dat zyn Geest niet meer die trap van volmaaktheid, welke men in zyne Werken hebben wil, kon bereiken; deeze laatste manier is los en uit gewoonte; maar over de Werken van zyne bloeyende jaaren, en ten tyden hy Georgion tot een teegenstreever had, zou men zonder onregt niet konnen klagen, alzo 'er alles in te vinden is, dat van een groot Schilder vereischt word, en men 'er de fraayheid der Ordonnantie met de scherpzinnigheid der Uitdrukkingen in vind.

Tintoret zeide dat Titiano dikwils stukken voortbragt, waar in beswaarlyk het minste gebrek te vinden was; dog ook, dat onder het groot getal zyner Werken eenige gevonden zouden konnen worden, welke door de slofheid van den Schilder wel eenige verbeetering van nooden hadden; en wanneer Michaël Angelo zyne Danaë met verwondering beschouden, en 'er zo veel grootsheid en Teekening in begeerde, als 'er fraaiheid en Coloriet in doorstak, was zulks, vermits hy een volmaakt werk begeerde.

Wanneer men over de bequaamheid van deezen roemwaardigen Man wil oordeelen, moet men enkel de werken beschouwen, die hem niet betwist konnen worden en volstrekt tot de wonderbaare vrugt van zyn Verstand en Geest strekken: Als zyn het Tafereel van St. Petrus den Martelaar en van St. Laurentius; de Schilderyen van het Lustpaleis van Aldovrandini te Romen; de stukken, die in het Paleis van Farnese gezien worden; als

mee-

meede in het Paleis van Borgheze en in het Konst-Cabinet des Konings van Vrankryk.

Francisco Vecelli, Broeder van Titiano, was insgelyks een Schilder; dog deeze geen meededinger willende hebben, raade hem in Hout te werken en deed hem met schilderen ophouden, 't geen hy slechts tot zyn eige vermaak oeffende; hy hield zig dan bezig met de Cabinetten van Ebbenhout te maaken, welkers Architectuur door Beelden ondersteund waaren, en 'er veel fraaiheid aan toebragten. Te Venetien in de Kerk van St. Nicolaus de Bary, ziet men 'er nog een van, zynde een Maria Boodschap, waar uit af te neemen is, wat hy zoude hebben konnen voortbrengen.

Wat aanbelangt den Zoon van Titiano, *Horatio Vecelli* genaamt; van hem kan gezegt werden, dat hy Portretten geschildert heeft, dewelke die van zyn Vader evenaaren; dog eindelyk begon hy door zyne groote goederen de Konst te verwaarloozen, om een ydele schim na te jagen, in 't zoeken van Goud te maaken, en ondertusschen verkwiste hy een groot gedeelte van 't Goud dat zyn Vader gewonnen had, en stierf ook kort na hem, insgelyks aan de besmettelyke ziekte en in het zelve Jaar. Hier om is 't, dat zy, welke de Tafereelen van Titiano noemen, niet zeggen, of zy van *Horatio* of *Francisco*, dan wel van den rechten *Titiano* zyn.

Dewyl het onmogelyk is, dat die groote Man niet aan de nakomelingschap eenige navolgers zyner konst zoude gelaten hebben, vinde ik gevoegelyk U hier eenige voor te stellen, die zyne voetstappen best nagevolgt hebben, waar onder *Jan Kalkaart*, *Diderik Barendz* en *Lambert Zustrus*, Vlamingers, geene van de minste waaren; dog zyn alle jong gestorven.

Jacomo Palma, bygenaamt de *Ouden Palma*, was geboortig van Bergamo in 't Jaar 1548 en schilderde met een kragtige Teekening en fraaye Coleuren. Hy had van Titiano groote onderregtingen bekomen en zyn naam wierd alomme zodanig verbreid, dat men geen zwaarigheid maakte hem een afneeming van 't Kruis te vertrouwen, 't geen die beroemde Meester begonnen had; dog door de dood belet wierd te voleinden. Thans worden eenige zyner Schilderyen in het Konst-Cabinet des Konings van Vrankryk gezien; eene van die verbeeld een Maagd, verzeld met verscheide Beelden, onder welke St. Franciscus is; een ander verbeeld een Christus ten grave gebragt werdende: 'er was een in het Hotel van Condé, verbeeldende de H. Familie in een Landschap. Zyn naam is zodanig in aanzien geweest, dat thans Engeland en Vrankryk met een gedeelte zyner Tafereelen vervult zyn. Hy is in zyn 48ste Jaar gestorven, Anno 1596.

Bonifatio Venetiano was een zyner Discipelen en heeft hem zo wel nagevolgt, dat de kenners zelfs ter naauwernood zyne Werken van die zyns Meesters konden onderscheiden. Hy is 62 Jaaren oud zynde gestorven.

Jacomo Palma, bygenaamt de *Jonge*, was een Zoon van Antonio, Neef van den Ouden Palma en Discipel van Tintoret. De Hertog van Urbino nam hem onder zyne bescherming en zond hem na Romen, alwaar hy agt Jaaren na de Werken van Polidoor en Michaël Angelo bleef studeeren; aldaar een bequaam Man geworden zynde, keerde hy weeder na Venetien, alwaar hy uitmuntende Werken uitvoerde; hy heeft tot zyn 88. Jaar gearbeid en is Anno 1628 gestorven, in 't begin

gin der Pausselyke regeering van Urbanus den VIII.

Vermits hunne Werken eenigzins door elkander vermengt zyn, heb ik niet noodig gevonden dezelve in het omstandig verhaal, 't geen ik 'er van geeven zal, te schiften: van den een en de anderen ziet men te Venetien de volgende stukken. In de Kerk van St. Leo aan het groot Autaar een doode Christi Beeld; in de Kerk van St. Joannes van den Tempel een Maria Boodschap; in de Kerk van St. Antonius in de Capelle der Tiepoli's elf Tafereelen over de geschiedenissen van St. Sabas, Abt; in de Kerk van de Maagd Maria der Celestiner Nonnen aan het groot Autaar een Maria Hemelvaart; de Schilderyen in het ziekhuis en in de spyskamer der Hervormde Vaders van St. Franciscus in de Wyngaard; het Tafereel van het groot Autaar der groote Schoole van St. Marcus, Christus in de Wolken verbeeldende, en laager St. Petrus, St. Paulus en St. Marcus; in de Kerk van St. Silvester is het laatste Avondmaal van den Ouden Palma; in de Jesuiten Kerk de Schildery der H. Drie-ëenheid; op het Orgel verscheide onderwerpen en sieraaden; in de Sacristye, spyskamer en de Kloosters het bovenste en de zyden van hunne groote trap. Het kleine Gasthuis by de Paters Jesuiten is meede geheel door hen geschildert, als meede een Beeld van St. Barbara in de Kerk van Sancta Maria Formose. In de Kerk der Nonnen van Corpus Domini word nog van die groote Mannen het Schilderwerk van het Orgel van de H. Sophia Kerk en een aanbidding der drie Koningen gezien; in de Kerk van St. Jacomo de Loria het Doopsel Christi; alle de Schilderyen van de Sacristye en de zyden van de

Capelle van St. Laurentius; in de Kerk der Allerheiligen een Verryssenis Christi; in die der Vaders Theatinen een groot getal Schilderyen: ook vind men te Muran naby Venetien in de Kerk van Jacomo, door de Monnikken dier Orde bediend werdende, een Beeld van St. Augustinus; en in de Kerk der Nonnen van St. Clara ter zelver plaatse een St. Franciscus met de vyf Wonden. Offchoon alle hunne Werken hier niet elk byzonder aangeweezen worden, is egter hun getal groot genoeg, om te doen zien, dat zy om roem gearbeid hebben.

Lambertus Zustrus, een Vlaaming en Discipel van Titiano, heeft het fraai Landschap, het Doopsel van den H. Joannes verbeeldende, dat in het Konst-Cabinet des Konings van Vrankryk is, geschildert; by deeze geleegenheid vind ik gevoegelyk hier voor te stellen, 't geen een Landschap behaagelyk kan maaken.

Vermits een Landschap behelst een versameling van onderscheidene, fraaye en konstige dingen, alwaar de voorwerpen, die de Schilder daar in vertoont, volgens de standplaatsen, Jaargetyden en weêr verbeeld worden, zal ik deeze manier van schilderen, dewelke de aandagt en oplettenheid der Liefhebbers wel verdiend, in 't voorbygaan een weinig aanroeren: in dit zoort van stukken ontdekt men zeekere Verschieten, welke gezigten uitmaaken, die van vooren gezien werden. Dit is een vryheid der Schilders, die in een Schildery van een Gebouw met voordagt een Venster open laaten, door welk middel zig een bekoorlyk Landschap in het verschiet vertoont, alwaar het gezigt gelyk als steelsgewyze gaat weiden en zig zelfs daar in met meer vermaak dan in

't

't overige van 't ſtuk ophoud; daar ziet men een ſtyle val van verſcheide wateren, op een aangenaame wyze langs een vlakte vloeyende en zig in een Beemd loofen, alwaar zy met verſcheide kleine griffen ſlangswyze loopen tot verfriſſing van alle de naaſtgeleegen gronden, welke zy beſproeyen. Men ziet'er in 't verſchiet Kaſteelen, Huizen, Tuinen en Hutten, welkers onderſcheide ſtand de aangenaamſte gezigten des Waerelds uitleeveren, en ons byna doen gelooven, dat men dezelve, niet tegenſtaande hun afſtand, egter met de hand aanraakt, gelyk men die met de oogen beſchouwd; deeze misleiding is te aangenaamer, vermits zy door de uitvinding van den Konſtenaar veroorzaakt word: dit vermaak ſchynt niet alleen een ander te bedriegen, maar ook, by manier van ſpreeken, zig zelfs te verſchalken.

Frederico Zuſtris, Schilder en Bouwmeeſter des Hertogs van Beyeren, heeft verſcheide Landſchappen geſchildert, welke door Jan Sadeler gegraveerd zyn.

Gio. Geronimo Savoldy da Breſſo was van een der aanzienlykſte geſlagten van Italien; te Fontainebleau ziet men een Portret van Gaſton de Foix door hem geſchildert, en verbeelt als half leggende, en agter hem Spiegels op duſdanige wyze geplaatſt, dat door derzelver weeromkaatzingen de deelen zyns Ligchaams gezien worden: hy heeft een geruimen tyd met veel ſucces te Venetien gearbeid en eindelyk, na de goedkeuring der Konſtkenners verdient te hebben, deeze waereld verlaaten. Mevrouw de Gemalin van den Heer Preſident Lardier heeft twee Schilderyen van hem, welkers eene de H. Magdalena en de andere de H. Jeronimus in de Woeſtyn verbeeld.

Na-

Nadalino Murano was ook een zyner Discipelen.

Damiano Maza van Padua, is een keurlyk Colorist geweest, en heeft zyn Meesters manier zo wel nagevolgd, dat hy op een Plafond de vervoering van Ganimedes geschilderd hebbende, zyn werk voor dat van Titiano aangezien wierd; hy is in het bloeyen zyner Jaaren gestorven, toen hy groote voortgang begon te maaken.

Alexandro Bonvincino, anders *il Moretto* heeft onder hem geleerd; dog naderhand de manier van Raphaël nagevolgd. Hy had tot Discipel

Marco Verdizotti, een voornaam Burger van Venetien, dewelke ook van Titiano, wiens grooten vriend hy was, geleerd heeft. Van hem ziet men de gesneedene Fabelen van Esopus, die zeer gezogt worden, om de fraaiheid der Landschappen, in Houtsnee, zynde van een zo schoone Ordonnantie, dat men dezelve door Titiano geretoucheert acht.

Girolamo Mutiano van Bresso, van wien men Landschappen ziet, door Cornelis Cort gegraveerd: deeze bragt zyn jeugd door in spellen en vermaakelykheeden, hoewel hy zyn intrek by *Romanini* genomen had, om zyn tyd des te beeter te besteeden. Dog zyn eerste ligtvaardigheid in bestendigheid verandert zynde, vond hy dienstig zyn leevenswyze te beeteren, en de neiging, die zyne natuurlyke schranderheid hem aanbood, te volgen. Allereerst leide hy zig op de manier van Titiano toe, en schilderde Portretten en Landschappen, die men met verwondering beschouwde.

Hy ging na Romen, alwaar hy het Tafereel van Lazarus Opstanding schilderde, het welk thans nog in

in de Kerk van Sancta Maria Majora gezien werd. Op bevel van den Paus Gregorius den XIII. ſchilderde hy een ander Tafereel, waar in hy St. Paulus den eerſten Heremyt verbeelde; dit is in St. Pieters Kerk. Gregorius, voor wien hy met een zo gewenſt gevolg gearbeid had, hem teekenen zyner agting willende geeven, en zulks op een wyze, dat het by de Nakomelingſchap bekent zoude blyven, ſtigte ten zyne behoeve de Academie van St. Lucas door een Brevet, 't geen Sixtus de V. naderhand beveſtigde. Hy heeft insgelyks in Moſaïque en Freſco geſchildert, als meede voor den Cardinaal d'Eſte. Van daar begaf hy zig na Orvietto en O. L. V. van Loretto, alwaar hy met veel ſucces arbeidede; eindelyk, na zo veele onderneemingen zo wel ter uitvoer gebragt te hebben, ſtierf hy, Anno 1590, zynde 62 Jaaren oud. Door een overmaat van mildadigheid heeft hy aan de Academie van St. Lucas te Romen een aanzienelyke zomme by uiterſte wille gemaakt, behalven nog twee huyzen, die hy ten behoeven der Diſcipelen liet; door deeze behandeling willende toonen, dat hy hen zelfs na zyn dood gunſtig wilde zyn, gelyk hy hun in zyn leeven leerzame onderregtingen gegeeven had. Julio Romano de Basreliven van de Colom van Trajanus hebbende begonnen te teekenen en door de dood verraſt zynde, wierd Mutiano verkoozen, om dit Werk te voltooien, en door hem hebben wy 'er de Prenten van bekoomen.

Girolamo da Titionne was meede onder die, welke gelukkig ter navolging van Titiano gearbeid hebben, en het is zeeker, dat hy zo veele ſtukken niet zoude hebben konnen afleeveren, indien hy geen bequaame Diſcipelen gehad had, die zyn manier

nier volmaakt navolgende hem veele verligting toebragten.

Girolamo dus bekend geworden zynde ontbrak het hem aan geen arbeid; om zyn schranderheid wierden hem verscheide aanmerkelyke Werken zo te Venetien als in andere voornaame Steeden toegevoegt, alwaar hy zig in het algemeen geagt maakte. Voor de Broederschap van het School van St. Marcus schilderde hy een Tafereel, verbeeldende den Visscher, na welk stuk Paris Bordonne een ander maalde, waar in die Man in een gevoegelyke stand volgens het onderwerp gezien word in 't byzyn van den Doge en den Senaat, aan wien hy den Ring toont, tot bewys van de waarheid zyner voorstelling. Behalven de fraaye Ordonnantie die men 'er in vind, zyn 'er ook verscheide Raadsheeren na 't leeven in gemaalt; en men kan zeggen, dat dit een der beste stukken is, die hy gemaakt heeft. Deeze beroemde Schilder was een der bequaamste Discipelen van Titiano. Zyn Vader was een Trevisaansch Edelman en zyn Moeder van Venetien; en vermits hy niet gaarn onder het jok der overheersching wilde buigen, door 't welk de inboorlingen in dat land verdrukt worden, begaf hy zig na Vrankryk in het Jaar 1538. Op bevel van François den I. schilderde hy de Portretten van verscheide Dames, en wel met een zo goed gevolg, dat de Hertog van Guise en de Cardinaal van Lottharingen besloten, hem voor hun te laaten werken, waar na hy te Venetien ontbooden wierd, alwaar hy dat groote stuk van den Visscher maalde: eindelyk, na in Augsburg en Milaan een geruimen tyd gearbeid te hebben, begaf hy zig na zyn Vaderland, alwaar veele van zyne Werken gezien werden, onder andere in de Kerk der Recollecten

lecten van St. Job te Venetien een Schildery van St. Petrus, St. Andreas en St. Nicolaas; in de Kerk der Augustiner Nonnen van St. Andreas, de Beschermer haarer Orde; een Ecce Homo in de Kerk van Sancta Maria Majora en in de Maria Kerk Daniël in den Leeuwen kuil. Hy heeft gerust geleeft en is insgelyks gestorven, 75 Jaar oud zynde.

Andrea Schiavone, of den Slavoniër, leerde onder Parmesaan, Georgion en Titiano, welkers trant hy volkome navolgde; hy had geen grondige manier van tekenen, 't geen Tintoret tot zyn voordeel deed zeggen, dat hy zeer fraai schilderde en in zyn konst veel uitvinding had; dog dat het dienstiger was, de grondreegelen der Teekenkunde te betragten; zynde dezelve de grondslag en steun der Edele Schilderkonst. Hy heeft zig eenige tyd te Venetien onthouden, alwaar men een stuk van hem vind, verbeelde Maria Visitatie; dog Tintoret hield staande, dat zyn stuk van Maria zuivering het andere zeer verre overtrof. Zyn geluk beantwoorde zyn Werk nog zyn groote naam geenzins, gelyk zulks het lot der meeste groote vernuften is, die liever veel willen verdienen dan verkrygen. De Heer Jaback heeft een Tafereel van zyn hand gehad, waar in de H. Maagd met het Kindeke Jesus in een groot Landschap verbeeld zyn.

Calisto de Loddi heeft veel in Fresco en Waterverw gearbeid.

Girolamo Romanino, eigenzinnig in zyne ontwerpen, heeft op een trotse en vreemde manier geschildert.

Poussyn, een der grootste Fransche Schilders, wilde, dat het ligt in een schildery verspreid wierd

als

als over een tros Druiven, waar in de voornaamste party het sterkste ligt ontfangt, en diensvolgens de andere partyen doet wyken.

Titiano werkte gelykvormig aan die Konstigen Meester; want hy steeds in 't fraaiste, 't geen de Natuur voortbragt, wist uit te munten: in de Ordonnantie hield hy tot grondreegel zyne Tafereelen niet met kleenigheeden op te proppen, en de overmaatige veelheid der kleine partyen ('t geen de Italiaanen *Triteria* noemen) te vermyden; uit dien hoofde gaf hy aan zyne Werken de vereischte fraaiheid, door de grootsheid en de edelheid, die dezelve verzelden, wanneer hy, by voorbeeld, in het verbeelden eener Geschiedenis een Landschap in den agtergrond van zyn Tafereel wilde vertoonen, was het Landschap groot, en men zag daar in geenzints die geringheid en agteloosheid van verstand, die gemeenlyk een werk in allen opzigten veragtelyk maaken. Hy hield de Coleuren, die tot zyne Beelden moesten dienen, doof en flaauw, nadien dezelve veel minder zouden voorkoomen, indien die Coleuren te leevendig waaren; alle de Oppervlaktens, de Boomen, het geheel Verschiet, de Velden en in het algemeen al wat hy verbeelde, was groots, de Kleedingen der Beelden ruim; hy vermyde de slegte en gemeene Kleedagien, de agteloose vouwen en honderd andere dingen van dien aard, dewelke eenige Schilders gewoon zyn op een vreemde wyze te verkiezen; en dus doende, maaken zy hunne Tafereelen zonder schikking, waar uit men besluiten moet; dat deeze fraaye kennis niet van het Perspectief, maar van het oordeel van den Schilder voortkoomt.

Antonio Correggio, was oorspronkelyk uit het Her-

Hertogdom Modena; alwaar hy in 't Jaar 1472 gebooren is. Hy had een natuurlyke geneigtheid tot het Penceel, en hoewel hy nooit Romen nog Florence, alwaar die Konſt tot de hoogſte top geſteegen was, gezien had, vind men echter in zyne Tafereelen die zelve grootsheid en kragt, welke het Romeinſche School eigen was; ook werkte hy met alle bedenkelyke regelmatigheid en men bemerkt in zyne ſtukken een ganſch nieuwe manier, en een zo eedele behandeling van 't Penceel, dat zommige, die met ophef van hem ſpreeken, zig niet ontzien te zeggen, dat zyn Penceel door een Tooverteeken of liever door een Engel beſtierd wierd. De Beelden in 't Verkort, in de Domkerke van Parma, ſtrekken ten bewyze van zyn konſt, als meede de Maria Boodſchap, die hy in Freſco op een muur in de Capuciner Kerk derzelve Stad geſchilderd heeft. Dit werk heeft men in zyn geheel weeten te vervoeren en dus te behouden. Te Reggio ſchilderde hy een Chriſti Geboorte; ook is van hem dat ſchoone ſtuk, verbeeldende Leda met andere Vrouwen badende, als meede een Venus Beeld, 't geen door Frederik den II. Hertog van Mantua, aan den Keizer vereert wierd. Julio Romano, dat werk ziende, zeide, dat het byna ongelooflyk voorquam, dat men de konſt tot zulk een hoogen trap van volmaaktheid kon brengen. Insgelyks ſchilderde hy een ſtuk in Waterverw, verbeeldende op een zinnebeeldige wyze de Heldhafte Deugd over de Ondeugen zeegenpraalende. Men vind daar in veel kragt, en het is een der Tafereelen van het Konſt-Cabinet des Konings van Vrankryk, gekoomen uit dat van den Heer de Jaback, die het zelve in Engeland gekogt had op de openbaare veiling der Meubilen van

den Koning Carel den I, na deszelfs rampspoedige dood, door het Parlement gehouden. De Koning van Engeland had het van den Hertog van Mantua overgenomen, dewelke de plundering van zyn Stad door de Keizersen te gemoet ziende, hem voor twee millioenen guldens aan Tafereelen, Statuën en andere zeldzaamheeden verkogt. Nog vind men in het Cabinet des Konings van Vrankryk een ander Tafereel, op dezelve manier door Corregio geschildert en van de voornoemde plaatsen gekomen; verbeeldende den Ryken man. Dit Tafereel is op een zeer zinnebeeldige wyze behandelt.

Deeze beroemde Schilder wist, (behalven het fraaye van zyn Coloriet) aan de leeden de vereischte rondheid, aan het Hair de losheid en opschik en aan de Vrouwen Beelden de gevoeglyke teederheid te geeven. In zyne Beelden van de H. Maagd, het Kind Jesus en van eenige Heiligen was veel zagtheid en natuurlykheid, waar in hy uitgemunt heeft; dog men bemerkt, dat de naauwkeurigheid van zyn werk met de uitvoerigheid van zyn Teekening niet over een quam; nogtans, als men hem alzints beschouwde, was hy onder die, waar over men zig het meeste verwonderde. Hy had iets byzonders, om de verdeeling der Ligten wel te plaatsen, 't geen veel toebrengt tot de kragt en rondheid, welke in zyne Beelden gezien worden.

Op deeze grondreegelen leide hy zyn Dagligt ruim, het zelve allengskens in het donker, 't geen zig buiten de Massa bevond, laatende verdwynen, en dit is 't geen by zommige een soort van begoocheling, die het verstand en gezigt misleid, genaamd werd. Hy heeft een Venus verbeeld in het midden van een groot Landschap, door twee

Minne-

Minne-Goden verzeld, die hunne Pylen ſcherpen, welkers eene van Goud en de ander van Loot is. Men ziet 'er een ſpringende fontein, waar in die Godin haare Voeten waſcht, en welk water gelyke uitwerking ſchynt te hebben, als 't geen by het baden tot verkoeling van het Lichaam geſchiet, vermits men in de Venus, wiens Voeten ſlechts eeven het water raaken, met verwondering de natuurlyke grillingen ontdekt, welke haar de eerſte verkoeling veroorzaaken. Dit ſtuk, waar aan niets ontbreekt, geeft my wederom ſtof, om nog iets te zeggen van de Konſt van wel te ſchilderen.

Het gevoelen der kenners is, dat deeze zo edele en uitgeſtrekte Weetenſchap in de vermenging der Coleuren beſtaat, om dezelve op een teedere en malſe wyze te vereenigen en te verdryven, gelyk Corregio gedaan heeft, die zyn Verwen zeer wel wiſt te mengen, en een fraaye behandeling van 't Penceel had. Zyne beſte Werken zyn van het Jaar 1512. Door dezelve hebben *Barochio*, *Porcaccino* en de Gebroeders *Carraccio* middel gevonden, tot die trap van volmaaktheid, waar door zy in 't vervolg zo roemwaardig geworden zyn, te ſtygen.

Corregio heeft verſcheide van zyn eige ſtukken gegraveert; dog eindelyk, alzo de grootſte dingen meede haar ondergang en einde hebben, gebeurde het op een tyd, dat hy, onvoorzigtig zig met een ſomme Gelds (*), van een aanmerkelyke zwaarte beladen hebbende en op zyn te rug reize van Parma, alwaar hy die ſomme ontfangen had, onmatig verhit zynde en zyn dorſt willende leſſchen, zonder nadenken yswater dronk, waar door zyn

(*) Het was twee honderd Guldens.

bloed gestremd wierd en hy korte dagen 'er na overleed, oud zynde 41 Jaar. Anno 1513.

Girolamo da Carpi, heeft zyn manier nagevolgt.

Gio. Gerolius, Discipel van Corregio, is een voornaam Schilder geweest.

Paulo Cailliari, bygenaamd *Paulo Veroneze*, is te Verona gebooren in het Jaar 1537. Zyn Vader Gabriel Cailliari was een tamelyk goed Beeldhouwer. Hy liet hem teekenen en boetzeeren leeren; dog bemerkende, dat hy meer geneegenheid tot het schilderen had, bestelde hy hem te Verona by Antonio Bodillo zyn Oom, te dier tyd een der beste Schilders van de Stad, onder wien hy in korten tyd tot volkomenheid geraakte. Tot zyn roem vind ik my verpligt te zeggen, dat 'er weinig Schilders zyn, die op een edeler manier dan hy geschildert hebben. Het is in de groote bewerpen der Historiën, dat de kragt van zyn Penceel uitsteekt; dat groot vernuft heeft de fraaiheid en de houding der ligten zo ver gebragt, als ooit iemand tot heeden gedaan heeft.

Na dat hy eenige Werken in de Kerken te Verona afgemaakt had, wierd hy door den Kardinaal Hercules de Gonzaga te Mantua ontboden, beneevens *Dominico Brusacorci*, *Battista del Moro*, meede Jonge Schilders, en *Paul Farinati*. Aldaar schilderde hy in de groote Kerk het afbeeldsel van den H. Antonius, door de Duivelen geplaagd werdende. Vervolgens keerde hy na Verona en copieerde na Raphaëls Werken al het fraaye, dat in het Huis der Graven van Canossa gezien word. Hy schilderde voor den Groot-Hertog van Toscanen een H. Familie, waar by St. Catharina staande verbeeld is: alzo hy de verandering beminde, ging hy na Siëna en arbeidde aldaar voor de Graven

van

van Porti. Voorts ging hy over na Fonzalo, alwaar hy met Battista del Moro verscheide Werken in Fresco schilderde. Vervolgens zig na Venetien begeeven hebbende, vond hy goed, zig daar ter neder te zetten, en bleef niet lang zonder Werk, zelfs in weerwil der voornaamste Schilders dier Stad. Men ziet van zyne Werken in St. Sebastianus Kerk, dewelke in 't geheel door hem beschildert is. Van de tyd af, dat hy de agting der Konstkenners verkreegen had, zyn de voornaamste Kerken, Paleizen en de aanzienlykste Huizen de doorlugte gedenkteekenen zyner roem en lof geworden.

Ik vinde niet goed, het geeven van een omstandig verhaal zyner Werken uit te stellen, en begin daarom met een Zee-slag op de Turken gewonnen, wordende dit stuk gezien in de Kerk van den H. Petrus den Martelaar, zynde het Klooster der Jacobiner Monnikken in de Stad Muran, naby Venetien: voorts vind men in de eerstgemelde Stad in de Kerk der Engelen, zynde een Nonne Klooster, een Tafereel van de Maagd Maria, en onder het Orgel vier Engelen, meede door hem geschilderd; in St. Jacobus Kerk ziet men de Bezoeking van de Maagd Maria aan St. Elisabeth, een Verryssenis, en het Schilderwerk van het Orgel; te Ficenza in de Kerk der Heilige Kroon van de Orde van St. Dominicus, de Aanbidding der drie Koningen; te Venetien verscheide stukken in de Kamer van het Collegie; aan het groot Autaar der Nonnen van de H. Maria der Maagden een Geboorte Christi; in het Collegie van St. Rochus den Doop van Christus en de Verzoeking in de Woestyn; in het Plafond verscheide stukken in Compartimenten, insgelyks door hem ge-

 schil-

schildert; in de Kerk van St. Sophia het Avondmaal onzes Heere met zyn Apostelen; in de Kerk der Jesuiten een Geboorte Christi; in die der Augustiner Nonnen van St. Andreas een Beeld van St. Jeronimus; in die van St. Jacobus de Lorio twee Tafereelen van de H. Laurentius, en in dezelve Kerk het Plafond van de Capelle van het H. Sacrament. Te Venetien heeft hy de Gonfalon, ofte Staats-vaan, in de plegtigheeden gebruikelyk, geschildert; als meede in het Nonnen Klooster van de Allerheilige Kerk, het Orgel en de verborgenheid van alle de Heiligen tot het groot Autaar; in de Kerk van Pantaleon een Tafereel dien Heilig verbeeldende, dewelke de Zieken bezoekt, en een Schildery van den H. Bernardinus; in de Kerk van 't Nonnen Klooster van Sancta Maria Majora, Maria Hemelvaart; in het Paleis van den Huize Nani Hercules Daaden, en verscheide andere stukken door zyne Broeder Benedetto; in de Kerk van St. Jacobus der Paters Jesuiten in de Spyskamer het Gastmaal van Levi aan onzen Zaligmaaker. Het Plafond in drie Compartimenten is van Benedetto en Carletto, Broeder en Zoon van Paulo Veroneze, dewelke ook geschildert heeft den Doop van Christus, in de Nieuwe Capuciner Kerk en in die van St. Silvester de Aanbidding der drie Koningen. Onder zyne beste Werken koomt in aanmerking de Trouw van St. Catharina, die hy te Venetien in de Kerk van dien naam geschildert heeft, als meede de Marteldood van St. Justina in de Kerk aan deze Maagd toegewyd: deeze twee stukken vind men in de Werken van Carrachio, door wien dezelve gesneeden zyn. Ook heeft hy in de Kerk van St. Franciscus van Assise een Maagd geschildert in een onbezorgden stand, en in het zelve stuk den H. Anto-

Antonius; te la Sorenzo, naby Caſtel Franco, verſcheide Werken in Freſco; en te Maziera in het Treviſaans, een Paleis, na de Teekeningen van Palàdio gebouwd, met een groote meenigte Schilderyen vercierd. Daar na keerde hy weedier na Venetien, alwaar hy den Prys ten behoeven van den geen, wiens Werken het beſt geagt zouden zyn, behaalde. Titiano was een der geene, die de uitſpraak ten zynen behoeven deed, en reikte hem een Goude keeten over, ter belooning van zyne bequaamheid in de Werken, die hy in de Bibliotheek van Venetien geſchildert had, beſtaande in driederlei groote Tafereelen, welke in het verwulft van dat Paleis verbeeld zyn en wiens uitlegging hier volgd.

In het eerſte ziet men verſcheide Vrouwen, van dewelke een uit een open Boek zingt; de andere ſpeelen op de Luit en veelerlei Speeltuigen: in het midden van hun ziet men een Minne-God, dewelke de maat ſlaat en door zyne gebaarden en vrolykheid ſchynt te kennen te geeven het vermaak, dat de Muziek aan hen verſchaft, die deszelfs Partyen kunnen uitvoeren, of een byzondere vreugd gevoelen in dezelve te hooren. In het tweede zyn twee Vrouwen, de Meet- en Reekenkunde verbeeldende; en in het derde word eenen Jongeling gezien, verbeeldende de Eer, waar meede de Weetenſchappen ſteeds verzeld gaan, ſtrekkende tot aanmoediging aan alle die dezelve tragten te bezitten. Deeze Jongeling ſtaat op een Pedeſtal, voor wien Hiſtorieſchryvers, Wysgeeren en Dichteren verſchynen, welke hem kranſſen van Bloemen, Eylof en Lauwrier aanbieden, als een Offer van hunne onderwerping en eerbied.

Na dat hy dat Werk voltooid had, wierd hy door de liefde tot zyn Vaderland naar Verona getrokken. In dien tyd heeft hy in de Spyskamer der Paters van San Nazaro geschildert onzen Zaligmaaker ten Huize van Simon den Melaatsen, met Maria Magdalena aan zyne voeten. Op zyn wederkomst van Verona lag hy de laatste hand aan eenige Werken, die hy te Venetien begonnen had, waar na hy voor de Paters Jesuiten schilderde.

Hy heeft met *Girolamo Grimani* een reis na Romen gedaan, alwaar hy een wonderbaarlyke voortgang maakte, door het bespiegelen van de Ordonnantie en pragt der Gebouwen; de Schilderyen van Raphaël en de Werken van Michaël Angelo met alle de kostbaare overblyffelen van het aloude Romen hebben niet minder toegebragt tot het opwekken zyner weetgierigheid, om zoo veele fraaye stoffen en voorwerpen te ontvouwen; dit heeft genoegzaam gebleeken, wanneer hy te Venetien weder gekeerd zynde en voor de Republiek werkende, de eenstemmigheid zyner Coleuren het gezigt bekoorde, hoewel zyne kleedingen meer gemaakt dan natuurlyk scheenen.

Onder alle de Werken, die hem de grootste agting toebragten, zal ik 'er vier opnoemen, dewelke hy op onderscheiden tyden en voor onderscheiden plaatsen geschilderd heeft, zynde daar in Gastmaalen van een pragtige en ongemeene Ordonnantie verbeeld.

Het eerste was in de Spyskamer van 't Klooster der Benedictyner Monnikken van St. Joris, alwaar hy in de uitgestrektheid van dertig voeten lengte het Bruilofs-Feest van Cana in Galilea verbeelde. In dat Werk ziet men meer dan hondert en twintig Beelden, alle ongemeen fraai. Ook heeft hy

zig

zig met zyne Minnares 'er in afgemaalt, onder de beelteniſſen van de Bruidegom en Bruid.

Het tweede is de Maaltyd van Simon den Melaatzen in de Kerk van St. Sebaſtianus, in het Jaar 1570 geſchildert en waar in Magdalena verbeelt word de Voeten van den Zaligmaaker met haar eige Hair afdroogende.

Het derde is in de St. Jans-kerk, alwaar Chriſtus met zyne Apoſtelen in het Huis van Levy onder de Tollenaren aan Tafel zittende gezien word.

Het vierde in de Spyskamer der Paters Serviten is het zelve als het tweede, 't geen Chriſtus ten Huize van Simon en de Boetvaardige Magdalena voor zyne Voeten verbeeld; dog zy is in een andere geſtalte als in het vorige Tafereel. Men ziet twee Engelen in het midden van de Lugt een Rol in de hand houdende, waar op geſchreeven ſtaat: *Gaudium in Cælo &c.*

Behalven de fraaye ſchikking der Coleuren en de wonderbaarlyke wyze op welke die vier Tafereelen verbeeld zyn, kan men daar en boven nog aanmerken, de fraaiheid der Kleedingen, de koſtelykheid der Vazen en andere byvoegzelen.

Paul Veroneze, heeft in zyne Werken niet volkomentlyk de waare eigenſchappen gezogt, te weeten, des tyds gebruikelykheeden; dog in de Coleuren en de manier, om dezelve te verbeelden, op een edele wys geſchildert.

Te Parys ziet men eenige zyner ſtukken, welke aan hen, die kennis van ſchilderen hebben, alle noodige opmerkingen kunnen verſchaffen, om 'er nut en voordeel uit te trekken.

Onder de Tafereelen, die den Koning van Vrankryk van den Heer Jaback bekomen heeft, zyn 'er

vier, welke eertyds te Venetien ten Huize der Heeren Bonaldi waaren.

Het eerste verbeelde Judith en Holophernus; het tweede de geschiedenis van Suzanna; het derde Rachel, de Kameelen van Jacobs dienaaren drenkende, en in 't vierde verschynt de Koningin Esther in een eerbiedige gestalte voor den Koning Assueros, als of zy hem een gunst afsmeekte. De Historie van David met Batseba en de Emausgangers zyn twee andere Schilderyen van evengelyke grootte, waar in alle de partyen overeenkomstig zyn met een Werk van de grootste kragt. Het Tafereel, waar meede de Republiek Venetien in het Jaar 1665 den Koning van Vrankryk beschonk, zynde vyftien voeten hoog en dertig voeten lang, is een der aanmerkelykste. Dit was voormaals in de Spyskamer der Paters Serviten en verbeeld Christus aan Tafel zittende ten Huize van Simon den Melaatzen.

In de Teekeningen tot Tapyten was Paulo Veroneze zeer uitvoerig. Zyne weergaloose en onnavolgelyke ontwerpen versierden alle de onderwerpen, die zyn vernuft voortbracht: kort om, hy was een der geene, die niets, 't zy in de vinding 't zy in de uitvoering, verwaarloost heeft.

Agostino Caraccio agte het zig een eere eenige zyner Werken in het Koper te brengen en heeft daar aan met zo een gelukkig gevolg gearbeid, dat hy in ander lust verwekte, om hem daar in na te volgen. Hy overleed in 't Jaar 1588, oud zynde 51 Jaaren en nalaatende twee Zoonen, *Carlo* en *Gabrielo*, die beide erfgenaamen der goederen en groote gaaven van haaren goeden Vader waaren. Hy had een Broeder

der *Benedetto* genaamt, welke door zyne leerzaame onderregtingen zo veel niet gevordert is, als hy wel gewenscht had. Zy hebben te Venetien en op verscheide andere plaatsen veele Werken uitgevoerd en zelfs na zyn dood andere, die door Paul Veroneze begonnen waaren, voltooit. Carlo zoude het verre gebragt hebben; dog vermits hy zig niet mydede, gelyk de zwakheid van zyn borst vereischte, begaf hem de natuur op dien tyd, wanneer zy by andere haare werking eerst begint, en hy stierf in zyn 26ste Jaar, Anno 1596 en zyn Oom twee Jaaren daar na in den ouderdom van 63 Jaaren, omtrent het Jaar 1598. Gabrielo de Koophandel voor de Schilderkunde verkiezende, gaf zig ten eenemaal aan dezelve over. Deeze heeft tot in 't Jaar 1631 geleeft en is ten tyden van een besmettelyke ziekte meede in den ouderdom van 63 Jaaren overleeden.

Battista Zoletti was ook van Verona en heeft met Paulo Veroneze gearbeid; zyne meeste Werken zyn in Fresco geschildert en men ziet weinig kleine stukken van hem.

Ook is 'er nog eene *Alezzandro Veronese* geweest, geboortig van Verona; zyn manier van schilderen was flaauw en wat veel doorschildert; dog quam fraai voor. In het Konst-Cabinet des Konings van Vrankryk zyn twee Schilderyen van hem, middelmaatige groote: het eene is de Zondvloed en het ander de plegtigheid der Trouw van St. Catharina; het grootste gedeelte zyner Tafereelen zyn in Spanjen.

Jacomo Robusti, bygenaamd *Tintoret*, vermits zyn Vader een Verwer was, is te Venetien gebooren in 't Jaar 1512. Zyne Ouders hem in de geneigdheid

heid, die hy van kindsbeen af tot de Teekening had, willende te gemoed komen, bragten hem by Titiano, die uit de beginselen wel merkte wat hy worden zoude, en door nydigheid aangezet, raadzaam vond, zig op een behendige wyze van hem te ontslaan, ten einde geen mededinger aan te kweeken, die in staat mogt geraaken, hem na de Kroon te steeken; dog deeze Jongeling, wel verre van zig aan die konstgreep te stooren, wierd daar door te meer aangespoort, om zyn kennis en weetenschap te vermeerderen, zodaanig, dat hy de manier van Teekenen van Michaël Angelo en het Coloriet van Titiano ten voorbeeld neemende, dienstig vond, een goede voorraad van Basrelieven van Pleisterwerk na de Antieken marmere Beelden gevormt, te vergaderen; en terzelver tyd ontbood hy van Florence kleine modellen door Daniel Voltere na de Beelden van Michaël Angelo gemaakt, die te San Lorenzo en aan de Grafsteeden der Medecis zyn. Met behulp deezer Beelden vervolgde hy zyne oeffeningen, dikwylen by de Lamp werkende, 't geen de ongemeene yver van dien braaven Discipel te kennen geeft.

Vermits hy een vlug, uitgestrekt en edel vernuft in al zyn doen had, verbeelde hy zyne ontwerpen met een byzondere vloeyendheid, arbeidede na de beste Antieke stukken en benaarstigde zig alleen, om de Natuur in alle haare Partyen na te volgen en dus niets te maaken, of 'er moest leeven in zyn.

Zyne grootste oplettendheid was in de doode Lichaamen te bestudeeren, door welkers konstige ontleeding hy alles leerde, 't geen hy diende te weeten, om volmaakt te worden in 't schilderen

van

van een voorwerp, waar aan niets ontbrak, door het aantoonen van de gesteltenis der Musculen, Peezen en Zenuwen, die een gedeelte van het zamenstel van een Lyk uitmaaken.

Tot de Ordonnantie zyner Tafereelen nam hy in agt, kleine modellen te plaatsen en aan dezelve verschillende dagligten na zyn goedvinden te geeven. Om een vaste en wisse behandeling te verkrygen raadpleegde hy met de Werken der beroemdste Schilders en leide toe, om zig een net denkbeeld hunner onderscheidene smaak in haar Coloriet en Ordonnantie te vormen. Alzo hy niet anders beoogde dan zyn vernuft te oeffenen, werkte hy dikwils om niet voor sommige aanneemers, welke hy in hunne Werken de behulpzaame hand bood, en verkreeg daar door een middel, om de scherpzinnigheid zyner vindingen kenbaar te maaken: kortom hy quam tot zulk een volmaaktheid in de konst, dat en groot stuk hem minder werks verschafte dan aan een ander, om zig 'er over te bedenken.

Onder 't getal zyner Tafereelen worden voor de beste gehouden, de twee, die hy in Madona del Horto geschildert heeft; het stuk 't geen te Venetien het Mirakel del Servo genaamd word en te zien is in de Capelle van de Broederschap van San Marco; de twee van de H. Drievuldigheid, in welkers een die verborgentheid verbeeld word en laager St. Augustinus, St. Franciscus en St. Adrianus; dat van Maria Hemelvaart, 't geen te Icrosiferi voor het groot Autaar der Paters Serviten geplaatst is; nog een Tafereel van de Besnydenis en ander Schilderwerk aan het Orgel; het Tafereel van de Kruisfiging Christi (door Agostino Carraccio gesneeden) door hem in de Kerk der

Broe-

Broederschap van St. Rochus geschilderd. Ook heeft hy de beleegering van Zara door Marcus Justinianus, na dat die tegen de Venetiaanen wederspannige Stad de bezetting van Lodewyk, Koning van Hongaryen, ingenoomen had, verbeelt, en een Tafereel geschildert, het Paradys genaamd, 't geen in het Hertoglyk Paleis op 's Vorsten Throon in de ruime Zaal van den grooten Raad gevonden word; en in de Verkiezingkamer word zyn Oordeel gezien.

Laaten wy nu eens zyne Tafereelen doorloopen en aanwyzen waar dezelve te zien zyn; als in de Kerk van 't groote School van de H. Marcus zyn verscheide Tafereelen van hem, verbeeldende de Geschiedenissen der overvoering van het Lichaam van dien Heilig; in de Kerk van St. Silvester een Gebed in het Hofken en het Doopsel Christi; in de Kerk van St Joannes den Aalmoessenier twee Tafereelen, het een St. Catharina en het ander God den Vader den Zeegen aan den Doge Grimani en zyne Gemalin geevende; in het School van St. Rochus vind men een meenigte Schilderyen van hem; in de Kerk van la Madona del Horto by de Paters van St. Laurentius Justinianus in de Capelle der Contarini's een Beeld van St. Agnes; aan het groot Autaar twee groote stukken, namentlyk; de Aanbidding van het gulde Kalf en het laatste Oordeel, als meede het Schilderwerk aan het Orgel; in het School der Koopliеden zyn insgelyks zeer fraaye stukken van hem; in de Kerk der Nonnen van St. Ludovicus, Bisschop van Toulouse, aan het groot Autaar een zending des Heiligen Geests; in de Kerk van St. Bonaventura der hervormde Paters van St. Franciscus aan het groot Autaar een Crucifix, de Maagd

Maria

Maria en Joannes; in die van St. Marcellinus aan het groot Autaar het Beeld van dien Heilig en de Deuren van het Orgel; in die van St. Ermarcorus een Beeld van den H. Leonardus, een Christus Beeld en dat van St. Carolus; in die der Augustinen van St. Andreas, het Lyden Christi, het laatste Avondmaal en een Dooden Christus; in die der Nonnen van Jesus Maria een H. Familie; in die van den Propheet Simeon aan het Autaar van het H. Sacrament de Verrysenis en in het Comptoir van de Broederschap het laatste Avondmaal; in de Kerk van St. Sebastiaan de straf der Slange; by de ongeneeslyken een St. Ursula; in het School van de H. Drievuldigheid dertien Tafereelen, zynde Historien, en in de Sacristye een H. Drievuldigheid; in de Kerk van St. Gregorius de Verrysenis Christi en de vermeenigvulding der Brooden. Ook heeft hy te Venetien in de Kerk van St. Gervaas het laatste Avondmaal (door Sadelaar gesneeden) geschilderd, als meede Christus aan het Kruis en de drie Maria's; in het Klooster der Camalduler Monnikken een Maria Magdalena; in de Nieuwe Kerk de Geesseling Christi en zyn Hemelvaart; in de Benedictiner Kerk van St. Georgius in de Sacristye het Beeld van dien H.; in de Stad Muran naby Venetien in het Nonnen Klooster van St. Bernardus, Maria Hemelvaart, het Manna in de Woestyne en David den reus Goliath verslaande; in dezelve Stad in het School van St. Joannes het Doopsel Christi, zynde dit het groot Autaar-stuk; op het Eyland Santa Maria della Grazzia, door de Paters Serviten bewoond, de Deuren van het Orgel en het overheerlyk stuk in de Spyskamer, verbeeldende de Maagd Ma-

ria,

ria, St. Augustinus en St. Catharina; te Genua in de Kerk van St. Franciscus St. Joannes Baptista Christus doopende; te Bologne in de Kerk van St. Matthias der Nonnen van St. Dominicus Maria Boodschap; by de Nonnen van St. Petrus den Martelaar de Bezoeking van de Maagd Maria aan Elizabeth; in de Kerk van Sancta Maria Celestine St. Ursula met haar gezelschap. Behalven alle die Tafereelen worden een groote meenigte andere op verscheide plaatsen van Europa gezien, onder welk groot getal de een wel wat minder waardig als de andere is; 't geen Annibal Caraccio oorzaak gaf, om aan zyn Neef Luigi te schryven, dat hy Tintoret zomwylen gelyk aan Titiano bevonden had en wederom dikwils verre beneeden Tintoret zelfs.

Zyne vaardigheid in het zamenstellen van groote werken en de vrugtbaarheid zyner denkbeelden belettede hem alle de partyen zyner Tafereelen zo uitvoerig te doen zyn, als hy wel gewild had; dog hy stelde het Vuur der verbeelding en den overvloed zyner uitdrukkingen boven de aanlokkelykheeden der Werken, en zeide, dat men, om van een stuk Schildery wel te oordeelen, vooral moest letten, of het oog by den eersten opslag voldaan wierd, en dat zo den Schilder alle de konst-reegelen wel in agt genomen had, men zig aan eenige kleine gebreeken niet moest stooren.

Hoewel hy veel gewerkt heeft, kan men niet merken, dat hy groote goederen heeft verkreegen, vermits hy alleenlyk om roem arbeidede. Van hem zyn verscheide Portretten, als dat van Pietro Aretino en van eenige Koningen en Vorsten: het Portret van den Koning van Vrankryk, Hendrik den III. heeft hy in zyn reize na Venetien met

veel

veel lof en goedkeuring voltooit. Eindelyk na zo veele Werken, dewelke Eeuwen lang van hem zullen doen fpreeken, zo roemrugtig volvoerd te hebben en door zyn hooge Jaaren onder de ongemakken des ouderdoms en van zyn geftadigen arbeid bezwykende, ftierf hy Anno 1594, in den ouderdom van 82 Jaaren, en wierd in de Kerk della Madona del Horto begraaven.

Marietta Tintoretta, zyne Dogter, fchilderde de Portretten volmaakt wel: zy wift haar fchoone ftem by het lieffelyk geluid der Muficaale Inftrumenten, op dewelke zy wonder fraai kon fpeelen, zo wel te voegen, dat het bezwaarlyk was, zig niet aan haare bekoorlykheeden over te geeven. Een ryk Heer, zynde een Duitfcher en van gelyke geboorte als de haare, op haar verliefd zynde, had het geluk, haar Vader en haar te behaagen, en deeze goedaardige Vader wilde den ftaat van zyn Dogter by het genoegen van haar byzyn voegen en dat vermaak betaalen door dit paar ten zynen huize te doen blyven; dog die vreugde duurde niet lang, dewyl zy voor altoos verdween, zynde zy Anno 1590, 30 Jaaren oud, overleeden. Zyne droefheid hier over was des te ondraagelyker, vermits hy zig van haar kant meer genoegen in zyne hooge Jaaren fcheen te moeten belooven, dan van zyne twee andere Dogters, die in het Kloofter van St. Anna, alwaar hy twee ftukken gefchildert had, den Geeftelyken ftaat aangenomen hadden. Deeze twee beminnelyke Zufters hebben aldaar met een ongelooffelyke fpoed en netheid een Kleed van een Autaar met Beelden geborduert, 't geen zeer geagt wierd en de reeden was dat men haar dood lange betreurt heeft.

Onder hen, die de manier van Tintoret het beſt volgden, vind ik, dat *Paulo Franceſchi*, een Nederlander, in 't Jaar 1596 geſtorven, en *Maarten de Vos* de voornaamſte geweeſt zyn. Deeze ſchilderden by hem eenige Landſchappen, die om de goede Ordonnantie een algemeene goedkeuring verworven hebben. Maarten de Vos was jong toen hy te Venetien quam en by Tintoret zyn intrek nam. Aldaar oeffende hy zig lang en verkreeg een manier, die in zyne ſtukken ligtelyk te onderſcheiden is; hy ſchilderde weinig Tafereelen, dog Joan en Raphaël Sadelaar hebben veele zyner Teekeningen gegraveerd. Na geheel Italien bezigtigt te hebben begaf hy zig na Duitſchland, alwaar hy in 't Jaar 1604 overleed.

Betreffende *Paulo Franceſchi*, deeze heeft verſcheide Landſchappen geſchildert, waar in eenige ligtvaerdige voorwerpen voorkoomen. Gilles Sadeler heeft 'er vyf Prenten in de breette van geſneeden, in een van welke het Bad van Diana verbeelt word.

Jan Rottenhamer, van Munchen, heeft ook veel na Tintoret geteekent en veel van zyn eigen uitvinding geſchilderd.

Marco Vecello, Neef en Diſcipel van Titiano, heeft zo wel als eenige andere zeer laffe Werken gemaakt, niet dat het haar aan iever en oeffening, maar aan bevatting en vernuft ontbrak.

Giacomo da Ponté Baſſano wierd in het Jaar 1510 gebooren; onder de Schilders van Lombardyen was hy het, die het meeſt gewerkt en in het verbeelden der Gediertens het beſt geſlaagd heeft. Zyn Vader *Franciſco da Ponté*, oeffende die konſt met veel kennis, en groot behaagen in de geleegenheid der Stad Baſſano vindende, om zig aldaar

neder

neder te zetten, verliet hy zyn eigen land. Hy volgde de manier van Giovanni Bellini en leerde zynen Zoon de eerste beginselen der Teekenkonst, na hem in de fraaye letteren te hebben doen onderwyzen. Vervolgens zond hy hem na Venetien, alwaar hy onder Bonifacius Venetiaan arbeidende, door zyne oplettenheid en iever in het volgen der Werken van Titiano en Parmesaan de grond tot de gelukkige uitvoering zyner onderneemingen leide.

Na zyn Vaders dood keerde hy weder na zyn land, alwaar hy besloot, het overige zyner dagen door te brengen en van het Huis, hem by deeling te beurt gevallen, een afgezonderde eenzaamheid maakte. Aldaar was het dat hy in den arbeid zyn vermaak schepte en een byzondere manier aannam, door welke, en wel voornamentlyk het Coloriet, hy eerlang een groote agting onder de Konstbeminnaars verkreeg, en hoewel 'er aan zyne Werken een zeekere regelmatigheid ontbrak, had hy egter een stout vernuft en heeft uitmuntende Tafereelen geschildert, die thans nog met verwondering beschouwd worden; egter had men in de Kleeding een weinig meer losheid en in de Plooyen meer natuurlykheid willen hebben; dog voor 't overige betreffende de Dieren, deeze schilderde hy door een vaste behandeling van 't Penceel met zo veel Konst, dat men zig verbeelde, in plaats van de geschilderde weezentlyke Wol te zien. Voor den Keizer schilderde hy twaalf stukken, verbeeldende de twaalf maanden des Jaars en heeft ook de vier Hoofdstoffen verbeeld: de vier Jaargetyden schilderde hy tweemaal, welkers ontwerp zeer aangenaam is, naadien men 'er Landschappen en verscheide Dieren in ziet, die uitneemend wel

getroffen zyn. De gemelde Tafereelen en andere worden in het Cabinet van den Prins Leopoldus Willem gevonden. In de Kerke der Nonnen van de Needrigheid te Venetien, zyn van hem een Geboorte Christi, St. Petrus en Paulus en veel andere ſtukken geſchildert. Voorts heeft hy Sebastiano Venerio, Doge van Venetien, zeer veel geportretteert; als meede Arioſte, Taſſo en verſcheide andere geleerde Mannen. Ook heeft hy zig zelfs met een Palet en Penceelen in de hand afgebeeld.

Indien de eerzugt en de ongeregelde begeerten dikwils ontroeringen veroorzaaken, dewelke vroegtydig het aangenaamſte onzer dagen verſlyten, onze gezondheid krenken en ons beletten het vermaak van een geruſte ouderdom te genieten, die vry is van de ongemakken, waar door de hooge Jaaren den Lyder verdrietig en onverdraagelyk maaken aan hen, die met hem omgaan; zo moet men zig niet verwonderen, dat het gedrag en beleid van Baſſan hem het teegendeel heeft doen ſmaaken: de eenzaamheid van een gereegeld leeven, gevolgt met alle ordentlyke vermaakelykheeden, die een welbezonne Menſch zig zelven kan aandoen, de voortgang zyner Werken, zyne groote naam en vier Kinderen, alle gewillig om hem na te volgen, zyn dingen die iemand, ſchoon hy zelfs van een zwak geſtel was, ſterk konnen maaken en hem in ſtaat ſtellen, om de quaade invloeden der Jaargetyden en de moeilykheeden des leevens te verduwen, welke egter geen weezentlyke moeyelykheeden zyn nog konnen weezen, dan voor zo verre wy zelfs willen, waar van wy het bewys in Baſſan vinden. Eindelyk de zwakheid des hoogen Ouderdoms, die hy bereikt had, de guurheid des Winters, gevoegt

voegt by een ziekte, waar door hy overvallen wierd, niet konnende weederstaan, stierf hy in 't Jaar 1592, oud zynde 82 Jaaren.

In de aanteekeningen, welke Hannibal Carraccio op de Schilders gemaakt heeft, zegt hy, dat Bassan door de fraaiheid zyner Tafereelen en zyn Weetenschap en Konst niet alleen de Dieren, maar ook zelfs de Menschen bedroogen heeft, en dat hy eens op een tyd in zyn Kamer komende 'er zelfs door misleid wierd, willende een Boek opvatten, 't geen 'er slegts een afbeeldsel van was.

De vier Zoonen van Bassan zyn alle Schilders geweest en hebben ieder in 't byzonder en op verschillende wyze uitgemunt: de eerste Francesco genaamd, overtrof de drie andere. Hy zettede zig te Venetien needer, alwaar hy trouwde en veele Werken voor de Republiek maakte tot sieraad der Kerken, als meede voor reekening van eenige Ryke Kooplieden, die dezelve in vreemde Landen om haaren grooten naam verkogten, 't geen zelfs zo verre ging, dat zy 'er Copyen van deeden maaken, die dikwerf voor Origineelen verkogt wierden. De Kerk van St. Sophia heeft ten sieraad van haar groot Autaar, een groot Tafereel, waar in Christus predikende en het Volk onderwyzende fraai verbeeld is. In de Kerk van St. Jacobus de Lorio ziet men insgelyks van hem een Maria Beeld en eenige andere Heiligen, als meede een Johannes den Dooper in de Woestyne predikende.

Hy was te Venetien in zeer groote agting, en in de kragt zyner Jaaren, wanneer een droefgeestigheid, door zyne groote arbeidzaamheid en nagtwaken ontstaan, de gesteltenis van zyn verstand, 't eenemaal beroerde en veranderde, zodaanig

dat hy zig inbeeldende Geregtsdienaaren te zien, om hem gevangen te neemen, ſprong hy, op een tyd hard aan zyn deur hoorende kloppen, uit zyn venſter op de ſtraat en verminkte zyn Leeden, waar aan hy eenige dagen daar na ſtierf, oud zynde 43 Jaaren en een half, in 't Jaar 1594.

Men plag by den Heer Preſident Torigni een overfraai Tafereel van hem te zien, 't geen jammerlyk verſcheurd wierd in de plondering van het Huis van den Marſchalk d'Ancre; dit ſtuk verbeelde de ontſchaaking der Sabynſche Vrouwen en Maagden, een werk dat zeer geagt was. Vermits hy veele begonne ſtukken naliet, zyn dezelve door zyn Broeder *Leander* voltooit.

Deeze ſchilderde de Portretten volmaakt wel en was niet agteloos in de Hiſtorieſtukken; door zyne verdienſten en om het Portret van Maria Grimani wierd hy door de Republiek tot den Ridderſtand verheeven. In de Stad Muran, naby Venetien, worden eenige ſtukken van hem gezien, onder andere in de Kerk van St. Stephanus de Marteldood van dien H.; in de Kerk van St. Sophia te Venetien de Geboorte Chriſti en die van St. Joannes den Dooper voor de Sacriſtye; in de Kerk van St. Bonaventura een Maria Beeld, het Kind Jeſus houdende, en laager den voornoemden H. in een eerbiedige geſtalte; in die der Kanonnikken van 't genoodſchap van St. Joannes van Lateraanen een groot Tafereel verbeeldende Lazarus Opſtanding. Deeze Schilder is te Venetien in het Jaar 1623 overleeden.

Gio. Battiſta en *Geronimo* hebben alleenlyk toegelegt, om hun Vaders Schilderyen te Copieeren; dit lukte hen des te beeter, vermits zy de konſt uit het Origineel zelfs haalde. Zy hadden zyn ma-

manier zo natuurlyk aangenoomen en zig als toegeëigent, dat haare Copyen dikwils voor Origineelen aangezien worden, waar van thans een groot getal overgebleeven zyn. Egter vind men van Geronimo in de Kerk der Recollecten van St. Job te Venetien een Geboorte Christi en in de Nieuwe Capuciner Kerk de Geboorte en de Verryssenis Christi. De een is 60 Jaaren oud zynde gestorven, in 't Jaar 1613, en de andere in 't Jaar 1622, oud 62 Jaaren.

HET SCHOOL VAN BOLOGNE OF DER CARRACCIO'S.

H*annibal Carraccio* is te Bologne gebooren in het Jaar 1560. Zyn Vader was een Kleermaaker en had veele Kinderen, waar van de oudste *Agostino* genaamd was, die zig vroegtydig tot de Schilder- en Graveerkunde begaf, waar in hy groote voortgang maakte. De jongste *Hannibal* genaamd, wierd tot het Zilver- of Goudsmeeden geschikt; dog

Luigi Carraccio (*), zyn Neef, die hem leerde Teekenen, een byzondere gaaf tot de Schilderkonst in hem bemerkende, lokte hem ten zynen huize, om hem in die Konst te onderwyzen, waar van hy in korten tyd begrip kreeg en tot zo een volmaaktheid kwam, dat hy de hoop en verwagting van alle zyne vrienden ver overtrof. Eenige tyd by Luigi Caraccio gewoond hebbende besloot hy, met zyn Broeder Agostino de voornaamste plaatsen van Lombardyen te bezigtigen, om al 't heerlykste, dat Corregio en Titiano aldaar gemaakt hadden, te zien.

Hannibal zig te Parma ophoudende, oeffende zig inzonderheid in de manier van Corregio en verkreeg begrip zo van de grootsheid en zwier, als rondheid en verheeventheid van zyn Schilderwerk in Fresco in de Coepel van de Hoofdkerk en die van St. Joannes; waar na hy op gelyke wyze het groot Autaar-stuk der Capuciner Kerk van die Stad schilderde, verbeeldende een Dooden Christus op een Laaken uitgestrekt, en op de Schouderen van de Maagd Maria leggende. In dit Tafereel zyn insgelyks veel andere Beelden van zulk een byzondere smaak en zinryke Ordonnantie, dat hy van dien tyd af de vernuften, bequaam om 'er van te oordeelen, een groot denkbeeld en verwagting van zyn werk deed opvatten.

Vervolgengs ging hy na Venetien, alwaar hy Agostino Carraccio vond, die bezig was met zig in de handeling van 't Graveeryzer te oeffenen, 't geen hy begonnen had by Dominico Tebaldi, Schil-

(*) Deeze is in 't Jaar 1555 gebooren en was Discipel geweest van Camillo Procaccino en Prosper Fontana, en overleed in 't Jaar 1618.

Schilder en Graveur te Bologne te leeren en onder Cornelio Cort agtervolgd heeft. Geduerende het verblyf van Hannibal te Venetien, maakte hy vriendſchap met Paulo Veroneſe, Tintoret en Jacomo Baſſan, en het beſtudeeren der ſtukken boven de Oeffening van het Penceel (het welk hy voor een tyd opſchorte) ſtellende, hield hy zig alleen beezig met het beſchouwen der Tafereelen van die groote Mannen, om de geſtalten en grondreegelen derzelve wel na te ſpeuren.

Te Bologne wedergekeerd zynde, ſchilderde hy in de Kerk van St. Gregorius den Doop van Chriſti, en een Maria Hemelvaart in de Kerk der Minderbroeders Conventueelen van St. Franciſcus. Deeze twee Schilderyen gaaven hem een zo grooten roem, dat Luigi Carraccio ten uiterſte verſteld, van zo veel ſtoutheid en kragt in de verdeeling zyner Werken te zien, de manier, die hy van Camillo Procaccino aangenomen had, verliet, en door een wonderbaare omkeering ('t geen in de geſtelheid der konſten zeer dikwerf gebeurd) een Leerling wierd van den geen, wiens Meeſter hy geweeſt was.

Laaten wy ons een weinig inlaaten in het aanhaalen van eenige onderſcheide Werken van Hannibal, welke in Kerken en andere openbaare Gebouwen gezien werden: als te Reggio in de Dom of Hoofdkerk twee Tafereelen, zynde het een St. Georgius en het ander St. Catharina; te Parma in de Bibliotheek een leggende en ſlaapende Venus en eenige andere Schilderyen; Te Bologne op een Deur van het Ziekenhuis der Olivetaaner Geeſtelyken een Ecce Homo; in het Konſt-Cabinet van het Paleis van Angeleli te Bologne het beroemde Stuk, verbeeldende de Opſtanding Chriſti,

voor welk drie duizend Pistoolen geweigert is; in de Kerk derzelve stad een Schildery in Fresco van den voornoemden Heilig; in die van St. Felix een Crucifix, de Maagd Maria, St. Joannes, St. Franciscus en St. Petronius; in de Kerk te Spolette een Tafereel, waar in de Maagd Maria in de Wolken haar Kind gulde Manna aanbied; nog zyn 'er verscheide andere Beelden.

Het zal niet ondienstig zyn alhier iets van *Camillo Procaccino* te zeggen. Deeze had een Broeder, in de weetenschappen deezer konst zeer bedreeven. Beide gingen zy zig te Milaan nederzetten, alwaar zy Werken uitvoerden, die met verwondering beschouwt wierden en hen aanmerkelyke vergeldingen en bedieningen toebrachten.

Eenige tyd 'er na, Agostino meede te Bologne wedergekeert zynde, gaf geleegenheid tot het opregten dier beroemde Academie der *Carraches*, waar toe zyn uitsteekend vernuft veel toebragt. Deeze twee Gebroeders arbeideden met elkander in alles zo eendragtig, dat zy zig niet ontzaagen, veele aanzienelyke Werken te onderneemen, welkers eer en voordeel zy met elkander gelykelyk deelde, waar by zy hun Neef ook in haar Genoodschap naamen, om hun gedeeltelyk in de onderhanden hebbende werken te ondersteunen.

De drie Carratzen hebben in het Paleis van Zampieri veel om stryd geschilderd tegen Guido Rheni, Albano, Guercina del Cento en Colomno; ook hebben zy met hun driën in het Paleis Magnani geschildert; ondertusschen verwondert men zig, dat Agostino, die de oeffening van 't Graveeryzer voor het Schilderen scheen te verkiezen, in die korten tyd zo een groot Meester in de konst geworden

worden is, en dat Luigi zulke groote voortgangen in zyn manier maakte, dat alle hunne Teekeningen door een zelve Geest schynen bestierd te zyn. Hannibal bracht door zyn vriendelykheid veel toe tot de goede verstandhouding, die tusschen hen was, zynde uit de natuur niet aan de wangunst onderheevig nog ook geneegen eenige heerschzugtige voorneemens te smeeden; hy oeffende zig met de twee andere, als met zyns gelyken en bejeegende hen met zulke eerbiedige gemeenzaamheid, dat nooit eenig verschil of krakkeel tusschen henlieden ontstond, en egter word Hannibal te regt de eer toegeschreeven hunne Meester geweest te zyn.

Hier van zag men de volle blyken, toen hy het Genoodschap brak; want Agostino zettede zig weder aan 't Graveeren en Luigi genoodzaakt zynde alleen te werken en de gewoone behulpzaamheid missende, die by de zulke gevonden word, welke door de geneegenheid en overeenkomst gemeenlyk een naauwe verbintenis te weeg brengen, wierd agteloos; dog Hannibal, wel verre van te daalen, was alleen bedagt, om zig door nieuwe onderneemingen te verheffen en vervolgde zyn werk met te grooter succes, vermits hy meer kennis en bequaamheid bezat.

Luigi egter geleegenheid vindende in de Kerk der Carmeliter Nonnen te Bologne een Tafereel te schilderen, verbeeldende de H. Maagd ten voeten uit, op een halve Maan staande, en beneevens haar St. Franciscus en St. Jeronimus, liet niet na daar in te doen zien, al wat de verbeeldingskragt, in een Geest zo doordringende als de zyne, kon voortbrengen, en de eenzaamheid belette hem niet tot de volmaaktheid te komen in een konst, waar in de

de ommegang met Menschen zyn grootste vermaak scheen te zyn.

Hy heeft nog veele en de volgende Werken geschildert. In het Theatiner Klooster te Milaan de Geboorte Christi en een ander Tafereel van een Heilig, die onthalst staat te werden; te Piazensa in de Domkerk het Beeld van St. Martinus; dog het pronkjuweel zyner Werken is te Bologne. Aldaar ziet men in het Klooster der Olivetaaner een gedeelte zyner Schilderyen. Zyne Leerlingen hebben 'er de Geschiedenis van St. Cecilia en van St. Benedictus geschildert. In 't vertrek der Gasten heeft Luigi Carraccio geschildert, het gezigt van St. Petrus, zynde het Laaken vol onreine Dieren; in het Carthuizer Klooster een Geesseling Christi en de Prediking van Joannes in de Woestyne; in de Kerk der Nonnen van den H. Petrus de Martelaar een Verheerlyking van Christus op den Berg; in de Kerk der Nonnen van St. Christina een Hemelvaart Christi tot het groot Altaar; voor de Reguliere Canonikken een St. Salvator en een Maria Hemelvaart; in de Kerk van St. Paulus een fraaye Heerlykheid van het Hemels Paradys; in de Kerk van Corpus Domini de verschyning onzes Heere aan de Oudvaders in het Voorburg der Helle en aan de H. Maagd. Item een Begraving der H. Maagd met de Apostelen rondom; in de Kerk van St. Antonius de Heilige Kluizenaaren der Woestynen, en boven al een St. Antonius; in de Dominicaner Kerk de Openbaring der H. Maagd aan St. Hiacinthus, die gereed staat om de Mis te leezen, en een Tafereel van St. Raymundus in zyn Capelle. In de Hoofdkerk een Schildery van St. Petrus, voor de H. Maagd knielende in het byzyn der Apostelen. Item ter zelver plaatse een Maria Bood-

Boodſchap; in de Oude Kerk van St. Leonardus de Marteldood van St. Urſula, als meede de Openbaaring van de H. Maagd aan St. Urſula; in de Kerk van den H. Vitalis een Beeld van St. Rochus; in de Kerk der Paters Minnebroeders Conventueel van St. Franciſcus het Beeld van St. Carolus en Paulus bekeering; in de Kerk der Nonnen van Joannes den Dooper een Tafereel van de Geboorte van dien Heilig; in de Kerk van St. Gregorius een St. Joris; in de Zaal van het Paleis te Bologne zyn agtien ſtukken, verbeeldende de Hiſtorie van Jaſon, door Agoſtino, onder het beſtier van Luigi geſchildert; item tien andere, dezelve Geſchiedeniſſen ten voorwerp hebbende, door Albano, onder het opzigt en beſtier van Luigi, als meede verſcheide andere door zyne Diſcipelen vervolgt; in de Kerk der Paters Oratooren een Ecce Homo; in de Kerk van St. Bartholomeus van den Rhyn heeft hy twee kleine Tafereelen, verbeeldende de Beſnydenis van Chriſtus en de Aanbidding der drie Koningen, geſchildert; in een Capelle van de H. Kruiskerk een ander ſtuk, verbeeldende het Kind Jeſus zyne trouw St. Catharina aanbiedende in het byzyn van St. Benedictus en andere Heiligen, waar van de verſierſelen op zyde in Freſco door Lugio Maſſari geſchildert zyn. Aan het groot Altaar van St. Rochus Kerk ziet men het afbeeldſel van dien Heilig door Balthaſar Aloïſo geſchildert en door deszelfs Meeſter Luigi Carraccio geretoucheert; dezelve heeft in de Kerk der Paters van den derden Reegel de bezoeking van de H. Maagd aan St. Eliſabeth geſchildert; te Imola naby Bologne in de Kerk der Jacobinen een ſtuk, verbeeldende St. Urſula; in de Broederſchap van St. Carolus het Tafereel van dien

dien H. op zyn kniën leggende. Na zoo veele Werken afgemaakt te hebben overleed hy te Bologne in het Jaar 1618, in den ouderdom van 63 Jaaren, en is in de Kerk der Dominicaner Monnikken begraaven.

Het Tafereel, 't geen Hannibal Carraccio voor een Particulier gemaakt heeft, verbeeldende de Verryssenis Christi, is een der geene, die het meest geagt word; ook schilderde hy te Reggio het Tafereel, dat in 't vervolg door Guido Rheni gesneeden is, waar in St. Rochus Aalmoessen uitdeelende verbeeld staat. Dit stuk berust in het Paleis van den Hertog van Modena, beneevens verscheide andere, die hy te Reggio schilderde. Verscheide andere Werken te Bologne vervaardigt hebbende wierd hy in het voorneemen, om zig na Romen te begeeven, door den Hertog van Parma begunstigt; deezen Vorst droeg hem voor aan den Kardinaal Farnese tot het beschilderen van de Gallery en de vertrekken van zyn Paleis; zulks Hannibal beschreeven en genoodigt wierd te Romen te komen werken.

By zyn aankomst liet hy aan de gemelde Kardinaal een Tafereel zien, door hem te Parma geschildert, verbeeldende St. Catharina, 't geen zyn Eminentie gunstig aannam, die van toen af aan bevel gaf, dat Hannibal op gelyke wyze als zyne voornaamste Huisbedienden bejegend zoude worden. 't Eerste Tafereel, dat hy in het Paleis van den Kardinaal Farnese in de Capelle schilderde, verbeelde de Cananeese Vrouw.

Te Romen met 'er woon zynde, wierd hy verlokt door de weergalooze fraaiheid der Antieke stukken, en van toen af aan begon hy te recht te oordeelen, dat de Teekenkunde de waare en op-

regte

regte grond der Schilderkonſt is, en dat het met reeden was, dat de hoogſchatters van Raphaël, dezelve boven het Coloriet ſtelde, die de Schilders van Lombardyen met zo veel ernſt zoeken; zulks hy van zyn eerſte manier, die veel na die van Corregio zweemde, afſtapte, om het zuiver natuurlyke van de ſmaak der Antieken te volgen, beſchouwende hen zo naarſtig, dat hy zig dezelve in zyn denkbeelde prentede. In het Paleis van den Kardinaal Montalte word een H. Familie van Hannibal gezien en een diergelyk ſtuk, (dog op een ander manier behandeld) in het Paleis van den Prins Lodewyk; in die twee ſtukken vertoont zig een vernuft, dat de konſt in de grond verſtaat, om dezelve na zyn wil te konnen behandelen.

Weinig tyd na dat Hannibal te Romen gekomen was, deed een Edelman van den Kardinaal Farneze voorbedagtelyk een Copye van de H. Catharina, door hem te Reggio geſchildert, ontbieden, waar uit gezien konde worden, dat 't zelve door Lucio Maſſari (een Diſcipel dier beroemde Mannen) gecopieert was. Hannibal vond goed het zelve te retoucheeren en maakte 'er by geluk een St. Margareta van, die nog heeden in de Kerk van die H. te Funari gezien werd; zo dra dat Tafereel geplaats was, quamen alle kenners en liefhebbers het zelve bezigtigen: Michaël Angelo da Carravagio was een der eerſte, om het te beſchouwen, en riep uit: Dat niets bequaam was zyn geneegenheid meer te voldoen, dan Mannen te zien, wiens naam en agting door dusdanige ongemeene werken onderſteund word, en dat diergelyke luiden in aanmerking hunner Werken de onſterffelykheid verdienden.

Ten tyde Hannibal aan dat Tafereel arbeidede, hield

hield het denkbeeld van de Gallerye van Farneze, zyne verbeelding gestadig onleedig. Te dier plaatze schilderde hy verscheide Verdigtzelen en Historien, die als zo veele opmerkingen en zeeden-lessen zyn voor hen, die 'er den waaren zin van konnen ontdekken. Dat groote werk word aangezien als een der geene, waar in de Carraccio's het meest uitgemund hebben en met regt het wonderstuk hun 's vernufts genoemd is.

Deeze Gallery is van zulk eene gelykvormigheid, dat alles van dezelve hand en met het zelve vernuft schynt voortgebragt te zyn. En alhoewel de roem der geheele Ordonnantie Hannibal toekoomt, is het egter zeeker, dat alle de stukken niet van zyn hand zyn, waar van dit de waare reeden is, dat het Tafereel, waar in Galathea in de Armen eener Triton verbeeld word, geheel door Agostino is geschildert, zo wel als dat van Cephalus met Aurora. Het Tafereel verbeeldende een jonge Dogter, die een Eenhoorn omhelst, is van Dominikyn. Het stuk waar in Poliphemus aan de Zeestrand gezien word en Galathea in haar Zeeschulp door Dolphynen getrokken, is een der twee fraaiste van de Gallery; het Beeld van Poliphemus is in een grootser manier en smaak dan de andere geteekent. Dit is het laatste stuk dat Hannibal geschildert en waar meede hy dat Werk voltooit heeft. Zulks geschiedde in 't Jaar 1600 na een achtjaarigen arbeid; dog de belooning dier onderneeming zo min aan 't werk als deszelfs waarde beantwoord hebbende, nam hy een besluit, in 't vervolg niets te onderneemen, 't geen niet door een verwagting, gelykvormig aan zyn groote verdiensten, ondersteunt was. Egter verwonde eergierigheid en de voortgang zyner Discipelen zyn genomen besluit, zulks hy niet kon

wei-

weigeren het werk dat hem aangebooden wierd voor de St. Jacobs Kerk der Spanjaarden, en na derzelver Teekeningen en Schetſen gemaakt te hebben, gaf hy het geheel aan Albano, een zyner beſte Diſcipelen over, alleenlyk voor zig behoudende het Autaar-ſtuk 't geene hy, met eenige andere Beelden ten ſieraad der Capelle, St. Diego toegewyd, geſchilderd heeft.

Deezen grooten Man kan niet genoeg gepreezen werden, wegens de vriendſchap en liefde, die hy zyne Leerlingen toedroeg; hen niet alleen met woorden, maar ook met zyn voorbeelden onderwyzende, ging hy haar werk na, en leerde haar de behandeling van het Penceel, om hen dus in de voornaamſte gebruiken der Konſt bequaam te maaken, en alle de kenteekenen van deftigheid, waar van hy zelfs het Origineel was, in te prenten. In zyne zaamenſpraaken drong hy voor alle dingen aan, op de naaukeurige Teekening der deelen van 's Menſchen Lichaam, en om inzonderheid agt te geeven op de Ooren, 't geen te dikmaals verſloft word, en die egter door derzelver natuurlyke verbeelding, aan een werk het Merkteeken geeven van uit de hand van een bedreeven Meeſter gekomen te zyn; ook zyn 'er onder alle de natuurlyke Schilders geene dan de Caraccio's geweeſt, die zig op de beſtipte verbeelding dier Leedemaaten ernſtiger toegelegt hebben. Hannibal heeft veele ſtukken tot Cabinetten geſchildert; onder andere een Danaë in het Luſthuis van Pamphilien in dat van Aldovrandini. In het Luſthuis van Montalte en in het Paleis van Borgheze een Krooning van de H. Maagd en eenige andere, zynde Beelden en Landſchappen. De Markgravin van Saunaize had te dier tyd de Mar-

teldood van St. Laurentius, als meede een Joannes Predikende in de Woestyn, en de Vlugt na Egypten, die de Kardinaal Mazaryn heeft doen koopen, en thans in het Cabinet des Konings van Vrankryk gezien word. In het eerste deel der Tafereelen van 's Konings Cabinet is reeds gezegd, dat de Marteldood van St. Stephanus, van Hannibal Carraccio geschildert, door den Markgraaf van Rambouillet uit Romen gebragt en naderhand door den Hertog van Montauzier aan den gemelde Koning overgegeeven is. Betreffende het Tafereel, verbeeldende Maria's Heemelvaart door den zelven Schilder, 't welk geenzints tot het geringste sieraad van 's Konings Cabinet verstrekt, is te Romen door den vermaarden Liefhebber den Heer de Charmoy en na zyn dood op zyn Erfhuis door den Heer de la Feuille gekogt, die het zelve beneevens eenige andere stukken aan den Koning verkogt heeft.

Wy zullen geen gewag maaken van het Tafereel, verbeeldende het Gebed in den Hof van Getsemané, 't geen zo langen tyd ten sieraad van het Konst-Cabinet des Konings van Engeland verstrekt heeft; nog van een meenigte andere, die by de Vorsten verspreid zyn en onder de Beminnaaren dier overheerlyke stukken, zo wegens de Beelden als om de Landschappen, waar in hy uitmuntede, door de gedaante, die hy aan de Boomen gaf en dewelke hy op een zeer lugtige wyze behandelde. Kortom men kan zeggen, dat hy, uitgezondert Titiano, de fraaiste gemaakt heeft, zo met het Penceel als met de Pen; ook heeft hy verscheide Prenten geëtst.

Deezen grooten Man kon op een bevallige wyze de manier zo wel van de een als van den

ander nabootſen. Nu was hy eens Corregio dan weeder Titiano, ja zelfs dikwils beluſt niet minder dan eene Raphaël te zyn, en dit alles door zyn gelukkige overeenkomſt van vernuft, waar door hy met de Konſtenaaren konſtig was, en dikwerf konſtiger dan zy met haar alle.

Hy was zeer vaardig in boertige verbeeldingen, 't geen zyne vrienden dikwils ſtof tot lagchen gaf, als zy verminkte Beelden zagen, die uit de natuur zodaanig niet moeſten weezen. De Prins Neroli had een Boek, 't geen hy in groote waarde hield en vol van diergelyke Teekeningen van dien Schilder was, welke niet zelden zyn vermaak nam, om aanzigten onder vreemde gedaantens te verbeelde: by voorbeeld, hy gaf een Menſchelyke gelykenis of verbeelding aan 't geen eigentlyk maar de gedaante van een Dier had.

Ook heeft hy verſcheide Beelden ten getaale van 80 geteekent, verbeeldende het Geroep van 't Volk, 't geen allerlei ſoorten van Waaren langs de ſtraaten van een Stad uitvent, die ook gegraveert en breedvoeriger in de hier vooren aangehaalde Catalogus der Caraccio's gemeld zyn.

De Artzen, die gemeenzaam met hem verkeerde, beſpeurende, dat hy door een innerlyke, nogtans bedekte, droefgeeſtigheid bezet was, gaaven hem den raad, ter verquicking van zyn Geeſt en om zyn Lichaam te herſtellen van lugt te veranderen, en zettede hem aan, om een reis na Napels te doen, waar in hy bewilligde, tragtende zig zelfs eenig vermaak te geeven; dog naauwlyks was hy aldaar aangekoomen of wierd genoodzaakt weder na Romen te keeren, welke reize hy in de grootſte hitte aannam, die hem geweldig trof; nogtans was

dit ongemak de eenige oorzaak van zyn dood niet; maar zyn ongereegelt leeven met de Dames bragt 'er ook veel toe, zulks hy den 15. July 1609 na een ziekte van eenige daagen in den ouderdom van 49 Jaaren overleed, en in de Kerk de la Rotonda begraaven wierd.

Ik vinde niet ondienstig noopens de Werken van dien grooten Man eenige aanmerkingen te maken, om U een volkomener denkbeeld zyner konst te geeven. Voor eerst zal ik U zeggen, dat de Schilderkonst aan hem ten hoogsten verpligt is den staat, waar in zy zig thans bevind, en dat zy aan zyn wonderbaar vernuft de herstelling van het verval der Teekenkunde moet dank weeten, dewyl hy dezelve met de kragt van het Coloriet zo naauw verknogt heeft en de strafheid van het Antiek met de zagtheid van het natuurlyk zodaanig vereenigende, dat dezelve gelyk als in elkander gesmolten en ingelyft scheenen te zyn. Hy verstond de kragt en verdeeling der Coleuren na de wyze van Titiano ook zeer wel, en te Romen zynde, ging hy van de navolging der natuur en Coleuren over tot de schoonheid en volmaaktheid der konst, welkers edelste bewerpen hy door 't beschouwen der Antieken begreepen en zodaanig in zyn verstand gedrukt heeft, dat hy dezelve evennaarde, byzonder in de graauwe Beelden, die men in de Gallery van Farnese ziet. Hy hield Raphaël voor een Meester en een onfeilbaaren Leidsman; dog in de manier van Michaël Angelo verwerpende al 't geen 'er te droog in was, en zyne gemaaktheid, om de Musculen en Zenuwen al te zigtbaar te maaken, leiden hy zig alleen toe, om al het fraaiste in zyne naakte Beelden, die aan het verwulft van de Capelle, in zyn stuk van het

Oor-

Oordeel, gezien worden, na te volgen.

Hannibal tragtede het denkbeeld van een volmaakte ſchoonheid, met het geen de natuur aan hem vertoonde, wel te vereenigen. Hy verkreeg te Romen een ſterker ſmaak en een naauwkeuriger manier van Teekenen, dan hy te vooren had. In de Beelden en Ornamenten, welke door hem in Pleiſter in het Paleis van Farneſe gemaakt zyn, heeft de Konſt nooit een vermenging van ſieraaden aan het gezigt vertoond, dewelke meer verwondering veroorzaakt; en de byzondere Tafereelen van gemelde Gallery zyn zo veel agting als die van Raphaël waardig.

Hannibal heeft in het verbeelden van eenige Onderwerpen wat te ongeſchikt geweeſt, waar in hy ſtof tot lagchen verſchaffende, de leevendigheid van zyn verſtand te gelyk met het misbruik zyner gaaven te kennen gaf, dewyl hy zyne koſtelyke uren beſteede tot het ſchilderen van voorwerpen, die de Godsdienſt en Eerbaarheid verbieden aanſchouwt te worden, en daar zelfs 't gemoet der Vrygeeſten, zonder afkeer en den maaker te laaken, niet op kan denken: dog veele zyn 'er, welke tot die ongeſchiktheid vervallen zyn; en is de reeden niet dikwerf de grond van het quaad gebruik, 't geen wy van de reeden maaken?

Om van onzen Carraccio geen quaad denkbeeld over te laaten, zal ik de beſchryving zyner Werken met een Geeſtelyk ſtuk eindigen, welkers voornaamſte onderwerp hier volgen.

In de groote Zaal van het Profeſſen Huis der Paters Jeſuiten, ziet men een Geboorte Chriſti van zyne uitvinding, waar in alle de Beelden, ieder volgens zyn verſchillend Caracter, ſchynen te ſpreeken:

ken: dit Schildery 't geen eigentlyk een Nagt verbeeld, is des niettemin verligt, dog ontfangt alleenlyk zyn Ligt van een zeekere helderheid over het Lighaam van het Kind Jesus verspreid, waar van zig de weeromkaatzing evenreedig över alle de Oppervlaktens van dat wonderbaar werk uitbreid, en elk Beeld ontfangd zo veel wederkaatzing van Ligt, en zo veel Coloriet als het van nooden heeft, om deszelfs beweeging en gestalte, ten aanzien van den afstand, waar in zy van elkander staan, te onderscheiden; op zodaanige wyze, dat die, welke het naast by het Kind Jesus zyn, de uitbreiding van dat ligt beswaarlyker schynen te konnen wederstaan, dan die, welke in verder afstand gezien werden, en die egter hun hand voor haar oogen houden, om de verblinding te beletten: de een staat met verwondering in een groote eerbied, de anderen, als verrukt, haalen hunne schouders op; deeze wyst het Kind aan zynen Metgezel, de andere ziet hem met verliefde oogen aan; ginder ziet men 'er een vriendelyk lagchen, als of hy zyne makkers noodigde, om aan zyne blydschap deel te neemen. De Maagd Maria is in een zeedige gestalte als knielende, met aandagt den nieuwgebooren beschouwende, die haar teederlyk aanziet; eindelyk kan men zeggen, dat, behalven de spraak, 'er alles schynt in te leeven en zo wel getroffen is, dat het gezigt en verstand als in twist zyn, welk van beide de meeste reeden van vergenoegen heeft.

Van zyne Discipelen vind men eenige Tafereelen, welke wel verdienen met aandagt beschouwt te worden; een gedeelte derzelve is in de Kerk della Madona del Popolo. De voornaamste zyner Leerlingen waaren

Dome-

Dominikyn,
Guido Rheni,
Albano,
Lanfranc en
Antonio Carraccio.

Antonio Maria Panico, van Bologne, heeft meede onder hem gearbeid, en van deeze zyn verscheide Tafereelen, waar onder eenige door Hannibal Carraccio zelfs geretoucheert. Onder andere heeft hy drie Tafereelen voor de Kerk van Monte Fiascone, en in de Domskerk van Farneze het Tafereel en de vyftien Verborgenheeden van de Roozekrans geschildert.

Taconi, geboortig van dezelve ſtad, woonde by Hannibal in huis, bediende zig van zyne Teekeningen, en verzocht hem een deel zyner Werken te retoucheeren. Hannibal deed meer voor hem, dan hy ooit voor zyn eigen Broeder Agoſtino en voor zyne andere Diſcipelen gedaan heeft.

Lucio Maſſari, insgelyks van Bologne, heeft alle de Werken van de Carraccio's het beſt Gecopieerd.

Sixto Badalocchio van Parma, was een der beſte Teekenaars, die onder hem geleerd hebben. Hy quam zeer jong te Romen met *Lanfranc*, zyn Landsman, en leerden beide onder Hannibal, na wiens dood zig Sixto met Antonio Carraccio na Bologne begaf: eenige tyd daar na te Romen weedergekoomen zynde, ondernam hy verſcheide Werken in een Logie van het Paleis der Veroſpi. In het eerſte van die Schilderyen verbeelde hy Poliphemus met Galathea, en in de tweede Poliphemus met Acis, welke vlugtende is.

Hy heeft verſcheide Prenten geëtſt; onder an-

dere zes na Corregio en een na het Antiek Beeld van Laocoon te Belvedere, gelyk ook met Lanfranc de Geschiedenis van het Oud Verbond na de Schilderyen van Raphaël, 't geen in de Logies van het Vaticaan zyn gegraveerd; waar van zy een Boek maakten en het zelve aan Hannibal opgedraagen hebben. Sixto keerde weder na Bologne, alwaar hy gestorven is.

Van *Agostino Carraccio* zullen wy zeggen, dat hy in het Jaar 1557 gebooren en met een wonderbaare begaaftheid tot de Weetenschappen en Konsten voorzien zynde, alles leerde en maakte, wat hy wilde en hem in 't hoofd schoot: ook was hy een goed Wysgeer en Wiskonstenaar, en beminde de Musiek en de Dichtkunde; dog zyn grootste geneigtheid tot de Schilderkonst strekkende, hield hy zig meest bezig met de Teekenkunde, en nam daar in zo sterk toe, dat hy des te ligter in de andere Weetenschappen voortgang konde maaken. Hy had een zo vlug begrip, dat de Beeldhouw- en Graveerkunde hem zo min werk als oplettentheid kostede. Onder Domenico Tebaldi had hy het Graveeren geleerd, en was zo voorspoedig in die konst, dat hy eerlang zyn Meester verby streefde. Hy begaf zig in gezelschap van Hannibal na Lombardyen, alwaar hy voor eenige tyd de oeffening van Schilderen staakte, anderzints zoude hy lichtelyk de beste Schilder gelyk geworden zyn; maar hy hervatte t'eenemaal de oeffening van het Graveeren en maakte zig, na de manier van Cornelis Cort, zo bequaam, dat hy verscheide Portretten na Luigi en Hannibal Carraccio met succes gesneeden heeft.

Na zyn wederkomst van Venetien arbeidde hy voor de Carthuizer Monnikken te Bologne, en schil-

ſchilderde aldaar het Tafereel, verbeeldende de Communie van St. Jeronimus. Zommige verzeekeren, dat hy in de uitvoering van dat werk niet alleen gearbeid, maar Hannibal hem geholpen zoude hebben: wat 'er ook van zyn mag, is het echter een zyner beſte Stukken. Hier na vervoegde hy zig te Romen by Hannibal, van waar hy weder na Parma gekeert zynde eenige andere Werken voor den Hertog Ranuccio ſchilderde; als meede in het verwulft van de Kamer van dien Vorſt verſcheide onderwerpen, betrekking hebbende op de liefde tot de Deugd, de Eer en de Eigenbaat, al het welk hy onder verſcheide verdigtzelen behandelde. Onder andere werken heeft hy in het Nonnen Klooſter van St. Catharina geſchildert; te Reggio in de Kerk van St. Prosper een dooden Chriſtus en de drie Maria Beelden; te Bologne in het Paleis der Riatti's de beroemde Diana, welke ten gevalle van Endimion uit den Hemel daald; in het Vertrek der Gaſten in het Klooſter der Olivetaanen eenige Schilderyen, onder andere een fraai ſtuk, verbeeldende het laatſte Avondmaal; te Venetien in het School van St. Rochus een Chriſtus aan het Kruis, en eindelyk in de Kerk van St. Bartholomeus van den Rhyn te Bologne, de Geboorte Chriſti en twee Propheeten in het verwulft verbeeld. Zyne vroegtydige dood de uitvoering zyner voorneemens verhinderende, bleef 'er een open vak in dat laatſtgemelde Schildery; dog 't geen men niet goedvond te doen vullen, dan alleen door een Lofreeden van dien grooten Man. Geduurende eenige uren verligtenis in zyne ziekte ſchilderde hy voor de Recollecten van Parma het Tafereel, Petrus weenende verbeeldende, en ondernam zelfs

het laatste Oordeel; dog naauwlyks de Teekening daar van begonnen hebbende wierd hy door de dood overvallen, in 't Jaar 1605, zynde 48 Jaaren oud, en is in de Kerk der Paters Rocollecten begraaven.

Hy liet tot opvolger *Antonio Carraccio*, den welke hy Hannibal aanbeval, en voor wien deeze veel zorge droeg, hem Teekenen leerde, en de fraaiste Werken, die te Romen waren, deed bestudeeren.

De Kardinaal Tonti liet hem in de Kerk van St. Sebastianus, buiten de Stadsmuuren, werken, en drie Capellen in de Kerk van St. Bartholomeus op het Eiland in Fresco beschilderen. De Capelle, St. Carolus toegewyd, is de laatste, waar in hy geschildert heeft. Onder verscheide stukken van de Geschiedenis van dien H. is dat, 't geen men thans op het groot Autaar vind, een der kragtigste; men ziet 'er een Landschap in van een volkome goede smaak, en uit het overige der Ordonnantie kan men van zyn bequaamheid oordeelen. Hy heeft niet lang geleeft, 't zy uit oorzaak van zyn werksaamen geaardheid, 't zy om de quaade gesteltenis zyns Lichaams: eindelyk allengskens onder de zwakheid, die hem deed uitteeren, bezwykende, stierf hy 35 Jaaren oud zynde, in 't Jaar 1618.

Men ziet in het Cabinet des Konings van Vrankryk een Tafereel van hem, de Zondvloed verbeeld. Zie daar hoedanig de Carraccio's geweest zyn; zie daar hunne Kenteekenen, hun Leeven en Dood. Ik derf met een gevoelig leetweezen zeggen, dat hunne Faam en Fortuin verre beneeden den roem waaren, die zy door hunne Werken na haar dood verkreegen hebben. De

ree-

reeden van deeze tegenstrydigheid is, dat zy de Schoolen van Caravaggio en Joseph Arpinas tegen hadden, en Romen te dier tyd zo verdeeld was, dat deeze laatstgenoemden veel meer aanhangers hadden dan die doorlugte Carraccio's, welkers gedagtenis eeuwig zal leeven.

De eerste Leerling dier beroemde Academie was Dominikyn; deeze ontbrak het aan geen roem, dog die hem door de groote wangunst zyner vyanden betwist wierd: want zy zig magtiger en meer dan hy ondersteunt bevindende, veragtede zyne eerste werken, door zyn gestadige arbeid verlooren tyd te noemen; en wanneer dien grooten Man hunne schertseryen met stilzwygen beantwoorde, merkte zy zulks aan, als uit domheid voort te spruiten. Eindelyk ontbrak het hem zo min aan Fortuin als agting, die hy beide wel waardig was, en desaangaande heeft men in vervolg van tyden te regt van hem geoordeelt. De loffelyke wyze op welke de Heer Poussyn van Dominikyn spreekt, is genoeg, om deeze zo bekende waarheid te bevestigen, als hy onder de uitmuntendsten Tafereelen van Romen de Verheerlyking van Raphaël, de Afneeming van 't Kruis van Daniel de Volterre en den H. Jeronimus van Dominikyn, voor de beste reekent.

Dominiquin of *Dominico Zampieri* is in het Jaar 1581 te Bologne gebooren, en een Leerling der Carraccio's geweest: na dat hy door hunne onderwyzingen tot volkomenheid geraakt was, schilderde hy in het Paleis van Belvedere een Gallery, hebbende Apollo ten onderwerp, welke door Dominico Bariere de Marseille gegraveert is. Dominikyn Albano ontmoet hebbende, maakte vriendschap met hem, en Hannibal Carraccio toen de

Gal-

Gallery van Farnese beschilderende, deed hem eenige zyner schetsen maaken. Hy is het, die de dood van Adonis geschildert heeft, waar in de smerte van Venus zo wel verbeeld is; als meede verscheide Tafereelen, verbeeldende de Historie van St. Nilus in de Abdye van Grotto Ferrata, en ontrent dezelve tyd schilderde hy een Suzanna van het oude Verbond. Ook ziet men van hem in de Kerk van St. Gregorius op den Berg Cœlius, het Tafereel, verbeeldende de Geesseling van St. Andreas.

Het Beeld van St. Jeronimo della Carita, waar voor hy zeer slegt beloond wierd, geschildert hebbende, arbeide hy vervolgens in een Paleis, alwaar Lanfranc, Guerchin del Cento en Joseph Arpinas meede werkten, en schilderde in de Capelle van St. Cecilia in de Kerk van St. Ludovicus der Fransche natie in Fresco, welk werk om de fraaiheid van het Coloriet en de verwonderlyke behandeling van het Penceel overheerlyk is.

Te Bologne wedergekeert zynde, trouwde hy en schilderde 'er veele Tafereelen. Gregorius de XV. tot Paus zynde verkooren en indagtig wordende, dat hy als Kardinaal een zyner Kinderen ten Doop gehouden had, maakte hem Architect van St. Pieters Kerk. In de Nieuwe Kerk van San Andrea della Valle zyn van hem de vier Evangelisten in vier hoekstukken verbeeld, en de Coepel is door Lanfranc geschildert.

Ook heeft hy in de Kerk van St. Silvester te Monte Cavallo en te St. Carlo della Catinares gearbeid. Vervolgens ging hy na Romen, om de Capelle der Schatkamer te onderneemen, zo om dat hy door 's Paus dood van de bediening van Architect beroofd was, als om een aanmerkelyk werk tot

tot het bestaan zyner Familie te zoeken. Alle die reedenen deeden hem de bedreigde gevaaren veragten; dog hy kon de quaadwilligheid zyner vyanden niet overwinnen, die hem zo veel moeyelykheeden en verdriet veroorzaakte, dat hy in 't Jaar 1641 van hartzeer overleed, oud zynde 60 Jaaren.

Laaten wy hier eenige der Werken van dien Schilder omstandig beschryven.

In de Stad Fano, in de Kerk van St. Paternianus, ziet men van hem de vyftien Geheimenissen van den Roozenkrans; in de Capelle van O. L. V. in de Kerk van St. Basilius, de geheele Capelle van den Roosenkrans; in de Kerk van St. Bartholomeus, zynde het Klooster der Theatiner Monnikken, een Maria Boodschap, een Geboorte Christi en de Vlugt naar Egypten; in de Hoofdkerk te Ravenne een Christus aan 't Kruis, de H. Maagd en den H. Joannes; in de Hoofdkerk van Volterre in de Capelle van den Aardsbisschop Inghiramo een Paulus Bekeering; te Napels de vierhoeken en boogen der Capelle van de Schatkaamer; te Bologne by de Nonnen van St. Agnes het Autaar-stuk en de Marteldood van die Heilig. Dit is het laatste en 't uitvoerigste zyner Werken.

Om de gedagtenis van dien grooten Man recht te doen, heeft men aan te merken, dat hy ongemeen bequaam was, op den aanleg van een Schilderye te peinzen, om zig de ontwerpen en standsverbeeldingen te vaster in te prenten; dog zo de verleegenheid, waar in hy zig bevond, om de Teekening volgens zyn beraemd ontwerp ter needer te stellen, al eens deed gelooven, dat hy in de navorsins dier kundigheid uitgeput was, bleek egter,

wan-

wanneer hy tot de uitvoering quam, in teegendeel, dat die overpeinzingen ſlegts geſtrekt hadden, om het gemak te bevorderen, en dat zyn verleegenheid alleen beſtond in het oogmerk, dat hy had, om het onderwerp van zyn Tafereel en de verſcheide gemoedsbeweegingen der verbeelde perzoonen te kenbaarder te maaken; ook is hy een der bequaamſte in de uitdrukkingen geweeſt. In het Konſt-Cabinet des Konings van Vrankryk is een Tafereel van hem, verbeeldende David, op de Harp des Heeren Lof uitgalmende. Dit fraai Werk koomt uit het Paleis van den Kardinaal Mazaryn, die allereerſt in bezit van dat ſtuk geweeſt is, 't geen hem als een der koſtbaarſte van geheel Italiën vereerd was; ook ziet men in het zelve Cabinet een Eneas zyn Vader uit den brand van Troyen reddende; dat ſtuk is door den Marſchalk de Crequy, Gezant te Romen, in Vrankryk gebragt, na wiens dood het door den Kardinaal de Richelieu gekogt wierd en by het overlyden van deeze aan den Koning Louis den XII. nagelaaten is. Voorts is in dat Cabinet een ſtuk, verbeeldende St. Cecilia op de Basviool ſpeelende en een ander Tafereel, waar in dezelve Maagd in een Muſiek Concert op het Orgel ſpeeld. Dat heerlyk ſtuk was geſchildert voor den Kardinaal Ludoviſe, die het in zyn Cabinet in groote waarde hield, en vervolgens in handen van den Prins Ludoviſe geraakt zynde, wierd het door deeze aan den Heer de Nogent verkogt, die het in Vrankryk bragt; de Heer Jaback het zelve verhandelt hebbende, deed het in 's Konings Cabinet overgaan, alwaar het gebleeven is.

De Heer le Notre had een Tafereel van Dominikyn, verbeeldende Adam en Eva in het Paradys. 't Origineel van het Tafereel, waar in de

Com-

Communie van St. Jeronimus gezien word, was voorheen in het Cabinet van wylen den Heer de Segnelai. Voorts worden nog eenige zyner ſtukken in de Cabinetten der Heeren Ridders van Lotteringen en de la Vrilliere gevonden.

Het Tafereel van Dominikyn, verbeeldende Paulus Verrukking, was in de Sacriſty van het Profeſſen-huis der Paters Jeſuiten te Parys; dog deeze vonden goed, het ten ſieraad van 's Konings Cabinet te doen verſtrekken, en zyn Majeſteit heeft door een Koninglyke mildheid hun daar voor zelfs boven de waarde vergolden.

Andreas Camaſſeo was een Diſcipel van Dominikyn, had eenige beginſelen onder de Caraccio's geleert en heeft in het Paleis van Paleſtrine en op verſcheide andere plaatſen veele groote Werken gemaakt.

De beide Gebroeders *Thaddeo* en *Frederico Zucchero* zyn zeer bedreevene Schilders en geen der minſte Diſcipelen van Dominikyn geweeſt: zy waaren geboortig van San Angelo in Vado, in het Graafſchap Urbino. Hunnen Vader was Octaviano genaamd en had een gelukkig talent tot de Schilderkonſt.

Die twee Gebroeders waaren zeer gelukkig in de onderſcheide arbeid, die hen te Romen beezig hield. De Oudſte veele rampſpoeden der Fortuin ondergaan hebbende, kon zyn ſtaat niet lang na wenſch ſtaande houden; egter liet hy in weerwil van alle de wederwaardigheeden, die zyne voorneemens dwarsboomde, niet na, de Voorgevel van het Paleis van den Heer Jacopo Mathei, een Romeinſch Ridder, met tweederlei Hiſtorien in 't Graauw te beſchilderen; en hoewel hy toen nog maar agtien Jaaren oud was, wierd dat werk

eg-

egter als van een volmaakt en bedreeven Man in de Konst geagt. De leevendigheid van zyn Geest en de vrugtbaarheid zyner vindingen lieten zyne verbeeldingen niet lang werkeloos: nog eenige andere werken ondernoomen hebbende, waar door zyne groote naam toenam, verzwakte zyne kragten en verkorte allengskens zyne Jaaren, invoegen hy zulke groote ontwerpen niet langer konnende uitvoeren en t'eenemaal uitgeput zynde, in 't Jaar 1566, in den ouderdom van 37 Jaaren overleed. Paulus Bekeering en deszelfs Marteldood zyn de twee beste stukken zyner Werken.

Zyn Broeder *Frederico*, die nog zeer Jong zynde, door zyne Ouders in het Jaar 1550, ter geleegenheid van een Jubilée, na Romen gebragt wierd, heeft aldaar van zyne Broeder de Konst geleerd, welke hy met veel bequaamheid oeffende, en het geen zynen Broeder Thaddeo in de Kerk der H. Drievuldigheid, door den vermaarden Bouwmeester Vignole gebouwd, en te Caprara in een der schoonste Huizen ontrent Romen begonnen had, lofwaardig voltooit, waar in men de Werken van die twee groote vernuften ziet.

De Jongste heeft te Romen in de Kerk van het Collegie der Jesuiten een groot stuk, verbeeldende Maria Boodschap, geschildert, 't geen in 't Jaar 1571 door Cornelis Cort gegraveert is, en te Florence de Tafereelen in de Domkerk van Santa Maria del Fiore. Frederico arbeidede na zyn Broeders dood te Venetien, Florence en op verscheide andere plaatsen, waar naar hy na Vrankryk ging en voor den Kardinaal van Lottharingen schilderde. Zyn werk volbragt hebbende, vertrok hy ten eersten na Vlaanderen, alwaar hy Teekeningen tot Tapyten maakte: van daar

daar ſtak hy na Engeland over, en ſchilderde met ſucces voor de Koningin Eliſabeth; vervolgens ging hy na Spanjen en wierd door Philippus den II. aan het Eſcuriaal te werk geſtelt: aldaar heeft hy een groot ſtuk in een Boog geſchildert; ook ziet men 'er een dooden Christus, door een Engel verzeld, die hem in een droevige geſtalte onderſteund, waar door men met meedelyden aangedaan word; wat laager is een zittende St. Jeronimus, met aandagt luiſterende na een Vrouw, die onder de gedaante der Godvrugtigheid verbeeld word en met vermaak kleine Kinderen met zyn Leeuw ziet ſpeelen.

Eindelyk keerde hy weeder na Italien en ging te Florence voor den Groot-Hertog werken, te Romen voor den Paus Gregorius de XIII. en in Savoyen voor eenige Prinſen van dien Staat. Hy was het die te Romen de Academie der Schilders opregtede onder begunſtiging van een Pauſſelyk Brevet, door Gregorius voornoemd aan hem verleent, en had zo veel liefde voor dat Oeffen-ſchool dat hy het zelve by zyn uiterſte wille tot erfgenaam van alle zyne goederen verklaarde. Te Venetien deed hy zyne geſchreeve Boeken over de Schilderkonſt drukken en vond vervolgens goed, zig na Savoyen te begeeven.

Hy was gelukkig in zyne onderneemingen en niets ontglipte zyne kennis. Door de Beeldhouw- en Bouwkunde, welke hy op andere uren oeffende, verkreeg hy een grooten naam; en te gelyk door de genade en natuur begunſtig zynde, om een zo groot Man te worden, was hy zeer Godtvrugtig en heeft zyne daagen met een algemeene agting geëindigt, zynde op een reis na Lorette te Ancone door een ziekte overvallen en ge-

storven 66 Jaaren oud zynde, Anno 1602.

Philippe Thomassin, Jaques Mathan, Cornelis Galle, Petrus Stephanonius en Cherubin Albert hebben de Werken dier twee Gebroeders het best gesneeden.

Raphaël da Regio is gebooren in een Dorp ontrent Romen, werwaards hy zig in den beginnen begaf. Frederico Zucchero hem ontmoetende, kreeg medelyden met hem en nam hem in zyn huis, om hem iets volgens het bereik van zyn verstand te leeren: hy bemerkte wel haast door het doordringend vernuft, 't geen in dat Boersch Lichaam uitstak, dat hy een dierbaar Gesteente in een mesthoop gevonden had; des hy in zyn schik zynde over deeze vond, alle mogelyke moeite aanwendede, om hem te beschaaven, en dit geschiede met zo veel voortgang, dat hy na verloop van één Jaar, met vermaak zag, dat hem zyn Discipel gelyk geworden was. Frederico Zucchero deezen Leerling in staat ziende om op zyn eige wieken te konnen dryven, vierde hem den vollen toom. In het Vaticaan, als mede in de Kerk van St. Maria Majora en op andere plaatzen, ziet men met vermaak van zyne Werken. Dog offschoon hy uit de natuur vernuft tot zyn konst bezat, had hy geen minder liefde tot de vrouwelyke Kunne, 't geen hem ongelukkig maakte, dewyl hy in een zeeker geval ter liefde van een Minnares, die hy vurig beminde, het leeven inschoot.

Guido Rheni is in 't Jaar 1575 te Bologne gebooren. Zyn Vader was een groot liefhebber van de Muziek en maakte 'er zyn werk af, 't geen hem verpligtede, die Weetenschap aan zyn Zoon te leeren, waar in deeze uitmuntede. Zyne geneigtheid tot de fraaye Weetenschappen bewoog hem

hem zyn Zoon aan Dionys Calvart, een Vlaamſche Schilder, te vertrouwen, by wien hy het Teekenen leerde met de grondreegelen der Schilderkonſt. Onder andere begaf hy zig tot het verbeelden der Kleedingen t'eenemaal na den trant van Albert Durer. Hy wierd door de groote naam van de Carraccio's na haar gelokt, en juiſt ten tyden dat Michaël Angelo Carravagio in bloei was.

Het eerſte Tafereel van Guido Rheni was op zyn heldere en teedere manier, welke ſtrydig was met den trant van Michaël Angelo Carravagio. Dit ſtuk verbeeldde Orphéus en Euridice, met nog een andere, waar in hy het verdigtſel van Caliſto ſchilderde. Hy begaf zig in gezelſchap van *Albano* na Romen, alwaar hy de Marteldood van St. Petrus ſchilderde, en om eenigerwyze de ſmaak, welke te dier tyd in zwang was, te voldoen, week hy niet af van de manier van Carravagio, en door de leiding van zyn hand toonde hy, hoe verre zig zyn verbeeldingskragt uitſtrekte.

In de Kerk van Sancta Maria Majora vind men van hem een Maagd Maria, welke zittende het Kind Jeſus in zyn ſlaap aanziet; dit is door Guillaume Vallet, Graveur van den Koning van Vrankryk, in Prent uitgegeeven. In de Capelle van dezelve Kerk heeft hy ook een St. Philippus de Nery geſchildert, en te Romen in de Kerk van St. Paulus der drie Fonteinen een ſtuk in een Boog, waar in de Kruiſing van Petrus verbeeld word, zynde onder handen van drie Beulen, waar van de een hem ſterk om het middellyf vat.

Guido Rheni, te Bologne weeder gekeerd zynde, ſchilderde by de Dominicaner Monnikken de Kin-

dermoord, ten einde de uitgestrektheid zyns vernufts en bequaamheid te doen zien: ook heeft hy verscheide stukken geëtst. Eenigen tyd hier na quam hy weder te Romen, alwaar hy de Pausselyke Capelle in Monte Cavallo beschilderde, en op zyn weederkomst te Bologne schilderde hy de vier stukken der daaden van Hercules voor den Hertog van Mantua: dit geschiedde in het kragtigste zyner Jaaren en is dus van zyn beste manier. De Hertog van Mantua verkogt deeze stukken aan den Koning van Engeland, en de Heer Jaback heeft dezelve weder gekogt en in de handen van den Koning van Vrankryk doen komen, om in deszelfs Cabinet geplaatst te worden.

Vermits de daaden van Hercules verschillende zyn, zal het dienstig weezen, U dat onderscheid aan te toonen, om de verwerring in de stukken voor te komen. Het eerste stuk verbeeld dien Held, de Hydra doodende; het tweede is zyne worsteling met Achelaüs; het derde de schaaking van Dejanira door den Centaur Nessus; het vierde en laatste is Hercules op een Hout-myt, die aangestooken is om zyn leeven te eindigen. Ook ziet men in 's Konings Cabinet een Beeld van St. Franciscus, in overpeinsing staande: dit is een der fraaiste Geestelyke stukken, die Guido Rheni geschildert heeft en langen tyd in de Familie van Savelli geweest; dog naderhand in handen van den Prins Pamphili gekomen is, welke het zelve aan den Koning van Vrankryk vereerde.

De groote naam van Guido Rheni van dag tot dag aangroeyende, verlangde veele Prinsen eenige zyner Werken te hebben, om daar meede hunne nieuwsgierigheid te voldoen; dog zy wierden tot een goede Prys verkogt, alzo hy elk Beeld zyner stukken op hondert Scudi 's Lands munt stelde.

Door

Door hem is voor den Hertog van Beyeren een Venus Beeld, en voor den Koning van Engeland de Schaking van Europa geſchildert; voor den Hertog van Savoyen de drie Bevalligheeden, welke Venus kroonen; voor den Koning van Spanjen een Maagd Maria; voor Maria de Medicis de Maria Boodſchap, welke in het groot Klooſter der Carmeliter Monnikken gezien word; voor de Paters Capucinen te Romen het Beeld van St. Michiel.

Laaten wy nog eenige zyner Werken omſtandig beſchryven: als in de Stad Lucca in het Dominicaner Klooſter aan het groot Altaar een Tafereel, verbeeldende onze Lieve Vrouw ter Sneeuw, als mede de H. Magdalena en St. Lucia; aan de andere zyde een Chriſtus aan het Kruis en laager St. Catharina en St. Julius den Martelaar; te Ravenna in de Hoofdkerk het reegenen van het Manna in de Woeſtyne; te Napels in de Kerk van St. Martinus, zynde het Klooſter der Carthuiſer Monnikken, een groot Schildery van de Geboorte Chriſti; dit Tafereel is voor vyftien duizend Guldens verkogt, alhoewel de dood hem belet had, daar aan de laatſte hand te leggen; by de Capucyner Monnikken te Faenza de Maagd Maria met eenige Heilige; te Forli by de Hervormde Monnikken van St. Franciſcus een Maria Ontfangenis; te Fano in de Kerk van St. Paterniano een St. Petrus; in Bologne een meenigte ſtukken, als onder andere in de Kerk van St. Bartholomeus, zynde 't Klooſter der Theatiner Monnikken, een kleine Schildery in een ovaal, verbeeldende de Maagd Maria en het Kind Jeſus; in de Capucyner Kerk een zeer fraai Crucifix met Beelden; in de Kerk

van St. Joseph van het Serviter Klooster aan het groot Autaar het Beeld van onze Lieve Vrouw van de Roozenkrans, met de vyftien Geheimenissen rondom; (dit stuk heeft hy in zyn Jeugd geschildert) in de Oratooren Kerk da Piombo, naast een Tafereel van Dominikyn, zyn de Sibillen en daar boven de Engelen meede van hem; in St. Thomas Kerk in Stra-Magiore een stuk, waar in St. Franciscus, St. Andreas, en hooger onze Zaligmaaker; in het openbaar Paleis, als men na het vertrek de Gonfalonnier gaat, twee Schilderyen, de eene verbeeldende de Maagd Maria met de Bescherm-Heiligen van Bologne, en de andere Samson de Philistynen aanvallende; op drie deuren de drie Deugden ten sieraad van drie Borstbeelden, verbeeldende de drie eerste Boloneese Pausen; in de San Salvators Kerk der Reguliere Kanonnikken, te dier tyd nieuwelings gebouwd, een heerlyke Salvator Mundi, als meede een Beeld van St. Sebastianus aan de Colom vast gebonden. Op een nagt voltooide hy by flambouw-ligt het Schilderwerk in Fresco rondom het Tafereel van St. Carolus in het Klooster der Serviten Monnikken. By overleevering word gezegt, dat hy zig in zyn jeugd tot de Beeldhouwery overgaf, en dat in de Kerk der Nonnen van St. Catharina te Bologne eenige Beelden van zyn hand gevonden worden.

Het is aanmerkelyk, dat Guido Rheni geen zyner Schilderyen te koop gestelt heeft, ten zy dezelve in 't geheel van zyn eigen hand waaren; deeze verzeekering kan men hebben van al 't geen hy verkogt; dog Titiano was zo keurig niet: want hy retoucheerde dikwerf Copyen van zyne Discipelen en verkogtze voor Origineelen.

By deeze geleegenheid kan men zeggen dat

vee-

veele liefhebbers en handelaars deeze doortrapte bedriegery overgeërft hebben, waar door zy mogelyk hun fortuin te gelyk met hunne doorsleepenheid vermeerde; dog na verloop van tyd, met andere dikwils te bedriegen hun zelfs bedroogen gevonden hebben, en tot een kleinagting vervallen zynde, is haar winst alzo wel als haare goede naam verdweenen.

Guido Rheni heeft verscheide stukken geëtst, onder andere vyftien kleine, zynde de Apostelen, Christus en Maria. De Schaaking van Helena is een meesterstuk van zyn Penceel; dit had hy den Koning van Spanjen toegedagt; dog deeze Vorst het te duur vindende, liet het aan een particulier Liefhebber van Lion glyen, die 't zelve voor Maria de Medicis kogt, ten tyden zy genoodzaakt wierd het Hof te verlaaten, en die geluksverwisseling bragt te weeg, dat de gemelde Koopman het aan den Vader van den Heer de Chateauneuf verkogt.

Wyle de Heer Emery, opper-Intendant der Finantien, had een Bacchus van Guido Rheni, welke Ariane, door Theseus verlaaten, op den Zee-oever ontmoet; dog om eenige naaktheeden in dit Schildery, is het zelve weggenoomen en vervolgens jammerlyk in stukken gescheurd: by den voornoemden Heer zag men ook twee Tafereelen, tweederlei Maagden verbeeldende met de Naald werkende, de eene was in 't wit en de andere in het rood gekleed.

De groote Guido gaf zig op het einde zyns leevens by ongeluk aan het speelen over; dit was zyn bederf, en zyne Werken raakten daar door buiten agting, hebbende hy alle de fraaye denkbeelden van een arbeid, die zyne eenigste bezigheid

moeft zyn, verlooren; en hoewel het hem aan geen bequaamheid tot de uitvoering ontbrak, nogtans wierd zyn zorgeloosheid als een duifternis, waar meede zyn verbeeldingskragt overftelpt wierd en die hem belettede te voleinden gelyk hy begonnen had: eindelyk door zyn geftadig verlies in 't fpel verviel hy in een zo diepe droefgeeftigheid, dat hy 'er de koors van kreeg, die hem langzaamer hand uitmergelden, waar door zyne kragten verdooft en uitgeput zynde, hy in den ouderdom van 67 Jaaren ftierf, in 't Jaar 1642.

Guido Rheni heeft driederhande manieren van Schilderen gehad. De kragtigfte en konftigfte was toen hy zyn Meefter Luigi Carraccio beftipt navolgde; de tweede bevalliger, teeder en loffer, en in de derde bemerkt men een zoort van verflapping en agteloosheid, waar door wel te zien was, dat het Onderwerp hem niet behaagde of dat hy geen goede Luim had. Dus is het niet te verwonderen, dat wanneer men Guido Rheni in zyne Werken zoekt, men dikwils moeite heeft om hem te vinden, hoewel hy altoos dezelve Guido en dezelve bequaame Man en zyne manier zo vaardig als bevallig was, fcheppende hy vermaak zyne Werken door ftoute ftreeken te retoucheeren.

Luigi Scaramuzzi, zyn Difcipel heeft in de Kerk van St. Bartholomeus van 't Kloofter der Theatiner Geeftelyken te Bologne drie Tafereelen, verbeeldende het leeven van dien H., gefchildert.

Geffi was ook een Difcipel van Guido Rheni, en heeft in de Kerken te Bologne veele Geeftelyke ftukken gefchildert, onder andere de Marteldood van St. Catharina aan het groot Altaar der Nonnen van St. Catharina's inftelling; in het Carthui-

fer

ſer Kloofter het Crucifix, de afneeming van het Kruis, het Gebed in den Hof, en al het Schilderwerk in Freſco; de Roeping van St. Jacobus en van St. Joannes tot het Apoſtel Ampt is een zyner laatſte Werken.

Gio. Rugieri was meede een zyner Leerlingen; deeze heeft in de Kerk van St. Barbantiano in het Plafond een Maria Heemelvaart geſchildert, en daar beneevens twee Tafereelen, het eene verbeeldende de neederdaaling van den H. Geeſt en het ander de Aanbidding der drie Koningen.

Gio. Lanfranc was geboortig van Parma, leerde by Agoſtino Carraccio en arbeide na deszelfs dood onder Hannibal; zyne bequaamheid heeft de agting, die men voor dezelve had, genoegſaam beantwoord, en zyn beleid deed zien, dat zyn Weetenſchap niet minder als een origineel was. Hy heeft de Logies van het Vaticaan met Sixto Badalochio geëtſt: dit werk wierd zo fraai bevonden, dat zy zig niet ontzaagen het zelve aan Hannibal op te draagen, dewelke het gunſtig aannam; vervolgens ſchilderde hy verſcheide ſtukken in Freſco, zo voor den Kardinaal Sanneſe, als aan het verwulft der Kerk van St. Auguſtinus een Maria Heemelvaart, met verſcheide onderwerpen aan beide zyden. Daar na wierd hy door den Paus Paulus den V. te Sancta Maria Majora en te Monte Cavallo te werk geſteld en heeft insgelyks de Coepel van de Kerk van San Andrea de la Valle geſchildert, welke als een wonder dier tyd geagt word, en welkers Beelden, die wel twintig voet lang zyn, zeer natuurlyk vertoonen, en het gezigt voldoen; ook is van hem, in de Capelle van de Schatkaamer te Napels, het Schilderwerk van het verwulft en het Crucifix aan het groot Autaar in

de Kerk van St. Martinus, alwaar de Carthuizers hun verblyf hebben.

De Paus Urbanus de VIII. deed hem de Geschiedenis van St. Petrus schilderen, die naderhand door Pietro Santa in 't kooper gebragt is. Urbanus was over dat Tafereel zo vergenoegd, dat hy hem tot de Ridderstand verhief. Men bemerkt egter dat de Werken die hy op een Ezel geschildert heeft niet by de kragt van zyne groote stukken te vergelyken zyn.

In de Kerk van San Carlo da Catinares, ondernam hy verscheide Werken te schilderen, waar in hy, zo wel als in de groote stukken getoond heeft, dat behalven de kennis van het Perspectief en de konst van de Voorwerpen in het verkort wel te Teekenen, 'er nog veele andere deelen vereischt werden, welke men niet door de algemeene Reegelen leerd en die egter de Schilders zo hoognoodig zyn. Hier in hebben Corregio en Lanfranc by zonder wel geslaagt. Na langduurige en gelukkig uitgevoerde Werken, wierd hy ziek en stierf in het Jaar 1647, oud 66 Jaaren.

Deeze zeldzaame Man heeft aan zyne Werken de kragt der Carraccio's meedegedeelt; dog Guido Rheni bezat haare fraaiheid: en hunne onderscheidene manier, altyd bevallig in de verschillendheid, verdient geen minder agting dan indien zy wederzyds elkanders bequaamheeden bezeeten hadden. Veele Werken van Lanfranc zyn gesneeden door Theodoor Cruger, Johan Frederik Greutter en Francisco Villamena.

Francisco Albano, van Bologne, is in het Jaar 1578 gebooren. Zyn Vader bezat door zyn ryken handel de middelen, om zyne opvoeding te bevorderen en hem bequaam tot groote Weeten-

schap-

ſchappen vindende, zo om zyn leerſaamen en onderneemenden Geeſt, als om zyn ſterke en onvermoeide Lichaamsgeſteltheid, bedagt hy zig niet lange, hem by de Carraccio's te beſtellen. Hy was geenzins in zyn meening bedroogen, dewyl Albano een der beſte Leerlingen van de Carraccio's wierd en een groot vriend van Guido Rheni; dog deeze naauwe verbintenis duurde niet lang.

Hy trouwde te Bologne een tweede Vrouw van een bekoorlyke ſchoonheid en welkers leeden zo regelmatig waaren, dat hy haar dikwils tot model nam in de ſchikking der groote ſtukken, die hy te behandelen had, gelyk hy in eenige Tafereelen, in dewelke hy Venus moeſt verbeelden, gedaan heeft. Hy had Kinderen, die zeer wel met de bevalligheeden van zulk een volmaakte Moeder overeen quaamen, door de fraaye trekken, waar meede het de Natuur behaagt had, hun te begiftigen: 't geen deezen beroemden Schilder wonderbaare denkbeelden tot zyne Werken verſchafte, en om U deeze weezentlykheid des te kragtiger aan te toonen, weet men by overleevering, dat François le Flamand en Algarde, twee der bequaamſte Beeldhouwers van haar tyd zo veel agting voor dezelve hadden, dat zy 'er hen van bedienden, om de Modellen van Kinderen, welke zy ons nagelaaten hebben, te maaken, in dewelke niets anders dan teeder, bevallig en kortom volmaakt gevonden word.

De Tafereelen, die hy voor den Kardinaal van Savoyen geſchildert heeft, als meede die op kooper, zyn van zyne fraayſte ſtukken. In dezelve ziet men in vierderley verdeelingen vier onderſcheide Godheeden, naamentlyk Jupiter, Neptunus, Cibela en Pluto, die den Hemel, het Water,

ter, de Aarde en de Hel verbeelden. De ſubtile gedagten, waar op zyn Ordonnantie gegrond was, hebben altoos aan die Werken een zeekere kenteeken geheel ſtrydig met de ſwaarmoedigheid toegebragt. Hy had een byzondere begaaftheid, om de vrouwelyke Kunne wel te ſchilderen: zyn Vrouw, welke hy geſtadig voor oogen had vervulde zyn verbeelding, met al het bekoorlykſte, dat hy begeeren kon, om zyn ſmaak en die van andere te voldoen; dog in de andere Sexe ſlaagde hy zo wel niet: want hy deeze gemeenlyk laf, droog en ſchraal verbeelde.

Hy heeft eenige Geeſtelyke ſtukken geſchildert, welke zeer uitvoerig zyn en te gelyk de Godsvrugt met de begeerte, om derzelver waardy te kennen verwekken. Men ziet onder andere van hem in het Cabinet van den Prins van Conti den Doop van Chriſtus, en in het Cabinet van den Ridder van Lotteringen een Maria Beeld zeer konſtig geſchildert; te Bologne in het Klooſter der Paters Serviten een St. Andreas, als meede een *Noli me tangere*; in de Kerk van la Madona del Piombo een fraaye Geboorte Chriſti, en in het Capuciner Klooſter te Bologne een Maagd Maria het Kind Jeſus vaſthoudende, aan wien verſcheide Engelen ſchreiende een Kelk vertoonen.

Albano heeft lange in de agting der Geleerden geleeft; dog de Dood, die nog Weetenſchap nog Jaaren ontziet, maakte een einde zyner dagen, welke hy met eere verſleeten heeft, gelyk hy die begonnen had. Hy ſtierf dan te Bologne in het Jaar 1660, oud zynde 82 Jaar. Onder zyne Diſcipulen was ook

Pietro Berettino da Cortonna, welke om zyn zonderling vernuft en ſchikking der Coleuren in

het

het algemeen geagt wierd, hoewel hy niet ten uiterſte naauwkeurig in de Teekening was en zyne uitdrukkingen de grootſte kragt niet hadden. Hy was een der vernuftigſten van zyn tyd in 't ſtuk der Ordonnantien, en had een loſſe en behaagelyke manier. Te Romen heeft hy een meenigte groote ſtukken geſchildert, die aan veele geleegenheid gaaven van hem te werk te ſtellen. Het eerſte Tafereel dat hy in het openbaar ten toon ſtelde, was een Geboorte Chriſti, het geen in de Kerk van St. Jan Salvator, in Lauro by Monte Jordano, gezien word. Dit werk was na de trant van de Carraccio's. Vervolgens heeft hy in de Kerk van St. Bibiana, op bevel van Paus Urbanus den VII., gewerkt en naderhand in de groote Zaal van het Paleis van Barberini: de Prenten daar van zyn door Bloemaart in het Boek *Ædes Barberinæ* geſneeden.

Hier na begaf hy zig na Venetien en in Lombardyen, alwaar hy door de gelukkige gaaven zyns verſtands bekent wierd. Hy quam weder te Florence, alwaar hy een Zaal voor den Groot-Hertog ſchilderde, als meede in eenige vertrekken van het Paleis van Piti en een der Plafonds, verbeeldend Deugde, welke opgenomen word, waar uit men het heerlyke van zyn Coloriet bemerken kan.

Ciro Ferri een zyner beſte Leerlingen, heeft 't geen hy in dat Paleis begonnen had voltooit, vermits hem zyn reis na Romen belettede, dat werk af te maaken. Voor de Paters Oratooren della Chieza Nova heeft hy op verſcheide tyden gearbeid. Aan het beſchilderen van de Gallery van Pamphili op de plaats van Navonne, beſteede hy dertien Jaaren. De Onderwerpen dier ſtukken

zyn

zyn uit de Eneas van Virgilius getrokken. In de Domkerk van St. Agnes maakte hy een Teekekening, die een algemeen genoegen gaf.

Hy wierd door de Jigt onverwagt overvallen, en ter verligting van zyn smert, zettede hy zig aan 't schilderen van kleine Tafereelen op den Ezel, waar door hy aan zyn eige en byzondere geneegentheid, teffens met die zyner vrienden, voldeed. In het Cabinet des Konings van Vrankryk en op verscheide andere plaatsen ziet men eenige van hem Tafereelen van een middelmatige groote.

Na dat hy het Portaal van de Kerk della Madona della Pace voltooit had, wierd hy door Alexander den VII. met de tytel van Ridder van de Spoor vereerd, welke hy uit handen van den Kardinaal Sachetti, zyn ouden begunstiger, ontfing: uit erkentenis vereerde hy aan den Paus twee kleine Tafereelen, het eerste verbeeldende een Bescherm-Engel en het ander St. Michaël, waar voor zyn H. hem een goude Keten en het Kruis der Ridderorde schonk.

Indien zo veel eerbewyzen de leevenstyd konde verlengen, had die Schilder mogen hoopen een Eeuw te leeven; dog zyne gestadige oeffeningen, gevolgt door de groote onderneemingen in welke hy zig afgemat had, zyne kragten uitgeput en zyne Jaaren verkort hebbende, bezweek hy onder een ziekte van eenige dagen, en stierf in Bloeimaand des Jaars 1669 oud zynde 60 Jaaren.

Francisco Romanelli da Viterbo, een zyner Discipelen, heeft te Parys in het Paleis van de Louvre en in 't Paleis van Mazaryn gewerkt ontrent het Jaar 1650, en is op zyn te rugkomst in Italien gestorven.

Pietro Francisco en *Gio Battista Mola*, zyn ook Di-

Diſcipelen van Albano geweeſt. De laatſtgenoemde heeft de Landſchappen zeer wel en de Beelden vry wel geſchildert.

Andrea Sacci of *Andrea Ouche*, was een Romein en Diſcipel van Albano. Hy heeft lang in het Paleis van Barberini geſchildert.

Hiacintho Brandi en *Antonio Maria Panico*, beide geboortig van Bologne, hebben die manier van ſchilderen vry wel aangenoomen.

Giacomo Cavedone, van dezelve Stad en Diſcipel der Carraccio's, heeft in de Barnabiter Kerk te Bologne, een Geboorte Chriſti geſchildert, als ook de Aanbidding der drie Koningen, de Beſnydenis, de Vlugt na Egypten en de Reedentwiſt der Wetgeleerden; en in de Capelle van St. Joannes Baptiſta in de voornoemde Kerk, verſcheide Tafereelen verbeeldende het leeven van dien Heilig. Hy is met Albano in het zelve Jaar geſtorven.

Agoſtino Metelli, meede van Bologne, was zeer bedreeven in de Doorzigtkunde, en ſchilderde de Ornamenten en het Architectuurwerk zeer wel. Van hem zyn drie Perſpectiven in Freſco in het Klooſter der Reguliere Kanonnikken van San Salvatore. Hy is ook in het zelve Jaar geſtorven.

Balthazar Bianchi, zyn Diſcipel en Schoon-Broeder, heeft verſcheide ſtukken in het openbaar Paleis te Bologne geſchildert.

'Er zyn nog eenige Leerlingen der Carraccio's of van derzelver School, wiens naam op verſcheide plaatſen genoegzaam in agting is, om van haar gewag te maaken.

Vincenzo Gotti, heeft voor zyn deel meer dan twee hondert Autaar-ſtukken in Napels en andere plaatſen geſchildert.

Van *Innoçenzo d'Imola* vind men te Bologne in de Kerk

Kerk van San Salvatore by de Reguliere Kanonikken een Crucifix; en van *Bartholomeo Passerotti*, te Bologne, in de Kerk van St. Michaël aan het groot Autaar een Tafereel dien H. verbeeldende.

Il Viole, een der voornoemde Discipelen, maakte in 't geheel zyn werk van Landschappen en betrachtede het natuurlyke. Hy heeft 'er een in het Lust-Paleis van Montalte om stryd tegen *Paulus Bril* geschildert. Alle de Landschappen, welke in het Lust-Paleis van Aldovrandini zyn en waar in Dominikyn de Beelden geschildert heeft, zyn van hem: ook heeft hy verscheide in het Lust-Paleis van Pio, den Kardinaal Lanfranc toebehoorende, geschildert, alle in Fresco.

Alhoewel Viole in het Landschap schilderen zo bedreeven niet geweest is als zyn Meester nog als Albano, egter was zyn manier verre boven die der Vlaamingers, welke hunne Landschappen na hun ouden trant voltooiden, willende zy liever Breugel, Matthys en Paulus Bril, dan de Italiaansche Schilders navolgen. Eindelyk ten tyde hy zig verbeelde na groote verrigtingen een gerust leeven te zullen leide, wierd hy van het zelve beroofd, 50 Jaaren oud zynde, in het Jaar 1622.

Bartholomeo Lotto is een Leerling van hem geweest.

Pietro Paulo Gobbo van Cortone, was ook voor het Landschap schilderen; dog munte byzonder uit in de vrugten: zyn meeste toeleg was op de Coleuren: hy Teekende zo kragtig niet als hy wel Schilderde. Gemeenlyk wierd hy de *Gobbo* der Carraccio's genaamt.

Francisco Grimaldi schilderde meede Landschappen, gelyk ook

Fra. Sebastiano da Piombo, die buiten dat nog

vee-

veele andere hoedanigheeden had.

De onderscheide Werken der Beroemde Mannen, van welke wy hier gewag gemaakt hebben, aan hun vernuft verschillende denkbeelden verwekkende, waar door hunne verbeelding in de verdeeling hunner onderneemingen werkzaam geworden is, hebben hen zelve niet verslaafd, om de onderregtingen en manieren, van hen, die haar als Meesters voorgegaan waaren, stipt na te volgen. De gestaadige oeffening in die konst heeft het vernuft dier Discipelen verligt, zodaanig, dat zy zig niet vergenoegende met het geen zy reeds kundig waaren, oordeelde te moeten najaagen dat geene, waar in zy zig nog niet genoegzaam bedreeven vonden, en waar toe zy gekoomen zyn door de Kennissen en Weetenschappen, welke zy, door daagelyks nieuwe denkbeelden in hun verstand te vormen, verkreegen hebben. Deeze waarheid is ligtelyk te ontdekken uit de heerlyke Werken, die jeegenwoordig in het Konst-Cabinet des Konings van Vrankryk gevonden worden en door die doorlugtte Aloude en eenige onzer laatere Schilders zo loffelyk uitgevoerd zyn.

Wanneer men hierop aandagtig let, zal men dan niet bevinden, dat verscheide Konstenaaren zig de algemeene Meesteresse aller konsten, die de Natuur is, onderworpen gemaakt en van haar al het volmaakste geleert hebben, 't geen in hunne Werken gevonden word? Egter is het zeeker, dat zy niet alle evenveel van de Natuur hebben ontleent, nadien zommige al 't geen in dezelve gevonden word, zonder onderschyd gevolgd, en andere al het fraaiste en uitmuntendste dat 'er in was, hebben weeten uit te kiezen. Wederom andere zyn 'er, die de moeite niet genoomen

hebben de Natuur te beschouwen, zig slegts vergenoegende met hen, die dezelve voor haar onderzogt hadden, te volgen; andere hebben door een vreemde smaak haar eigenzinnigheeden gevolgd, en alleen hun eige verbeelding tot Model genoomen. Hier uit is die verschillendheid van manier, en het groot onderscheid, dat men in de Schilderyen van alle die Meesters kan zien, ontstaan.

In de Tafereelen van Raphaël en de Schilders van zyn School, bemerk ik de byzondere verkiezing, door hun gemaakt in alle de partyen, waar in een volmaakt werk bestaat.

In de groote Schilders van Lombardyen ziet men, dat haar toeleg weezentlyk meer op de Coleuren geweest is, dan op de Teekening, en het geen in 't Italiaansch *Costume*, Eigenschap of Historie genoemd word.

Wat die geene belangd, welke zig vergenoegt hebben, de Natuur, zodanig als zy die vonden, te Copieeren, kond gy in de Schilderyen van Michaël Angelo Carravagio bemerken, op welke manier hy dezelve verbeeld heeft. Gy zult ook het onderschyd zien tusschen hen, die de Natuur nagevolgd en de andere Schilders, die zig door de eedele Denkbeelden van hun vernuft hebben laten bestieren; daar uit zult gy konnen besluiten, dat hen de twee byzondere hoedanigheeden, als die groote Poussyn begeerde, ontbraken: namentlyk, dat in een Tafereel een verstandige schikking vereischt word, om te onderrigten, en dat het zelve op een aangenaame wyze geschildert moet zyn, om te behaagen. Wanneer men de Lichaamen verbeeld, gelyk zy weezendlyk zyn, is zulks geenzints de zeekerste weg, om de volmaaktheid in de Schilderkonst te be-

rei-

reiken? Dog veele andere omſtandigheeden worden 'er nog by vereiſcht, om een Werk zo uitvoerig te maaken, als Guido Rheni gedaan heeft. Hy was Diſcipel van de Carraccio's; dog dezelve niet konnende evennaaren, heeft hy eenige ſtukken gemaakt, welkers verſchil ſlegts in de fraaiheid beſtaat. Aan zyne Beelden gaf hy die groote kragt en rondheid niet, welke men in Carravagio ziet; dog de Eelheid, fraaye houding, en bevallige kleedagie der Vrouwen, verheffen Guido Rheni ten hoogſten boven Carravagio.

In de Schilderyen van alle deeze groote Meeſters bemerkt men ligtelyk de voornaamſte en weezentlykſte deelen der Schilderkunde; namentlyk, de zinryke Ordonnantie, de kragt der Teekening, de fraaiheid van het Coloriet en de edelheid der Uitdrukkingen, beſtaande deeze in de waare afbeelding der onderwerpen, die men aan het Oordeel van de een en de ander wil ſtellen. Dit onderzoek breid zig uit tot het navorſchen van alle de omſtandigheeden eener Geſchiedenis, die tot onderregting vereiſcht worden, als meede om een Lichaam met alle deszelfs deelen in een gevoegelyke geſtalte te verbeelden; en zelfs de houding der onderſcheidene hertstogten, die aan de Beelden noodig zyn, te vertoonen. Hier door word een Schilder voor bequaam erkend.

Is Raphaël in dit deel der Schilderkunde niet een der naauwkeurigſte geweeſt?

Draagt het Tafereel van Andromeda, door Carraccio geſchildert, niet de waare uitdrukking van de ſmert met zig?

Kan de Standvaſtigheid in de pynigingen beeter verbeeld worden, dan in St. Laurentius van

Titiano, in St. Stephanus van Carraccio, en in St. Erasmus van Pouſſyn?

Heeft de heer le Brun de hertstogten en verſchillende aandoeningen der ziel niet door enkele trekken zeer wel aangeweezen? Ik ſpreek hier nu niet dan van de voornaamſte Schilders, hoewel 'er zo in Italien als in andere Landen veele geweeſt zyn, welke door het groot getal hunner Schilderyen eenig aanzien verkreegen hebben, en wanneer ik eenige van deeze laatſte bybreng, geſchiet zulks ſlegts, om haare manier kenbaar te maaken, en te doen zien, dat het dikwils haare Tafereelen, zyn die zommige voor Origineele van de groote Meeſters doen doorgaan, in zo verre zy na de trant van eenige derzelve zweemen; en vermits ook zelfs eenige het geluk gehad hebben, tot groote Werken gebruikt te zyn. Zoude men, by voorbeeld, de Tafereelen, welke het verwulft der Gallery van het Koninglyk Paleis te Parys verſieren, niet voor Origineelen konnen houden, zo men niet wiſt, dat zy ſlegts Copyen zyn van die, welke te Romen in het Paleis van Farneze gezien worden?

EINDE VAN HET EERSTE DEEL.

BLADWYZER

Der voornaamste zaaken en van de beroemdste Schilders, Beeldhouwers en Graveurs, beneevens hunne werken, in dit Deel voorkoomende.

Schildereſſen, welke in de Konſten uitgemunt hebben.

Fran-

Aan-

Fran-

Bladz.	Regel	ſtaat	leeſt
8	7	*Higeenentis*	*Higienontes.*
ibid.		*Melanhius*	*Melantbius.*
17	14	voor de teekening	in de teekening
21	22	zyn Vader	zyn Vaders
26	25	maar dat men enz.	maar het geen eenige jaaren werks gekoſt heeft, heeft het geheim, om tot de onſterffelykheid te geraaken.
29	27	gelyk als volgen.	eeven gelyk volgen.
30	15	dat het weezentlyke	dan het weezentlyke
ibid.	18	verlaten.	verlatende.
37	6	te behandelen, heeft	te behandelen heeft,
38	3	ontbreeken hem	ontbreekt hem
39	21	't door de ruwe	't zy door de ruwe
ibid.	22	als ſlegts ſchommelagtig	ſlegts van eene enkele Verwe of tinctuur zynde
41	29	zulk	zulks
44	31	konnen 't	konnen 'er
45	5	nog bequaam	nog bequaamheid
56	15	te leeren kennen en die	te leeren kennen, die
72	30	een aflaat	een verlof
74	19	was zyn naam	was de naam
77	7	Ludigi	Luigi
82	5	in 't openbaarlyk	in 't openbaar
83	28	maar een tyd	maar op een tyd
85	14	as ween	was een

Zinbinderende Drukfeilen dus te verbeeteren.

Bladz.	86	Regel 14	ſtaat te Romen	leeſt	de Romeinen
	89	12	zal ik 't door		zal ik door
	92	20	waar na geel		waar na zy geel
	96	20	en dat doet men		en dan doet men
	ibid.	26	verhandelen.		behandelen.
	97	17	Haderic		Harderic
	103	18	onder den Dominicaner		onder Dominikyn
	104	20	St. Orin		St. Ouyn
	105	27	Tafereel en of		Tafereel of
	114	16	Titiam		Titiano
	126	27	in een Mis,		in een Nis,
	133	25	een gedaante de Dood		een gedaante of beeltenis van de Dood
	139	33	van zo		zo van
	140	25	verbeelden		verbeeldende
	141	11	*Garmer*		*Garnier*
	153	32	in Finolio.		in Folio.
	156	24	*Gerard Andran;*		*Gerard Audran;*
	241	14	allerly geroepen		allerly geroep en
	254	22	*Leſcarale*		*Leſcareele*
	258	12	driederlyk		driederly
	296	18	ſchetten		ſchetſen
	319	13	les ravis ſans		les ravisſans
	322	5	door zyn vriend		door zyne bloedverwanten en vrienden
	349	14	vertooit		voltooit
	359	22	kan navolgen		niet kan navolgen, dan
	364	32	bereiden		beryden
	389	26	die dingen zyn,		die dingen niet zyn,
	399	19	verbeelde		verbeeldende
	401	30	Ondeugen		Ondeugden
	420	7	zeer veel		zeer wel

Bladz.

Zinbinderende Drukfeilen dus te verbeeteren.

Bladz. 442	Regel 29	ſtaat	verbeeld	leeſt	verbeelde
461	23		als meede in eenige Vertrekken van het Paleis van Piti enz. tot aan het einde der Paragraaf.		als meede eenige Vertrekken van het Paleis van Piti; in een der Plafonds, waar in hy de Deugd, welke opgenomen word, verbeeld heeft, kan men ligtelyk het heerlyke van zyn Coloriet bemerken.

De andere Drukfeilen van minder belang gelieve den goedwilligen Leezer zelfs te verbeeteren.

